

X. 20 JUL 1944 I NJEGOVE POSLEDICE

Usled očevide opasnosti koja je pretila od sovjetskih uspeha i nedostataka naših rezervi da spreče prodor u Istočnu Prusku, naredio sam 17 jula 1944 godine, kao pretpostavljeni oklopnih nastavnih jedinica, da se sve jedinice, sposobne za borbu, upute iz Vinsdorfa i Krampnica kod Berlina za Istočnu Prusku, u utvrđeni rejon Lecena.

18 jula popodne javio mi se jedan vazduhoplovni general koga sam od ranije poznavao i zamolio me da ga primim. On mi je saopštio da novi komandant Zapadnog fronta, maršal fon Kluge, namerava, bez znanja Hitlera, da zaključi primirje sa zapadnim silama, pa će u tom cilju da otpočne pregovore sa neprijateljem. Ova vest je delovala na mene kao grom. Pred očima su mi se odmah pojavile posledice, koje će ovaj Klugeov korak imati na Istočnom frontu, koji se ljudjao, kao i na dalju sudbinu Nemačke uopšte. To bi dovelo do trenutnog sloma naše odbrane kako na Zapadnom tako i na Istočnom frontu, što bi uslovilo nezadrživo sovjetsko nastupanje. Do ovog trenutka ja nisam sebi mogao predstaviti da jedan nemački general, koji stoji sa trupama pred neprijateljem, može, nasuprot vrhovnom voćstvu Rajha, na jednu takvu odluku da dođe. Kako ovoj vesti nisam mogao verovati, zapitao sam svog sagovornika odakle ona potiče. On je odbio da mi da odgovor. Takođe mi nije htio reći zašto mi je ovu poražavajuću vest saopštio, kao ni

šta je time očekivao da postigne. Na moje pitanje, da li bi se nameravani korak odmah preduzeo, odgovorio je da ne bi. Značilo je, dakle, da sam imao vremena da na miru razmislim o tome šta bih mogao učiniti sa ovakvom vesti. Kako sam u svom štabu bio stalno zauzet konferencijama i referisanjem, to nisam imao mogućnosti za razmišljanje na miru, te sam odlučio da 19. jula krenem u obilazak trupa za Alenštajn (Olštin), Torunj (Torn) i Inovroclav (Hoenzalcu), pa da za vreme puta sebi stvorim jasnu odluku o tome šta da uradim. Ako bi izvestili Hitlera o ovoj vesti, ne znajući izvor odakle ona potiče, učinio bih nepravdu prema maršalu fon Klugeu koga bih na taj način teško a bez dokaza osumnjičio. Ovo bi se svakako moralo teško odraziti kako na gospodina Klugea tako i na Zapadni front. Ako bih, pak, vest zadržao za sebe, morao bih primiti i odgovornost za sve loše posledice, koje bi otuda mogle proizići. Stoga je bilo vrlo teško da se u ovakvoj situaciji nađe pravi put.

19. jula sam obišao protivtenkovske jedinice u Olštinu (Alenštajnu). Za vreme obilaska pozvao me je na telefon moj načelnik štaba, general Tomale, koji je pitao za dozvolu da odloži za tri dana naređenje za upućivanje oklopnih jedinica iz pomenutih rejona kod Berlina za Istočnu Prusku. Ovo stoga što mu je general Olbriht, načelnik Opšte uprave u Ministarstvu vojske u Berlinu, to telefonom tražio, jer je sutradan, dakle 20. jula 1944, trebalo da bude vežba »Walküre« sa dopunskim i nastavnim jedinicama iz okoline Berlina, koja se ne bi mogla održati bez učešća oklopnih jedinica. Naziv »Walküre« služio je da maskira vežbu u odbrani od neprijateljskih vazdušnih desanata i unutrašnjih pobuna, bar ukoliko je meni bilo poznato značenje ove reči. Kako me je general Tomale umirio i osigurao u pogledu trenutne situacije istočno-pruske granice, te da se upućivanje jedinica može odložiti za još 2 do 3 dana, pristao sam, iako protiv svoje volje, da nastavne jedinice uzmu učešća u predviđenoj vežbi. Popodne tog istog dana obišao sam dopunske jedinice u Tornu, a 20. jula sam otpustovao za Hoenzalcu da obiđem

tamošnje protivtenkovske jedinice. Veče sam proveo kod svoje kuće u Dajpenhofu. Kako sam izišao u polje da prošetam, dojurio je sa pošte oko 19 časova motociklista koji mi je javio da me čeka telefonski poziv iz Vrhovne komande oružanih snaga. Vrativši se kući, saznao sam od svojih za radio vest o atentatu na Hitlera. Tek oko ponoći sam uspeo da dobijem telefonsku vezu sa generalom Tomaleom koji mi je ukratko ispričao stvarno stanje o atentatu. On mi je rekao ime atentatora, kao i to da je Hitler naredio da mu se sutra javim u Vrhovnoj komandi oružanih snaga, pošto ima nameru da me postavi na mesto generala Cajclera za načelnika Generalštaba. Avion za moj odlazak u Istočnu Prusku imao je da dođe u Hoenzalcu 21. jula u 8 časova.

Sve druge priče o mojoj delatnosti 20. jula 1944 pretstavljaju čistu izmišljotinu. Ja nisam imao ni pojma o atentatu, niti sam o tome ma sa kim govorio, a jedini telefonski razgovor koji sam 20. jula imao, bio je gore pomenuti razgovor u ponoći sa generalom Tomaleom.

Sve što je prethodilo mom postavljenju na položaj načelnika Generalštaba vojske, prema pismenoj izjavi generala Tomalea, koji je dao pod zakletvom i koja mi je ostala sačuvana, odigralo se na ovaj način:

20. jula 1944 oko 18 časova pozvao je generala Tomalea telefonom u njegovoj kancelariji generalštabni potpukovnik Vajceneger iz Vrhovne komande oružanih snaga, koji je u ime general-pukovnika Jodla pitao za mene. General Tomale je rekao gde se ja nalazim. On je posle toga dobio naređenje da lično odmah ode u Vrhovnu komandu oružanih snaga i da se javi Hitleru. On je tamo stigao oko 19 časova. Hitler ga je primio u prisustvu svog adutanta, pukovnika fon Belova. Tom prilikom ga je Hitler još jedared zapitao gde se ja nalazim i da li sam zdrav, pa pošto je general Tomale dao potvrđan odgovor, on je potom rekao da je bio odlučio da postavi generala Bulea (Buhle) za načelnika Generalštaba vojske. Ali, kako je general Bule bio ranjen za vreme atentata i ne zna se koliko će njegovo lečenje trajati, on se odlučio da na

mesto Bulea postavi general-pukovnika Guderijana na položaj načelnika Generalštaba vojske. General Tomale je dobio naređenje da se postara o tome da bih se ja mogao idućeg jutra javiti Hitleru.

Iz ovog činjeničnog stanja se jasno vidi da Hitler u početku nije imao nameru da mene postavi za Cajclerovog naslednika sa kojim je već od pre nekog vremena došao u sukob. On je svoj izbor tek onda upravio na mene, kada je atentat izbacio predviđenog kandidata za ovaj malo zavidan položaj. Prema tome, sva nagađanja i zaključivanja u vezi sa mojim postavljenjem na položaj načelnika Generalštaba vojske od strane Hitlerovih protivnika u posleratnom vremenu, moraju pasti u vodu. Ona pripadaju carstvu bajki ili pretstavljaju zlonamerne klevete. Čak i sami tvorci tih vesti morali bi priznati da nije ni najmanje privlačno bilo u julu 1944 godine svojevoljno se grabiti za zadatke u vezi sa situacijom na Istočnom frontu — naročito tada kada se radilo o položaju čije ime u istoriji tako visoko zvuči.

Prirodno je da su me mnogi pitali kako sam uopšte pristao da primim ovaj teški položaj. Mogao bih najprostije odgovoriti: zato što mi je bilo naređeno. Opis idućih događaja će jasno pokazati da je Istočni front bio na rubu propasti, a trebalo je spasavati milione nemačkih vojnika i građana. Ja bih u svojim očima bio pokvaren čovek i kukavica, ako se ne bih poduhvatio pokušaja da spasavam Istočnu vojsku i Otadžbinu. Što mi to ipak nije konačno uspelo, ostaće mi do smrti žao i teško na duši. Retko ko može sa više bola saosećati sudbinu našeg nemačkog istočnog dela zemlje i njenih nedužnih, valjanih, vernih i hrabrih ljudi. Pa i sam sâm Prus!

21. jula 1944 sam odleteo iz Inovroclava (Hoenzalca) za Dlecko (Lecen). Po dolasku, prvo sam imao kratak razgovor sa generalom Tomalem, koji mi je ispričao svoj razgovor sa Hitlerom i opisao pokušaj atentata. Zatim sam se video sa maršalom Kajtelom, general-pukovnikom Jodlom i naslednikom Hitlerovog glavnog adjutanta Šmunta, koji je bio teško ranjen, kao i sa načelnikom

Personalne uprave, generalom Burgdorffom, kako bih razjasnio pitanja u vezi sa zauzimanjem mog novog položaja, načelnika Generalštaba vojske. Ovde se naročito radilo o takoreći potpunoj promeni mesta generalštabnih oficira Vrhovne komande vojske. Dosadašnje ličnosti su bile delom ranjene za vreme atentata, kao i načelnik Operativnog odeljenja, general Hojzinger i njegov prvi pomoćnik pukovnik Brant, a delom su bili osumnjičeni kao duhovni saučesnici i već pozatvarani. Međutim, neki od oficira su mi bili poznati iz svog dosadašnjeg službovanja i kao saradnici nepoželjni, dok neki od njih nikada nisu ni videli front. Zato su takvi morali biti sada zamjenjeni. Pre ovih sastanaka sam zakazao da ću prijem dužnosti izvršiti u 16 časova u baraci Vrhovne komande vojske.

Po obavljenom razgovoru sa oficirima Vrhovne komande oružanih snaga, javio sam se Hitleru oko podne. On je činio utisak da je u priličnoj meri bio oduzet: jedno uho mu je još malo krvarilo; desna ruka mu je bila od kontuzije nepokretna i u zavoju. Duhovno je bio neverovatno miran kada me je primio. Poveravajući mi dužnost načelnika Generalštaba vojske, Hitler mi je rekao da se od pre nekog vremena nije mogao slagati sa mojim prethodnikom, generalom Cajclerom. Dalje je rekao da mu je general Cajcler u pet prilika stavljao položaj na raspolaganje, a u ratu se ne može tako raditi. Zato on ubuduće neće podnosići da ni autoritativni generali u ovom pogledu imaju veća prava od vojnika na frontu i tako postupaju. Ovi poslednji ni dosada nisu mogli da stavljaju prigovore niti da podnose ostavke, ako im se nešto ne sviđa. Zato je i meni zabranio da pokušavam sa podnošenjem ostavke pod bilo kojim izgovorom.

Razgovor se potom preneo na pitanje kadrova. Moji zahtevi za popunu mesta u Vrhovnoj komandi vojske bili su prihvaćeni. Isto su tako dodirnute i promene u frontovskim najvažnijim komandama. Pri ovome sam primeatio da komandant Zapadnog fronta nema srećnu ruku u vođenju krupnih oklopnih jedinica, te sam zbog toga

morao da predložim da se on postavi na neki drugi položaj. Pri ovome, Hitler je primetio: »Uostalom, on je i duhovni saučesnik u atentatu!« Kajtel, Jodl i Burgdorf, sva trojica su primetili da je maršal fon Kluge »najbolji konj u štali« (»das beste Pferd im Stalle«), te se ne bi moglo bez njega, iako je bio duhovni saučesnik u atentatu. Tako je moj pokušaj da gospodina fon Klugea udaljim sa Zapadnog fronta propao. Pošto sam video da je Hitler daleko bolje obavešten o držanju maršala fon Klugea nego ja, to sam prestao da dalje insistiram.

Na ove službene razgovore nadovezalo se još nekoliko ličnih Hitlerovih primedbi. On mi je saopštio da je moj život u opasnosti i da je on zbog toga naredio tajnoj vojnoj policiji da me čuva. Policija je izvršila detaljan pretres mog stana i mog automobila, ali nije ništa sumnjivo našla. No, ja sam se ipak rešio, prvi put otkako sam postao vojnik, da naredim postavljanje vojne straže od prezdravelih tenkista za obezbeđenje mog stana i službene zgrade, koji su ovu službu verno vršili sve do mog smenjivanja. Ova straža je s vremena na vreme smenjivana, radi odmora.

Posle toga, Hitler mi je preporučio svog lekara dr Morela da me pregleda, pošto je znao da patim od srca. Dr Morel me je pregledao, ali sam, posle razgovora sa mojim lekarom iz Berlina, odbio da mi daje ponuđene injekcije. Primer Hitlera nije ni najmanje privlačno delovao za padanje u ruke dr Morela.

Prilikom atentata Hitler je dobio kontuziju desne ruke; obe bubne opne su mu bile prsle, a u desnom uvu mu je bila povređena i Eustahijeva truba. No, on se ipak vrlo brzo operavio od ovih spoljašnjih povreda. Njegovo već postojeće oboljenje leve ruke i noge, koje se ogledalo u sve jačem drhtanju, bilo je primetno za svakog, ali ono nije imalo nikakve veze sa atentatom. Njegove duševne povrede su bile teže od telesnih. Svojstveno njegovom karakteru, njegovo duboko ukorenjeno nepoverenje prema ljudima uopšte, a naročito prema Generalštabu i generalima, pretvorilo se sada u beskrajnu mržnju. Njegova

bolest od koje je patio, učinila je da je postepeno izgubio svaki pojam o ljudskom moralu, tako da je njegova čvrstina sada postala zločin, a naklonost za blefiranjem bezobzirna laž. On je tako često govorio neistinu, da to ni sam nije primećivao, pretpostavljajući da i njega svi ljudi lažu. Nikome više nije verovao. Opštenje s njim, koje je već i ranije bilo dovoljno teško, postalo je sada pravo mučenje, koje je bivalo svakog mešeca sve teže i teže. Često nije mogao da vlada sobom i postajao sve bezobzirniji u svom izražavanju. U svojoj užoj okolini, otkada je zamenio svog uglađenog i odanog ađutanta Šmunta sa neotesanim Burgdorffom, nije imao više nikoga ko bi mogao na njega uticati.

Posle javljanja Hitleru, razgledao sam letimično takozvanu »Situacionu salu«, u kojoj se prethodnog dana odigrao atentat, koji je već toliko puta opisan, a potom sam otišao u Vrhovnu komandu vojske, u baraku načelnika Generalštaba u kojoj je bilo moje novo radno mesto. Zatekao sam praznu baraku. Nigde nikoga nije bilo da me dočeka. Posle pretraživanja svih odaja, najzad nađoh na jednog kaplara koji je spavao. Zvao se Rihl. Ovog dobrodušnog kaplara poslao sam da mi pronađe kojeg oficira. Posle izvesnog vremena, on se vrati sa majorom baronom Frajtag fon Loringhofenom, koji mi je bio poznat iz oklopnih jedinica, jer je 1941 godine bio u mojoj Oklopnoj armiji jedan od ordonansoficira. Odmah sam ga odredio za svog ađutanta. Zatim sam pokušao da dozovem komande grupa armija, te da se obavestim o stanju na frontu. U kancelariji načelnika Generalštaba stajala su tri telefonska aparata, ali nisam znao s kim imaju vezu. Digavši najbližu slušalicu, čuo sam da mi se javlja neki ženski glas. Kako sam ja izgovorio svoje ime, ženski glas je ciknuo, i telefon je bio zatvoren. Moralo je proteći prilično vremena dok nisam uspeo da umirim telefonistkinju i da od nje dobijem tražene veze.

Razvoj situacije od 20. jula 1944 izložen je u prethodnim poglavljima. Ona je sada bila poražavajuća. Da bi se ma što preduzelо, prvo je trebalo uspostaviti funk-

cionisanje Vrhovne komande vojske. Ovaj vrhovni štab za Istočni front bio je u očajnom stanju. Moj prethodnik je imao nameru da premesti Vrhovnu komandu vojske za Majbahov logor kod Cosen, blizu Berlina. Izvesni delovi su već bili tamo, među kojima i komandant pozadine (*Generalquartiermeister*) sa svim svojim organima, zatim, načelnik Saobraćajne uprave Vrhovne komande oružanih snaga i vojske, pored mnogih drugih važnih odeljenja. Telefonske veze su velikim delom već bile prebačene na novo komandno mesto. Iz Istočne Pruske moglo se samo posle velikih teškoća govoriti sa frontom, kao i sa službom snabdevanja cele vojske, koja je stajala pod Vrhovnom komandom vojske. Prva odluka koju sam morao doneti bila je o budućem komandnom mestu Vrhovne komande vojske. Ja sam se odlučio da ostanem u Istočnoj Pruskoj u kojoj su ostali takođe i Hitler sa Vrhovnom komandom oružanih snaga. Zato su sva veća izvršena preseljenja za Cosen morala odmah biti vraćena za Istočnu Prusku.

Sledeći korak koji sam morao preduzeti za uspostavljanje sređenog stanja, odnosio se na popunu upražnjenih mesta. Zato sam odmah pozvao generala Venka, koji je tada bio načelnik štaba kod Šernera, za načelnika Operativnog odeljenja, kome sam ubrzao zatim proširio položaj na Operativnu upravu Vrhovne komande vojske (*Chef des Führungsstabes des OKH*) kojoj sam potčinio, pored Operativnog odeljenja, još i Organizacijsko odeljenje, kao i Obaveštajno odeljenje stranih armija na Istočnom frontu. Na taj način sam ceo operacijski aparat stavio u jedne ruke. Za načelnika Operativnog odeljenja postavljen je pukovnik Bonin, a za načelnika Organizacijskog odeljenja potpukovnik Vendland. Na čelu Obaveštajnog odeljenja stranih armija ostao je pukovnik Gelen, koji se bio dobro pokazao. Za komandanta pozadine (*Generalquartiermeister*) postavljen je pukovnik Tope na mesto generala Vagnera koji je izvršio samoubistvo. Za načelnika artiljerije Vrhovne komande vojske postavljen je general Berlin, moj artiljerijski savetnik iz Francuske i sa Istočnog

fronta, dok je za načelnika Uprave veza došao general Praun, moj stari vezista iz 1940/41 godine. Dok su svi ovi ljudi mogli doći na svoje dužnosti, prošlo je nekoliko dana, a dok su ušli u posao, moralo je proći duže vremena. Od najvažnijih članova bivše Vrhovne komande vojske ostao je na svom mestu samo načelnik Saobraćajne uprave, valjanji general Gerke.

Prvih nedelja po mom dolasku imao sam mnogo da radim dok nisam uspeo da stavim ceo aparat u pokret. Za razmišljanje o drugim problemima nije bilo vremena. Stvari, koje danas savremenim ljudima izgledaju važne, stajale su tada daleko od mene. Pod pritiskom dnevnih događaja sa fronta nije mi preostajalo nikakvo vreme za druge stvari. Moji novi saradnici, kao i ja sam, radili smo do duboko u noć da bismo spasavali front.

Kakve je stvarno rezultate imao atentat od 20. jula?

Covek na koga je izvršen atentat, bio je ustvari samo lako ranjen. Njegova fizička konstitucija, koja ni pre atentata nije bila bogzna kakva, bila je sada još više oslabljena. Njegova duhovna uravnoteženost bila je zauvek poremećena. Svi zli duhovi, koji su u njemu tinjali, sada su oživeli. On sada više nije znao ni za kakve obzire ni ograničenja.

Ako je atentat trebalo da ima dejstva na nemački državni upravni aparat, to je bilo nužno da se sa Hitlerom jednovremeno otstrane i najvažniji nosioci nacional-socijalističkog režima. Ali od njih nikko nije bio prisutan na mestu izvršenog atentata. Za otstranjivanje Himlera, Geringa, Gebelsa, Bormana — da pomenem samo najvažnije — nije bilo ništa predviđeno. Zaverenici nisu nastojali da osiguraju bar najmanje jemstvo da bi svoje političke planove, ako bi atentat uspeo, mogli da sprovedu u delo. Atentator, grof fon Štaufenberg, bio je svestan ovih slabosti svog plana, pa je zato i odustao od njegovog izvršenja pre nekoliko dana u Obersalzbergu, kada je primetio da u sali nedostaju Himler i Gering na čije je prisustvo on računao. Meni lično nije poznato zašto se grof Štaufenberg ipak odlučio na ovaj korak 20. jula,

mada je video da nisu postojali uslovi za njegov pun politički uspeh. Možda ga je na to naterala zapovest za hapšenje dr Gerdeler, te se izvršenje atentata nije smelo dalje odlagati.

Pa čak kad bi atentat i doneo smrt Hitleru, i doveo do preuzimanja vlasti zaverenika, bilo je neophodno da se imaju pouzdane trupe. A zaverenici nisu imali ni jednu jedinu četu. Stoga oni nisu ni bili u mogućnosti da u Berlinu preuzmu vlast, kada je grof fon Štaufenberg avionom doleto iz Istočne Pruske u Berlin i doneo netaćnu vest o uspelom atentatu. Oficiri i vojnici angažovanih jedinica u vežbi »Walküre« nisu imali ni pojma o svemu što se zbivalo. Zato je i došlo do njihovog odbijanja da se odazovu pozivu zaverenika. Čak ni moj pristanak, koji sam ja dao iz sasvim drugih osnova, da se odloži upućivanje nastavnih oklopnih jedinica, nije ništa koristio zaverenicima, pošto se oni nisu mogli usuditi da sa svojim planovima upoznaju jedinice i njihove starešine.

Isto tako ni spoljnopolitički uslovi za uspeh atentata nisu postojali. Veze zaverenika sa merodavnim političkim krugovima neprijateljskog inostranstva bile su jako slabe. Nijedan od merodavnih neprijateljskih političara nije bio ni najmanje pridobijen u korist zaverenika. Stoga se neće mnogo preterati, ako se kaže da izgledi Rajha i pri uspehu atentata, nažalost, ništa ne bi bili bolji od današnjih. Kod naših se neprijatelja nije radilo samo o otstranjenju Hitlera i nacizma.

Prve žrtve atentata bile su pukovnik Brant iz Operativnog odeljenja Vrhovne komande vojske, general Korten, načelnik Generalštaba vazduhoplovstva, general Smunt, glavni Hitlerov ađutant, kao i stenografist Berger. Sem ovih, mnogi članovi Vrhovne komande vojske i Vrhovne komande oružanih snaga bili su ranjeni. Ove žrtve su bile besciljne.

Sledeće žrtve su bili saučesnici i svi oni koji su za zaveru znali, kao i njihove porodice. Međutim, samo je jedan mali broj od osuđenih stvarno u zaveri učestvovao. Vrlo veliki broj je o tome bio samo nešto načuo, ali je

za drugarsko čutanje o svemu tome platio gorkom smrću. Prvi su pali, kao glavni organizatori i izvršioci, ukoliko nisu sami izvršili samoubistvo kao general-pukovnik Bek, komandant pozadine Wagner, general fon Treskov, pukovnik baron fon Frajtag fon Loringhofen i drugi, ili su pak osuđeni od strane prekog vojnog suda i pogubljeni od strane Froma, kao grof Staufenberg, Olbriht, Merc fon Kvirnhajm i fon Heften.

Hitler je naredio da se svi optuženi izvedu pred takozvani Narodni sud (*Volksgerichtshof*) koji j imao da im sudi. Za vojna lica je ovakvo naređenje značilo da njima neće suditi nadležan ratni vojni sud, već specijalan sud sastavljen od civilnih sudija za koje nisu važile poznate odredbe vojnokaznenog zakona niti propisi za izvršenje vojnih kazni, već specijalna Hitlerova naređenja zasnovana na mržnji i osveti. Ali, pod Hitlerovom diktaturom nije bilo pravnog leka protiv ovakve naredbe.

Da bi se vojna lica, bilo da su saučesnici ili su samo nešto znala, mogla staviti pod Narodni sud, moralo se prvo izvršiti njihovo otpuštanje iz vojske. Ovo je pak imalo da se izvrši na osnovu istrage za koju je Hitler odredio takozvani Sud časti (*Ehrenhof*) u koji sam pod predsedništvom maršala fon Rundšteta, pored Kajtela, Šrota, Kribla i Kirhajma bio određen i ja. Moje traženje da budem oslobođen ovog nesrećnog zadatka zbog preopterećenosti na svojoj novoj dužnosti, koju sam primio pored dužnosti Generalnog inspektora oklopnih jedinica, ostalo je bez uspeha. Jedino što sam postigao bilo je to da sam dobio stalnog zamenika — baš generala Kirhajma — kada mi drugi tekući poslovi ne bi dozvoljavali da lično prisustvujem suđenju. Upočetku uopšte nisam dolazio ni na suđenje, dok mi nije Kajtel, po nalogu Hitlera, zatražio da bar povremeno dolazim na suđenje. Tako sam morao i ja, hteo-nehteo, da uzmem učešća na dva ili tri ova užasna procesa. Šta sam sve ovom prilikom čuo, bilo je duboko žalosno i potresno.

Prethodnu istragu je obavila tajna policija (*Gestapo*) — Kaltbruner i SS-voda grupe Miler. Prvi je bio austri-

ski pravnik, a drugi bačvarski službenik. Ali nijedan od njih nije imao ni pojma o oficirskom koru. Za Milera se može reći da se prema njemu odnosio sa puno mržnje i osećanjem manje vrednosti. Uostalom, on je bio jedna hladna i samoživa priroda. Sem ove dvojice, zasedali su prilikom istrage i načelnik Personalne uprave general Burgdorf, kao i njegov prvi pomoćnik, general Majsel. Oni su vodili zabeleške i bili Hitlerovi posmatrači. Akta prethodne istrage su se sastojala, uglavnom, od iskaza optuženih koje su oni sami napisali i koji su u najviše slučajeva, bili do neverovatnosti iskreni i otvoreni. Oficiri su tako bili i vaspitavani da govore pred sudom časti, koji je bio sastavljen takođe od oficira sa istim shvatanjem pojma časti. Međutim, ovi jadnici nikada nisu ni shvatili da se nalaze pred »Gestapoom«, čiji su islednici o toj stvari imali sasvim drukčije mišljenje. Zato su njihovi iskazi sadržavali ne samo podatke o njima lično, već takođe i imena drugih, kao i sve šta su oni radili ili propustili da urade. Svaki čije bi ime bilo na ovaj način pomenuto, odmah je bio zatvoren i saslušavan. Tako je »Gestapo« ~~ubrzo~~ uspeo da dobije skoro potpunu sliku o delokrugu zavere i broju učesnika. Ali ne samo to. Prema ovako otvorenim priznanjima, često je bilo nemoguće da se njihovi počinioci oglase nevinim ili da nisu bili saučesnici. Za vreme mojih inače retkih zasedanja ja sam nastojao rečju da spasavam gde god mi je to bilo mogućno. Nažalost u ovom svom drugarskom nastojanju uspeo sam samo kod malog broja. Isto su tako nastojali i drugi članovi, naročito Kirhajm, Šrot i Kribel. Maršal fon Rundštet nas je stalno podržavao.

Sud časti je imao isključivi zadatak da izvidi da li će optuženi, prema rezultatu prethodne istrage, biti od strane Narodnog suda osuđen kao saučesnik u zaveri ili onaj koji je samo znao za zaveru, ili će pak biti oslobođen. Ako bi se došlo do uverenja da će nastupiti prvi slučaj, nadležan personalni organ je predlagao da se dotični prethodno udalji iz sastava oružanih snaga. Na taj način, svako takvo lice je bilo van nadležnosti ratnog vojnog suda.

Ova istraga imala je da se vrši samo na osnovu postojećih dokumenata. Saslušavanje optuženih nije bilo dozvoljeno.

Za vreme ovih mučnih zasedanja stalno je vladala najveća borba između savesti i suđenja. Svaka je reč morala biti dobro promišljena, kako se ne bi dogodilo da se oslobođanjem jednog, svali teret na nekog drugog, još nepoznatog ili već uhapšenog druga.

Osuđeni na smrtnu kaznu od strane Narodnog suda pogubljeni su vešanjem. Ovakav način pogubljena nije bio u duhu nemačkog krivičnog zakonodavstva, a pogotovu nije bio poznat u vojnokrivičnom zakonodavstvu. Do tada su vojna lica, osuđena na smrtnu kaznu, bila uvek streljana. Smrtna kazna vešanjem je doneta iz Austrije. Ali je ona, nažalost, još u praksi.

Svako ko preduzima državni udar mora računati s tim da će mu u slučaju neuspeha, zbog izdajstva otici glava. Ali je u pitanju koliko je od pogubljenih u vezi sa 20. julom 1944 uopšte bilo toga svesno. Svakako samo jedan minimalan broj. No, ovaj je argument ipak ostao kod Hitlera bez ikakvog značaja. Tako se dogodilo da su oficiri osuđeni na smrt, koji su za puč saznali tek neposredno pred 20. juli, jer o tome nisu odmah izvestili svoje pretpostavljene starešine, iako oni nisu mogli ni biti tako brzo svesni značaja svega onog što su čuli. Neki su upali u vrtlog na smrt osuđenih iako nisu bili učesnici samo zato što su pokušali da spasu drugove. Najstrašniji primer u ovom smislu pretstavlja slučaj generala Hajstermana fon Cilberga, zeta mog visoko cenjenog bivšeg inspektora i komandanta divizije, generala fon Cišvica. General Cilberg je bio 20. jula 1944 komandant jedne divizije na Istočnom frontu. Njegov načelnik operativnog otseka, major Kun, ranije na službi u Organizaciskom odeljenju Vrhovne komande vojske na čijem je čelu bio general Štif, bio je jedan od onih koji su znali za zaveru. General Cilberg je dobio depešu sa naređenjem da odmah uhapsi majora Kuna i da ga pod sigurnom stražom sproveđe u Berlin. Umesto toga, on je Kunu dozvolio da samodejno automobilom do jednog isturenog komandnog mesta na-

pred, čime je želeo da mu da mogućnost da izvrši samoubistvo. Međutim, major Kun je ovu priliku iskoristio da se prebaci kod neprijatelja. Zato je general Cilberg uhapšen i izведен pred ratni vojni sud. Sud ga je kaznio blago. Posle nekog vremena Hitler je doznao za ovu kaznu. Zato je naredio nov sudski proces sa ciljem da se general Cilberg osudi na smrtnu kaznu. Ovo zbog toga, što je major Kun, služeći ranije u Organizaciskom odeljenju. Vrhovne komande vojske znao za najpoverljivije stvari, te je njegov prelazak na neprijateljsku stranu značio težak gubitak u pogledu dekonspiracije oružanih snaga. Tako je general Cilberg streljan februara 1945 godine. Takođe je istu sudbinu imao i drugi sin mog nesrećnog pretpostavljenog, dobrodušni general Goče, samo iz nešto drugih razloga: on je negde rekao da mi ovaj rat više ne možemo dobiti.

Ma koliko bila teška sudbina osuđenih na smrt, skoro je još teže bila onih koje su osuđeni za sobom ostavljali. Porodice i rodbine osuđenih, koje su zavisile od njih, zapadale su u veliku bedu i tešku duševnu patnju. Sasvim je mali broj onih kojima se nešto moglo pomoći i nevolja ublažiti.

Posledice atentata su bile strašne sa bilo koje tačke gledišta. Ja, lično, uvek sam bio protiv ubistva u ma kom obliku. Naša hrišćanska vera nam je to jasno zabranjivala. Zato ja nisam mogao ni pozdraviti odluku za preduzimanje atentata. Sem ovih čisto religioznih razloga, ja moram takođe konstatovati da za uspeh državnog udara nisu postojali ni unutrašnji ni spoljnopolitički uslovi. Pripreme su bile sasvim nedovoljne, a izbor ličnosti za izvršenje najvažnijih uloga bio je neshvatljiv. Pokretač poduhvata bio je otpočetka dr Gerdeler, jedan idealista, koji je mislio da izvede državni udar i bez atentata. On je, besumnje, kao i svi njegovi saučesnici u zaveri, bio ubeđen da čini najbolje za svoj narod. Dr Gerdeler je svojim izborom ipak zahvatio većinu vodećih ličnosti i o tome vodio posebnu listu, koja je usled njegove nesmotrenosti pala u ruke »Gestapo«. O karakteru general-pukovnika

Beka, koji je bio predviđen da bude na čelu Rajha, već sam rekao svoje mišljenje. Njegovo držanje na dan 20 jula potvrdilo je pravilnost moje ocene. Maršal fon Vieleben je bio bolestan čovek. On je strahovito mrzeo Hitlera, ali teško da je bio dovoljno odlučan za izvođenje vojnog puča u tako teškoj situaciji. General-pukovnik Hepner je bio hrabar trupni komandant, ali ja sumnjam u to da je on bio potpuno svestan dometa i odgovornosti svog poduhvata na dan 20 jula. General Olbriht je bio istaknuti oficir, i bio je na visini svoje uloge, ali on nije imao ni trupe ni pravo komandovanja čime bi imao da izvede državni udar. Do 20 jula 1944 je godinama o puču diskutovano i pregovarano. Krug ljudi koji su za zaveru znali stalno se povećavao. Zato nije nikakvo čudo da je o tome najzad nešto saznao i »Gestapo« bilo iz jednog ili drugog kruga zaverenika, tako da je pretila opasnost talasom hapšenja. Ova postojeća opasnost od hapšenja verovatno je i impulzivnog grofa fon Štaufenberga pobudila da se odluči na atentat, dok su ostali zaverenici jedva možda i shvatili o čemu se zapravo radilo. Atentator se potpuno prevario u pogledu dejstva njegove bombe i počeo se ponašati kao da je poludeo. General-pukovnik From, komandant rezervnih trupa (*Erzatzheer*) odigrao je neprovidnu ulogu. I on je najzad pao kao žrtva nesrećnog atentata. General Hajnrich fon Štilpnagel, vrhovni vojni komandant u Francuskoj, bio je veliki idealista koga sam dobro poznavao i svakom prilikom kada sam bio u Parizu, posećivao, morao je takođe na strašan način umreti. Ali najjeziviji kraj bio je sa maršalom Romelom, o čemu sam ja tek u zarobljeništvu saznao pravu istinu. Tek mi je tada bila potpuno jasna cela tragedija stanja u kome smo živeli.

Prirodno je da se uvek može postaviti pitanje: šta bi se dogodilo da je atentat uspeo? Jasno je da na to niko ne može dati pouzdan odgovor. Samo jedno izgleda da je sigurno: u to vreme veliki deo nemačkog naroda još je verovao u Adolfa Hitlera i bio bi ubeđen da su atentatori likvidirali jedinog čoveka koji bi, možda, još

mogao da okonča rat sjajnom pobedom. Sva bi mržnja pala, u prvom redu na oficirski kor, generalitet i Generalstab, kako za vreme rata, tako i posle njega. Gnev i prezrenje naroda bili bi upereni na vojнике, koji su usred borbe na smrt i život gaženjem svoje zakletve i ubistvom poglavara Rajha. lišili ugroženi državni brod vođe. Da bi neprijatelji u tom slučaju sa nama bolje postupili, nego što su to uradili posle opštег sloma, nije verovatno.

A sada bi se moglo postaviti i ovakvo pitanje: šta bi stvarno trebalo da se dogodi? Na ovo pitanje ja bih mogao reći samo ovo: mnogo se govorilo i pisalo o otporu Hitlerovom režimu. Ali koji se od tih ljudi, pričala ili pisaca, koji su imali priliku da govore sa Hitlerom, ikada suprotstavili njegovoj volji? Koji se od njih usudio da bar jedan jedini put iznese Hitleru svoje suprotno mišljenje i da sa diktatorom oči u oči ostane do kraja pri svom mišljenju? A tako je moralo i trebalo da se radi! U mesecima kada sam ja Hitleru podnosio referate o vojnoj situaciji, kao i prilikom mnogobrojnih vojnih, tehničkih i političkih diskusija, doživeo sam samo vrlo retke slučajeve da mu se neko suprotstavio, i od takvih je, nažalost, retko ko još među živima. Stoga ja moram odbiti da nazovem neke ličnosti »ljudima otpora«, koji su pozadi kuliša šaputali o svom suprotnom mišljenju, nastojeći da za to pridobiju i druge ljude. Ovo je sasvim druga stvar. Ko je imao drukčije mišljenje od Hitlera, bio je dužan da mu to otvoreno kaže kad god bi mu se za to ukazala prilika. Ovo je važilo u prvom redu, naročito u vremenu dok još nije bilo dockan da mu se to kaže, a to je značilo pre početka rata. Ko je tada mislio da je jasno uvideo da će Hitlerova politika morati da odvede Nemačku u rat, kao i to da je taj rat trebalo sprečiti, pošto će sigurno doneti nesreću nemačkom narodu, taj je bio dužan da pre rata potraži i obavezno nađe priliku da to nedvosmisleno kaže kako Hitleru tako i nemačkom narodu. Ako mu je to bilo nemoguće u zemlji, trebalo je da to učini iz inostranstva. Da li je iko od odgovornih tako postupio??

Ja sam nemačke vojнике video u dva svetska rata i u oba sam rata imao čast da im komandujem. Onako kako su se oni borili, verno do smrti, verno svojoj zastavi uprkos pretećem porazu, pretstavlja primer vernosti kakvi su oni trebalo da budu. Samo iz ovakve vernosti, iz ovakvog požrtvovanja, iz ovakvog neiskazanog herojstva, može se preporoditi jedan snažan i zdrav narod i država. Neka bi bog dao da to mlađem pokolenju uspe da na ovoj plemenitoj osnovi izgradi u miru novu Nemačku, i to takvu Nemačku koju će drugi narodi opet poštovati, kao nekada.

*и брванима мисли, да се овеји
премине за ослободи и неподвластна јутар
жевака. Ако на жалост "неколи овеји и сасре
саму су ако у "Стаљинујајом за бечеја брвна*

XI. NAČELNIK GENERALŠTABA VOJSKE

Vratimo se opet nazad, na tešku ratnu situaciju.

Pošto je Generalštab Komande kopnene vojske ponovo osposobljen za rad, pokazalo se da se svi poslovi odvijaju isuviše sporo. Ovo je dolazilo otuda što je Hitler htio da odlučuje i o svakoj sitnici, ne ostavljajući načelniku Generalštaba ni najmanje pravo naređivanja. Zato sam tražio da me ovlasti da mogu izdavati potrebne direktive komandama grupa armija na Istočnom frontu. Sem toga, tražio sam da mi ostavi punu slobodu u pogledu problema Generalštaba i rada generalštabnih oficira cele vojske. Ali je Hitler oba traženja odbio. U ovom odbijanju su učestvovali Kajtel i Jodl. Kajtel je svojom rukom formulisao ovo odbijanje. Na moje protivljenje, Jodl mi je rekao: »Generalštab treba smatrati da je rasformiran! Ako je došlo dotle da najeminentniji predstavnici generalštabne struke sami sebi sekut granu na kojoj stoje, tada zaista više nije bilo pomoći ni celom Generalštabu kao ustanovi. Posledice ovog odbijanja su se brzo pokazale u nizu grubih disciplinskih prestupa, koji su me primorali da njihove počinioce premestim u štab Vrhovne komande vojske nad kojima sam samo ja imao izvesna ograničena prava disciplinskog kažnjavanja. Tu sam ostavio te mlade i veoma samouverene ljude nekoliko nedelja da razmišljaju o svojim postupcima.

O ovim svojim pomoćnim merama izvestio sam jednom prilikom i Hitlera. On me pogleda začuđeno, ali ne reče ni reči.

Ubrzo sam, još za vreme prvih dana moje nove službe delatnosti, zatražio od Hitlera da me primi na jedan razgovor u četiri oka. On je upitao: »Radi li se o službenim ili privatnim poslovima?«

Prirodno je da se radilo o službenim stvarima, koje su mogle samo u četiri oka da se razmotre. Svaki treći prisutan bio bi u ovom slučaju suvišan. To je već i Hitler znao. Zato je odbio moju molbu, motivišući time da pri svim službenim razgovorima sa mnom mora da prisustvuje maršal Kajtel i dva stenografa. Zbog ovakvog propisa meni je ostajala zaista retka prilika da svom vrhovnom komandantu mogu otvoreno reći svoje mišljenje, kao što se to — bez opasnosti za povredu autoriteta — jedino može reći u razgovoru u četiri oka. I u ovom ovako veoma štetnom postupku učestvovao je maršal Kajtel, jer se on pribojavao da ne dozna dovoljno blagovremeno za stvari koje su važne i da na taj način ne bude postepeno odbačen ustranu. Tako sam bio primoran da svoju dužnost obavljam pod takvim ograničenjima, od kojih je trpeo i moj prethodnik. Nije bilo nikakvog izgleda ni mogućnosti da se ovo stanje popravi i suprotnosti na miran način izglade.

Vojnička situacija na Istočnom frontu na dan 21. jula 1944., kada sam ja morao primiti dužnost načelnika Generalštaba, bila je daleko od povoljne.

Naše su najjače snage, izgledalo je, bile u Južno-ukrajinskoj grupi armija, koja se sastojala od 6 i 8 nemачke armije, kao i od rumunskih trupa i delova mađarske vojske koje su se nalazile u njenom zahvatu. Njen front je išao duž Dnjestra od njegovog ušća u Crno More do istočno od Kišinjeva, a potom severno od Jasijsa — južno od Faltičenija — i dalje preko reka Pruta i Sereta, a odatle u pravcu severozapada u izvorni rejon Sereta. Ova grupa armija je, posle proletnjih borbi u martu i aprilu, kojima je odbila neprijateljske napade

severno od Jašija, uspela da izdvoji, najzad, i jedan broj divizija u rezervu. Ova rezerva je trenutno stajala pod komandom generala Šernera koji je uživao posebno poverenje kod Hitlera (skica 29).

Na Južnoukrajinsku grupu armija naslanjala se severnoukrajinska grupa armija. Ona je do 12 jula 1944, branila front od Radaucija, na gornjem Seretu, — istočno od Delatina — preko Bučača, Tarnopolja, Jezijerna do Berestečka u rejonu južno od Kovela. Ali su sovjetske snage 13. jula preduzele napad i probile na tri mesta front ove grupe armija, pri čemu su do 21. jula zauzele Lavov, okuku reke Sana, severno od Pšemisla, Tomašov, Helm i Lublin, a najdalje prodrlim krilom dospeli do linijs Pulavi na Visli — Brest-Litovsk na Bugu.

Da bi opšta slika bila još gora, situacija kod Srednje grupe armija se od 22. juna 1944 pretvorila u pravu katastrofu da se strašnija teško mogla i zamisliti. Od 22. juna do 3. jula 1944 sovjetski napadi su uspeli da probiju nemački front između Pripjatskog Blata i Berezine, kod Rogačeva, Čausija, severno od Orše, i sa obe strane Vitepska, i, uz potpuno uništenje nekih 25 nemačkih divizija da izbiju na liniju Davidgrod — Baranovići — Molodečno — Kozjani — Dvina, severno od Polocka. Idućih dana su Sovjeti snažno eksplatisali ovaj svoj iznenađujuće veliki uspeh, pri čemu su zauzeli Pinsk, i izbili na liniju: Pružanja — Volkovisk — Njemen, istočno od Grodna — Kovno — Dvina, istočno od Daugavpilsa (Dvinsk) — Idrica. Ovim uspehom je bila ne samo Srednja, već i Severna grupa armija, osuđena na pro-past. Do 21. jula Sovjeti su, u izgled nezadrživom nadiranju, izbili na liniju Visle od Sandomira do Varšave, kao i preko Sielce — Bijelsk Podlaski — Bjalistoka — Grodna — Kovna i — što je još gore bilo — preko Ponjeviše na Šauljaj (Šaulen) i Jelgavu (Mitvu). Severno od Jelgave (Mitve) su dospeli do mora, izbijši na Riški Zaliv, čime su otsekli Severnu grupu armija od ostalog dela fronta (skica 30).

Severna grupa armija, čije je desno krilo bilo severno od Polockog, držala je front odatle preko Idrice — Ostrova — Pskova — Čudskog Jezera — rekom Narvom do Finskog Zaliva. Zbog katastrofe Srednje grupe armija, Severna grupa armija je morala da povuče svoje desno krilo do 21. jula 1944 na liniju Jelgava — Daugavpils — Pskov. Ali se, naravno, ni na ovoj liniji nije moglo ostati.

Prema tome, ja sam od svog prethodnika nasledio ne samo dezorganizovan štab, već i ceo front u stadiju mu potpunog raspada. Vrhovna komanda vojske nije imala nikakvih raspoloživih rezervi. Jedine raspoložive snage, nabrzinu stvorene, nalazile su se pozadi Južnoukrajinske grupe armija. Dovoljan je samo i letimičan pogled na kartu železničkih pruga pa da se vidi da bi njihovo prevoženje zahtevalo mnogo vremena. Druge male snage, koje su se mogle prikupiti od dopunskih trupa, već su se nalazile u toku prevoženja pretežno na front Srednje grupe armija koja je bila skoro uništena.

U sporazumu sa komandantom Južnoukrajinske grupe armija, čiji je načelnik štaba general Venk, sada postao moj prvi operativni saradnik koji je poznavao prilike u Rumuniji, predložio sam Hitleru da se sve raspoložive divizije iz Rumunije prevezu na sever radi zatvaranja fronta između Srednje i Severne grupe armija. Hitler se saglasio da ovo prevoženje odmah otpočne. Sem toga, Hitler je naredio međusobnu izmenu komandanata Južnoukrajinske (generala Šernera) i Severne grupe armija (generala Frisnera). Za dalja dejstva Južnoukrajinske grupe armija izdata je novom komandanu posebna direktiva koja mu je, suprotno Hitlerovoj uobičajenoj praksi, davala punu samostalnost u odlučivanju.

Ovako energičnim mjerama uspeli smo da zaustavimo sovjetsko nadiranje u rejonu Doblen — Tukum — Jelgava. Moja namera je sada bila ne samo da ponovo uspostavim vezu između frontova Severne i Srednje grupe armija, već da se pristupi napuštanju baltičkih država radi radikalnog skraćivanja fronta. Ovo je bilo

neophodno, ako se nije htelo da se Severna grupa armija izloži potpunom uništenju na ovako razvučenom frontu. General Šerner je dobio naređenje da razradi plan predloga za povlačenje. On je htio da izvrši ovo povlačenje kroz tri do četiri nedelje. Ali se zato nije imalo vremena. Moralo se brzo raditi da bi se neprijatelj preduhitrio i da bi se uspelo da se snage Severne grupe armija čitave izvuku u Istočnu Prusku. Ja sam stoga naredio evakuaciju Estonije i Livonije u roku od sedam dana, obrazovanje mostobrana kod Rige i hitno prikupljanje svih oklopnih i motorizovanih jedinica u rejonu zapadno od Šavlea (Schaulen). Tu sam očekivao nov sovjetski udar. On je morao tu biti i zaustavljen da bi se ponovo uspostavila veza između Severne grupe armija u Kurlandiji i Srednje grupe armija.

Nemačkim napadom u vremenu od 16 do 26 septembra 1944 uspostavljena je veza između ove dve grupe armija. Što je ovo uspelo, ima da se zahvali hrabrom držanju pukovnika grofa Štrahvica i njegovoj improvizovanoj oklopnoj diviziji. Bitno je sada bilo da se povoljna situacija odmah iskoristi. Ali je u tome podbacila Severna grupa armija. General Šerner nije verovao da će uslediti nov sovjetski napad zapadno od Šavlea, već ga je očekivao u rejonu Jelgave (Mitave). Zato je on zadržao — uprkos direktive koju je Hitler potpisao — svoje oklopne snage u rejonu Jelgave. Moje traženje da postupi po direktivi nije uzeto u obzir. Da li je Šerner za ovaj korak bio dobio od Hitlera ispod ruke odobrenje, nije mi poznato. On je imao direktne veze s njim. Tako je došlo do toga da je u oktobru razvučeni nemački front zapadno od Šavlea bio ponovo probijen. Sovjeti su izbili na more između Memela i Ljepaje (Libave). Severna grupa armija je na taj način i ovog puta ostala bez uspeha u svom nastojanju da uspostavi vezu duž obale, te je njeno dalje snabdevanje moralo da se obezbedi preko mora, pošto je bila otsečena od ostalog dela Istočnog fronta.

*Sada je nastala ogorčena borba između mene i Hitlera radi izvlačenja onih dragocenih snaga, koje su bile neophodne za odbranu Rajha. Jedini je rezultat bio u tome što je između nas stvorena zatvorena atmosfera.

Dok su se ovi važni pokreti snaga izvršavali i vodile teške borbe na levom krilu širokog fronta i dok je maršal Model svojim ličnim hrabrim zalaganjem na frontu Srednje grupe armija uspeo da zadrži sovjetsko nadiranje istočno od Varšave,*) izbio je 1 avgusta 1944 u Varšavi poljski ustanački čijem je čelu bio general Bor-Komorovski koji nam je stvorio neposredno pozadi fronta jedno žarište od prvoklasne opasnosti. Veza sa našom 9 armijom na frontu, pod komandom generała fon Formana, bila je prekinuta. Mogućnost uskorog sadejstva Sovjeta sa poljskim ustanicima nije se smela zanemariti. Ja sam tražio da se rejon Varšave uključi u sastav operacijske zone fronta, ali su se ovome iz samoljublja suprotstavili guverner Poljske, Frank, i vođa SS-trupa Himler, koji su izdejstvovali kod Hitlera da Varšava ostane pod guvernerom Poljske, iako je bila neposredno pozadi fronta, pa konačno i u zahvatu samog fronta. Za ugušenje ustanka bio je zadužen vođa SS-trupa Himler, koji je sa svoje strane, odredio SS-grupnog vođu Bah-Zelavskog sa potrebnim brojem SS i policijskih formacija. Borbe za ugušivanje ustanka su trajale nedeljama i izvođene su sa svim surovostima. SS-jedinice, koje su u ovim borbama učestvovale, nisu bile u pogledu discipline besprekorne. Uostalom, one nisu ni pripadale oružnim SS-jedinicama. Brigada Kamin-skog je formirana od bivših zarobljenika, većinom Rusa, koji nisu bili mnogo naklonjeni Poljacima,**) dok se brigada Dirlevagera sastojala od nemačkih kažnjjenika, koji su imali da se na delu rehabilituju. Jasno je da su,

*) Po mnogim drugim podacima, Sovjeti su sami stali pred Varšavom, čim je izbio ustanački čim. — Prim. prev.

**) To su jedinice bivšeg sovjetskog generala Vlasova, koji se stavio u službu nemačkog fašizma. — Prim. prev.

kod ovako problematičnog sastava, koji se bio upleo u bespoštene borbe po zgradama i ulicama za svoj goli život, moral i humanost bili potpuno otsutni. Sam Bah-Zelevski mi je prilikom referisanja u vezi sa pitanjem naoružanja pričao o zločinima njegovih potčinjenih, kojima ni on sam nije više ništa mogao. Ovo što sam tom prilikom čuo, bilo je toliko strašno da se čoveku kosa diže na glavi. Stoga sam smatrao za svoju dužnost da o tome još iste večeri izvestim Hitlera i zatražim da se obe ove brigade povuku sa Istočnog fronta. Hitler, upočetku, nije bio sklon da prihvati moj zahtev. Ali, kada mu je i sam voda SS-brigade Fegelajn, koji je bio čovek za vezu između Himlera i Hitlera, morao reći: »Da, Vodjo, ti ljudi su zaista banditi!« Tada nije više bilo nikakvog drugog izbora, sem da se mom traženju udovolji. Bah-Zelevski je zbog opreza naredio da se strelja Kaminski i da time otstrani još jednog od problematičnih svedoka.

Ustanak je potpuno ugušen tek 2. oktobra 1944. S obzirom na izglede na kapitulaciju ustanika, predlagao sam Hitleru da se ustanicima prizna pravo ratnih zarobljenika po međunarodnom ratnom pravu. Hitler je prihvatio ovaj predlog. General-pukovnik Rajnhart, koji je došao na mesto Modela za komandanta Srednje grupe armija, dobio je odgovarajuća uputstva. Po ovim uputstvima je vojska postupala.

Kao i uvek, u borbama protiv ustanika bilo je teško razpoznati organizovane borce od civilnog stanovništva, koje u borbi ne učestvuje. General Bor-Komorovski je i sam pisao: »U borbama su naše starešine jedva mogle da razlikuju svoje vojnike od civilnih lica. Naše ljudstvo nije imalo nikakve uniforme, a mi nismo mogli civilima da sprečimo da na ruku ne stave belo-crvenu povesku. Oni su koristili nemačko oružje, kao i naši vojnici, te su time otežali štednju i onako oskudne municije. Civili su na pojedinog nemačkog vojnika otvarati rafalnu vatru

i zasipali ga ručnim bombama. Svaki od ranijih izveštaja, koji sam dobijao, žalio se na ogromno rasipanje muničije...*)

Pa kako su Poljaci, sem toga, nosili i iz magacina zaplenjene nemačke uniforme, to je na nemačkoj strani vladala nesigurnost za svoj život, iz čega je proizlazila utoliko veća naklonost za bespoštednom borbom. Zato nije čudo, što je i sâm Hitler, koji je o toku borbi bio redovno obaveštavan od strane Fegelajna ili Himlera, jednom prilikom planuo i izdao stroga naređenja, kako za vođenje borbe, tako i za postupak sa stanovnicima grada Varšave. Ova njegova srdžba je našla izraza u njegovoj direktivi, koja je 11. oktobra 1944 dostavljena generalnom guverneru, dr Franku, u Krakov, od strane »Obaveštajnog odeljenja za više SS i policiske rukovodioce na Istoku«, iz koje navodimo:

»*Predmet: Nova politika prema Poljacima.* Viši grupni vođa Bah dobija nalog da umiri Varšavu, tj. da ovaj grad još za vreme rata sravni sa zemljom, ukoliko se tome ne protive vojni planovi za korišćenje stalnih utvrđenja. Pre rušenja imaju se evakuisati iz grada sve sirovine, sav tekstil i sav nameštaj. Glavni zadatak u izvršenju ovog naređenja pripada civilnoj vlasti«.**)

O ovome naređenju, koje je izdato SS-linijom, ja tada nisam ništa znao. Prvput sam ga pročitao u zatvoru, u Nirnbergu, 1946. godine. No, ja sam čuo za nameru da se Varšava potpuno poruši, o čemu se govorilo u Vrhovnoj komandi vojske, a bio sam prisutan i kada je Hitler u ljutini planuo u pogledu Varšave, što me je ipak navelo da mu kažem na potrebu za očuvanjem varoši, koja je Hitlerovom zapovešću proglašena tvrđavom, pa je zbog toga i mogla da se iskoristi za smeštaj nemačkih trupa. Očuvanje zgrada bilo je utoliko neophodnije, što je tada na Visli bio prednji kraj našeg fronta, a ona protiče kroz Varšavu.

*) Vidi članak generala Bora-Komorovskog *The Unconquerables* u američkom časopisu *The Reader's Digest* za februar 1946 godine.

**) Iz *Isar-Post-a*, Nirmberg, 23. februara 1946 (Dana).

Ponovljeni ustanci iz 1943. i 1944. godine mnogo su doprineli rušenju ove varoši a borbe od jeseni 1944. godine do početka sovjetskog napada u januaru 1945. godine, dovršili su rušenje ovog nesrećnog grada.

Posle ugušenja ustanka, svi uhvaćeni borci su predati SS-trupama. Bor-Komorovski je bio poznanik Fegelajnov sa kojim se on susretao na međunarodnim sportskim turnirima još pre rata. Zato se Fegelajn sada zauzeo za njega.

Više puta je postavljano pitanje, zašto Sovjeti, koji su znali za izbjeganje ustanka u Varšavi, nisu više učinili spolja za njegovu podršku, već su čak i svoj napad na Visli obustavili? Istina je da su poljski ustanici pripadali takozvanim izbeglim Poljacima, čija je vlada sedela u Londonu i njima otuda slala direktive. Prema tome, oni su pripadali konzervativnim i zapadno orijentisanim poljskim krugovima. Stoga se može pretpostaviti da Sovjeti nisu imali nikakvog interesa u tome da se oni uspešim ustankom i oslobođenjem prestonice još više ojačaju. Verovatno je da je Sovjetski Savez htio da takvu podršku rezerviše njemu odanim Poljacima u Lublinskem goru. No, ovo bi pitanje mogli bivši saveznici među sobom da rasvetle. Za nas je bitno što Sovjeti nisu tada produžili svoj napad preko Visle, jer su nam time dali jedan kratak predah.

Ipak je sovjetski pokušaj da 25. jula 1944. pređu sa 16. oklopnim korpusom Vislu preko železničkog mosta kod Deblina propao uz gubitak 30 tenkova. Most je bio blagovremeno dignut u vazduh. Druge sovjetske oklopne snage su bile zadržane severno od Varšave. Mi, Nemci, imamo utisak da su Sovjeti bili zaustavljeni našim otporum, te da se nije radilo ni o kakvoj sabotaži poljskog ustanka.

2. avgusta je preduzela napad 1. armija Poljske narodnooslobodilačke vojske sa tri divizije na otsek Visle od Pulavija do Deblina. Napad je pretrpeo teške gubitke, ali je ipak uspeo da obrazuje mostobran i sačeka dolazak sovjetskih pojačanja.

Takođe i kod Magnuševa neprijatelj je uspeo da obrazuje mostobran preko Visle. Snage, koje su ovde prebačene preko Visle, imale su zadatak da prodiru drugom duž reke za Varšavu, ali su zadržane na reci Pilici.

Nemačka 9 armija je ipak imala 8 avgusta utisak da je, usled njene odbrane, sovjetski pokušaj, da se iz dosada skoro neometanog gonjenja na prepad zauzme Varšava, propao i pored toga što je poljski ustanak bio dugut. Gledano očima neprijatelja, ustanak je bio preuranjen. Štab armije je izveštavao da je u vremenu od 26. jula do 8 avgusta 1944 na svom frontu zarobljeno 603 vojnika, čemu treba dodati prebeglih 41, kao i da je uništeno 337 tenkova, a zaplenjeno 70 topova, 80 protivoklopnih oruđa, 27 minobacača i 116 mitraljeza. Ovakvi rezultati 9 armije bili su ipak značajni kada se ima u vidu da su postignuti posle jednomesečnog neprekidnog otstupanja!

U pogledu utvrđivanja odbranbenih položaja, kako na Zapadu tako i na Istoku, dosada nije bilo preduzeto ništa. Ovo stoga, što se Hitler na Zapadu mnogo oslanjao na Atlantski bedem, a na Istoku nije dozvoljavao da se ma šta preduzme, jer je bio zahvaćen kompleksom da će mu generali preći na pasivnu odbranu i lakše se odlučivati na prevremena povlačenja na unapred već pripremljene položaje koji bi ih čekali u pozadini. Međutim, sada se moralo po svaku cenu preuzeti utvrđivanje, jer smo dosadašnjim povlačenjem bili izgubili sav raspoloživi prostor za manevrisanje na Istoku, tako da se front već bio znatno približio državnim granicama i svako dalje i manje povlačenje moralo se odraziti na ceo front. Po mom tibeljenju — o čemu sam Hitleru referisao još u januaru — moralo se pristupiti obnovi u prvom redu negdašnjih nemačkih istočnih utvrđenja. Zatim je isto tako hitno dolazilo na red i utvrđivanje najvažnijih međuprostora između ovih postojećih utvrđenja i velikih rečnih tokova. U tom cilju sam odmah sastavio sa načelnikom inžinjerije Vrhovne komande vojske, generalom Jakovom, plan utvrđivanja. Za rukovo-

đenje poslovima utvrđivanja odmah sam naredio ponovno formiranje Odeljenja za utvrđivanje u Generalštabu, na čelu sa potpukovnikom Tilom, pošto su ovo odeljenje moji prethodnici bili rasformirali. Ovako izrađen plan utvrđivanja odmah sam na svoju odgovornost poslao kao naređenje svim komandama na koje se on odnosio. Posle toga sam o svemu referisao i Hitleru, obaveštavajući ga da je stvar bila toliko hitna i važna da se nije moglo čekati na njegovu prethodnu saglasnost. Hitler se saglasio, ali preko volje, tako da ovaj metod nisam mogao više primenjivati.

Bilo kako bilo, utvrđivanje je otpočelo kako je bilo naređeno. Zemljani radovi su izvođeni velikim delom pomoću dobrovoljnog rada žena, dece i staraca, ukoliko se ovakve radne snage još u otadžbini moglo naći. U ovim radovima je Hitlerova omladina stekla naročite zasluge. Svi su ovi hrabri nemački građani radili sa velikim žarom, uprkos već nastalog lošeg vremena, duboko svesni da će time svojoj otadžbini, prema kojoj su gajili veliku ljubav, pomoći da se odbordi, a njenim vojnicima da obezbede prihvrat u njihovim teškim odbranbenim borbama. Što njihovi napori nisu mogli docnije ispuniti očekivane nade, koje su oni, a i ja, u njih polagali, nije krivica do njih, kao ni do nekog pogrešnog principa u njihovom izvođenju ili upotrebi, već je uzrok bio u nemogućnosti da se stvore potrebne posade i naoružanje. Ovo stoga što je ranije ugroženi Zapadni front tražio sva ova sredstva nešto ranije, pa ih je i dobio, čak i ona koja su bila predviđena za Istočni front. Na taj način, Istočnom frontu je ostalo samo ono što je Zapadnom bilo preteklo. Zato svima ovim saradnicima i na ovom mestu hvala za svu njihovu požrtvovanu i odanu pomoć. Ipak je bio čitav niz ovih utvrđenja, koja su tada izrađena, a koja su svoju ulogu dugo ispunjavala. Odbrana Kalinin-grada (bivši nemački Kenigsberg), Gdinja (Dancig), Glogova i Broclave (Breslave), nadajmo se, da će jednog dana biti pravilno ocenjena, jer niko ne bi mogao reći

kojom bi brzinom Sovjeti nadirali i koliki bi deo nemачke teritorije oni svojom rukom zahvatili, da ova nemачka utvrđenja nisu tada bila izrađena.

Ja sam bio načisto s tim da će podignuta utvrđenja, da bi izdržala opsadu, trebati posadne trupe, naoružanje i rezerve životnih i borbenih potreba. Stoga sam naredio da se pristupi formiranju tvrđavskih jedinica, koje su trebalo da se popune takvim vojnim obveznicima, koji ne bi bili potpuno sposobni za vojnu službu, ali su se mogli, uz nužnu snagu, korisno upotrebiti kao stalna posada utvrđenja. Za početak bilo je naređeno formiranje 100 tvrđavskih bataljona pešadije i 100 baterija. Jedinice tvrđavskih mitraljeza, protivoklopnih oruđa, pionira i jedinica veze trebalo je takođe da se formiraju. Ali pre nego što je ma koja od ovih jedinica gotova za upotrebu, bilo ih je 80% već poslati na Zapadni front. Moji oštiri protesti ostali su bez uspeha; ja sam tek docnije saznao šta se dogodilo, te se nije moglo ništa izmeniti. Na Zapadu su ove jedinice, iako još nekompletirane, upletene u vrtlog opštег sloma tako da su bile uništene i bez neke veće koristi. Na Istočnom frontu, međutim, ostali su ovako dobri položaji i utvrđenja nezaposednuti tako da nisu mogli poslužiti za očekivani prihvatanje povlačenja snaga sa fronta.

Isto što se desilo sa tvrđavskim trupama, desilo se i sa naoružanjem utvrđenja. Moje prvo bitno traženje da mi se skladišta zaplenjenih topova stave na raspolaganje, Kajtel i Jodl su takoreći sa potsmehom odbili. Oni su mislili da u Nemačkoj ne postoji nijedno više trofejno oruđe koje nije iskorišćeno. Međutim, načelnik Opštевojnog odeljenja Vrhovne komande vojske general Bule izvestio me je da se po skladištima nalazi još na hiljadu trofejnih topova i drugog teškog naoružanja, koje se već godinama svakog meseca podmazuje i čisti, ali ostaje neiskorišćeno. Zato sam naredio da se otpočne njihovo montiranje po utvrđenjima i važnijim položajima, kao i da se izvodi obuka ljudstva za njihovo posluživanje. Ali je general Jodl izdejstvovao naređenje da se sva oruđa

kalibra 50 mm i većeg, sa preko 50 metaka na cev, pošalju na Zapadni front. No, sve je ovo tamo isuviše docikan stiglo, dok bi na Istočnom frontu moglo biti od neocenjive koristi. Pri ovome se napominje i to da su protivoklopna oruđa kalibra 50 i 37 mm još od 1941 godine bila nemoćna protiv sovjetskih tenkova T-34, tako da je Istočni front morao imati efikasnije kalibre.

U pogledu zaliha životnih i borbenih potreba, bilo je odlučeno da se forovi snabdeju za tri meseca borbe. Mesta za radio stanice su ugrađena, a cisterne za pogonsko gorivo iskopane. Ja sam svako moje putovanje iskoristio i za obilazak ovih radova na licu mesta. U ovome mom nastojanju mnogi su me drugovi nesebično podržavali, naročito general-pukovnik Štraus. Svi su mi se oni odmah stavili na raspolaganje, bez obzira na njihove ranije položaje sa kojih su bili udaljeni bilo zbog bolesti bilo Hitlerovom svemoćnom voljom. Takođe me i nekoliko oblasnih partiskih vođa (*Gauleiter-a*) svesrdno pomagalo, tako da, ako je katkad i došlo do nekog trenja zbog preterivanja, mora se priznati da je bilo dobre volje za saradnju.

Kako mi je otpala mogućnost raspolaganja najvećim delom tvrđavskih trupa, to sam došao na ideju, koju je već odavno pretresalo Operativno odeljenje Vrhovne komande vojske na čijem je čelu bio general Hojzinger, ali koji je Hitler tada bio odbio, da se u ugroženim istočnim oblastima pristupi obrazovanju poslednje narodne odbrane (*Landsturm*). Ja sam predviđao da od sposobnih vojnih obveznika, koji u istočnim ugroženim oblastima nisu uzeti za front, već su ostavljeni na pojedinim važnijim mestima u pozadini, pristupim formiranju jedinica poslednje narodne odbrane pod komandom oficira. Ove su se jedinice imale aktivirati samo u slučaju ako bi Sovjeti uspeli da se probiju u ove oblasti. Sa ovim predlogom sam otišao kod Hitlera i predložio mu da se partiskim jurišnim jedinicama, ukoliko su od pouzdanog ljudstva, poveri ova dužnost. Saradnju sa načelnikom štaba jurišnih jedinica (SA), Šepmanom, koji

je bio razuman i prijateljski raspoložen prema oružanim snagama, osigurao sam unapred. Hitler se prvo složio sa mojim predlogom, ali mi je idućeg dana ipak rekao da on ovaj zadatak ne bi davao Jurišnim jedinicama, već partiji, tj. zadatak treba sprovesti preko državnog vođe Bormana. Sem toga, naziv tih jedinica treba da bude *Volkssturm*. No, Borman u početku nije ništa preduzimao. Na moje češće interesovanje, on je, najzad, ovaj zadatak preneo na oblasne vođe (*Gauleiter-e*) i to ne samo iz prigraničnih oblasti, već na sve. Na ovaj način je *Volkssturm* dobio neželjene razmere za koji nije bilo ni obučenih starešina, niti potrebnog naoružanja, pored toga što partiji nije bilo stalo do obučenih rukovodilaca, već samo do partiji fanatički odanih članova na odgovarajućim položajima. Moj stari ratni drug, general fon Vittershajm, stajao je u stroju kao borac, dok je njegovom četom komandovao jedan partiski funkcioner koji nije služio vojsku. Pod takvim su okolnostima hrabri i spremni na žrtvovanje ljudi *Volkssturm-a* mnogo puta bili zauzeti na besmislen način vežbanjem partiskog pozdrava, umesto da se obučavaju u upotrebi naoružanja koje nisu poznavali. I u ovim redovima su veliki idealizam i spremnost na krajnje požrtvovanje nailazili na slabu nagradu i nikakvo priznanje, našto ću morati da se još jedared navratim.

Sve su ove mere, iako naizgled skoro očajne, bile neophodne, jer su poslednji kontingenti boračkih trupa, koje su u otadžbini stvarane od rezervnih (dopunskih) trupa, upotrebljeni ne za odbranu na istoku, već za ofanzivu na zapadu. U avgustu i septembru je Zapadni front bio izgubio svoju stabilnost, te se morao zbog nemanja pripremljenih pozadnjih položaja ili utvrđenja, povući na Zapadni bedem (Westwall) ili takozvanu »Sigfridovu liniju«. Međutim, Zapadni bedem nije više bio nikakva utvrđena linija, pošto je njegovo naoružanje bilo poskiđano i preneto na Atlantski bedem, tako da je sada najvećim delom bilo izgubljeno. Povlačenje snaga bilo je tako naglo i pod tako jakim pritiskom zapadnih savez-

nika da je bilo više prilika za preduzimanje uspešnih protivudara samo da je bilo raspoloživih rezervi. Pri svakoj ovakvoj prilici Hitler je padao u bes i zahtevao da se iskoristi, ali za to nije bilo nikakvih snaga. Stoga je on u septembru doneo odluku da se mobilišu i prikupe sve raspoložive snage u zemlji i preduzme i poslednji napor. Na čelo rezervne vojske (*Erzatzheer*) došao je posle atentata od 20. jula 1944 vođa SS-trupa, Himler. On je dobio novu titulu vrhovnog komandanta rezervne vojske (*Oberbefehlshaber des Erzatzheeres*) i organizovao je sada ove »političke vojnike«, kako je to njemu i Hitleru odavno izgledalo da treba da bude, naročito u pogledu »političkih oficira«. Novoformirane jedinice su dobile nazive »Narodno-grenadirska divizija« (*Volgsgrenadier-Division*), »Narodno-artiljeriski korpus« (*Volksartillerie-Korps*), itd. Oficirski kadar za ove jedinice odabirala je Personalna uprava na čijem je čelu stajao general Burgdorf, koji je, kao naslednik idealiste Šmunta, bio mnogo manji idealista. Ovako odabrani oficiri nisu se smeli više raspoređivati u obične jedinice vojske. Na taj način su nacionalsocijalistički oficiri aktivirani. Kako je pri tome nekoliko od ove gospode sa Istočnog fronta osetilo obaveznim da neposredno obaveštavaju Bormana, koji je bio poznat kao vatreći neprijatelj vojske, i koji je sa svim tim saznanjima odmah trčao kod Hitlera, bilo mi je prekipelo, tako da sam zabranio svako dalje mešanje. Krivce sam kaznio. Prirodno je da je ovaj incident, u vezi sa otezanjem plana za formiranje jedinica poslednje odbrane, morao samo pogoršati atmosferu u Hitlerovom vrhovnom štabu.

Mobilisanjem ovih poslednjih aktivnih snaga, Hitler je htio da u povoljnem momentu, u novembru, preduzme ofanzivu sa ciljem da potuče snage zapadnih sila i da ih baci u more. Ovom džinovskom planu trebalo je da posluže i ove novoformirane jedinice, koje su stvarene od naših poslednjih snaga u otadžbini. I na ovo ćemo se još navratiti.

5 avgusta 1944, dok su događaji u vezi sa atentatom i porazima na Istočnom frontu duhove još žestoko uzbudivali, došao je državni šef Rumunije, maršal Antonesku, u Istočnu Prusku, da poseti Hitlera. Ja sam dobio zadatok da maršala Antoneska upoznam sa situacijom na Istočnom frontu. Hitler i ostali oficiri, koji obično prisustvuju referisanju situacije na frontovima, bili su prisutni, izuzev Ribentropa i njegovih pomoćnika iz Ministarstva za inostrane poslove. Moj referat je imao da prevodi na francuski jezik poslanik Šmit, šef prevodilaca Ministarstva inostranih poslova. Poslanik Šmit je bio ne samo veoma fini čovek, sa kojim se moglo vrlo prijatno razgovarati, već je on i najbolji tumač kojeg sam dotada bio sreо. On je raspolagao izvanrednim osećanjem toka misli koje je imao da prevodi. On je za poslednjih desetak godina učestvovao na mnogim teškim pregovorima iz svih važnijih oblasti. Samo nikada ranije nije imao prilike da prevodi referate o vojnoj situaciji. Ovo se pokazalo već i kod prvih rečenica, jer se odmah osetilo da mu nedostaju stručni vojni izrazi. Zato je meni izgledalo jednostavnije da svoj referat produžim direktno na francuskom jeziku pri čemu sam imao zadovoljstvo da me je Antonesku dobro razumeo.

Za vreme ovog konferisanja Antonesku je pokazao puno razumevanje za našu tešku situaciju, kao i za potrebu da se prvo uspostavi front Srednje grupe armija, a zatim ponovo veza između frontova Srednje i Severne grupe armija. Sa svoje strane, predložio je da napusti Moldaviju i da se sa snagama povuče na liniju: Galac — Fokšani — greben Karpata, ako bi ovo bilo u skladu sa opštim savezničkim interesima. Ja sam ovaj ovoliko velikodušan predlog odmah preveo Hitleru i docnije ga na ovo potsećao. Hitler je primio Antoneskovu ponudu sa zahvalnošću i kako čemo to još jedared videti — izvukao iz nje potrebne zaključke.

Idućeg jutra zamolio me je Antonesku da porazgovaramo u četiri oka, što smo i učinili u njegovom apartmanu u »Wolfsschwantze« (vučjem rovu). Ovaj razgovor

bio je vrlo plodonosan. Rumunski maršal se pokazao ne samo kao dobar vojnik, već i kao izvanredan poznavalac svoje zemlje — njenih saobraćajnih i privrednih prilika, kao i političkih neminovnosti. Sve što je rekao, bilo je na svom mestu, u formi potpuno dostojanstvenoj, ljubaznoj, saosećajnoj, sa čime mi u Nemačkoj tada nismo bili baš mnogo naviknuti. On se više puta navraćao na razgovor o atentatu i nije krio svoje čuđenje u vezi sa njim: »Verujte mi, ja mogu moju glavu svakom mom generalu u krilo staviti. Kod nas je neshvatljivo učestovanje oficira u jednom takvom državnom udaru!« Ja tada nisam mogao ništa reći na ova njegova teška prebacivanja. Ali, posle 14 dana, Antonesku je stajao pred jednom sasvim drugom situacijom, a i mi s njim!

U maršalovoј pratnji bio je i rumunski ministar inostranih poslova, Mihaj Antonesku. On je činio utisak prepredenog čoveka, koji nije bio nimalo simpatičan. U njegovoј ljubaznosti je bilo nečeg lrigavog. Sa nemačke strane u pratnji su bili nemački poslanik fon Kilinger i šef nemačke vojne misije u Rumuniji, general Hansen. Ja sam sa obojicom detaljno razgovarao o njihovom mišljenju. Oni nisu mnogo držali do Antoneska, već su smatrali da se nemački interesi moraju oslanjati jedino na ličnost mладогa kralja. Oni su ovim učinili ozbiljnju grešku koja je bitno doprinela tome da su se nemački vojni autoriteti uljuljkivali u nerealnoj pouzdanosti u Rumune, što se odrazilo i u oskudnim izveštajima, koje smo dobijali o nameravanom izdajstvu, a kojima nije poklanjana nikakva pažnja.

Krajem jula 1944 godine je novopostavljeni komandant Južnoukrajinske grupe armija, general-pukovnik Frisner, koji je došao na mesto generala Šernera, delio mišljenje Antoneska i ubrzo posle njegove posete poslao Hitleru u Vrhovnoj komandi predlog za povlačenje fronta na liniju: Galac — Fokšani — greben Karpata. Hitler se, izuzetno, saglasio sa ovim predlogom, ali je izdavanje definitivne zapovesti i odluku za njen izvršenje učinio zavisnim od toga da se prethodno dobiju pouzdani znaci

o neprijateljskoj nameri da će preduzeti napad. Sve dotle se mora sadašnji front držati. Vesti, koje je Hitlerov vrhovni štab idućih dana dobio o situaciji u Rumuniji, bile su potpuno protivrečne. Najčešće one su, prema mišljenju zvaničnog nemačkog pretstavnika u Rumuniji, ocenjene čak kao povoljne. No, ministar inostranih poslova, fon Ribentrop, ipak nije verovao ovim izveštajima svoga ambasadora do te mere da je tražio od Hitlera da se jedna oklopna divizija uputi u Bukurešt. Ja sam bio prisutan ovom referisanju i smatrao sam da je ovaj predlog fon Ribentropa opravdan. No, ja od divizija sa Istočnog fronta nisam mogao da stavim nijednu na raspolaganje, jer je situacija na njemu bila jako zategnuta. Zato sam predložio da se uzme 4 SS-policiska divizija, koja vodi borbe protiv ustanika u Srbiji, i uputi u Rumuniju za ovaj hitan zadatak. Ova je divizija bila motorizovana, te bi mogla dovoljno brzo da stigne u rumunsku prestonicu. Jodl se izjasnio, ipak, protiv upućivanja ove divizije, iako je teritorija Vlaške tada potpadala pod upravu Vrhovne komande oružanih snaga, a ne u zahvat Istočnog fronta, što znači da je spadala u nadležnost generala Jodla. Hitler je ostao neodlučan tako da nije ništa rešeno.

Ljuljanje je otpočelo ne samo u Rumuniji, već i u Bugarskoj. Ja sam dobijao izveštaje od pukovnika fon Jungfelda, koji je bio instruktor za obuku bugarskih oklopnih jedinica na nemačkom materijalu u Bugarskoj. Ovi izveštaji su govorili o mutnoj, ali, nažalost, tačnoj situaciji, naime o rđavom raspoloženju i nepouzdanom držanju bugarskih trupa. Ja sam sve izveštaje pokazivao Hitleru, ali on to nije htio da veruje. On je mnogo više verovao u svoje ubeđenje da Bugari toliko mrze boljševizam da se oni nikada ne bi svojevoljno borili na strani Sovjeta. Moja molba da se više nijedan tenk ne isporučuje Bugarskoj, a ranije isporučeni da se vrate, bila je odbijena. Moj pokušaj da ih na silu vratim osujetio je Jodl (skica 31).

20. avgusta 1944 je otpočela sovjetska ofanziva na frontu Južnoukrajinske grupe armija. Ona je uspela, na

delovima fronta gde su bile rumunske trupe. No, to nije bilo sve: ove rumunske trupe su prešle na stranu neprijatelja i okrenule su oružje protiv svog dojučerašnjeg saveznika. Sa takvim izdajstvom nemačko komandovanje ni trupe nisu računali. Mada je Hitler odmah poslao svoje ovlašćenje za povlačenje Južnoukrajinske grupe armija, trupe su pokušale mestimično da svoj front održe i da se bore za svaku stopu zemlje. Da bi se izbeglo slamanje ovog fronta, a time i potpuno uništenje snaga, bilo je neophodno da se preduzme hitno povlačenje i što brže zaposedanje mostova na Dunavu. Pošto se ovo nije dogodilo, Rumuni su stigli pre Nemaca do prelaza i iste zatvorili, predajući na taj način nemačke snage Sovjetima. Tako je potpuno izgubljeno 16 nemačkih divizija, što je za nas pretstavljalo nenaknadiv gubitak u našoj već i bez toga teškoj situaciji. Ove nemačke divizije su se verno borile sve do tragičnog kraja tako da se na njihovoj vojničkoj časti ne nalazi nikakva mrlja. One nisu za svoju ovako tešku sudbinu nimalo krive. Ova nesreća je mogla jedino da se olakša da je blagovremeno pre početka sovjetskog napada doneta odluka o povlačenju na gore pomenutu liniju: Galac — Fokšani — greben Karpati. Time bi se Sovjetima poremetio plan, a front skratio tako da bi se mogao držati i bez Rumuna. Ali je za ovo bilo neophodno da se pravilno shvati politička situacija i moralni lik rumunskog rukovodstva. I sam se Antonesku mnogo prevario u oceni vrednosti svog državnog aparaata tako da je ovu svoju grešku morao platiti glavom. Njegovo uverenje u odanost svojih generala i oficira pokazalo se, nažalost, neosnovano; ono je činilo pouzdan utisak i na nemačko voćstvo, koje se takođe prevarilo. Kroz nekoliko nedelja izgubljena je cela Rumunija. Sovjeti su ušli 1. septembra u Bukurešt. Bugarska, čiji je kralj Boris umro 28. avgusta 1943 u čudnovatim okolnostima, otpala je od saveznika i 8. septembra je prešla na stranu neprijatelja. Mi smo izgubili naših 88 tenkova IV i 50 samohotki, koje smo bili isporučili Bugarima. Hitlerove nade da će dobiti bar dve divizije bugarskih boraca

protiv boljševizma propale su. Nemački vojnici, u Bugarskoj su razoružani i zarobljeni. I Bugari su takođe prešli na sovjetsku stranu i odmah nastavili borbu protiv nas.

Sada je i Hitleru postalo jasno da se Balkan ne može više braniti. Zato je naredio postepeno napuštanje sa davanjem otpora i evakuuisanjem. No, za dobijanje snaga za odbranu Rajha, ovo je povlačenje isuviše sporo vršeno.

19 septembra 1944 je Finska zaključila primirje sa Velikom Britanijom i Sovjetskim Savezom. Ovaj korak je doveo do prekida odnosa sa Nemačkom. Poseta maršala Kajtela od 20 avgusta 1944 maršalu Manerhajmu ostala je bez uspeha, jer su Finci već 3 septembra za tražili primirje.

Nije nikakvo čudo što je u ovakvim uslovima i saveznička vernošć Mađarske bila dovedena u pitanje. Regent Horti, admirал, nikada uostalom nije ni bio svim srcem za zajednicu sa Hitlerom, već je na taj put bio prisiljen politikom. Ova njegova obazrivost i opreznost otkrile su se još prilikom njegove posete Berlinu 1938 godine. Za vreme rata bio je potreban više puta veliki Hitlerov pritisak da bi se Horti održao u okvirima koje je Rajh želeo. Krajem avgusta 1944 poslao me je Hitler u Budimpeštu da regentu Hortiju predam njegovo pismo i da dobijem utisak o njegovom držanju. U Budimpešti sam, u dvorcu, bio primljen sa svim uobičajenim počastima. Prve reči regenta su bile, pošto smo seli: »Vidite, gospodine kolega, u politici se uvek mora imati po nekoliko gvožđa u vatri«. Znao sam dovoljno. Mudri i iskusni političar je imao nekoliko gvožđa u vatri, ili je bar on verovao da ih ima. Admiral Horti se zadržao sa mnom u ljubaznom razgovoru o nacionalnim problemima u Mađarskoj, u zemlji u kojoj su već stoljećima razni narodi bili primorani da žive jedni pored drugih. On je naročito naglasio prisne odnose koji od vajkada postoje između njegove zemlje i prijateljske Poljske, prema kojoj je Hitler imao, po njegovom mišljenju, isuviše malo obzira. Sem toga, on je tražio da se uskoro vrati mađarska ko-

njička divizija koja se još bori u rejonu Varšave. Na ovo traženje ja sam mu mogao dati obećanje, jer smo bili u toku da još preostale mađarske jedinice na teritoriji Poljske vratimo u njihovu otadžbinu. Ali ja nisam mogao dobiti pozitivan utisak, te sam morao o tome izvestiti Hitlera. Sve lepe reči mađarskog načelnika Generalštaba, generala Vereša, nisu mogle nimalo da ublaže dobiveni utisak.

Do kraja avgusta su sovjetske snage dospele do vrata Bukurešta i prodrle u Transilvaniju. Rat je već kucao na mađarske granice. U ovakvim uslovima ja sam završio moju posetu Budimpešti.

Za vreme ovih teških dana na Istočnom frontu, Zapadni front je takođe stajao u krvavim i puni gubitaka odbranbenim borbama. 17. jula je maršal Romel bio žrtva napada jednog engleskog lovca-bombardera. Maršal fon Kluge je preuzeo i njegove, pored opštih operacija na Zapadnom frontu. Ovog dana je nemački front još bio na liniji: ušće Orne — južna ivica grada Kana (Caen) — Komon (Caumont) — Sen Lo — Lesej na morskoj obali. 30. jula su Amerikanci probili nemački front kod Avranša. Posle nekoliko nedelja, 15. avgusta, stajala je masa nemačkih divizija — ukupno 31 divizija — u borbi na život ili smrt. Dve trećine ovih snaga 20 divizija, bilo je pred opasnošću da bude okruženo kod Faleza (Falaise). Neprijatelj je sa oklopnim i motorizovanim jedinicama prodrao u pravcu Orleansa, a preko Šartra na Pariz. Normandija i Bretanija su bile izgubljene, sem jednog dela utvrđenja Atlantskog bedema u kojima je bilo opkoljeno 5 nemačkih divizija. Na jugu Francuske su se iskrcale slabe snage Amerikanaca, na sredozemnoj obali između Tulona i Kana (Cannes). 11. nemačka oklopna divizija, koja je imala da brani ovu obalu, stajala je, nažalost, na zapadnoj obali Rone, u rejonu Narbone. Od ostalih nemačkih divizija, stajalo je:

- 2 1/2 divizije u Holandiji,
- 7 divizija na Kanalu, između Šelde i Sene,
- 1 divizija na Kanalskim Ostrvima,

- 2 divizije na obali, od Loare do Pirineja,
- 7 1/2 divizija na sredozemnoj obali i
- 1 divizija na Alpskom frontu, na italijanskoj granici.

Za odbranu od savezničkog udara na Pariz, mogle su biti na raspolaganju samo 2 1/2 divizije. Od svežih snaga trebalo je uputiti 2 SS-divizije kao pojačanje za Belgiju, dok su se 3 pešadijske divizije već prevozile od Kelna i Koblenca za Francusku.

Sada je i štab Vrhovne komande oružanih snaga shvatio značaj pozadnjih utvrđenih položaja. Na situacionim kartama smo videli da su postojali ucrtani položaji na Seni i Somi-Marni. Ali su ovi položaji i ostali samo na karti.

U ovo se vreme i Hitler odlučio da maršala fon Klugea zameni maršalom Modelom, koga je htio da ograniči samo na glavni deo invazionog fronta, dok bi za rukovanje ukupnim Zapadnim frontom ponovo postavio maršala fon Rundšteta.

Tako je 15 avgust 1944 bio buran dan u Hitlerovom vrhovnom štabu. Ja sam imao, na osnovu mojih izveštaja sa Zapadnog fronta, da podnesem referat o stanju oklopnih jedinica, pri čemu sam Hitleru rekao: »Sama hrabrost oklopnih jedinica neće biti u stanju da nadoknadi ispadanje iz stroja dva vida oružanih snaga — vazduhoplovstva i ratne mormarice«. On je prosto besneo. Zatim je zatražio da pođem s njim u susednu odaju. Tamo je nastavio dalje da raspravlja sa tolikim besom da je jedan od adutanata, major fon Armsberg, utrčao u odaju sa rečima: »Gospoda raspravljavu tako glasno da se napolju razume svaka reč. Mogu li da zatvorim prozor?«

Hitler je bio sav očajan zbog vesti da se maršal fon Kluge nije vratio sa jednog obilaska fronta. On se bojao da nije maršal fon Kluge stupio u vezu sa neprijateljem. Zato je naredio da se odmah uputi na raport u Hitlerov vrhovni štab. Međutim, maršal fon Kluge je usput otrovom učinio kraj svom životu.

25 avgusta 1944 pao je Pariz...

Hitler i Vrhovna komanda oružanih snaga stajali su sada u pogledu daljeg vođenja operacija pred sudbonosnom odlukom. Moralo se biti načisto s tim gde će otsada biti težište u odbrani tvrđave Nemačke.

Da se odbrana moralta nastaviti, bilo je van svake sumnje kako za Hilera, tako i za njegove vojne savetnike. Svaka pomisao na pregovaranje sa neprijateljima bilo uopšte, ili odvojeno sa onim na Istoku, ili sa onim na Zapadu, bila je postala bespredmetna zbog njihovog zahteva da se bezuslovno kapitulira, a što su oni kao zahtev svi zajednički postavili. Ako bismo se, pak, ograničili na striktnu defanzivu, moglo bi se računati na još poduzi otpor, ali nikako ne na neku povoljnju odluku rata.

Ako bi se prenelo težište odbrane na Istok, došlo bi do stabilizacije ovog fronta, čime bi se Sovjetima sprečilo dalje prodiranje. Na taj bi način ostale u sastavu Rajha važne ratne i poljoprivredne oblasti Gornja Šleska i dalji delovi Poljske. Ali bi se u ovom slučaju Zapadni front morao prepustiti sopstvenim izvorima, te bi u dogledno vreme morao podleći nadmoćnosti zapadnih sila. Kako je Hitler smatrao da kod zapadnih sila nema nikakvih izgleda na zaključenje separatnog mira na štetu Sovjetskog Saveza, on je odbio da prihvati ovako rešenje.

Prenošenje težišta odbrane na Zapad, naprotiv, nudilo je izgled pri blagovremenom angažovanju raspoloživih snaga da se zapadnim saveznicima zada odlučan udar i to pre nego što bi oni dospeli do Rajne ili bar pri njenom prelazu.

Prepostavke za ovo rešenje bile su:

1. — Utvrđivanje Istočnog fronta i njegovo čvrsto držanje sve dotle dok ofanziva sa ograničenim ciljem na Zapadu ne bi bila završena, posle čega bi se oslobođene snage prebacile na Istočni front.

2. — Ovu ofanzivu treba izvesti što je moguće pre kako bi se pre nastupanja jakog zimskog perioda, kada bi verovatno Sovjeti prešli ponovo u napad, slobodne rezerve mogle prebaciti na Istočni front.

3. — Brzo pripremanje snaga za ofanzivu, te da bi se doneta odluka mogla privesti u dela.

4. — Uspešna borba za dobitak u vremenu na Zapadnom frontu do početka ofanzive.

Hitler i štab Vrhovne komande oružanih snaga predviđali su da je početak ofanzivnih dejstava sa sigurnošću moguće polovinom novembra, a prebacivanje jakih rezervi na Istočni front polovinom decembra. Izgledi na blagu jesen sa docnjim nastupanjem zamrznutog perioda na Istočnom frontu pokazivao je da se sovjetska zimska ofanziva mogla očekivati verovatno tek posle Nove 1945 godine. Pod ovakvim pretpostavkama se verovalo da moju zamisao u pogledu Istočnog fronta treba staviti u drugi plan.

Kao odgovorni saradnik za Istočni front, jasno je da sam ja na izvođenje ovog plana morao gledati sa velikim brigama. Pošto je odluka pala za Zapadni front, ja sam svoj zadatak sagledao u tome da, shodno prvom preduсловu plana, izvršim utvrđivanje Istočnog fronta.

Sem već pomenutih pozadnjih utvrđivanja i izgradnje položaja, ubrzana je svim sredstvima i izrada položaja na samom frontu. Oklopne i oklopno-grenadirske divizije su bile do decembra sve povučene sa fronta i prikupljene u 4 grupe, kao pokretne rezerve, koje su ponovo popunjene, ukoliko je to bilo moguće. Slabost u pešadiji na Istočnom frontu ipak je omogućila da se sa fronta izvuče jedna jedina pešadijska divizija koja je prikupljena, kao rezerva, u rejon Krakova.

Sovjetski mostobrani na Visli, koji su obrazovani u letnjim borbama, morali su biti likvidirani ili bar smanjeni, kako bi početak neprijateljskog napada bio što više odložen ili njegovo izvođenje otežano.

Najzad, za skraćivanje fronta i stvaranje rezervi trebalo je evakuisati baltičke teritorije morskim putem, pošto je propao pokušaj da se ovo obavi suvim putem.

Nažalost, nije se uspelo u ispunjenju svih tačaka ovog istočnog programa. Taman je bila uspešno nastav-

ljena izrada položaja, kada je neophodno potrebna posada tvrđava i utvrđenih položaja, sa njihovim naoružanjem, morala biti upućena na Zapadni front zbog brzog i katastrofalnog razvoja situacije na ovom frontu. Stoga je i vrednost utvrđivanja ostala ograničena. Sem toga, ona je bila umanjena i Hitlerovim naređenjem da se takozvana »velika borbena linija« (*Grosskampflinie*), koja se imala posesti neposredno uoči neprijateljskog napada, ne radi na 20 km od glavne borbene linije (*Hauptkampflinie*) — kako su grupe armija i ja predlagali — već da bude na nedovoljnem otstojanju od njega na svega nekih 2 do 4 km.

Na Visli se uspelo da se jedan od sovjetskih mostobrana likvidira, a ostali da se suze. Ali skidanjem i upućivanjem na Zapadni front čitavog niza divizija, kao i premeštanjem energičnog komandanta 4 oklopne armije, generala Balka, više, nažalošt, na ovom presudnom važnom mestu nije bilo nikakvog uspeha. Mostobrani, a naročito onaj kod Baranova, ostali su kao opasne tačke koje su ugrožavale naš raspored.

Ali se naročito nepovoljno odrazilo neizvršenje skraćivanja fronta Severne grupe armija krutim držanjem Kurlandije. Hitler je odbio ovaj moj predlog, koji sam ja više puta ponavljaо, delom iz političkih razloga, a delom oslanjajući se na podršku vrhovnog komandanta ratne mornarice, velikog admirala Denica. Tako je propao moj predlog za napuštanje Kurlandije i stvaranje jakih rezervi od Severne grupe armija. Hitler se plašio da bi ovakvim merama rđavo uticao na neutralno držanje Švedske, kao i da bi ograničio »podmorničko vežbalište« u Gdinjskom (Danciškom) Zalivu. Sem toga, on je verovao da će čvrstim držanjem u baltičkim zemljama, na severu Istočnog fronta, privezati nesrazmerno veliki broj sovjetskih divizija, koje bi se, u protivnom, pojavile na nekim nezgodnjim delovima Istočnog fronta. Ponovljene sovjetske ofanzive u Kurlandiji pojačale su ga u ovom shvatanju.

Sa istim i sličnim argumentima su Hitler i štab Vrhovne komande oružanih snaga takođe odbili i predloge za ubrzanje evakuacije Balkana i Norveške, kao i skraćivanje fronta u Italiji.

No, nije ostao samo istočni program većim delom neispunjeno. Daleko je teža postajala situacija na Zapadnom frontu.

Zanemarivanje zapadnih utvrđenja, uključivo sa Zapadnim bedemom već od 1940 godine i koncentrisanje svih snaga i sredstava na utvrđivanje Atlantskog bedema sada se jako svetilo. Sa Istočnog fronta, kao i sa svih drugih strana, uzete su sa mukom formirane i prikupljene snage, sastavljene od obveznika treće klase, koje su, na njegovu inicijativu, još u jesen 1944 godine stvarane. Kako su ove dopunske jedinice bile nedovoljne, a pozadina u Francuskoj već bila u slomu, to su i nenaoružana utvrđenja ostala bez vrednosti. Njihov brzi pad nametnuo nam je pokretni rat na otvorenom polju sa našim tako reći nepokretnim jedinicama, a pri neprijateljskoj nadmoćnosti u vazduhu i bombardovanjem isprekidanim komunikacijama. Dok smo još imali oklopnih jedinica, vodili smo u Normandiji poziciski rat. Sada, kada su nam te snage uništene, morali smo preći na pokretne operacije od kojih se ranije bilo odustalo. Povoljne prilike, koje su povremeno nastajale usled smelih američkih poduhvata, nisu mogle biti iskorisćene. Prvobitna namera da se udari na južno američko krilo, morala se napustiti. Ali je najgore bilo to, što se predviđena ofanziva za polovicu novembra nije mogla izvesti, te se morala odozlati za polovicu decembra. Time je pogoršan izgled za pravovremeno oslobođanje snaga i njihovo upućivanje, kao rezerve na Istočni front, kao i izgled za održavanje već oslabljenog Istočnog fronta.

Pripremanje snaga za napad na Zapadnom frontu nije uspelo da se ostvari na vreme kako je to bilo planirano. Borbe za dobitak u vremenu na ovom frontu takođe nisu imale uspeha. No, uprkos svih nepovoljnih

okolnosti, Hitler i štab Vrhovne komande oružanih snaga su se čvrsto držali jednom donete odluke za napad na Zapadnom frontu. Držanje u tajnosti ove namere sasvim je uspelo. Iznenadenje neprijatelja bilo je potpuno. Tajnost prema svojim štabovima i trupama držana je toliko strogo da je i materijalno obezbeđenje napada trpeло, naročito u zalihamu pogonskog goriva.

OPERACIJE NA ISTOČNOM FRONTU

U vreme povlačenja Zapadnog fronta od Atlantskog na Zapadni bedem, na Istočnom frontu su se odigravale teške borbe bez prekida. Na južnom delu ovog fronta više se nije uspelo u zaustavljanju sovjetskih snaga. Njihovi napadi su, sa manjim prekidima, preplavili celu Rumuniju, celu Bugarsku i, najzad, najveći deo Mađarske. Borbe u Mađarskoj izvodila je Južnoukrajinska grupa armija pod komandom general-pukovnika Frisnera, koja je od 25. septembra 1944. godine zamenila svoje ime, koje više nije odgovaralo, dobivši nov naziv samo *Južna grupa armija*.

U oktobru mesecu je pala cela Transilvanija u sovjetske ruke, posle naročito teških borbi u rejonu Debrecina, gde su nemački protivnapadi bili uspeli da privremeno zadrže neprijatelja.

U zahvatu operacija komandanta za »Jugoistok«, maršala fon Vajksa, koji je bio neposredno potčinjen Vrhovnoj komandi oružanih snaga, a ne Vrhovnoj komandi vojske, iako je Balkanski front neposredno prešao u sastav Istočnog fronta, pao je u oktobru Beograd. Kao granica između domena Vrhovne komande oružanih snaga i Vrhovne komande vojske služilo je jedno selo na Dunavu, između ušća Drave i Baje. Ovo je bilo sasvim besmisleno. Sovjetske trupe su prešle Dunav južno od razgraničene linije između ova dva vrhovna štaba, to jest u zahvatu nadležnosti komandanta za »Jugoistok«, čija je pažnja bila sasređena na kritične delove fronta dalje na jugu.

29. oktobra su sovjetske snage dospele neposredno pred Budimpeštu, a 24. novembra su uspele da forsiraju Dunav kod Mohača i obrazuju mostobran. U ovom vremenu su nemačke snage još bile u Solunu i Draču, dok je cela Moravska dolina već bila u rukama neprijatelja. Zbog sve aktivnijih partizanskih dejstava na Balkanu, izvlačenje snaga iz ovih oblasti postajalo je sve teže. 30. novembra su Sovjeti probili front u zahvatu komande za »Jugoistok« kod Pečuja, severno od Drave, i prodrli do Blatnog Jezera, opkoljavajući dunavsku odbranu Južne grupe armija. Do 5. decembra 1944. godine ove su snage dospele, sa južne strane, neposredno pred Budimpeštu. Istog su dana sovjetske snage prešle Dunav i severno od Budimpešte, prodrle do Vaca, tako da su jedva zadržane istočno od Estergoma. Dalje na severoistok, one su zauzele Miškolc i dospele do južno od Košica. Evakuisanje Balkana bilo je izvršeno do linije Podgorica (Titograda) — Užice (Titovo Užice) i dalje na sever (skica 32).

21. decembra 1944. preduzeti sovjetski napadi doveli su na Božić, 24. decembra 1944., do opkoljavanja Budimpešte. Neprijatelj je dospeo do linije Blatno Jezero — Sekesfehervar (Stulvajsenburg) — zapadno Komarno, kao i severno od Dunava, do Estergoma. Odатле je front išao, uglavnom, mađarskom državnom granicom. Borbe su bile sa obe strane fronta veoma ogorčene. Naši gubici su bili teški.

Kod Severoukrajinske grupe armija, pod komandom general-pukovnika Harpea, koja je od septembra 1944. godine dobila naziv Grupa armija »A«, sovjetske snage su uspele, krajem jula, u izvođenju svoje ofanzive, da izbiju na Vislu do pred samu Varšavu. Dalje na jug su besnele borbe između Sana i Visloke. Grupa armija »A« se sastojala od: 1-ve oklopne armije u Karpatima, pod komandom general-pukovnika Hajnricija, 17. armije pod komandom generala Sulca, između Karpata i Visle, i 4. oklopne armije, pod komandom generala Balka — docnije generala Grezera — koja je branila Vislu. 1. avgusta su sovjetske snage uspele da obrazuju čitav niz mostobrana

preko Visle, najznačajniji kod Baranova, manji kod Pulavija, Magnuševa, kao i još jedan na četvrtom mestu. Sovjetski uspesi u Karpatima su bili, prirodno, mnogo sporiji i manji. Naročito je bila kritična situacija u dанима od 5 do 9 avgusta u mostobranu kod Baranova. Ovde su sovjetske snage danima stajale neposredno pred probojem. Neumornoj aktivnosti i veštini komandovanja generala Baška ima da se zahvali što je ovde izbegnuta katastrofa. U snažnim napadima, koji su trajali nedeljama, uspeло је Balku да znatno suzi veliki mostobran kod Baranova, dok je jedan manji likvidirao, a i kod Pulavija je uspeo da dobije i u terenu. Sovjeti su posle toga preneli težište svojih napada u Karpate. Kod Sanoka i Jasla oni su uspeli da probiju neke naše položaje, ali nisu mogli postići nikakav odlučujući probor. Greben istočnih Beskida se mogao držati sve dok događaji u Mađarskoj nisu primorali 1 oklopnu armiju da se povuče na liniju Košice — Jaslo. Na taj način, za Novu godinu front Grupe armija »A« išao je duž slovačke granice do istočno od Košica, zatim, odatle na Jaslo — zapadno od Debica — zapadno od Stazova — južno Opatova — Vislom severno od ušća Sana i dalje do Varšave, izuzimajući pomenute mostobrane.

Srednja grupa armija se sastojala od: 9 armije pod komandom generala Formana, 2 armije pod komandom general-potpukovnika Vajs, 4 armije pod komandom generala Hosbaha i 3 oklopne armije pod komandom general-pukovnika Rajnharta, a od 15 avgusta pod komandom general-pukovnika Rausa. Ovom grupom armija je komandovao maršal Model, a od 15 avgusta 1944, kada je on upućen na Zapadni front, komandu je preuzeo general-pukovnik Rajnhart. Neprijatelj je bio dospeo u avgustu do same Varšave, a potom i do linije Ostrov — Sudauen — istočno-pruske granice — zapadno od Šavlaja — zapadno Jelgave (Mitave). U septembru je neprijatelj prodro severoistočno od Varšave do Nareva, preko kojeg je uspeo u oktobru da obrazuje mostobrane sa obe strane Ostenburga. U vremenu od 5 do 19 oktobra došlo

je do već pomenutog sovjetskog probaja nemačkog fronta zapadno od Šavlaja čime su definitivno razdvojene Severna i Srednja grupa armija. Srednja grupa armija je 19. oktobra povila svoje levo krilo u nazad na Memel, a 22. oktobra je napustila oba mostobrana, koje je držala na severnoj strani reke Nareva, Sovjetska (Tilzita) i Ragnita. U vremenu od 16. do 26. oktobra 1944. godine Sovjeti su preduzeli napad na Istočnu Prusku kod Wolfsburga — Grumbina (Gumbinena) i Goldapa. U teškim borbama oni su ipak zaustavljeni, pa su delimično čak i odbačeni nazad. Šta se ovde odigralo, dalo je nemačkom narodu dojam šta ga čeka u slučaju sovjetske pobeđe.

Severna grupa armija je bila, kao što je već rečeno, u vremenu od 14. do 26. septembra, ostala u mostobranu oko Rige, sa ciljem da se otuda što pre probije ka Srednjoj grupi armija. Ova je namena bila suprotna mišljenju komandanta ove grupe armija, general-pukovnika Šernera. On je čvrsto držao svoje oklopne snage u rejonu Riga — Jelgava (Mitava), umesto da ih uputi u rejon zapadno od Šavlaja, čime je omogućio sovjetskim snagama da izvrše probor kod Šavlaja, a time i definitivno otsecanje ove grupe armija od glavnih nemačkih snaga. Severna grupa armija se sastojala od 16. i 18. armije, i imala je u ovom sastavu u početku 26. divizija, a na kraju, posle raznog transportovanja snaga, bilo je ostalo još 16. divizija, koje su gorko nedostajale za odbranu Rajha. Posle evakuisanja rejona Rige, od 7. do 16. oktobra, front ove grupe armija je išao, skoro bez promena do kraja godine, linijom: od morske obale, južno od Lepaje (Liepave), preko Prekulena — južno od Kuldiga (Frauenburga) — istočno od Tukama do obale u Riškom Zalivu.

Uopšte uzev, na široko razvučenom frontu od Karpat do Istočnog Mora vladalo je srazmerno zatišje tako da je utvrđivanje fronta, kao i izvlačenje oklopnih i oklopno — grenadirske divizije u pokretnu rezervu, moglo da se izvrši. Pa, ipak, ovih svega 12 slabih divizija mogle su obrazovati samo veoma slabu rezervu za jedan

ovako ogroman front od oko 1.200 km, i to protiv tako jake nadmoćnosti, kakvu su Sovjeti sada protiv nas imali!

Utvrđivanje na Istočnom frontu, koje je postignuto, pretstavljalо je za miran period dovoljnu jačinu za naše široke i veoma slabo posednute linije fronta. Mi smo nastojali da se koristimo i poslednjim borbenim iskustvima, pri čemu smo morali da savladamo Hitlerov otpor. Jedan od bitnih sadašnjih zahteva fronta sastojao se u tome da se glavna borbena linija (*Hauptkampflinie* ili skraćeno *HKL*), kao pojam za odbranu u običnim uslovima, odvoji od takozvane velike borbene linije (*Grosskampflinie*), koja ima da se brani u slučaju sovjetskih napada velikih razmera na mакojem sektoru. Iskustva sa fronta su zahtevala da se ta *velika borbena linija* postavi na oko 20 km pozadi *glavne borbene linije* i da se u njenom zahvatu izradi položaj za takozvanu »veliku borbu« (*Grosskampf*). Ovaj položaj treba brižljivo maskirati i posesti delovima za obezbeđenje. Sem toga, iskustva su zahtevala da se izdaju takva uputstva za odbranu, koja bi davala pravo trupi da se pre početka artiljeriske pripreme napada, pod zaštitom ostavljenih delova za obezbeđenje, sa glavnim snagama povuku na položaj za »Veliku borbu«, tako da se izbegne dejstvo neprijateljske artiljeriske vatre, a neprijateljsko grupisanje i detaljno pripremljeni napad učini bes ciljnim, jer će se prodirući neprijatelj dočekati na našem dobro pripremljenom položaju i sa njega biti odbijen. Nema sumnje da su ovi zahtevi fronta bili potpuno opravdani. Ja sam ih potpuno usvojio i referisao Hitleru. On je planuo i odbio zahtev da bez borbe ustupi zemljišni pojas dubine 20 km, pa je naredio da se ta »velika borbena linija« sme povlačiti pozadi *glavne borbene linije* svega na 2 do 4 km. On je potpuno živeo u uspomenama iz Prvog svetskog rata, kada je mogao ovakvu besmislicu da naredi, od čega ga nikakav argument nije mogao da odvratи. Ova se greška ljuto svetila, kada je usledio sovjetski probоj u januaru 1945 godine, a rezerve su

bile, protivno mome predlogu — takođe još više privučene frontu. Zato su pri prvom sovjetskom prođoru bile i glavna borbena linija, i velika borbena linija, i rezerve, sve zajedno zgužvane i u istom naletu savladane. Hitler je sada svoj bes upravio na ljudе koji su utvrđivali položaje — a kako sam se ja tome usprotivio — on se okrenuo i protiv mene. Povodom toga je naredio da se pronađu stenografske beleške iz jeseni 1944 godine u vezi sa određivanjem mesta »velikе borbene linije«, jer je on tvrdio da je uvek bio za otstojanje od 20 km! »Koji bi ludač mogao ovu glupost da naredi?« No, ja sam ga upozorio da je on to lično učinio. U tom trenutku su dođete stenografske beleške i otpočelo je njihovo čitanje. Ali je Hitler, posle nekoliko rečenica, naredio da se prestane. Priznanje svoje zablude nije moglo biti jasnije. Nažalost, to sve nije više imalo nikakvog značaja, jer je sovjetski prođor već bio ostvaren.

Na Hitlerovu borbenu taktiku navratićemo se još jedared kada budemo opisivali veliku sovjetsku ofanzivu. Kako je on još uvek živeo u uverenju da je jedini pravi frontovski vojnik u svom Vrhovnom štabu i pošto je, nažalost, u odnosu na većinu svojih vojnih savetnika u tome bio u pravu, a kako je obasipan laskanjem od strane svojih partijaca — počev od fon Ribentropa i Geringa — to je bio uobrazio da je zaista neki vojskovođa, te je odbijao savete drugih. Zato je govorio: »Vi nemate potrebe da me učite! Ja već pet godina vodim nemačku vojsku na bojnom polju i do danas sam nakupio tako mnogo praktičnog iskustva, kakvo gospoda iz Generalštaba nikada neće moći da prikupe. Ja sam pročitao Klauzevica i Moltkea, a pročitao sam i sve Šlifeneove ratne planove. Ja sam bolje u toku od Vas!«

To su obično bile reči kojima je odbijao kad god bih pokušao da mu dočaram savremene zahteve i potrebe borbe.

Pored naših sopstvenih brigata i nevolja, mnogo nas je mučilo i stanje borbenih snaga Mađarske kao i njena saveznička vernost. Ja sam već pomenuo kakvo je dr-

žanje imao regent Horti prema Hitleru. Ma koliko ova kvo držanje sa mađarske tačke gledišta bilo razumljivo, sa naše — nemačke tačke gledišta ono je bilo nedozvoljeno. Mađarski regent se nadao nekom približavanju anglosaksonskim silama. On je želeo da uspostavi vazdušnim putem vezu s njima. Da li je on pokušavao da je uspostavi, kao i da li su Anglo-Amerikanci bili voljni da je prihvate, meni nije poznato.*) Ali ja znam da je veliki broj viših mađarskih oficira prešao na stranu neprijatelja, kao što je uradio 15. oktobra i general Mikloš, koga sam upoznao kao vojnog izaslanika u Berlinu, načelnik mađarskog Generalštaba, general Vereš, koji me je kratko vreme pre toga posetio u Istočnoj Pruskoj i uveravao u savezničku vernost, kojom je prilikom od mene dobio na poklon jedan auto. Sa ovim istim automobilom, mojim ličnim »Mercedesom«, on se posle nekoliko dana odvezao na sovjetsku stranu. Nikakvo se poverenje više nije moglo imati u Mađare. Stoga je Hitler oborio Hortijev režim, pa je na njegovo mesto postavio Salašija, jednog mađarskog fašistu ne mnogo obdarenog, a još manje aktivnog. Ovo je bilo 16. oktobra 1944. godine. No, prilike u Mađarskoj se ovom promenom nisu ništa popravile, naprotiv, nestalo je i ono malo uzajamnog poverenja i naklonosti.

U Slovačkoj, koja je u početku bila sva na nemačkoj strani, već je odavnò vladala jaka aktivnost partizanskih dejstava. Železnički saobraćaj postajao je svakim danom sve nesigurniji. Brzi vozovi su bili primorani da se zaustavljaju, putnici su pretresani, a nemački vojnici, naročito oficiri, ubijani. Ovo je sa nemačke strane izazvalo oštре protivmere. Mržnja i smrt vladali su zemljom, kao što je to, nažalost, i u drugim zemljama u sve većim razmerama bio slučaj. Velike zaraćene sile su namerno podržavale partizanski rat, koji je vođen bez obzira na međunarodna ratna prava i nas primorao na odbranu, ali je nas ta odbrana odvela na optuženičku

*) Poznato mi je mišljenje Eriha Kordta iz njegove knjige *Wahn und Wirklichkeit* (»Zabluda i stvarnost«).

klupu Nurnberškog procesa, gde su nas tužioc i sudije optuživali za protivpravna akta i zločine, mada su saveznici pri svom prodiranju u Nemačku dali proglašenje da nisu počinili. Druga je stvar što im razoružana i iscrivena Nemačka nije dala nikakvog povoda da primene ovako teške propise.

Radi potpunije slike, daćemo i jedan kratak osvrt na Italiju. Saveznici su ušli 4. juna 1944 u Rim. Komandant Južnog fronta, maršal Keselring, branio je Apenine, severno od drevnog grada gde su vođene teške borbe protiv nadmoćnjeg neprijatelja. Na ovom je frontu bilo angažovano preko 20 divizija. Musoliniju odani Italijani nisu mogli zbog svojih slabih snaga da se smatraju pouzdanim, te su bili upotrebljeni jedino za zadatke u oblasti Rivijere. Sem toga, u pozadini nemačkih snaga održavao se ogorčeni partizanski rat, koji je bio otpočeo sa italijanskim svirepostima, što je izazvalo teške protivmere, ako se nije htelo ostati potpuno bez snabdevanja i veza na ovom frontu. Ratni sudovi sila pobednica, koje su docnije o ovim događajima sudile, umesto objektivnih činjenica izricale su vrlo pristrasne presude.

ARDENSKA PROTIVOFANZIVA

Početkom decembra 1944 godine Hitler je prenestio sedište Vrhovne komande oružanih snaga iz Istočne Pruske za Cigenberg (Kozji Vrh), kod Gisena, da bi bio bliže Zapadnom frontu, na kome se sada imao odigrati odlučujući, poslednji, nemački protiv-udar. Celokupne snage nemačke kopnene vojske, koje su mogle poslednjih meseci biti prikupljene, trebalo je da izvedu iz rejon

*) General Guderian se, izgleda, ovde ne seća nemačkih zločina pri streljanju kragujevačkih đaka i preko 8.000 drugih rodoljuba, a da i ne govorimo o žrtvama po drugim našim gradovima i logorima. — Prim. prev.

Ajfela (Eifel) u pravcu na reku Mezu (Mas), južno od Liježa, probor kroz saveznički relativno tanak front. Po prelasku reke Meze, trebalo je da u pravcu Brisla i Anversa (Antverpena) upotpune ovaj strategiski prodor, sa ciljem da opkole i savladaju neprijateljske snage, koje se nalaze severno od mesta probora.

Hitler se nadao da će ovom ofanzivom — ako ona uspe, razume se, — znatno oslabiti snage zapadnih saveznika, što će mu dati potrebno vreme da prebaci jake snage na Istočni front, kako bi odbio očekivanu sovjetsku zimsku ofanzivu. Na ovaj način, on se nadao da će dobiti u vremenu, kao i da će poljuljati nade svojih neprijatelja na totalnu pobedu, a time će doprineti da oni odustanu od svog zahteva bezuslovne kapitulacije i time ih privoleti na jedan razuman mir.

Atmosferski uslovi i zadocenele pripreme u vezi sa formiranjem novih snaga primorale su Hitlera da ranije planirani početak ofanzive za polovinu novembra 1944, više puta odloži, tako da je početak protivofanzive definitivno utvrđen za 16 decembar 1944.

Za napad su bile formirane dve oklopne armije: 5-ta pod komandom generala fon Mantojfela i 6-ta pod komandom SS-višeg grupnog vođe (SS-Oberstgruppenführer) Sepa Ditrisha. Težište napada imalo je da bude na desnom krilu, kod 6 oklopne armije, koja se sastojala od najbolje opremljenih SS-jedinica. U sredini je bila 5 oklopna armija. Obezbeđenje levog boka napadnih snaga prešlo je na 7 armiju generala Brandenbergera, međutim su ovoj armiji nedostajale potrebne pokretne snage za izvršenje njenih težih zadataka.

Kako komandant Zapadnog fronta, maršal fon Rundštet, tako i komandant Grupe armija »B«, maršal Model, predlagali su da se za napad odredi ograničen — bliži cilj, jer oni nisu raspolagali dovoljnim snagama za izvođenje jedne dalekosežne operacije u smislu Hitlerovog planiranja. Oni su želeli da se napad ograniči na istočnu

obalu reke Meze, sa ciljem da se potuku neprijateljske snage koje se nalaze istočno od ove reke, između Ahena i Liježa. Hitler je odbacio ove njihove predloge, i ostao pri svojoj koncepciji o obuhvatu.

Napad je, dakle, otpočeo 16 decembra 1944, koji je izvodila 5 oklopna armija generala Mantojfela, probivši se duboko u neprijateljski raspored. Prednje oklopne jedinice: 116 i 22 oklopna divizija dospele su do blizu reke Meze. Delovi 2 oklopne divizije dostigli su čak i sam tok reke. 6 oklopna armija je postigla znatno manji uspeh. Jaka nagomilavanja snaga po uskim i zaledenim planinskim putevima, zadocnelo skretanje pozadnjih snaga u zonu 5 oklopne armije, kao i nedovoljno brzo iskorišćavanje početnih uspeha, doveli su kod ove armije do gubitaka njene pokretljivosti koja je bitni preduslov svake velike operacije. Kako je i 7 armija zapala u teškoće, uskoro su delovi Mantojfelovih oklopnih snaga bili primorani da skrenu na jug da bi ojačali ugrožen bok.

Na taj način, o nekom proboju velikog stila ubrzo se uvidelo da više ne može biti ni govora. Već se 22 decembra jasno znalo da se moralo preći na ograničene ciljeve. Vrhovno voćstvo je već ovog dana, rukovodeći operacijama u najvećim okvirima, trebalo da misli na održavanje situacije na Istočnom frontu, čiji je opstanak bio uslovljen pravovremenim prekidanjem operacija na Zapadnom frontu, koje su, uglavnom, već bile propale. Ali, ne samo Hitler, već ni štab Vrhovne komande oružanih snaga, a naročito baš Hitlerov štab (*Wehrmacht-führungsstab*) u ovim sudbonosnim danima je mislio samo na svoj Zapadni front. Celokupna tragedija našeg vojnog voćstva još se jednom obelodanila pred kraj rata na ovom primeru neuspeli Ardenske protivofanzive.

24 decembra je moralo biti svakom trezvenom vojniku jasno da je ova protivofanziva definitivno propala. Kormilo je odmah moralo da se još jednom okreće na Istočni front, da ne bi i tamo bilo sve dockan.

PRIPREMANJE ODBRANE NA ISTOKU

Sa žarkim srcem pratio sam tok protivofanzive na Zapadnom frontu iz štaba Vrhovne komande vojske, koji je sada bio premešten u logor Majbah kod Cosenja (Zossen). U interesu svog naroda od srca sam joj želeo pun uspeh. Ali, kako se već 23 decembra moglo videti da se neki veliki uspeh ne može postići, ja sam odlučio da odem u štab Vrhovne komande oružanih snaga i da zahtevam da se prekine dalje štetno naprezanje za izvođenje ove operacije, kao i da se sve raspoložive snage prebace na Istočni front.

Obaveštajni podaci o pretstojecoj sovjetskoj ofanzivi postajali su u međuvremenu sve češći. Rejoni prikupljanja glavnih neprijateljskih snaga bili su jasno određeni. Otkrivene su tri udarne grupacije glavnih sovjetskih snaga, i to:

a) U mostobranu kod Baranova stajalo je spremno za napad 60 streljačkih jedinica (divizija i brigada), 8 oklopnih korpusa, 1 konjički korpus i još 6 oklopnih jedinica (divizija i samostalnih brigada).

b) Severno od Varšave bilo je prikupljeno 54 streljačke jedinice, 6 oklopnih korpusa, 1 konjički korpus i još 9 oklopnih jedinica.

c) Grupacija snaga na istočno-pruskoj granici imala je 54 streljačke jedinice, 2 oklopna korpusa i još 9 oklopnih jedinica.

Sem toga, bile su i ove snage:

— jedna grupacija od 15 streljačkih i 2 oklopne jedinice, koja se nalazila južno od Jasla;

— jedna grupacija od 11 streljačkih jedinica, 1 konjičkog korpusa i 1 oklopnog korpusa, bila je kod Pulavija;

— jedna grupacija od 31 streljačke jedinice, 5 oklopnih korpusa i još 3 oklopne jedinice bilo je južno od Varšave.

Mi smo računali da će sovjetski napad otpočeti 12 januara 1945 godine. Sovjetska nadmoćnost u pešadiji iznosila je 11 : 1, a u tenkovima 7 : 1 artiljeriji 20 : 1.

Ukupno računajući, moglo bi se, bez preterivanja, uzeti da je neprijatelj bio u kopnenim snagama jači 15 puta, a u vazduhoplovnim najmanje 20 puta. No, ja zista nisam bio sklon da potcenjujem nemačkog vojnika. On je bio izvanredan i mogao je, bez razmišljanja, da se ponese sa petostrukom nadmoćnošću neprijatelja u napadu. Pri dobrom vođenju, on je svojim sjajnim kvalitetima ovoklu brojnu nadmoćnost nadoknađivao i pobedivao. Ali ovo što mu je sada pretstojalo, bilo je posle petogodišnjih borbi, uvek protiv brojne nadmoćnosti, užasno teško, naročito pri sve slabijoj ishrani, naoružanju i izgledima na pobedu. Vrhovno voćstvo, u prvom redu sam Hitler, morali su sve učiniti da nemačkom vojniku ovaj teški zadatak olakšaju, što više da mu uopšte omoguće njegovo izvršenje.

Ja lično stajao sam pred pitanjem, da li je ovo uopšte još ljudski mogućno. Neka mi se veruje kada kažem da me je ova misao pritiskala od početka rata sa Sovjetskim Savezom, odnosno, još od Molotovljeve posete Berlinu 1940 godine. Međutim, sada se radilo o pitanju biti ili ne biti!

Milioni nemačkih ljudi stajali su pred neprijateljem u želji da zaštite istočne nemačke oblasti od najstrašnijeg što im se moglo dogoditi — da budu preplavljeni od sovjetskih snaga. Šta sve već nije pokazao i samo jedan kratak sovjetski upad u Istočnu Prusku u pogledu naše dalje sudbine! Nemačkim vojnicima je to već bilo jasno, kao i meni. Oni su znali — ukoliko su bili rodom iz Istočne Pruske — tačno kao i ja, da će naše hiljadugodišnje kulturne tekovine biti upropasti. Sedam stoljeća nemačkog rada, nemačkih borbi, ali i nemačkih uspeha, — ceo zavičaj je bio na rubu propasti! Pred ovakvom perspektivom za budućnost, neprijateljski zahtev za bezuslovnu kapitulaciju bio je gramzljivost, pravi zločin protiv čovečnosti, a za vojnike još i sramota, koja

se nije mogla niti htela prihvati pre nego što se iscrpe i poslednja sredstva za jedan povoljni mir.

Međutim, druga varijanta za mir mogla se ostvariti samo ako se uspe da se pretstojeća sovjetska ofanziva ma na koji način i bilo gde zaustavi. Da bi se u ovome uspelo, bilo je neophodno da se pristupi hitnom prebacivanju trupa sa Zapadnog na Istočni front, s tim da se u rejonu Licmanštat — Hoenzalca prikupe jače rezerve — čitava armija sa kojom da se iz pokreta udari na sovjetske snage po izvršenom proboru. Za izvođenje ovakvog načina protivudara, nemačko komandovanje, kao i nemačke trupe, uprkos dužini trajanja rata, i u međuvremenu nastalih iscrpljenja, bili su još uvek nadmoćniji od neprijatelja.

Polazeći od tih osnova, ja sam želeo da primim bitku na Istočnom frontu, ali sam pre toga morao da u borbi sa Hitlerom izdejstvujem dobijanje za to potrebnih sнaga. Zato sam 24 decembra 1944 otšao za Gisen, a odatle na referisanje u Hitlerov vrhovni štab.

Za vreme referisanja, pored Hitlera — kao i obično — bili su prisutni maršal Kajtel, general-pukovnik Jodl, general Burgdorf i izvestan broj mlađih oficira. U svom referatu izložio sam sastav i jačinu neprijateljskih snaga, kao što sam ih gore pokazao. Rad mog Obaveštajnjog odeljenja za strane armije na Istočnom frontu bio je primaran i apsolutno pouzdan. Načelnika ovog odeljenja, generala Gelena, poznavao sam odavno, te sam bio u mogućnosti da njega i njegove saradnike, kao i njegov mestol i podatke pouzdano ocenjujem. Predviđanja generala Gelena su se potvrđivala. To je istorijska činjenica. Međutim, Hitler je drukčije gledao na stvari. On je podatke Obaveštajnjog odeljenja za strane armije proglašio za blef. On je tvrdio da sovjetske streljačke jedinice (*Schützenverbände*) imaju najviše po 7.000 vojnika, a oklopne jedinice nemaju nijedan tenk. »To je najveći blef od Džingis-Kana«, uzviknuo je Hitler; »ko je izmislio ovu glupost?« Od atentata Hitler je i sam pokušao da blefira što je moguće više. On je naredio formiranje

artiljeriskih korpusa, koji su ustvari bili jaki svega po jednu artiljerisku brigadu. Isto tako, formirane su oklopne brigade, koje su imale samo po dva bataljona, da-kle, ni jedan kompletan puk. Protivoklopne brigade su imale svega po jedan divizion protivoklopnih oruđa. Po mom mišljenju, on je time uneo više zbrke u formiranju naše vojske, nego što je uspeo da obmane neprijatelja o našoj stvarnoj slabosti. Njegovo sve čudnije psihološko stanje učinilo je da je počeo misliti da i neprijatelj njega u svemu vara, te da su sve to samo poznata neprijateljeva Potjomkinova sela, pa prema tome, nije tačno ni da će Sovjeti uopšte preduzeti predviđenu ofanzivu. Dokaz za ovako moje tvrđenje ja sam dobio još za vreme iduće većere, kojom sam prilikom sedeо pored Himlera, koji je tada u isto vreme bio: komandant rezervne vojske (*Oberbefehlshaber des Eratzheeres*), komandant Gornorajnske grupacije snaga, koje su branile tok ove reke i hvatale begunce, ministar unutrašnjih poslova Rajha, šef nemačke policije i državni vođa SS-jedinica. Himler je tada bio svestan svoje uloge i značaja. On je verovao da poseduje sposobnost vojničkog cenjenja situacije isto tako dobro kao i Hitler, i, naravno, mnogo bolje nego generali. »Znate li, dragi general-pukovniče, da ja ne verujem da će Sovjeti uopšte preći u napad. To je samo jedan veliki blef. Brojna jačina neprijateljskih snaga je, prema Vašem Obaveštajnom odeljenju za strane armije na Istoču, isuviše preterana. Vi sami sebi stvarate brige. Ja sam čvrsto ubedjen da se na Istočnom frontu neće ništa dogoditi«. Za ovoliku naivnost nisu potrebni nikakvi dokazi.

Mnogo je bio opasniji Jodlov otpor protiv prenošenja težista sa Zapadnog na Istočni front. On nije htio da gubi tobože povraćenu inicijativu na Zapadu, mada je uvideo da je Ardeńska protifofanziva već svršena. S druge strane, on je verovao da je ovom protifofanzivom premećen neprijateljev operativni plan. On je takođe verovao da će jednim drugim napadom, izvedenom na nekom drugom i za neprijatelja nepoznatom i neočekivanom

mestu, moći da postigne nov delimičan uspeh. Pri ovome se nadao da će nizom takvih delimičnih uspeha najzad postići da onesposobi neprijatelja na Zapadnom frontu. U ovom cilju je naredio da se preduzme nov napad na alzas-lorenskoj granici. Tako su nemačke snage imale da prodiru, sa obe strane Biča, opštim pravcem na jug, ka Savernu. Ovaj napad, koji je otpočeo 1 januara 1945, takođe je imao uspeha u početku. Međutim, njegov cilj je bio Savern, a potom Strazbur, koji je bio još daleko. Tako je Jodl, obuzet tokom svojih zamisli, bio jako protivan mom traženju da se otpočne prevoženje snaga iz Ardena i sa gornje Rajne. »Mi ne smemo taman povraćenu inicijativu pustiti iz ruku«, bio je njegov razlog, koji je neprestano ponavljaо. Hitler je rado prihvatio ovaj njegov razlog, jer je »na Istočnom frontu još bilo prostora koji se mogao žrtvovati, dok ga na Zapadu nije bilo«. Moja upozorenja: da je Rurska oblast bombardovanjem iz vazduha od strane zapadnih sila skoro paralizovana; da će transportna sredstva biti nadmoćnjim vazduhoplovstvom uništена; da ovo stanje ne može krenuti na bolje, već, naprotiv, ono mora postati sve teže; da bi, međutim, gornjošleska industrijska oblast mogla još punim kapacitetom proizvoditi; da se težiše proizvodnje nemačkog naoružanja sada nalazi na istoku zemlje; da se gubitkom gornje Šleske morao za kratko vreme okončati rat, — ali je sve to bilo uzalud. Moj predlog je bio odbačen i ja sam proveo najžalosnije badnje ur Bo
ma veče u najnehrišćanskoj sredini. Vest o okruženju Budimpešte, koju smo te večeri dobili, samo je još pogorsala raspoloženje. Tako sam morao otići sa instrukcijom da se Istočni front mora snaći sam. Kako sam ovom prilikom ponovo tražio da se napusti Kurlandija, kao i to da se snage, vraćene iz Norveške, a koje su ranije bile angažovane u Finskoj, bar one upute na Istočni front, doživeo sam novo razočaranje. Trupe koje su pristizale iz Norveške bile su predviđene za bitku u Vogeziма. To su bile brdske formacione, te su vrlo dobro odgovarale poprištu Vogeza. Meni lično, ovo poprište Vogeza između

Biča i Saverna bilo je dobro poznato još iz vremena kada sam bio poručnik. Sem toga, Bič je bio moj prvi garnizon kada sam bio zastavnik, i mlađi potporučnik. No jedna brdska divizija nije mogla bogznašta da izmeni u situaciji.

25 decembra, na prvi dan Božića, otišao sam vozom za Cošen. Za vreme mog putovanja Hitler je, bez mog znanja, naredio da se SS-korpus generala Gila (Gille), sa svoje dve SS-divizije, iz rejona severno od Varšave gde je bio prikupljen pozadi fronta komandanta grupe armija, generala Rajnharta, uputi za Budimpeštu sa zadatkom da oslobodi ovu varoš iz okruženja. General Rajnhart je bio, kao i ja, sav očajan zbog neodgovornog slabljenja njegovog i inače preko svake mere razvučenog fronta. Ali su svi protesti ostali bez uspeha. Hitleru je bilo važnije oslobođenje Budimpešte nego odbrana istočne Nemačke. On se pri ovim odlukama rukovodio spoljnopolitičkim razlozima tako da me je odbio kada sam ga molio da odustane od ovih mera. Za odbranu od sovjetskog napada bilo je prikupljeno u rezervi svega $14\frac{1}{2}$ oklopnih i oklopno-grenadirske divizije, od kojih je bilo upućeno dve na sporedan deo fronta. Tako je ostalo samo još $12\frac{1}{2}$ divizija na frontu od 1.200 km!

Po povratku u štab, ponovo sam sa generalom Gele-nom razmotrio situaciju i sa njim i Venkom prodiskuto-vao naše mogućnosti koje su nam još stajale na raspolaganju za njeno popravljanje. Mi smo došli do zaključka da se samo brzim prekidanjem svih napadnih dejstava na Zapadnom frontu i hitnim prebacivanjem težišta vođenja odbranbenog rata na Istočni front još moglo računati na neki izgled da se veliki sovjetski napad zadrži. Stoga sam se odlučio da uoči Nove 1945 godine ponovo zamolim Hitlera za jedino još mogućnu odluku radi čega sam još jedared otputovao za Cigenberg. Bio sam rešen da ovog puta nastupim mnogo obazrivije nego prvi put. Zato sam, po dolasku u Cigenberg, prvo otišao kod maršala fon Rundšteta i njegovog načelnika štaba Vestfala, pri čemu sam oba ova gospodina upoznao sa situacijom

na Istoču, i sa mojim namerama, moleći ih da me podrže. Kako maršal fon Rundštet, tako i njegov načelnik štaba, oba su se u potpunosti saglasili — kao što je to bio tako čest slučaj — i pokazali puno razumevanje za potrebe Istočnog fronta. Od njih sam dobio brojeve triju divizija na Zapadnom frontu i za jednu u Italiji, koje su bile istog trenutka slobodne i nalazile se u blizini železničkih pruga, spremne za transport, te bi mogle odmah krenuti čim bi to Voda naredio. U tom smislu, ovim divizijama je odmah aviziran pokret. Ja sam obavestio načelnika Saobraćajnog odeljenja i naredio da se spreme kompozicije za transport. Posle ovih prvih mera, otiašao sam na referisanje Hitleru. Tu se stvar odigrala na isti način kao i na Badnje veče. Jodl je izjavio da nema никакvih raspoloživih snaga, a sa onima na Zapadnom frontu se mora očuvati inicijativa. Ali sam ja ovog puta mogao da mu se suprotstavim sa podacima koje sam lično dobio od vrhovnog komandanta Zapadnog fronta. Njemu je to očigledno bilo neprijatno. Kada sam ja Hitleru naveo čak i brojeve raspoloživih divizija, Jodl je ljutito zapitao, odakle ih ja znam, ali je, sav ozlojeđen, učutao kada sam spomenuo ime vrhovnog komandanta Zapadnog fronta. Protiv ovih argumenata se zaista sada nije moglo ništa više. Stoga sam dobio 4 divizije, ali više ne. Ove 4 divizije, prirodno, trebalo je da budu samo početak, ali su one ostale sve do daljeg naređenja kao jedine, koje su Vrhovna komanda oružanih snaga i Hitlerov vrhovni štab hteli da učine za Istočni front. Međutim, i ove ovako žalosno male snage, kao pomoć, Hitler je uputio za Mađarsku!

Na Novu godinu 1945 ujutru opet sam otiašao kod Hitlera da bih ga izvestio da će SS-korpus generala Gila, pod komandom komandanta 6 armije, generala Balka, preduzeti napad za oslobođenje Budimpešte 1 januara 1945 popodne. Hitler je od ovog napada očekivao velike rezultate. Ja sam, međutim, bio skeptik, jer je vreme za pripreme bilo isuviše kratko, a trupe kao ni starešine, nisu

više imale onaj elan kao nekada. Tako je, uprkos početnog uspeha, ovaj napad ipak propao.

Na taj način, rezultati mog odlaska u Hitlerov vrhovni štab su bili mršavi. U Cosenu su preduzeta nova razmatranja i nova ispitivanja situacije. Ja sam odlučio da lično odem u Mađarsku, kao i u Galiciju, gde da se sa višim komandantima dogovorim o iznalaženju mogućnosti za pomoć, kao i da dobijem uvid u našu perspektivu. U danima od 5 do 8 januara 1945 obišao sam generala Velera (Wöhler), koji je posle generala Frisnera postao komandant Južne grupe armija, a potom generala Balka i SS-generalata Gila. Sa svima sam govorio o daljem vođenju operacija u Mađarskoj i obavestio se o razlozima neuspeha napada za oslobođanje Budimpešte. Razlozi za neuspeh napada verovatno su ležali u tome, što početni uspesi večernje bitke od 1 januara nisu bili u toku noći iskorisćeni za izvođenje probroja po svaku cenu. Mi više nismo imali ni starešine, ni trupe iz 1940 godine, u kome bi slučaju, možda, naš napad ipak uspeo i omogućio uštedu snaga, kao i stabilizovanje fronta na Dunavu, bar za izvesno vreme.

Iz Mađarske sam otišao kod generala Harpea, u Krakov. On i njegov marljivi načelnik štaba, general fon Ksilander, izložili su vrlo jasno i logično svoje mišljenje o produženju odbrane od sovjetskih snaga. General fon Harpe je predlagao da se neposredno pred početak sovjetskog napada, koji je očekivan za 12 januar, napusti deo našeg fronta, koji se još držao na Visli, i da se snage povuku za oko 20 km na znatno kraći pozadnji položaj. Ovom prilikom da se izvuče nekoliko divizija i stvari potrebna rezerva. Njegova zamisao je bila ubedljiva i logična, ali je bilo malo izgleda da će je Hitler prihvati. Ja sam ovo rekao i Harpeu. General Harpe je bio veoma karakteran čovek i želeo je da njegov predlog ipak bude izložen Hitleru, iako bi to moglo imati za njega loših posledica. Preduzete mere komande grupe armija za odbranu bile su svrsishodne i zahtevale su sve što se sa našim sredstvima moglo preduzeti. Na kraju,

još jedared sam telefonom govorio sa generalom Rajnhartom. On je imao sličan predlog kao i general Harpe i htio je da napusti front na Narevu i da se povuče na kraći granični položaj Istočne Pruske, kako bi ovom prilikom uspeo da izvuče nekoliko divizija u rezervu. Nažalost, ni njemu nisam mogao da obećam da će za to sigurno dobiti Hitlerovu saglasnost.

Posle ovog obilaska znao sam sva goruća pitanja kod grupa armija, te sam se odlučio da još jedared, u poslednjem času, otputujem kod Hitlera i pokušam da Istočni front učini glavnim odbranbenim frontom; da dobijem oslobođene snage sa Zapadnog fronta i da budem tumač želja komandi grupa armija za povlačenje svojih frontova na pozadnje i kraće položaje, jer se ni na kakav drugi način uopšte ne mogu stvoriti nikakve druge rezerve.

9 januara 1945 ponovo sam bio u Cigenbergu, čvrsto rešen da ne popustim i Hitleru jasno izložim i predočim svu odgovornost kojoj se izlaže. Moje referisanje je obavljeno u prisustvu uobičajenog foruma. Ovog puta je bio, sem toga, prisutan još i moj načelnik štaba Generalne inspekcije oklopnih jedinica, general Tomale.

General Gelen je bio marljivo pripremio referat o situaciji na frontu, sa nekoliko skica i pregleda, koji su jasno pokazivali brojni odnos obostranih snaga. Hitler je bio sav besan kada sam mu pokazao ove preglede, koji je on nazvao »potpuno idiotskim« i zahtevao mi da onoga koji ih je sastavio odmah pošaljem u ludnicu. Pošto me je sve to uvredilo, rekao sam Hitleru: »Izrada ovih pregleda potiče od generala Gelen, jednog od mojih najmarljivijih generalštavnih oficira. Ja ih ne bih Vama pokazao da ih nisam prethodno usvojio. Ako Vi zahtevate da general Gelen ide u ludnicu, onda odmah tamo šaljite i mene!« Hitlerov zahtev da generala Gelena odmah razrešim dužnosti, energično sam odbio. Posle toga se orkan stišao. Ali je referisanje ipak završeno bez vojničkog uspeha. Predlozi generala Harpera i Rajnharta bili su odbijeni sa već očekivanim oštrim zamerkama na račun generala, koji su, navodno, pod »operisanjem« uvek

podrazumevali samo povlačenje na sledeće pozadnje položaje. A to je bilo ono što se najmanje želelo.

Sva moja nastojanja da prikupim jake operativne rezerve pozadi najugroženijih delova jako razvučenog fronta, propala su zbog Hitlerovog i Jodlovog nerazumevanja. U Vrhovnoj kómandi oružanih snaga preovladavala je neka neodređena nada da su naši tačni obaveštajni podaci o pretstojećem sovjetskom napadu samo jedan veliki blef. Tamo se rado verovalo u ono što se želelo, a zatvarale su se oči pred opasnom stvarnošću. To je bila nojevska politika i strategija! Na kraju konferencije, da bi me utešio, Hitler je rekao: »Istočni front nikada nije imao tako jake rezerve kao sada. To je Vaša zasluga. Ja Vam za to zahvaljujem«. Na ovo sam uzvratio: »Istočni front je kao kula od karata. Ako bude na ma kome mestu probijen, srušiće se ceo, jer je $12\frac{1}{2}$ divizija rezervi isuviše malo za jedan toliko razvučen front«.

Pojedinačno, ove su divizije stajale u ovakovom rasporedu:

- 17 oklopna divizija je bila u rejonu kod Pinčova,
- 16 oklopna divizija južno od Kjelce,
- 20 oklopno-grenadirska divizija u rejonu Vjeržonik — Ostrovjec,
- 10 oklopno-grenadirska divizija (samo borački delovi) kod Kamjena,
- 19 oklopna divizija kod Radoma,
- 25 oklopna divizija kod Mogielnice,
- 7 oklopna divizija kod Čehanova,
- oklopno-grenadirska divizija »Velika Nemačka« kod Horzele,
- 18 oklopno-grenadirska divizija istočno od Johannisburga,
- 23 pešadijska divizija (nespremna za dejstva) kod Mikolajki,
- 10 biciklistička lovačka brigada kod Zensburga,
- delovi oklopno-grenadirske divizije »Brandenburg« (novoformirana) južno od Drengfurta,

— oklopni korpus »Herman Gering« sa 1 padobranskom oklopnom divizijom »Herman Gering« zapadno od Gambina (Gumbinena), sa 2 padobranskom oklopnom divizijom »Herman Gering« na frontu u Istočnoj Pruskoj, jugoistočno od Gambina,

— 5 oklopna divizija kod Baršovice (Brajtenštajna) i

— 24 oklopna divizija na prevoženju iz Mađarske za Rastenburg.

Sa vredajućom Hitlerovom direktivom da se »Istočni front mora sam snaći i pomoći sa onim što ima«, vratio sam se pun ogorčenja u svoj štab Vrhovne komande u Cosen. Hitler i Jodl su sasvim tačno znali da Istočni front, ako stvarno dođe do očekivanog napada, neće moći da ga izdrži samo sa snagama koje je imao. Oni su takođe znali, ako bi čekali da napad otpočne pa da donešu brzu odluku za prebacivanje rezervi na Istočni front, da bi ta pomoć moralazadocniti, pogotovo što je neprijatelj imao nadmoćnost u vazduhu koja bi prouzrokovala zaključenje svih transporata. Meni je nepoznato ukoliko je ovom neshvatanju doprinela činjenica što su oni oba bili iz krajeva koji su tada bili daleko od opasnosti sa fronta. Prilikom mog poslednjeg referisanja ja sam dobio utisak da je to imalo svog uticaja na odlučivanje. Za nas Pruse, ovde se radilo o našoj užoj domovini, zemlji koja je sa toliko napora bila stečena i stolećima ostala privržena hrišćanskim idealima i zapadnoj kulturi, zemlji u kojoj su ležale kosti naših predaka i koju smo mi voleli. Mi smo znali da je pri uspešnom prodoru sa istoka moramo izgubiti. Bojali smo se za njeno stanovništvo posle strašnih primera kod Golpada i Nemersdórfa. Pa ni za ova strahovanja mi nismo naišli ni na kakvo razumevanje. Zahteve komandanata sa fronta da se iz ugroženih oblasti evakuiše stanovništvo нико nije slušao, jer je Hitler u ovome traženju video samo izraz defetizma kod svojih generala i plašio se da bi se evakuisanje stanovništva loše odrazilo na javno mnjenje. U ovakovom svom držanju Hitler je imao podršku kod svojih oblasnih vođa (*Gauleiter-a*), a naročito od strane Koha iz Istočne Pruske.

ske. Ovaj poslednji je činio sve moguće samo da bi što više osumnjičio generale. Operaciske zone grupa armija zahtevale su samo uzan pojas od 10 km dubine pozadi fronta. Teške baterije su stajale skoro na takozvanoj domaćoj teritoriji, koja je potpadala pod oblasne vode i na kojoj se nije smeо nikakav položaj graditi, niti nijedno drvo da otseče, a da se o tome prethodno ne dođe sa civilnim vlastima — odnosno partijom u sukob.

SOVJETSKI NAPAD

(Skica 33)

12 januara 1945 su sovjetske udarne grupe iz mostobrana kod Baranova preduzele savršeno pripremljeni napad. Već su do 11 januara bili prikupljeni mnogobrojni podaci o neposredno pretstojećem napadu. Zarobljenici su kazivali da će se noću 10/11 januara isprazniti rejoni predviđeni za smeštaj oklopnih jedinica. Jedan uhvaćeni radioizveštaj glasio je: »Sve je u redu! Pojačanja su stigla!«

Od 17 decembra 1944 povećao se broj artiljeriskih oruđa u mostobranu kod Baranova za 719 cevi, a minobacača za 268. Izjave zarobljenika sa mostobrana kod Pulavija su tvrdile: »Pretstojeći napad je tu. Prvi talas je od kažnjeničkih jedinica. Napad će podržavati 40 tenkova. Na 2 do 3 km pozadi glavne borbene linije, u šumi, nalazi se 30 do 40 tenkova. U noći 8/9 januara izvršeno je razminiranje. Vazdušno izviđanje je javljalo o pridolasku snaga u mostobramima na Visli. Drugi iskazi zárobljenika sujavljali da je predviđeno na jedan kilometar napadnog fronta po 300 artiljeriskih oruđa, računajući tu i minobacače, protivkolce i »kačuše«. Sa mostobrana kod Magnuševa je javljeno da je otkriveno 60 novih vatrenih položaja.«

Slično su glasili i izveštaji sa fronta na Narevu, kod Ostenburga, severno od Varšave, kao i iz Istočne Pruske.

Ovde je obrazovano neprijateljsko težiste na otseku Ebenrode — Vilunersko Jezero (Willhukner See) i istočno od Šlosberga.

Jedino se u Mađarskoj — svakako zbog našeg novogodišnjeg plana — ni u Kurlandiji nije računalo na rednih dana na neke velike napade. Ali je to trebalo da znači samo jedan predah.

12 januara je otpočeo prvo napad kod Baranova. 14 streljačkih divizija, 2 samostalna oklopna korpusa i delovi jedne druge armije bili su angažovani. Mase oklopnih snaga u ovom rejonu stajale su očevidno ovog dana pozadi fronta, da bi se angažovale tek tada kada se ispolje početni uspesi na najpovoljnijim pravcima udara. Sovjeti su imali ogromnu tehniku i mogli su себи dozvoliti takvu taktkiku.

Sovjetski proboj je uspeo i neprijatelj je prodro duboko u sistem nemačke odbrane.

Ovog dana je primećen pridolazak sovjetskih napadnih snaga i dalje na severu na postojećim mostobranima na Visli kod Pulavija i Magnuševa. Na hiljade motornih vozila se moglo nabrojati. Napad je i ovde bio gotov da otpočne! Isti je slučaj bio sa pripremama severno od Varšave i u Istočnoj Pruskoj. Tamo su već bili razminirani prolazi, a tenkovi primaknuti neposredno pozadi fronta.

Grupa armija »A« je preduzela sa svojim rezervama protivudar. Rezerve su bile, na izričitu zapovest Hitlera, primaknute bliže frontu nego što je to prвobitno naredio general-pukovnik Harpe. Posledica ovog Hitlerovog mешanja bila je sada ta da ih je sovjetska artiljeriska priprema zahvatila i tako im još i pre početka njihovog napada nanela velike gubitke. Tako je Sovjetima uspelo da delom blokiraju ove oklopne snage. Zato su one morale da se otsada, pod komandom generala Neringa, povlače na zapad u vidu pokretnog kazana, ili tačnije: »da se probijaju«. Za ovaj izvanredan poduhvat, koji je potpuno uspeo, večita slava pripada nemačkom vojniku i starešini. Nizu pešadijskih jedinica uspelo je da se priključe

za bеžanje!

ovom pokretnom kazanu, što je dovelo do usporenja pokreta oklopnih jedinica. No, uprkos ovih teškoća, uspeло se u ovom strašnom poduhvatu, blagodareći drugarskom zalaganju i sadejstvu svih učesnika.

13 januara je sovjetski proboj zapadno od Baranova postigao veliki uspeh u pravcu Kjelce i odatle na sever. Sovjetska 3 i 4 gardiska oklopna armija stupile su u dejstvo. Ukupan broj angažovanih snaga na ovom delu fronta 32 streljačke divizije i 8 oklopnih korpusa. To je dosada bilo najveće masiranje snaga na tako uskom frontu od početka rata.

Južno od Visle, kod Jasla, primećeni su znaci uskoro pretstojećeg napada. Kod Pulavija i Magnuševa su sovjetske pripreme bile završene i minska polja razminirana.

U Istočnoj Pruskoj je otpočeo očekivani veliki sovjetski napad na otseku Ebenrode — Šlosberg. 12 do 15 streljačkih divizija sa odgovarajućim oklopnim jedinicama otpočelo je pokret. I ovde je neprijatelju uspeo proraziti u naše borbene linije.

Ovog dana je Hitlerova protivofanziva u Alzasu definitivno propala.

14 januara se obelodanila sovjetska namera za proraz u Gornjošlesku industrisku oblast, što nas nije iznenadilo. Dalje jake snage su prodirale iz rejon Baranova na severozapad i sever sa ciljem da uhvate vezu sa snagama koje su prodirale iz mostobrana kod Pulavija i Magnuševa. Mada je nemačkoj odbrani uspeло да одбие prve sovjetske napade iz mostobrana, opšte stanje na frontu davalо je malо nade da se ovaj otsek može održati.

Sovjetske pripreme u rejonu Romintener Hajdea i Goldapa dozvoljavale su da se zaključi o proširenju fronta napada i u Istočnoj Pruskoj.

15 januara se potvrdilo da je neprijateljski pravac glavnog udara išao iz rejon Krakova na l'niju Čenstohova — Katovice. Dalje jake snage prodiru na Kjelce. Moglo bi se pretpostaviti da će ove snage prodirati odavde na Pjotrkov i Tomašov sa ciljem sadejstva sa snagama

koje prodiru preko Pulavija. Ove snage su se sastojale od dve streljačke i jedne oklopne armije. Prodor iz mostobrana kod Moguševa bio je očevidno upravljen na Varšavu.

Južno od Kračkova otpočeo je sovjetski napad u rejonu Jasla.

Kod Srednje grupe armija uspelo je neprijatelju da napravi duboke prodore u trouglu Visla — Bug i sa obe strane Ostenburga. Ovi napadi su imali za cilj Nasjelsk i u zapadnom pravcu na Čehanov i Pržašnic. Na frontu sovjetskih mostobrana na Narevu i u Istočnoj Pruskoj situacija se zaoštrila.

Kod Jugoistočne grupe armija je potvrđeno da je smenjivanje 37 sovjetske armije, južno od Dunava, izvršeno sa bugarskim trupama. Zato je sada trebalo računati sa premeštanjem ovih sovjetskih snaga sa fronta prema Južnoj grupi armija i njihovim napadnim dejstvima.

Jasno je po sebi da sam ja od početka velikog sovjetskog napada telefonom otvoreno o svemu obaveštavao Hitlera u pogledu ozbiljnosti razvoja situacije na Istočnom frontu i vatreno ga molio da odmah pređe u Berlin i time, bar po formi, ponovo prenese težište na Istok. Ali je njegov odgovor prvih dana stalno ponavljaо njegovu direktivu od 9 januara: »Istočni front se mora snažaziti sa onim što ima. Vi sada morate i sami uvideti da bi svako prebacivanje snaga sa Zapada dockan stiglo.«

Zaobilazni put za obaveštavanje i naređivanje, koji je vodio od Cosena do Cigenberga, prouzrokovao je zakašnjenje svih mera u vremenu kada se nametala najveća hitnost. 15. januara je došlo do prvog Hitlerovog mешanja u izvođenje odbrambene bitke, pri čemu je, protivno mom odvraćanju, naredio da se korpus »Velika Nemacka« odmah prebaci iz Istočne Pruske u rejon Kjelce, kako bi zaustavio probor u pravcu Poznanja. Moralo je biti jasno da ovi transporti neće ni stići da se blagovremenno iskrcaju da bi zadržali sovietske snage, a da bi ove snage bile oduzete odbrani Istočne Pruske i to u trenutku

kada je kriza sovjetskog napada dozrevala. Zato, ako se one sada oduzmu tamo, doći će u Istočnoj Pruskoj do iste katastrofe kao na Visli. Ove jakе divizije — radilo se o oklopnoj diviziji »Velika Nemačka« i padobranskoj oklopnoj diviziji »Herman Gering« iz sastava vazduhoplovstva, pod komandom oklopног korpusa »Velika Nemačka« koјim je komandovao istaknuti general Zauken — ležale su po vozovima za vreme dok se bitka odlučivala. Moje odbijanje da izvršim ovu zapovest dovelo je Hitlera do besa. On je ostao pri svome, ali se sada odlučio, najzad, da napusti svoje komandno mesto u Hesienškoj Šumi i dalje čarke u Vogeziма, па да se okreće odlučujućem Istočnom frontu i pređe u Berlin. Tako sam otsada bio u mogućnosti da mu oči u oči kažem stvari koje su morale biti kazane, a koje su dosada mogle telefonom samo delimično da se kažu. Ovde se zacelo nije više radilo o nekim ugodnijim razgovorima. To je i Hitler znao, pa je zato to i izbegavao što je mogao duže.

Korpus generala Zaukena se morao pod sovjetskom artiljeriskom vatrom iskrcavatи. On je imao teške borbe u kojima mu je uspelo da dođe u vezu sa 24 oklopnim korpusom generala Neringa.

16 januara 1945 se Hitler pojavio u Berlinu i ja sam mu tog istog dana referisao u Državnoj kancelariji koja je već bila bombardovanjem iz vazduha delom oštećena, a u kojoj je sada bio smešten njegov Vrhovni štab (*Führerhauptquartier*).

Hitler se, najzad, odlučio da na Zapadnom frontu pređe u odbranu i da time oslobođene snage prebací na Istočni front. Još pri ulasku u pretoblje Hitlerove kancelarije saznao sam za ovu naizgled jako radosnu vest, mada je za nju bilo isuviše dockan. Odmah sam smislio plan za upotrebu ovih rezervi, koje sam htio hitno da uputim na Odru, a ako vremenski bude moguće i preko ove reke, i da udarom na bokove sovjetskog klina ometem dalje prodiranje neprijatelja. Kada sam zapitao Jodla šta je Hitler naredio, on mi je rekao je naređeno da se gro oslobođenih snaga, tj. 6-ta armija uputi u Ma-

đarsku. Ja sam bio van sebe i nedvosmisleno sam Jodlu izrazio svoje zaprepašćenje, ali od njega nisam mogao ništa drugo izvući sem sleganje ramenima. Da li je on uticao na Hitlera ili mu savetovao pri donošenju ove odluke, nisam mogao dokučiti. Na kraju referisanja izložio sam Hitleru suprotan predlog donetoj odluci. Hitler ga je odbio, navodeći da je on doneo odluku za napad u Mađarskoj da bi Sovjete prebacio preko Dunava i oslobođio Budimpeštu. Otada je danima diskutovano o ovoj nesrećnoj odluci. Pošto sam se suprotstavio Hitlerovim vojnim razlozima, on je nastupio sa idejom da su mađarski izvori pripadajuće rafinerije nafte, pošto su sintetična postrojenja u Nemačkoj bombardovanjem uništena, sada postali neophodni i za rat dobili odlučujući značaj: »Ako Vi više ne dobijete pogonskog goriva, Vaši tenkovi neće moći da se kreću, a ni avioni da lete. To Vi morate da shvatite. No, moji se generali ne razumeju ništa u ratnu privredu«. On je bio toliko zanet ovom svojom idejom da je bilo nemoguće da se više od nje odvrati.

Na taj način, trupe, koje smo imali dobiti sa Zapadnog fronta, bile su podeljene u dve grupe. Kada sam se prilikom daljeg konferisanja navratio na ovo pitanje, Hitler me je prekinuo: »Već znam šta hoćete da kažete: da treba udariti sa koncentrisanim a ne sa razjedinjenim snagama (*klotzen und nicht kleckern*). No, Vi treba da shvatite da ... « itd. itd. kao gore.

Transportovanje trupa u Mađarsku trajalo je, zbog oskudice u kapacitetu železničke mreže u jugoistočnom pravcu, daleko duže, nego što bi to bio slučaj za rejon Berlina, na kome su pravcu stajali na raspolaganju sami dupli koloseci, a pri neizbežnom ometanju od strane neprijateljskih napada iz vazduha, postojale su mnogobrojne mogućnosti za obilaženje.

Pošto se stišala bura u vezi sa ovim pitanjem, prešlo se na druge problemе. Tu je ponovo došlo do žučnog raspravljanja. Radilo se o mestu »velike borbene linije« (*Grosskampflinie*) i u vezi sa njom nastalim besmislicama, za koje je lično Hitler bio kriv, kao što je mogao i

iz stenografskih beleški da se uveri. Sledeće pitanje se odnosilo na upotrebu rezervi, koje su, po njegovom mišljenju, bile postavljene isuviše daleko od fronta. Međutim, po mišljenju generala, rezerve su morale biti dalje od fronta, što je bilo u suprotnosti sa Hitlerovom zapovеšću. Ovom prilikom je kritikovan rad generała Harpea, koji, po mojoj oceni, nije mogao biti bolji. Ali, kako se morao naći neki razlog, on je i nađen, te je Hitler naredio, uprkos mom energičnom protivljenju, da se Harpe smeni i na njegovo mesto dovede general-pukovnik Šerner iz Kurlandije, gde on više nije imao da bere nikakve lovorike. General Šerner je na svom novom položaju prvo smenio komandanta 9 armije, hrabrog, sposobnog i ispravnog generala barona fon Litvica (Smilo Lüttwitz). Komandu nad 9 armijom je preuzeo general Buse. Isto tako je ubrzo došlo i sa izvanrednim generalom fon Zaukenom do oštrog razmimoilaženja tako da je morao biti odmah premešten. General fon Zauken je dobio komandu nad jednom drugom armijom. Uostalom, ja sam se o tome pobrinuo da je general Harpe posle nekoliko nedelja opet postavljen za komandanta jedne armije na Zapadnom frontu, kao što sam pre toga već i generala Balka bio vratio, koji je na Zapadnom frontu bio žrtva nekih Himlerovih intrig.

Diskusija se ovog dana proširila i na moj zahtev, sada najzad — iako suviše dockan — da se jedared prestane sa besmislenim napadima na Zapadnom frontu i da se sve raspoložive snage prebacе na Istočni front. Opet se navratilo na pitanje — kao što je to često bio slučaj — na evakuaciju Kurlandije, a da ipak o tome nije doneta nikakva definitivna odluka. Ovog puta je ipak odlučeno da se samo 4 oklopna divizija oslobođi za transport.

Ratna situacija je zahtevala brze i energične odluke više nego ikada ranije. U rejonu jugoistočno od Sarajeva vršile su jugoslovenske partizanske divizije sve veći pritisak na snage Grupe armija »E«. Između Blatnog Jezera i Dunava neprijatelj je dobijao pojačanja. Sovjetski mostobran na reci Vah takođe je dobio poja-

čanja. Kod Grupe armija »A« sovjetsko gonjenje je izvođeno neoubičajeno brzo. Sovjetske snage su prešle liniju Slomniki — Mijehov, na zapad, odakle su delom snaga skrenuli na Krakov. Dalje na sever oni su udarili pravcem na: Čenstohova — Radomsk — Pjotrkov — Tomašov. Sem toga, trebalo je računati sa produženjem napada na Lođ (Licmanštat) — Lović — Soharčev. Jake sovjetske rezerve nastupale su pozadi grupa za izvršenje proboga. One su bile delom prebačene iz Finske i Karelije. Mi smo tada uviđali kakve loše posledice donosi otpadanje saveznika iz koalicije. Kod Srednje grupe armija došlo je do pogoršanja situacije od koje se strahovalo. Sovjeti su udarili sa 30 do 40 pešadijskih divizija pravcem Prošnice — Čehanov — Plenen, pozadi kojih su nastupale dalje snage pravcem Bjalistok — Ostrov. Ista je slika bila i na otseku Rominten Hajde — Šlosberg — Gumbin.

Uprkos svih ovih zloslutnih događaja, Hitler ipak nije htio da dozvoli ni prebacivanje snaga sa Zapadnog na Istočni front niti da se evakuiše Kurlandija.

Do 17 januara je utvrđeno da pred frontom Grupe armija »A« ima 15 sovjetskih oklopnih korpusa, što je jasno pokazivalo gde će biti pravac glavnog udara. Pred Južnom grupom armija se još uvek borilo 8, a pred Srednjom grupom armija druga 3 oklopna korpusa. Glavne sovjetske snage su sada nadirale na zapad prema liniji: Krakov — Vartenau — Čenstohova — Radomsk. U rejonu Kvjelce sovjetske snage su vodile borbe protiv hrabrog otpora okruženog 24 oklopног korpusa pod komandom generala Ner'inga. Jake sovjetske snage su nadirale na Varšavu, dok su druge isle na liniju Lović — Sohačev na Visli, da bi otsekle otstupnicu preko Visle 46 oklopnom korpusu koji se povlačio iz rejona Varšave. Ovaj korpus trebalo je da se kreće južno od Visle da bi što pre sprečio sovjetski probor pravcem Hoenzalca — Gnezen na Poznanj, a time i otsecanje Istočne i Zapadne Pruske od Rajha. Nažalost, korpus je, uprkos ponovljene zapovesti, pod pritiskom neprijatelja, ipak prešao preko reke na

sever. Tako se bujica gonećih neprijateljskih snaga izlila u prazan prostor u pravcu državne granice.

Na frontu Srednje grupe armija pojačao se tempo sovjetskog napada u pravcu Cihenaua i Prašnica, dok su postojali znaci da će i na dosada mirnom delu fronta na Narevu uskoro otpočeti napad.

U poznim popodnevним časovima referisali su mi oficiri iz Operativnog odeljenja o sve težoj situaciji u rejonu Varšave i pritom predložili da se pristupi obrazovanju jedne stabilne linije odbrane, koja je zasnivana na pretpostavci da je Varšava već pala u ruke neprijatelja. Na moje pitanje u vezi sa stanjem kod Varšave, pučkovnik fon Bonin, načelnik Operativnog odeljenja, odgovorio je da je gubitak grada, prema dobivenim podacima, neizbežan i da je verovatno već nastupio. Veza sa varšavskom tvrđavom je već prekinuta. Pod ovakvim uslovima ja sam se saglasio sa predlogom i odobrio — jer je zapovest bila vrlo hitna — da se otpočne izvršavati u grupi armija. Posle toga sam otišao na referisanje Hitleru u Državnoj kancelariji u Berlinu. Dok sam Hitleru izlagao situaciju i pripremljene zapovesti za njeno stabilizovanje, stigao je telegram od komandanta varšavske tvrđave, iz kojeg se saznalo da je varoš još u nemačkim rukama, ali da će njeno napuštanje morati još u toku iste noći da se izvrši. Ja sam o ovome izvestio Hitlera, koji se na to jako naljutio i naredio da se Varšava mora po svaku cenu održati. On je naredio da se odmah izdaju odgovarajuće zapovesti, odbijajući sa gnevom moj prigovor da će one dockan stići. Posadne snage Varšave, koje su trebale da imaju, po mojoj ranijoj zamisli, celu jednu tvrđavsku diviziju, sada su imale — zbog već pomenutih prebacivanja snaga na Zapadni front — samo 4 bataljona tvrđavske pešadije slabe borbene vrednosti, pored još nekoliko artiljeriskih i inžineriskih jedinica. Ove snage nisu mogle ni pod kojim uslovima održati grad i dospele bi neizbežno u zarobljeništvo, ako bi komandant izvršio ovo Hitlerovo naređenje. Zato se komandant odlučio, iako još nije bio dobio zapovest za napuštanje grada, da ot-

počne povlačenje sa svojom slabom posadom. Hitlerovom besu sada više nije bilo granica. On je bio potpuno izgubio uvid i interes za ugroženom celinom, već se sav skamenio samo nad nesrećom Varšave, koja je u sklopu opšte situacije imala samo jednu podređenu ulogu. Idući dani prošli su u istraživanju uzroka za pad Varšave i u prebacivanju Generalštabu za, navodno, njegove propuste.

18 januara su nemačke snage u Mađarskoj preduzele nov napad zapadno od Budimpešte između Blatnog Jezera i planine Verteš, odnosno, Balkanske Šume, sa ciljem ponovnog pokušaja da se osloboди Budimpešta. Napad je imao upočetku uspeh te su nemačke snage dospele do Dunava. Ali su istog dana sovjetske snage prodrle u grad i time zapečatile njegovu sudbinu. Ova naprezanja u Mađarskoj bila bi znatno efikasnija na poljskoj teritoriji ili u Istočnoj Pruskoj, ali takvo rešenje nije odgovaralo Hitlerovim namerama. Na teritoriji Poljske sovjetske snage su se borile u rejonu Čenstohova — Radomsk, kod Pjotrkova, Lođa i Kutna. Sa slabijim snagama Sovjeti su udarili na nemački mostobran na Visli kod Hoenburga. Severno od Visle neprijatelj je udario na Vloclav (Leslavu) — Soldavu i preduzeo napad u pravcu Ščitno (Ortelsburg) — Najdenburg. Na Narevskom frontu bilo je sve više znakova, koji su govorili da će uskoro početi veliki napad. No, Hitler je kao i ranije, odbio da se trupe izvuku sa onog skoro okruženog dela fronta, iako je nešto severnije, sovjetski napad, zapadno od Šlesberga, dospeo do reke Instera.

Celo konferisanje ovog dana, uprkos ozbiljne opšte situacije, okretalo se samo oko pitanja Varšave. Za vreme popodnevног referisanja Hitler mi je naredio da se povede istraga nad svim odgovornim generalštabnim oficirima koji su radili bilo na izveštajima bilo na zapovestima za varšavski sektor. Ja sam mu jasno rekao da sam jedino ja odgovoran za to što je učinjeno prethodnog dana, te bi trebalo da on mene, a ne moje potčinjene, zatvori i naredi vođenje istrage. On je na to odgovorio: »Ne. Ja

neću Vas teretiti, već Generalštab. Meni je nepodnošljivo da se jedna grupa intelektualaca sme usuditi da svoje mišljenje nametne svome pretpostavljenom. To je sistem Generalštaba, ali ja hoću da rašćistim s tim sistemom!«

Povodom ovog pitanja, mi smo imali jedan poduži i uzbudljiv razgovor, pa je zato bio utoliko otvoreniji, ali je sve ostalo bez uspeha. Iste večeri sam poslao generała Venka na »Večernje referisanje« sa nalogom da Hitleru još jedared skrene pažnju na nepravdu koju je bio na putu da učini, i da mu saopšti da sam ja gotov da pođem u zatvor, ali da on moje potčinjene razreši svake odgovornosti, jer oni tu nisu ništa krivi. General Venk je izvršio ovaj zadatak, ali je sve bilo uzalud. Iste noći su zatvoreni: pukovnik fon Bonin i potpukovnici fon Knezebek i fon Kristen. General Majzel, iz Personalne uprave, uhapsio ih je pod zaštitom automatičara. Ja o tome nisam čak bio ni obavešten, te nisam mogao po nesreći ni intervenisati. Idućeg jutra sam bio stavljen pred svršen čin. Povodom toga, prijavio sam se za referisanje Hitleru, u četiri oka. Bio sam primljen i najenergičnije sam protestovao svim raspoloživim rečima protiv hapšenja mojih potpuno nevinih saradnika, bez kojih je u ovako kritičnoj situaciji rata obustavljen rad u najvažnijem odeljenju Vrhovne komande vojske. Potpuno nespremni mladi oficiri morali su odmah da pripremaju podatke za sudobnosne odluke i da izrađuju najkomplikovanije zapovesti, kakve, možda, nikada nemački oficiri nisu imali da dostave. Ponovo sam tražio da se istraga povede protiv mene, što je bilo i učinjeno. Dugim saslušavanjem od strane već poznate gospode iz vremena posle puča od 20. jula 1944., Kaltenbrunera i Milera, trošilo se u ovim sudobnosnim danima i vreme, i živci, i radna energija, dok je na Istočnom frontu besnela bitka na život ili smrt za odbranu otadžbine i golog života njenih stanovnika. Saslušanja od strane Kaltenbrunera imala su bar jedan rezultat, da su posle nekoliko nedelja potpukovnici Knezebek i Kristen, ali ne i pukovnik Bonin, bili pušteni na slobodu. Ali oni više nisu mogli da se vrate na svoja

mesta u Generalštab, već su dobili pukove na frontu. Trećeg dana po preuzimanju svoje nove dužnosti, pao je na svom komandnom mestu hrabri, intelligentni i simpatični Knezebek, pošto je još jedared pokušao da se založi za svog prijatelja i pretpostavljenog starešinu pukovnika Bonina. Kristen je, srećom, ostao u životu. Pukovnik Bonin je bez osnova i bez krivice teran iz koncentracionog u koncentracioni logor sve dok nisu bile, najzad, opštim krahom, Hitlerove žice zamenjene američkim. U zarobljeništvu smo se opet našli zajedno.

Za vreme dok su gnev i bol, koji su mi pričinjeni 19 januara, razdirali dušu, a razna Kaltenbrunerova i Milerova saslušanja odnosila dragoceno vreme, bitka za nemačke istočne delove otadžbine se odvijala u punom jeku. U Mađarskoj su Sovjeti odmah nagomilali ogromne oklopne i motorizovane snage za izvođenje protivudara protiv našeg napada za oslobođenje Budimpešte. »Sa takvim sredstvima im ništa neće uspeti. Oni će biti dočekani masom borbenih sredstava svih vrsta i neprobojnim zidom trupa,« govorili su Sovjeti u svojim radiodepešama. Mi smo, dakle, morali računati da ćemo naići na jaka protivdejstva. Severno od Karpatova sovjetske snage su i dalje prodirale pravcem na Breslavu i gornjošlesku industrisku oblast. Protiv naše slabe odbrane, događaji su se vrlo brzo odvijali. Dalje na severu, neprijatelj je prodiraо na Kališ, Poznanj i Bromberg. Licmanštat je pao u sovjetske ruke. Sovjetskim snagama nije više ništa stajalo na putu. Jedino su se još povlačili na zapad, pod neprestanom borbom, »pokretni kazani« 24 oklopног korpusa i oklopног korpusa »Velika Nemačka« koji su na svom slavom ovenčanom putu prikupljali sa sobom mnoge manje jedinice. Generali Nering i Zauken su ovih dana postigli najveće vojničke rezultate, koji bi bili dostojni opisa jednog novog Ksenofona.

Iz rejona Mjelava — Soldava otpočeli su Sovjeti svoje nastupanje pravcem na Ojlavu. Južnije od ovog pravca, oni su udarili na Torunj i Gruđonc. Severoistočno od pomenutog pravca, oni su prodirali ka liniji Najden-

burg — Vilenberg. Južno od Klajpede (Memela) se sve više ispoljavala jedna nova kriza. Kod Severne grupe armija, u Kurlandiji, takođe je javljeno o sovjetskim pokretima, ali se iz tih izveštaja nije moglo jasno utvrditi neprijateljska namera. Samo je jedno bilo tačno, a to je da se naše snage u Kurlandiji nisu mogle iskoristiti za odbranu od neprijateljskog juriša na otadžbinu. Njihovo tamošnje privezivanje neprijateljskih snaga nije nikako moglo da parališe njihov nedostatak na glavnom frontu za odbranu otadžbine. Teško je prošlo neko moje referisanje, a da nisam pokušao da Hitlera privolim da jedared već dozvoli da se ubrza evakuisanje Severne grupe armija, što je uvek ostajalo bez rezultata.

20 januara 1945 godine je neprijatelj stupio na nemacko tle. Sada se radilo o poslednjem činu. Rano izjutra saznao sam da su sovjetske snage izbile istočno od Inovroclava na nemačku državnu granicu. Moja žena je na pola časa pre prvih neprijateljskih granata napustila Dajpenhof u oblasti Vartegaua. Qna je morala ovako dugo da ostane da ne bi narodu dala znak za početak bekstva. Ona je bila pod strogim nadzorom partije. Sada je ostalo da padne u ruke neprijatelju i ono što nam je od našeg pokućstva preostalo posle bombardovanja stana u Berlinu septembra 1943 godine. Tako smo postali izbeglice, kao i milioni drugih Nemaca, i ponosni smo na to što od njih nemamo bolju sudbinu. Mi ćemo umeti da je podnesemo do kraja. Pri napuštanju Dajpenhofa, isprácali su nas seljaci sa našeg imanja (Gutsleute) plačući oko kola, od kojih bi mnogi rado bili pošli. Moja žena je bila stekla naklonost ovih ljudi te je rastanak i za nju bio vrlo težak. 21 januara je stigla u Cosen, gde je, u nedostatku druge mogućnosti da se smesti, otsela u mom stanu i od toga dana delila moju sudbinu i bila mi pomoć i podrška.

20 januara su produžene borbe zapadno od Budimpešte, ali bez rezultata. General Vereš (Vörös), dotadašnji načelnik mađarskog Generalštaba, bio je već kod Sovjeta. U Šleskoj je neprijatelj bio prešao granicu i brzo pro-

dužio napad u pravcu Vroclava (Breslave). Na pravcu Poznanja bila je — kao što je već rečeno — istovremeno predena granica. Severno od Visle nadirale su jake snage prema liniji Torunj — Grudonc. Pozadi trupa iz prvog ešelona, nadirale su glavnim pravcima jake rezerve, na način kako smo to i mi radili za vreme operacija u Francuskoj 1940 godine, ali otada nikada više. Južno od Klajpeda (Memela) neprijateljski napad se odvijao prema liniji Velava — Labijava i dalje opštim pravcima na Kenigsberg (Kalinjingrad). Srednja grupa armija je lebdela u opasnosti od duplog obuhvata džinovskim kleštima, čiji se jedan krak kretao južno od Kenigsberga, dok se drugi, idući preko Klajpeda približavao istočno-pruskom glavnom gradu (tj. Kenigsbergu). Na reci Narevu, prema frontu 4 nemačke armije, Sovjeti su očekivali sigurne uspehe u probojima fronta na pravcima gde su ovo bili preduzeli.

Tako je 21 januar obeležen nizom sledećih dejstava: obuhvatno nastupanje prema gornjošleskoj industrijskoj oblasti, nadiranje prema liniji Namslava — Nojmitelvalde, borbe za Pjotrkovu, nastupanje na Gnjezno — Poznanj i Bidgošć (Bromberg) — Torunj (Torn), a sa delom snaga čak i na Šnajdemile (Schneidemühl), udar na Risenburg i Olštin (Alenštajn). Hitler je ponovo odbio insistiranje generala Rajnharta za povlačnje 4 armije iz narevske izbočine. General Rajnhart je bio potpuno van sebe, isto kao i komandant 4 armije, general Hosbah. General Hosbah je 22 januara doneo jednu očajničku odluku da bi parirao preteću opasnost da bude opkoljen. On je svojoj armiji naredio da se okreće na levokrug i da u pravcu zapada preduzme napad i izbjije na Vislu. Tamo se htio spojiti sa 2 armijom general-pukovnika Vajs (Weiss).

General Hosbah je o ovoj svojoj samostalnoj odluci obavestio svoju Grupu armija tek pošto je otpočelo izvršenje pokreta, 23 januara. Vrhovna komanda vojske i Hitler nisu o ovome uopšte ništa znali. Mi smo prvo saznali za napuštanje bez borbe tvrđave Olecko (Lötzen) koja je pretstavljala najjače uporište Istočne Pruske. Nije nikakvo čudo da nas je ova užasna vest o gubitku tvrđave, koja je bila sa najjačim naoružanjem, najboljim utvr-

đenjima i najboljom posadom, pogodila kao bombom i da je Hitler htio pasti u nesvest. To se dogodilo 24 januara.

Kako su sovjetske snage jednovremeno prodirale i severno od Mazurskog kanala i obuhvaćale severni bok Hosbahovih snaga, to se povlačenje nije moglo obaviti u redu i po planu. 26 januara je Hitler saznao da se kod Srednje grupe armija nešto odigralo što on ne samo da ne bi nikada dozvolio, već o tome ništa nije znao. On je video da je obmanut, pa je na odgovarajući način i reagirao. Užasna eksplozija besa i nezadovoljstva se izlila protiv Rajnharta i Hosbaha: »Oni su oba sa Sejdlicom (Seydlitz) pod istim poklopcom! To je izdajstvo! Oni imaju idu pod ratni sud. Odmah ima da se smene, kao i njihovi štabovi, jer su oni o tome znali, a niko nije ništa izvestio!«

Ja sam pokušao da smirim čoveka, koji više nije vladao sobom, pa sam rekao: »Za general-pukovnika Rajnharta ja stavljam svoju ruku u vatru. On Vam je dovoljno često lično izlagao situaciju svoje grupe armija. Isto tako smatram za neosnovano da je i Hosbah u vezi sa neprijateljem. Naprotiv, jasno je da se radi o sasvim suprotnom slučaju«. Ali je te večeri svaka reč radi izvinjenja ili objašnjenja bila samo sipanje ulja na vatru. More je besnelo i smirilo se tek onda kada je Hitler sa Burgdorfom odredio nove komandante. Grupu armija je preuzeo general-pukovnik Rendulić, koji je tek pre kratkog vremena bio poslat u Kurlandiju, na mesto generala Šernera. General Rendulić je Austrijanac, intelligentan i načitan, vešt u ophođenju sa Hitlerom. Kod Hitlera je uživao veliko poverenje, te je dobio očajnički zadatak da brani Istočnu Prusku. Hosbahov naslednik je bio general Fridrik-Viljem Miler, čovek koji se istakao na frontu, ali koji dosada nije nikada imao neku višu komandu.

General Rajnhart je 25 januara bio teško ranjen u glavu. 29 januara smo se ponovo videli i porazgovarali o događajima. Ovom prilikom nisam dobio jasnú sliku o Hosbahovoj delatnosti.

Dok su se ovi presudno važni događaji odigravali u Istočnoj Pruskoj, i naša poljuljana odbrana bližila krahу, Hitler je i onako postojeće nepoverenje prema generalitetu sada još više produbio. Teške otstupne borbe nastavljene su i na ostalim delovima Istočnog fronta.

Na frontu kod Budimpešte, Nemci su ponovo zauzeli Sekešfehervar (Štulvajsenburg), ali smo mi bili svesni da nemamo potrebne snage za jedan odlučan uspeh, no to su, nažalost, i Sovjeti znali. U Gornjoj Šleskoj neprijatelj je vršio pritisak na Tarnovic. On je takođe pritiskivao na liniju Kozle — Opole — Breg da bi prekinuo veze sa industrijskom oblašću i da zauzme prelaze preko Odre. Jake snage su prodirale za Vroclav (Breslavu) i Odru između ove varoši i Glogova. U pravcu Poznanja su sovjetske snage postigle nove uspehe, a u Istočnoj Pruskoj su produžili sa stezanjem klešta za otsecanje ove oblasti. Sovjeti su preneli svoje težište napada na liniju fronta Ojjava — Olštim (Alenštajn) — i dalje na Keningsberg. U Kurlandiji je još vladao mir.

23. januara su otpočele borbe i kod Pajskrečama i Grostrelica. Takođe je otkrivena namera za prelaz preko Odre na delu između Opole i Oljave. Napadi su izvođeni na Ostrovo i Krotošin, a neprijateljski su tenkovi doprli do Raviča. Rejon Gnezen — Poznanj — Nakel bio je već u neprijateljskim rukama. Za Poznanj su još vođene borbe. U Istočnoj Pruskoj su Sovjeti dalje prodirali pravcem na Bartošice. General Rajnhart je naredio da se nemački spomenik na Tanenbergu digne u vazduh, pošto su kovčezi Hindenburga i njegove žene prethodno sklonjeni.

U Kurlandiji je otpočeo sovjetski napad na Libavu (Lepaju).

Na dan 23. januara javio mi se novoodređeni održač veze sa Ministarstvom inostranih poslova, poslanik dr Paul Barandon. Njegov prethodnik, uprkos mog više puta ponovljenog traženja, nikada nije od mog preuzimanja dužnosti načelnika Generalštaba vojske u julu 1944 došao kod mene. On, izgleda, nije ni smatrao potrebnim da drži ministarstvo inostranih poslova u toku situacije na frontu. Dr Barandon je dobio od mene stvarne podatke i procenu

situacije. Mi smo zajedno razmatrali mogućnosti kako da se preko Ministarstva inostranih poslova izdejstvuje neka pomoć, jer je po našoj zajedničkoj oceni za to bilo došlo vreme. Mi smo želeli da se bar diplomatski odnosi, koje je Ministarstvo inostranih poslova još imalo, iskoriste da se bar na jednoj strani dođe do primirja. Mi smo se nadali da ćemo kod zapadnih neprijatelja naći toliko razumevanja za opasnosti, koje bi nastale sa brzim sovjetskim prodiranjem u Nemačku, a možda i dalje preko Nemačke. Na taj način, oni bi mogli biti skloni da sa nama zaključe primirje ili pak da ga prečutno dozvole, što bi nama omogućilo da prepuštanjem zapadnog dela zemlje zapadnim silama, preduzmemu svim preostalim snagama odbranu sa istoka.

Istina je da je ovo bila vrlo slaba nada. Ali, davljenik se i za slamku hvata (*Aber der Ertrinkende greift nah jedem Strohalm*). Mi smo hteli, da bar sa naše strane ništa ne propustimo, što bi moglo uštedeti nepotrebno prolivanje krvi. Time smo hteli da spasavamo, kako Nemačku, tako i celu zapadnu Evropu od onog što bi nas čekalo, ako bi naš pokušaj propao. Ovom smo se prilikom saglasili, dakle, da mi dr Barandon omogući razgovor u četiri oka sa ministrom inostranih poslova fon Ribentropom. Hteo sam ovom Hitlerovom prvom političkom savetniku da izložim situaciju onako otvoreno i detaljno, kao što sam to učinio i dr Barađonu, pa da na kraju zajednički učinimo jedan korak kod Hitlera, kako bismo iskoristili i poslednja diplomatska sredstva kojima je veštački izolovani Rajh još raspolagao. Da ova preostala sredstva nisu bila mnogo-brojna, niti veoma efikasna, nama je bilo jasno. Ali nas to, ipak, nije oslobođalo našeg uverenja u obavezu da treba sve da pokušamo što bi moglo okončati rat. Dr Barandon je odmah otišao kod ministra inostranih poslova fon Ribentropa i ugovorio sa njim sastanak za 25 januar.

Katastrofa na Istočnom frontu se odvijala poput lave. U Mađarskoj su se osećali znaci sovjetskih protivnapada na mestima naših prodora u njihov raspored. U Šleskoj je neprijatelj prodro do Glivice. Između Kozela i Bržega, kao i između Dijerfurta i Glogova neprijatelj se

očigledno pripremao za prelaz preko Odre. Na Vroclav je preduzet frontalni napad, ali se tvrđava održala, a isto tako i Glogova i Poznanj. U Istočnoj Pruskoj su Sovjeti težili da se probiju do Elbinga (skica 33).

25. januara su sovjetske pripreme za preduzimanje protivnapada kod Budimpešte južno od Velenskog Jezera, postale još očevidnije. Takođe i severno od Dunava na frontu 8. armije generala Krejzinga, uočene su sovjetske pripreme za napad na deo fronta Leva — Ipolišag — Blauenštajn. U Gornjoj Šleskoj su produžene pripreme za napad na industrisku oblast. Neprijatelj je izbio na Odru.

Posle okruženja Poznanja, sovjetske snage su produžile da prodiru u izbočinu Odre i Varte, koji je bio branjen utvrđenim položajem na tetivi ove izbočine. Ovaj položaj je bio još u mirno doba brižljivo izrađen, ali je zbog utvrđivanja Atlantskog bedema morao biti razoružan tako da je ovog trenutka predstavljao samo jedan skelet utvrđenog fronta. Na otseku Šnajdemile — Bromberg Sovjeti su prikupljali svoje snage sa ciljem da preduzmu prodiranje zapadnom obalom Visle u pravcu severa, te da tako izmenevaju iz pozadine odbranu ove reke.

Da bih ovu najnoviju opasnost parirao, predložio sam Hitleru da se formira jedna nova grupa armija, koja bi preduzela organizovanje i odbranu dela fronta između dosadašnje Grupe armija »A«, koja od 25. januara nosi naziv »Srednja«, i dosadašnje Srednje grupe armija, koja će se otsada zvati »Severna«. Zbog izbora komandanta i štaba za ovaj otsek fronta, koji je zaista bio najugroženiji na celom Istočnom frontu, stupio sam u vezu sa general-pukovnikom Jodlom iz Vrhovne komande oružanih snaga. Ja sam mu predložio da uzme jedan od dva štaba grupa armija, koji su se nalazili na Balkanu, i to baš štab maršala fon Vajksa, koga sam dobro poznavao. Ja sam cenio njegov karakter, kao i vojničku sposobnost, vanredno visoko. On je bio inteligentan, neposredan i hrabar komandanat tako da je bio potpuno dorastao zadatku da ovako tešku situaciju popravi, ako ju je uopšte još bilo moguće popraviti. Jodl je rekao da će me podržati pri referisanju Hitleru. Na taj način ja sam smatrao da je moja stvar

sigurna. Ali, kada sam 24 januara prilikom referisanja to predložio Hitleru, on je odgovorio: „Maršal fon Vajks na mene čini utisak jednog zamorenog čoveka. Ja ne verujem da je on ovom zadatku dorastao.“

Ja sam živo branio svoj predlog pri čemu sam rekao da je i Jodl tog mišljenja. Ali sam tada doživeo veliko razočaranje, jer je Jodl, nažalost dobacio podrugljivu primedbu o dubokoj i usrdnoj religioznosti maršala, našto je Hitler oštrosno odbio moj predlog i na mesto njega odredio Himlera za komandanta nove grupe armija. Ja sam bio zapanjem ovim gestom, pa sam upotrebio sav svoj govornički dar da ovakvu glupost otklonim sa nesrećnog Istočnog fronta. Ali je sve bilo uzalud. Hitler je tvrdio da je Himler vrlo dobro izvršio svoj zadatak na gornjoj Rajni. On ima i rezervnu vojsku (*Erzatzheer*) pod svojom komandom, te raspolaže svim njenim izvorima. Stoga je on najviše u mogućnosti da novi front organizuje, kako u personalnom tako i u materijalnom pogledu. Tako je propao čak i moj skroman pokušaj da se državnom SS-vodi bar prida iskustni štab Vajksove grupe armija. Hitler je otišao još dalje kada je naredio da Himler sam sebi odabere sastav štaba. On je izabrao za svog načelnika štaba veoma hrabrog brigadnog SS-vodu Lamerdinga, koji je dosada komandovao jednom SS-oklopnom divizijom. No, on je bio čovek koji nije imao ni pojma o težini generalštabne službe u jednom štabu grupe armija koji se tek imao formirati i uhodati. Skromna pomoć koju sam ovom novom štabu mogao ukazati, dodeljujući mu nekoliko generalštabnih oficira, jedva je moglo nadoknaditi nedostatak osnovnih znanja samog komandanta i njegovog načelnika štaba. Hitler se bio postarao za čitav niz SS-oficira za organizovanje odbrane, koji najvećim delom takođe nisu bili u potpunosti dorasli svom položaju. Tek posle veoma gorkih i za opštu stvar štetnih iskustava, dozvolio je sujetni Himler da se s njim govor.

25 januara sam se sastao sa ministrom inostranih poslova u njegovoј novosagrađenoј, luksuznoј, službenoј rezidenciji u Vilhelmštrase. Gospodin fon Ribentrop je bio poslužen čistim vinom. Ja sam mu izložio situaciju ne birajući mnogo reči. Ali gospodin fon Ribentrop, po svemu

sudeći, nije gledao tako crno na situaciju. Sav uzbuden, on me je upitao da li je to što sam mu opisao zaista tako? »Generalštab je, izgleda mi, počeo da gubi nerve!«, rekao je. U svakom slučaju, bilo je zaista potrebno imati skoro natčovečanski jak nervni sistem da bi se pri ovolikom naprezanju u traženju rešenja mogli sačuvati mir i moć hladnog rasudivanja! Posle mog detaljnog izlaganja situacije, zaprtao sam krmanoša nemačke spoljne politike »da li bi htio odmah sa mnom da pođe kod Hitlera i da mu predloži da bar na jednom od dva fronta zatražimo primirje. Po mojoj oceni, u prvom redu je dolazio Zapadni front. Gospodin Ribentrop je zaprepašćeno doslovno odgovorio: »Ja to ne mogu učiniti. Ja sam veran sledbenik Hitlerov. Ja tačno znam da on ne želi nikakve diplomatske pregovore sa neprijateljem. Stoga mu ne mogu predložiti ništa od Vašeg traženja«. Ja sam ga na to zapitao: »Šta biste Vi rekli ako bi Sovjeti kroz tri do četiri nedelje došli do pred berlinska vrata?« Gospodin fon Ribentrop je, sav užasnut, uzviknuo: »Smatrate li Vi da je to uopšte moguće?« Kada sam ga ja uverio da je to ne samo moguće, već sudeći prema našem sadašnjem stanju stvari, sigurno, on je za trenutak izgubio prisebnost. Ipak je još bio u mogućnosti da mi na ponovljeno moje pitanje, hoće li sa mnom da pođe kod Hitlera, odgovori potvrđno. Jedino što je još pri mom polasku rekao, bilo je: »Jel'te, ono što smo govorili, ostaje samo među nama!« Ja sam mu dao potvrđan odgovor.

Kada sam se uveče pojавio kod Hitlera radi referisanja o situaciji, zatekao sam ga jako uzbudenog. Ja sam se namerno malo zadržao, jer sam ga pri ulasku u salu čuo da nešto uzbudjenim glasom viče. On je baš tada zahtevao da se njegova »Osnovna direktiva br. 1 (*Grundlegenden Befehl № 1*)« mora tačno izvršavati, prema kojoj ništa ne sme iz svog delokruga rada nikoga drugog obaveštavati, niti o tome diskutovati sa onima koji na dotičnom poslu neposredno ne rade. Kada je mene ugledao, nastavio je još žešćim glasom: »Ako, dakle, i načelnik Generalštaba odlazi kod ministra inostranih poslova i obaveštava ga o stanju na Istočnom frontu sa ciljem da se traži primirje sa za-

padnim silama, on time čini izdajstvo prema otadžbini!« Iz toga sam saznao da fon Ribentrop nije sačuvao tajnu! Utoliko bolje! Sada je bar i Hitler bio potpuno u toku stvari. Ipak je odlučno odbio svaki razgovor u vezi sa mójim predlogom fon Ribentropu. Dugo je još besneo dok nije primetio da ja na sve to ostajem potpuno hladan.

Tek sam u zarobljeništvu iz pouzdanih izvora saznao šta se sve zabilo, odnosno, da je ministar inostranih poslova još istog dana poslao Hitleru izveštaj o razgovoru sa mnom, pri čemu ipak nije pomenuo moje ime, no to nije bilo ni važno.

Moj pokušaj da se pomoću ministra inostranih poslova povedu razgovori za primirje bar na jednoj strani neprijatelja, bio je propao. Moglo bi mi se, prirodno, primetiti da bi se zapadne sile tada teško odlučile na takve pregovore, pošto su se one bile Sovjetima ugovorom obavezale da mogu povesti samo zajedničke pregovore sa Nemačkom. Ipak je, po mom mišljenju, trebalo pokušati da se Hitler na ovaj korak pokrene. Ja sam bio na ovaj korak toliko rešen da ne bih u tome odustao ni pri odbijanju fon Ribentropa da to izvede, jer bih u tom slučaju isti plan nastojao nekim drugim putem da izvedem. Prvih nedelja meseca februara, radi produženja ove akcije, posetio sam jednu od najistaknutijih ličnosti Rajha kod koje sam očekivao da će naići na potpunije razumevanje. Međutim, na moje traženje sam dobio doslovno isti odgovor kao i od ministra fon Ribentropa. O jednom trećem pokušaju u ovom smislu, u martu mesecu, biće još govora.

Do 27 januara se sovjetska ofanziva razvijala sve većom žestinom i brzinom, u sve veću katastrofu. Jugozapadno od Budimpešte su Sovjeti prešli u protinapad. U mađarskoj prestonici besnele su i dalje borbe sa ostacima nemačke posade. U gornjošleskoj industriskoj oblasti se takođe pogoršala situacija. Sovjetske snage su nadirale u pravcu Moravskih vrata (Mährische Pforte), preko Tropicave i Moravske Ostrave na Tješin. Razvoj situacije je naročito bio bolan u oblasti Vartegaua i Istočnoj Pruskoj. Poznanj je bio opkoljen, a jedan njegov for već izgubljen. Neprijatelj je nastupao na Šenlanke, Šlope, Filene, Snaj-

demile i Uš (Usch). Nakel i Bidgošč (Bromberg) su bili već u neprijateljskim rukama. Neprijateljski napad zapadno od Visle dopro je do Šveca. Kod Mevea je neprijatelj prešao Vislu sa istoka. U Marienburgu su vođene borbe za divan stari Ordensburg. Himler je prenestio svoje komandno mesto za Ordensburg Kresinze (Ordensburg Crössinsee). On je odatle naredio, bez traženja saglasnosti Vrhovne komande vojske, da se napuste: Torunj, Helmno (Kulm) i Marienverder. Hitler na to nije rekao ni reči! Na taj način je ovom samostalnom Himlerovom odlukom izgubljena linija na Visli bez odbrane. Otsecanje nemačkih armija istočno od Visle bilo je, u ovakvoj situaciji, samo pitanje dana.

U Istočnoj Pruskoj borbe su vođene za Kuldig (Frauenburg), Elblag (Elbling), Karvinden i Libemil. Jak neprijateljski pritisak vršen je na Fridland. Severno od Königsberga produženi su sovjetski napadi. U Zamlandu je bila kriza. U Kurlandiji je, naprotiv, bilo izveštih nemačkih uspeha u obrani, ali se ovome, nažalost, nije moglo mnogo radovati.

Ovog dana sam naredio da se na zapad transportuju regruti, godište 1928, iz istočnih vojnih oblasti, da bih izbegao da ovi mlađi i neobučeni ljudi stupe u borbu. Srećom, ovo mi je uspelo. Ja sam već i u jesen 1944 i usmeno i pismeno protestovao protiv pozivanja 16-godišnjih mlađića u vojsku.

U Himlerovom štabu se već vidno osećao nedostatak organizacije; služba veze uopšte nije funkcionalna. Ja sam o ovakovom stanju izvestio Hitlera. Ali je on čutke prešao preko toga, jer ga je načelnik Personalne uprave, general Burgdorf, bio informisao o merama koje su pruski kraljevi — Fridrih Vilhelm I i Fridrih Veliki — preduzimali protiv neposlušnih elemenata, primenom kazne vešanja. Tragajući po starim arhivama, Burgdorf je izvukao nekoliko naročito grubih primera izricanja presuda od pre 200 godina, koje je pročitao Hitleru. Potpuno zadovoljan, Hitler je rekao: »Kad se o meni misli da sam toliko surov, bilo bi dobro da ovo pročitaju svi pošteni ljudi u Nemačkoj!« Kao što se vidi; on je ipak postao svestan svoje bru-

talnosti, pa je pokušao da se istoriskim primerima pravda. Naša zastrašujuća situacija na bojnom polju bačena je pred ovom težnjom u drugi plan.

Istog dana je otpočelo transportovanje 6 oklopne armije na Istok. Hitler je — kao što je već rečeno — po svom povratku u Berlin, naredio da se na Zapadnom frontu pređe u odbranu. Jednovremeno je napravio plan za upotrebu na Istočnom frontu ovako oslobođenih snaga. Sada sam ja nastupio sa mojim predlozima da se sve snage transportuju u rejon istočno od Berlina, odakle treba da se prikupe u dve grupe — u zahvatu Glogova i Kotbusa i u Pomeraniji, istočno od Odre, odakle bi iz ovakvog rasporeda udarile na daleko istureni sovjetski klin dok je on još slab, a zbog držanja istočnih tvrđava ne dobija никакva snabdevanja. Hitler je ostao pri svojoj zamisli, tj. da se glavnina ovih snaga ne upotrebi samo za odbranu Nemačke, naročito ne samo njenog glavnog grada, već za napad u Mađarskoj.

Jodl je računao da će prevoženje prvog korpusa trajati 14 dana. Dok se ne završe svi pokreti, moraće da prođu nedelje. Pre početka marta nije se moglo ni misliti na početak napada. Ali, kako da se Berlin drži dotada!

Najveći deo gornjošleske industrijske oblasti pao je dosada u ruke neprijatelja. Time je dalje vođenje rata bilo pitanje od nekoliko meseci. Mada je Šper još u decembru svojim ubedljivim referatom upozorio Hitlera na značaj ove oblasti, jer je ona još jedino bila neoštećena industrijska oblast, ali je njena odbrana bila zanemarena u korist Zapadnog fronta. Sada je, međutim, i ova oblast bila, kao izvor ratne industrije, izgubljena. Šper je sastavio jedan novi referat, koji je sa ovakvom bolnom rečenicom počinjao: »Rat je izgubljen«. On mi ga je dao da ga pročitam pre davanja Hitleru. Nažalost, nije mu se moglo ništa osporiti. Hitler je pročitao samo prvu rečenicu, pa je referat priključio ostalim sličnim spisima u svojoj kasi. Za vreme ovih tragičnih dana bio sam jednom prilikom prisutan kada je, posle večernjeg referisanja o situaciji, Šper zatražio da bude primljen kod Hitlera. Hitler je odbio da ga primi: »On sigurno hoće da mi još jedared

kaže da je rat izgubljen i da je potrebno da zaključim primirje«. Ali se Šper nije zadovoljio izgovorom, te je poslao po svom adutantu svoj referat Hitleru. No, Hitler je mlađom SS-oficiru naredio: »Stavite taj referat u moju kasu«. Okrećući se k meni posle toga, rekao je: »Vi ćete sad razumeti zašto ja više nikoga ne primam u četiri oka. Ko god mi se javi da ga primim u četiri oka, uvek ima hanmeru da mi nešto neugodno kaže. Ja ne mogu to više da podnesem.«

28 januara su sovjetske snage obrazovale mostobran na Odri, kod Ljubena. Mi smo očekivali dalje sovjetsko nadiranje na Sagan. Dalje na severu, one su prodirale iz rejona Krojc-Šnajdemile pravcem na zapad, ka Odri, između Frankfurta i Štetina (Šćećin), verovatno sa ciljem da sebi stvore osnovicu za docnije nastupanje na Berlin. Uviđajući nemačke slabosti, planovi sovjetskog maršala Žukova, glavnog izvođača sovjetskih operacija, bili su sve smeliji. Prodor u pravcu Odre izvodile su 1 i 2 gardiska oklopna armija, 8 gardiska, 5 udarna i 61 streljačka armija. Pored toga, neprijatelju su preostale još jake snage za izvođenje udara iz rejona Nakel — Bidgošć (Bromberg) severnim pravcem u pozadinu nemačke odbrane na Visli. U Istočnoj Pruskoj su sovjeti pritiskivali duž morske obale Vislavskog Poluostrva (Frisches Haffe) na severoistok da bi Severnu grupu armija otsekli od svojih pomorskih veza, a potom i da je razdvoje na dva dela. Dalje na istok, privodeno je kraju postepeno opkoljavanje Kenigsberga.

Za vreme noćnog referisanja 29/30 januara stanju situacije na frontovima došlo je do razgovora u vezi sa Hitlerovim više puta ponovljenim zahtevom za kaznom lišenja čina oficira koji, po njegovom mišljenju, nisu izvršili svoj zadatak. Bilo je slučajeva da su istaknuti oficiri na frontu, zbog trenutnog uzbuđenja, i bez nekog velikog istraživanja krivice, dobijali kaznu degradiranja za jedan ili više činova. Meni je poznat slučaj jednog komandanta teškog lovačkog diviziona, koji je bio sedam puta ranjan, odlikovan zlatnom medaljom ranjenih, a sa svog poslednjeg lečenja od teške rane odjurio na front čim se bio pridigao. Njegov je divizion bio ukrcan u železnički voz

i prevožen duž Zapadnog fronta, pri čemu mu je nekoliko puta menjan marševski cilj i on bi napadan više puta od strane neprijateljskih aviona. Zbog svega toga, jedinica je bila rasparčana, pa se tako morala i upotrebiti. Hitler je, međutim, naredio da se za pokazanu hrabrost tek unapređeni rezervni major u čin potpukovnika, degradira na čin poručnika! Moj načelnik štaba Generalne inspekcije oklopnih jedinica, general Tomale, budući prisutan, suprotstavio se sa mnom vrlo temperamentno. Ali jedan visoki funkcioner, koji u ovom ratu front nije ni video, primetio je suvo: »Odlikovanje Zlatnom medaljom ranjenih baš ništa ne znači«. Na taj se način nije moglo ništa učiniti. Istom prilikom sam ispričao slučaj mog nekadašnjeg oficira za snabdevanje za vreme operacija na Istočnom frontu 1941 godine, jednog postarijeg potpukovnika, koji se zvao Hekel. On je zbog nekog denunciranja od kuće — rodom je bio iz okoline Linca — degradiran i prekomandovan u jedan minobacački bataljon u kome je kao običan vojnik imao da prenosi municiju. U nirmberškim dokumentima sam pronašao neke komadiće stenografskih beleški moje pretstavke iz tog vremena. A kako je to jedini prime-rak, to hoću da ga navedem: »U pomenutom minobacačkom bataljonu nalazi se jedan potpukovnik, koji je bio moj snabdevački oficir za vreme rata u Poljskoj, Francuskoj i Rusiji, pri čemu je bio odličan. Lično sam mu predao gvozdeni krst I klase. Ovaj čovek je bio denunciran od strane jednog njegovog meštanina iz Oberodnaua zbog, navodno, nekih izjava, koje on nikada nije dao. Te izjave treba da potiču još iz vremena uoči anšlusa (*Anschluss*). On je zbog toga smenjen sa svog položaja i bačen u ovaj minobacački bataljon u Vildfleku, gde ovaj besprekorno karakteran potpukovnik, koji se u svojoj struci isticao vrednoćom i ispravnošću, a sada prenosi mine za bacače. On mi je napisao jedno tako potresno pismo kakvo ja nisam nikada pročitao. On je rekao: »Ja sam unižen bez ikakve krivice i bez razumne istrage i isleđenja, i to samo zbog jednog pokvarenjaka koji me je denuncirao, te ne znam šta treba da radim«. — Ukoliko ja znam, ovaj čovek još nije rehabilitovan!«

Moja intervencija je ostala bez rezultata. Ja sam ovaj citat naveo iz stenografskih beležaka samo da bih pokazao pravi ton, koji je čovek morao da usvoji, ako bi uopšte htio i najmanji utisak da učini na zatupljene duhove u Vrhovnom vojnom štabu (OKW) oružanih snaga.

Često sam se zauzimao za nesrećnike, koji su iz bilo jednog ili drugog, većinom iz potpuno smešnih razloga došli u sukob sa partijom, posle čega su se odmah nalazili u koncentracionim logorima ili kažnjeničkim jedinicama. Nažalost, retki su bili oni koji su za ovakve slučajeve uopšte doznali. Sem toga, privatna želja da se u to vreme uopšte nekom bude od pomoći često je ugušena prekomernim radom i brigama. Dan je i tada imao samo 24 časa. Ako sam u tim danima teške situacije najčešće morao ići po dva puta na referisanje u Vrhovni štab, to mi je dupli odlazak od Cosenca do Državne kancelarije u Berlinu i natrag odnosio samo na vožnju 4 puta po 45 minuta, tj. 3 časa. Referisanje kod Hitlera nikada nije bilo ispod 2 časa, a većinom preko 3 časa, tj. 6 časova. Za referisanje o situaciji bilo mi je potrebno tih dana po 8 do 9 časova, pri čemu se napominje da se u ovom vremenu nije mogao obavljati nikakav drugi koristan posao. A za vreme ovih časova samo se preklapalo i mlatila prazna slama (Es wurde nur geredet und leeres Stroh gedroschen). Pri tome je Hitler zahtevao od mene, posle atentata, da i ja prisustvujem referatima Vrhovne komande oružanih snaga, kao i referatima štabova vidova oružane sile (Ratnog vazduhoplovstva i mornarice). U normalnim prilikama ovaj bi njegov zahtev bio potpuno opravdan. Moj prethodnik se u poslednje vreme povlačio čim bi završio sa svojim referisanjem koje je uvek bilo prvo po redu, što je nerviralo Hitlera. Zato je meni naredio da prisustvujem od početka do kraja. Ali u ovo vreme prenatrpanog rada, dodavalo se još psihičkom i fizičkom opterećenju i višečasovno slušanje referata o sporednjim stvarima, naprimjer, pretstavnika vazduhoplovstva ili ratne mornarice, jer su ova dva vida oružanih snaga još jedva davala znake neke aktivnosti. Hitlerova duga razglabanja postajala su sve duža ukoliko se vojna situacija više zaoštravala. Na-

protiv, on je pokušavao da samom sebi i svima drugima razjasni uzroke zbog kojih je podbacilo nemačko rukovanje ratom, pri čemu je bacao krivicu na mnogobrojne okolnosti i ljude, ali nikada na samog sebe. U dane kada sam dva puta dnevno morao da idem na referisanje, došao sam tek ujutru nazad u Cosen. Često je to bilo i u 5 časova izjutra, kada sam se mogao povući u svoj stan da malo prilegnem i da se odmorim. U 8 časova je otpočinjalo referisanje organa iz Vrhovne komande vojske pri čemu su podnošeni jutarnji izveštaji koji su dobiveni od grupa armija. Ovo referisanje je produžavano, sa kratkim prekidom radi obeda, sve dok mi ne bi bilo javljeno da su kola došla za odlazak na referisanje u Državnu kancelariju. Moj povratak u štab često je zakašnjavao i zbog neprijateljskih vazdušnih napada i uzbuna u Berlinu, što je uvek imalo za posledicu da je Hitler, iz bojazni za naše živote, odlagao povratak. Više puta sam, pak, slao na ovo večernje referisanje generala Venka, mog prvog pomoćnika za operativne poslove, da bih sebi stvorio vreme za mirno razmišljanje ili da posvršavam nagomilane poslove u Cosenu. Često sam ovom svojom otsutnošću htio da izrazim Hitleru moje nezadovoljstvo za njegove bezocene ispade protiv oficira odnosno cele kopnene vojske uopšte. On je to svakog puta primetio i narednih nekoliko dana bivao nešto pažljiviji, ali to poboljšanje nije dugo trajalo.

30 januara su Sovjeti preduzeli teške napade protiv fronta 2 oklopne armije u Mađarskoj, južno od Blatnog Jezera. Na Odri su prikupljali svoje snage u rejonu Ohlave, verovatno da bi proširili svoj tamošnji mostobran. Takođe su primećena pojačanja i u sovjetskom mostobranu kod Ljubena. Južno od Varte je neprijatelj uspeo da izvrši operativan probaj. Severno od Varte je prodirao na zapad i zauzeo rejon Soldin — Arnsvalde i time ugrozio Štetin. Jaki napadi južno od Braunsberga, kod Vormdita, severno od Alenštajna (Olšina) i južno od Bartošića (Bartenštajna) pokazivali su težnju neprijatelja da zaustavi naše prodiranje i izvlačenje u pravcu zapada i da mu udari u leđa. Tvrđava Kenigsberg je bila sa juga i zapada de-blokirana (skica 33).

31 januara su Sovjeti napali u Mađarskoj naš front između Dunava i Blatnog Jezera. Severno od Dunava su uočene pripreme za napad. Takođe su i u mostobranu na Odri, kod Štajnau, uočene pripreme za udar na Sagan i Kotbus. Sovjetsko nadiranje sa obe strane Varte nastavljeno je dalje. Tek zaposednuti i za odbranu nepripremljeni položaji u izbočini Odre i Varte bili su probijeni. U Pomeraniji je naša odbrana povremeno zadržala neprijatelja na liniji Člopa — Dojče Krone (Valč) — Honice. U Istočnoj Pruskoj neprijatelj je nadirao na Hajlsberg. U Kurlandiji je postojala opasnost da će sovjetski napadi ponovo otpočeti.

Januar mesec je bio strašan. On je potvrdio opravdanost svih naših strahovanja od velike sovjetske ofanzive. Neprijateljski uspesi su bili nesrazmerno brzi zbog: Hitlerovog nerazumnog vođenja operacija na Zapadnom frontu, kao i Vrhovne komande oružanih snaga, a u vezi s tim, i zbog kasnog prenošenja težišta sa Zapadnog na Istočni front, i određivanja vojnog laika za komandanta Grupe armija na Visli*). Neprijatelj je bio praktično uspeo da otseče Istočnu i Zapadnu Prusku od Rajha i da na taj način stvari dva nova ostrva odbrane, koja su mogla biti snabdevana samo vazdušnim ili pomorskim putem tako da je njihovo dalje držanje bilo jedino pitanje vremena. S druge strane, vazduhoplovstvo i mornarica su bili ovim snabdevanjem otsečenih kopnenih snaga otstranjeni od svojih redovnih borbenih zadataka. Njihove su snage i bez ovog bile vrlo slabe. Sovjetske snage, međutim, dobijale su sve veći zamah ukoliko su bile uverene u našu nemoć. Njihove tenkovske jedinice su postajale sve drskije. Zato je 26 januara Hitler naredio da se formira jedna protivoklopna lovačka divizija. Sam naziv ove formacije bio je izvanredno lep i mnogo je obećavao. Ali se, nažalost, sve na tome i svršilo. Ustvari, ova se jedinica sastojala od biciklističkih četa, koje su pod komandom hrabrih poručnika, naoružane »pancerfaustima«, imale da udare na tela

*) Misli se na Himlera. — Prim. prev.

sovjetskih tenkova T-34 i još težih. Ova je divizija upotrebljavana po četama, tako da je to bila šteta za ovako hrabre ljude!

Prvih dana februara odvijala se situacija, kako na Istočnom tako i na Zapadnom frontu, sve gore.

Na Istočnom frontu, uprkos svih mojih preduzetih mera i nastojanja da se izvrši evakuacija Kurlandske grupe armija, koja je imala 20 pešadijskih i 2 oklopne divizije, ove su snage još stajale u severnom delu Kurlandije. Ova grupa armija je imala vrlo dobre i za borbu sposobne trupe. Hitler je dosada bio dozvolio da se evakuišu samo 4 pešadijske i 1 oklopna divizija.

Severna grupa armija je bila potisnuta na uskom prostoru u Zamlantu, Kenigsbergu i južnije od njih Ermilandu. Ova je morala, kao i kurlandska grupa armija, da se snabdeva isključivo pomorskim i vazdušnim putem. Njene divizije — 19 pešačkih i 5 oklopnih — bile su jako stopljene. Ova grupa armija je imala još i ostatke nekih drugih divizija. *Vislanska grupa armija* je stajala na jako razvučenom frontu na Visli od Gruđonca (Graudenca) do Elklage (Ebinga) i preko Valča (Dojče Krone) do Odre na otseku Švet — Grinberg. Ona je imala 25 pešadijskih i 8 oklopnih divizija.

Srednja grupa armija je zahvatala u poslednje vreme front u Šleskoj do grebena Karpata. Sovjeti su uspeli severnije i južnije od Vroclava (Breclave) da obrazuju mostobrane na Odri. Gornjošleska industrijska oblast je bila izgubljena. Ova grupa armija je imala oko 20 pešadijskih i 8 i po oklopnih divizija.

Najzad, *Južna grupa armija*, koja je bila između Karpat i Drave, imala je 19 pešadijskih i 9 oklopnih divizija. Ona je imala zadatak, pošto joj pristignu rezerve sa Zapadnog fronta, da preduzme napad sa obe strane Blatnog Jezera sa ciljem da povrati desnu obalu Dunava i da tako stabilizuje južni bok Istočnog fronta i osigura izvore nafte.

Zapadni front je posle neuspeha Ardenske protivofanzive bio potisnut na liniju: Meza kod Drijela — Val — Arnhem — Rajna kod Klevea — Meza kod Rormonda —

reka Rer do Direna — Šne Ajfel — Our — Sauer — Mozel od Pijesporta do Remiha — Saara do Sargeminda — Bič — Hegenau — Gornja Rajna.

Za napad u Mađarskoj namenjene SS-divizije prikupljale su se radi odmora u ova dva rejona: Bon — Arvajler — i Vitlih — Traben — Trarbah. Pojedini delovi divizija su još pristizali. Svi su pokreti izvođeni sa očajno velikim zakašnjnjem. Neprijateljska nadmoćnost u vazduhu paralizovala je prevoženje železnicom i demoralisala komandovanje.

Prema nekih 103 slabe pešadiske i 32 po takođe slabe oklopne divizije na Istočnom frontu, Zapadni front je imao oko 65 pešadiskih i 12 oklopnih divizija, od kojih je još 4 oklopne divizije trebalo da se spreme za odlazak na Istočni front.

U ovakvoj situaciji sam odlučio da još jedared zamilim Hitlera da odustane od napada u Mađarskoj, a umesto toga, da izvrši udar na još zasada slabe bokove sovjetskog klina, čiji je vrh prodro do Odre, između Frankfurta na Odri i Kistrina, a bokovi se nalaze na liniji Glogov — Gubin, na jugu, i Piric — Arnsvald, na severu. Na ovaj način sam se nadoao da pojačam zaštitu nemačke prestonice, kao i nemačku unutrašnjost, i da dobijem potrebno vreme da se dođe do pregovora za primirje sa zapadnim silama.

Glavni preduslov za ovu operaciju bio je u tome da se brzo evakuisu: Balkan, Italija i Norveška, a naročito Kurlandija. Prvih dana meseca februara, posle posete japskom ambasadoru Ošimi, ja sam ovaj svoj plan izložio Hitleru. On je, međutim, odbio sve moje predloge u vezi sa evakuacijom. No, ja sam bio uporan i najzad sam ovom tvrdoglavom čoveku rekao: »Vi mi morate verovati da to nije něka moja tvrdoglavost koja me nagoni da Vam stalno predlažem evakuaciju Kurlandije. Ja to činim zato što ne vidim nikakvu drugu mogućnost da stvorimo potrebne rezerve, a bez njih mi ne možemo uopšte odbraniti prestoniku. Uveravam Vas da sve ovo činim samo za dobro Nemačke!« Na ovo je Hitler, drhteći celom levom polovinom svog tela, uzviknuo: »Kako mi Vi smete tako nešto da ka-

žete? Zar Vi mislite da se ja ne borim za Nemačku?! Moj ceo život ispunjava jedino borba za Nemačku!« Posle toga je usledio izliv gneva neobične žestine, dok me Gering nije uzeo za ruku i poveo u susednu sobu u kojoj smo popili po šolju kafe za umirenje živaca.

Posle toga sam razgovarao sa velikim admiralom Denicom i molio ga, može se reći preklinjao ga, da me podrži u predlogu za evakuiranje, ako ovo pitanje budem i sada još jedared pokrenuo. Brodski prostor je bio na raspolažanju, ako se doneše odluka da se ostavi teško naoružanje i ostali materijal. Ali Hitler baš to nije htio.

Pozvan od strane Hitlera natrag u salu za konferisanje, ja sam ipak pokrenuo pitanje evakuiranja Kurlandije, što je dovelo do ponovnog besa Hitlera, koji je sa dignutim pesnicama stajao predamnom tako da me je moj dobri načelnik štaba Tomale uhvatio za bluzu i povukao unazad da ne bi došlo do fizičkog sukoba.

Rezultat ovog dramatičnog napada nisu bile samo mere kojima sam težio da se dobiju kurlandske snage za obrazovanje rezervi. Od mog plana za napad ostao je samo ograničen napad iz rejona Arnsvaldea sa ciljem da se potku sovjetske snage severno od Varte i da se održi Pomeranija kao i veza sa Zapadnom Pruskom. Pa čak i za ovaj ovako ograničen poduhvat morao sam da izdržim teške borbe. Prema mojim proračunima, koji su bazirani na podacima generala Gelena o neprijatelju, mogle su sovjetske snage na Odri da dobijaju oko 4 divizije dnevno pojačanja. Prema tome, da bi napad uopšte još imao nekog smisla, on je morao biti munjevitno izveden, pre nego što bi dalje sovjetske snage bile dovedene, kao i pre nego što bi soveti otkrili našu nameru. Odlučan predlog u ovom smislu učinjen je 13 februara u Državnoj kancelariji. Sem uobičajene Hitlerove okoline, konferisanju su prisustvovali državni SS-vođa Himler, kao komandant Vislavskog grupe armija, komandant 6 oklopne grupe armija Sep Ditzh i moj prvi saradnik, general Venk. Ja sam bio odlučio da generala Venka pridam Himleru za vreme izvođenja napada i da, ustvari, njemu poverim izvođenje ove operacije. Sem toga, bio sam odlučio da napad otpočne 15 fe-

bruara, jer bi, u protivnom, bio neizvodljiv. Meni je bilo jasno da će se kako Hitler tako i Himler suprotstaviti ovom napadu, jer su oni oba u potstesti imali strah od odluke čije bi izvođenje moralno otkriti Himlerovu nesposobnost. Himler je izjavio da se slaže sa Hitlerovim mišljenjem da se napad još mora odložiti, pošto jedan manji deo municije i pogonskog goriva još nije istovaren niti trupama doturen. Protiv ovog predloga ja sam izneo moje gore pomenuće razloge. Ali se Hitler ovome odlučno suprotstavio.

Ja sam rekao: »Mi ne možemo čekati da se i poslednje bure benzina i poslednja granata istovare. Dotada bi sovjetske snage bile isuviše jake.

Hitler: »Ja ne dozvoljavam da mi Vi prebacujete što hoću da čekam«.

Ja: »Ja Vam ništa ne prebacujem, ali nema nikakvog smisla da čekamo dok se ne istovari i poslednji transport, pa da time propustimo pravi čas za napad«.

Hitler: »Ja sam Vam već rekao jedared da ja ne dozvoljavam da mi Vi prebacujete jer ja hoću da čekam«.

Ja: »Ja sam Vama rekao da Vam neću ništa prigovarati, ali ja neću da čekam«.

Hitler: »Ja Vam zabranjujem da mi više prebacujete što hoću da čekam«.

Ja: »General Venk mora da se prida Himlerovom štabu, jer, u protivnom, ne postoji nikakva sigurnost da će napad uspeti«.

Hitler: »Državni SS-vođa ima dovoljno muškosti da sam izvede ovaj napad«.

Ja: »Državni SS-vođa nema ni iskustva, ni odgovarajući sastav štaba da bi mogao ovaj napad samostalno da izvede. Zato je prisustvo generala Venka neophodno«.

Hitler: »Ja Vam zabranjujem da mi govorite da državni SS-vođa nije dorastao svome zadatku«.

Ja: »Ja moram nastojati na tome da general Venk bude pridat štabu Grupe armija kako bih mogao osigurati pravilno izvođenje ove operacije«.

Tako su protekla dva časa konferisanja sa neumanjennom žestinom. Zajapurena lica i dignutih pesnica, a drhteći celim telom, stajao je Hitler ispred mene, toliko van

sebe od besa da više nije mogao vladati sobom. Pri svakom naletu svoga besa, on bi trčao sa jednog do drugog kraja tepiha, pa bi opet iskočio pred mene i sasuo nov rafal psovki i prekora. On je pri ovome toliko vikao da je izgledalo da će mu oči iskočiti iz svojih duplji, a vene na slepočnicama kao da će pući. Ja sam bio čvrsto rešen da me ništa iz takta ne izbacim, a da stalno i uporno moj neophodni zahtev ponavljam. I to sam sa gvozdenom doslednošću činio.

Pošto se Hitler okrenuo od mene, i udaljio u pravcu kamina, ja sam upravio moj pogled na Bizmarkovu sliku od Lembaha koja je visila iznad kamina. Prodirući pogled ovog velikog državnika, gvozdenog kancelara, izgledalo je da posmatra scenu koja se pred njegovim nogama odigravala. Sa dna slabo osvetljene sale za konferencije blistao je njegov kirasisirski šlem do mene i kao da mi je govorio: »Šta to vi radite od mog Rajha?« Pozadi sebe sam osećao Hindenburgov pogled sa bronzane biste koja je stajala sa suprotne strane sale. Njegov pogled, takođe kao da je pitao: »Šta vi to radite od Nemačke? Šta će biti sa mojom Pruskom?«

Sve je to bila samo strašna halucinacija, koja me je prodirala do srži. Ipak sam ostao hladan i u svojim zahtevima nepokolebljiv. Nijedan Hitlerov ispad nije ostao bez odgovora. Bilo je potrebno da on uvidi da me njegov bes ne uspeva da izbaci iz koloseka, i on je to primetio.

Najedared, Hitler stade pred Himlera: »Dakle, Himmere, general Venk će još noćas stići u vaš štab i preuzeti izvođenje napada«. Posle toga se okreće generalu Venku i naredi mu da odmah ide u štab Vislavskе grupe armija. Zatim je seo na stolicu, mene pozvao da sednem kraj njega i rekao: »Molim Vas nastavite sa Vašim referatom. Generalstab je danas dobio bitku«. Pri ovome se osmehnuo onim svojim ljubaznim osmejkom. To je bila poslednja bitka, koju sam dobio, a sada je za sve ostalo bilo kasno! Nikada nisam ovaku scenu doživeo. Nikada nisam video Hitlera da ovako preko svake mere pobesni.

Posle ove turobne epizode u ogromnoj drami naše propasti izišao sam u pretsoblje i seo sam za jedan mali

sto. Tu mi pride Kajtel i reče: »Kako ste mogli da ovoliko protivurečite Vođi? Zar Vi ne vidite koliko se bio uzrujao? Šta bi bilo da takvom prilikom dobije srčani udar?«

I prema Kajtelu sam ostao hladan i ovako odgovorio: »Državnik mora da podnese i suprotstavljanje, i istinu, u protivnom, on ne zaslužuje ovu titulu«. I druge ličnosti iz Hitlerove okoline pridružiše se Kajtelu, te sam imao još teških trenutaka da izdržim dok se bojažljivi duhovi nisu smirili. Posle toga sam izdao usmena naređenja za izvođenje napadne bitke, koja su moji pratioci preneli telefonom na odgovarajuća komandna mesta. Vreme se nije smelo gubiti. Nikada se nije znalo da se izvojevano ovlašćenje neće kroz koji trenutak opovrgnuti. Docnije su me učesnici ove scene uveravali da oni kroz dugi niz godina rada u Hitlerovom vrhovnom štabu nikada nisu doživeli toliku njegovu erupciju i bes. Ova scena je daleko prevazišla sve ranije scene.

15 februara je 3 oklopna armija bila spremna za napad, pod komandom general-pukovnika Rausa, 16 februara u rano jutro, ona je otpočela napad pod ličnim rukovođenjem generala Venka, koji je bio potpuno instruiran u pogledu moje zamisli. Napad se vrlo uspešno razvijao 16 i 17 februara tako da smo mi već imali nadu da on može uprkos svih briga i sumnji uspeti i nama stvoriti potrebno vreme za preuzimanje daljih mera. Međutim, general Venk, na svom odlasku 17 februara uveče na referisanje Hitleru, preuzeo je volan od svog šofera, koji je bio premoren, ali je i sam, zbog preteranog zamora, zaspao za volanom i udario o ogradu jednog mosta na autoputu Berlin — Štetin. Teško povređen, general Venk je stupio u bolnicu. Sa njegovim ispadanjem iz uloge, i napad je stao i više se nije mogao ni pokrenuti. General Venk je morao nekoliko nedelja da bude na lečenju. Na njegovo mesto je određen general Krebs, koji je tek bio razrešen dužnosti načelnika štaba kod maršala Modela i naznačen za komandovanje na frontu.

Krebsa sam dobro poznavao još iz starih dana iz Goslarerskog lovačkog bataljona. On je bio intelligentan i dobro školovan oficir, ali su mu ipak nedostajala isku-

stva trupnog komandanta, pošto je za sve vreme rata bio stalno samo na generalštabnim dužnostima. U svojoj dugoj generalštabnoj karijeri dobio je veliku praksu i okretnost u rukovođenju štabnim poslovima, kao i veliku moć prilagođavanja, što ga je prema jednom čoveku, kao što je Hitler, činilo nedovoljno upornim. Pored toga, on je bio zajedno sa načelnikom Personalne uprave, generalom Burgdorfom, na Ratnoj školi i njegov intimni prijatelj. Tako je Burgdorf ubrzo uveo Krebsa u krug svojih prijatelja u Hitlerovom vrhovnom štabu, u krug oko Bormana i Fegelajna, sa kojima je Krebs sada takođe jednovremeno postao intiman. Ova prijateljstva sada su ga lšavala duhovne slobode i nezavisnosti za vreme poslednjeg čina naše tragične drame koja se odigrala u Državnoj kancelariji. Dok smo sarađivali, ovi uticaji nisu dolazili do izražaja, jer sam ja sam, po pravilu, predstavljao Vrhovnu komandu vojske. Ali, posle mog odlaska sa ovog položaja, oni su se osetili.

General Krebs je pri svom prvom javljanju Hitleru bio odlikovan Ritterskim krstom sa hrastovim listom, što je već ukazivalo na uticaj Burgdorfa. Posle nekoliko dana otišao sam sa Krebsom na referisanje kod Hitlera. Rano smo stigli tako da ostale ličnosti, koje su trebale da budu prisutne, još nisu bile stigle. Zato nas je Hitler uveo u svoj radni kabinet. Pri ovome je pokazao na Grafov sliku Fridriha Velikog, koja je visila o zidu iznad njegovog radnog stola, i rekao: »Pred ovom se slikom uvek inspirišem novom snagom, kada me pritišnu rđave vesti sa frontova. Pogledajte ove energične, plave oči, ovo visoko čelo. Kakva glava!« Potom smo govorili o državničkim i vojvodskim osobinama velikog kralja, koga je Hitler poštovao iznad svih, i koga je on jedino želeo da podražava. Međutim, njegove sposobnosti, nažalost, nisu odgovarale njegovim željama.

U ovo je vreme padao 70-ti rođendan Hirla, vođe Nacional-socijalističke službe rada. On je bio jedan istaknuti, stari oficir, koji se bio prihvatio ovog zadatka u partiji sa puno ideala i dubokom moralnom ozbiljnošću. Hitler

ga je odlikovao Nemačkim ordenom. Veče od 24 februara Hirl je proveo kod dr Gebelsa. Na skromnu večeru bio sam pozvan i ja. Kako sam veoma cenio vođu Nacional-socijalističke službe rada, to sam se odazvao pozivu. Posle večere je usledila uobičajena vazdušna uzbuna. Mi smo sišli u sklonište u kome smo našli na gospodu Magdu Gebels i njenu lepo vaspitanu i negovanu decu, koju sam ovom prilikom upoznao. Dok smo tako dole čekali kraj uzbune, ja sam se potsetio mog razgovora sa dr Gebelsom iz 1943 godine. Predamnom su sedeli članovi te male porodice, čiji su sreća i kraj bili vezani za sudbinu Hitlera. Pomisao da su njihovi dani već bili izbrojani, pritiskala je dušu, te se čutalo. Ono što je dr Gebels sluteći onda rekao, tačno se odigralo krajem aprila 1945. Jadna žena i nevina deca!

U ovo vreme je takođe došlo i do posete novog mađarskog šefa države, Salašija (Salaszy). Hitler ga je primio, u mom prisustvu, u turobnoj sali Državne kancelarije, koja je sada bila bez ikakvog ranijeg dekora. Razgovor je bio isprekidan. Utisak novog državnika nije ulivao nikakve veće nade. Po svemu se video da je on došao na ovaj položaj protiv svoje volje. Mi više nismo imali nijednog saveznika.

Saveznički vazdušni rat je poslednjih meseci izvodio sve veća rušenja Nemačke. Industrija naoružanja je naročito teško stradala. Iznad svega je teško pao gubitak tvornica sintetičnog benzina, pošto je sada od njihovog kapaciteta, uglavnom, zavisilo naše snabdevanje pogonskim gorivom. 13 januara je bombardovanjem uništена fabrika sintetičnog benzina u Pelicu (Pöllitz) kod Štetina. Posle nje su došle na red 14 januara fabrike sintetičnog goriva kod Magdeburga, Derbena, Emena, i Braunšvajga, kao i fabrika Lojna, i pogonskog goriva u Manhajmu, a 15 februara i fabrike benzola u Bohumu i Beklingenhausenu. 14 januara su porušene, sem toga, i fabrike benzina Hajde u Šlezvig-Holštajnu. Ovom prilikom su saveznici, prema nemačkim izveštajima, izgubili 57, a Nemci 236 aviona. Rušenje većine naših fabrika za proizvodnju pogonskog

goriva ograničavalo je sada nemačko državno rukovodstvo na izvore kod Cistersdorfa, u Austriji, i kod Blatnog Jezera, u Mađarskoj. Ova je činjenica delom objašnjavala Hitlerovu inače neshvatljivu odluku da najveći deo raspoloživih snaga na Zapadnom frontu uputi u Mađarsku, kako bi održao ostatak mađarskih izvora i rafinerija nafte, presudno važnih kako za oklopne snage tako i za vazduhoplovstvo.

Situacija se u Mađarskoj, posle zaključenog primirja sa Sovjetima od 20 januara 1945, kojim se Mađarska obavezala da uputi 8 pešadijskih divizija u borbu protiv Nemačke, do krajnjih granica pogoršala, ne samo u vojničkom, već takođe i u političkom pogledu.

Dō kraja januara su se korporusi generala Neringa i fon Zaukena pod borbom probili preko Kališa. 1 februara su sovjetske snage izbile na Odru kod Kistrina, odakle su prodrle u rejon zapadno od Holma (Kulma) i Elbilaga. 2 februara je pao Torunj (Torn). 3 februara je neprijatelj obišao hrabru odbranu Šnajdemila i prodro u zapadni deo Pomeranije. 5 februara je izgubljen i drugi uzani zemljišni pojas između Baltičkog Mora i Kurandskog Zaliva (Kurishe Nehrung). Borbe su vođene za Poznanj, Frankfurt na Odri i Kistrin. Sovjeti su prodrli u Pomeraniju između Pirice i Dojče Krone (Valč).

Od 6 februara su vođene borbe u gradu Poznanju. Sovjetske snage su uspele da ovladaju jednim mostobranom preko Odre kod Kistrina. 8 februara su odbijeni sovjetski napadi kod Pirice i Arnsvalda, ali su borbe u ovom rejonu nastavljene i narednih dana.

Od 10 februara je neprijatelj preuzeo napade zapadno od Visle, kod Švecja i Gruđonca. 12 februara je izgubljen Elbilag.

Saveznički napadi iz vazduha na nemačke fabrike pogonskog goriva i mnogobrojne gradove su produženi sa neumanjenom žestinom. Naročito je Berlin iskusio svu žestinu ovih napada.

13 februara smo izgubili Švec na Visli, veliki deo Pomeranije i na krajnjem krilu fronta, u Mađarskoj — dvor u Budimpešti. 15 februara su izgubljeni Hojnice, Snajdemil i Tuhola, a 16 februara Grinberg, Zomerfeld i Zorau. Breslava je bila okružena. 18 februara je istu sudbinu doživeo i Gruđonc. 21 februara je pao Tčer (Diršav).

U međuvremenu od 17 do 22 februara uspela je Južna grupa armija da likvidira jedan sovjetski mostobran na reci Vahi (Gran). Ovaj uspeh je postignut zaslugom intelligentnog vođenja lično komandanta Južne grupe armija, generala Velera (Wöhler), za koga je Hitler, prilikom razmatranja njegovog plana za napad, rekao: »Veler nije nacionalsocijalista, ali je bar primer muškosti!«

24 februara smo izgubili Poznanj i Arnsvalde. 28 februara, pak, izgubljeni su Šlohau, Hamerštajn, Bublic, Baldenburg u zapadnom delu Pomeranije, dok je 1 marta izgubljen i Štetin (Šćećin).

(3) marta 1945 je Finska objavila rat Nemačkoj.

Ovog dana su nemačke snage preduzele napad kod Laubana u Šleskoj, da bi povratile jedinu železničku prugu za vezu istočno od Kekonoša (Riesengebirge) za vezu između Berlina i Šleske. Napad se uspešno razvijao do 8 marta, ali je bio samo od lokalnog značaja.

Već 4 marta su Sovjeti izbili na obale Istočnog Mora kod Keslina / Kolberga. Time je bila izgubljena cela Pomeranija.

Sovjetski način vođenja rata na nemačkoj teritoriji bio je neopisivo grozan. Jedan deo reke izbegliča posmatrao sam svojim očima. Mnogobrojni izveštaji očevidaca stizali su kako u Vrhovnu komandu vojske tako i u Ministarstvo za propagandu. Tada me je državni sekretar Nauman iz Ministarstva za propagandu zamolio da ponalogu dr Gebelsa govorim radi protesta na konferenciji za inostranu i nemačku štampu protiv ovakvih sovjetskih metoda i nasilja. Ja sam obećao da će po ovoj molbi postupiti. 6 marta, pošto sam želeo bar da pokušam da ublažim patnje nemačkog naroda apelom na ritersko dostojanstvo našeg protivnika. U apelu sam zahvatio i anglo-

saksonske vazdušne napade. Ali je, nažalost ceo moj apel ostao bez dejstva. Covečnost i riterstvo su u to vreme bili potpuno zamrli. Bes neopisivog osvetničkog rata nastavljen je i dalje, tako da sam posle deset dana odbio Naumanov poziv da ponovo govorim preko radija. Svome jadnom narodu nisam više mogao nikakve nade dati.

Tog istog dana, 6 marta, prodrli su zapadni saveznici duboko u unutrašnjost grada Kelna. Sa istoka su sovjetske snage pritiskale na Šteticin (Šćećin).

7 marta su zapadni saveznici probili front u pravcu Koblenca. Na istoku je izgubljen Grudonc. Sovjeti su produžili nezadrživo okupiranje Pomeranije.

8 marta su zapadni saveznici uspeli da zauzmu neštećen most na Rajni kod Remagena. Rušenje ovog važnog prelaza izostalo je usled oskudice u eksplozivu. Hitler je bio besan i zahtevao je smrtne kazne. Po skraćenom postupku streljano je pet oficira.

9 marta su sovjetske snage dospele do istočne obale Odre, sa obe strane Šćećina. Naše trupe su uspele da održe jedan mostobran na ovoj obali reke.

U Mađarskoj je, najzad, naš odavno planirani napad otpočeo sa uspehom. Tamo je već bilo nastalo blago prolećnje vreme, koje je bilo toliko raskaljalo zemljiste da je otežalo kretanje tenkova, te je naš napad ostao bez ikakvih većih izgleda na neki uspeh. Napad je uspeo severno od Blatnog Jezera, da povrati izvestan teren, dok je južno od njega ubrzo zaustavljen.

12 marta su nastale borbe u Vroclavu (Breslavi).

Vazdušni rat je besneo neumanjenom žestinom. Berlin je bio već dvadesetu noć uzastopce bombardovan.

13 marta su sovjetske snage prodrle u Novi Kistrin. One su na tom pravcu izbile do Gdinjskog Zaliva i Pučiga. Naš napad u Mađarskoj razvijao se uspešno. Ali je ovaj skroman uspeh bio bez ikakvog značaja u odnosu na brzu katastrofu u koju je srljala cela naša situacija.

Najzad je i ovde isčezla svaka nada na uspeh. Sada je otkazao i borbeni moral SS-divizija, koji je inače do tada bio dobar. Pod zaštitnom borbom još uvek hrabrih

oklopnih snaga, otstupale su čitave jedinice uprkos dobitenih suprotnih naređenja. Tako se više nije moglo osloniti na ove divizije. Kada je Hitler dobio izveštaj o ovakvom njihovom držanju, pao je u beskrajan bes. On se bio toliko razljutio da je naredio da sve ove divizije, među kojima je bila i njegova gardiska »Adolf Hitler«, odmah poskidaju oznake sa rukava. Sa ovakvim naređenjem je htio da me pošalje u Mađarsku. Ali sam ja odbio ovu ulogu i predložio mu da pošalje državnog SS-vođu Himlera, koji je baš tu bio prisutan, pošto je on bio i neposredni pretpostavljeni SS jedinicama i odgovarao za njihovu disciplinu, pa neka on i izvrši ono što treba. On je pogotovu dosada uvek odbijao da primi makakov uticaj vojske na njegove SS-jedinice. Sada ga traži, ali mu ništa drugo nije preostalo, pošto sam ja imao daleko važnijih zadataka. Sprovodeći u delo ovo Hitlerovo naređenje u Mađarskoj, Hitler sigurno nije pridobio veliku ljubav svojih SS-jedinica.

Usred svih ovih nevolja, došao je jedne noći u štab kod Hitlera vođa nacionalsocijalističke organizacije (*Reichsorganizationsleiter*) dr Lej (Ley) sa jednim novim predlogom. On je ponudio da se od raspoloživih političkih organa Nacional-socijalističke radničke partije iz zapadnog dela zemlje formira jedan dobrovoljački korpus. »Tu će se sigurno skupiti oko 40.000 fanatičkih boraca, moj Vodо. Ovi bi ljudi zaposeli gornju Rajnu i prevoje Švarcvalda. Na njih se možete sigurno osloniti. Zato dozvolite, Vodо, da ovaj elitni dobrovoljački korpus dobije gordi naziv Vašeg imena i da se zove dobrovoljački korpus »Adolf Hitler« (*Freikorps »Adolf Hitler«*). Načelnik Generalstaba će morati odmah da stavi na raspolaganje 80.000 jurišnih pušaka (*Sturmgewehre*)!«

Ja sam bio manje uveren u vrednost ove nove formacije od dr Leja, pa sam ga zamolio da mi što pre javi tačan broj stvarno prikupljenih boraca, posle čega ću ja videti za njihovo naoružanje. Ali ja o tome nikada više nisam ništa ni čuo. Hitler nije ništa rekao. Verovatno da ni on nije više mnogo verovao svome vođi za organizacijska pitanja.

Mi smo još držali Breslavu, Glogavu, Kolberg, Dancig (Gdinj) i Kenigsberg (Kalinjin). Pred Šćećinom (Štetin) su vođene teške borbe. Hitler je tada pozvao na lično referisanje komandanta 3 oklopne armije, general-pukovnika Rausa, kako bi se potpuno obavestio o borbenoj vrednosti 3 oklopne armije. Raus je, prilikom referisanja, počeo sa izlaganjem opšte situacije na frontu, usled čega ga je Hitler prekinuo rečima: »Opšta situacija meni je poznata. Ja od Vas tražim da čujem detaljno stanje u pogledu borbene vrednosti Vaših divizija.«

General Raus je sada počeo sa detaljima, koji su pokazivali da on lično poznaje svaki kutak fronta svoje armije, kao i da može o svakoj jedinici da da tačnu ocenu. Ja sam bio prisutan njegovom referisanju, za koje nalažim da je bilo odlično. Pošto je završio, Hitler ga je otpustio bez ikakvih daljih komentara. Jedva da je general Raus bio napustio bunker Državne kancelarije, u kome je bilo referisanje, Hitler se okreće Kajtelu, Jodlu i meni, pa viknu: »Ovo je bio jedan bedan referat. Ovaj čovek je samo o sitnicama govorio. Sudeći po njegovom narečju, mora da je iz Istočne Pruske ili Berlina. On se mora odmah smeniti!« Na ovo sam ja rekao: »General-pukovnik Raus je jedan od naših najboljih generala oklopnih jedinica. Vi ste mu, Vođo, presekli reč, kada je htelo da izloži opštu situaciju, pa ste mu naredili da izloži detaljno stanje svojih divizija. A što se tiče njegovog porekla, general Raus je Austrijanac, prema tome, on je Vaš zemljak, Vođo!«

Hitler: »To je isključeno. Takav ne može nikada biti Austrijanac.«

Jodl: »Da, da, Vođo, on je to zaista. On govori tačno kao glumac Mozer...«

Ja: »Molim, pre nego što donesete odluku, da imate u vidu: da je general-pukovnik Raus dokazao da tačno poznaje front svoje armije; da je bio u stanju da o svakoj svojoj diviziji da svoj sud; da se za sve vreme ovog dugog rata izvanredno borio; da je on — kao što je već rečeno — jedan od najboljih naših generala tenkista!«

Hitler je ostao pri svom nepovoljnem mišljenju i donetoj odluci. Ni moja napomena da mi nemamo pre-mnogo dobrih generala nije ništa pomogla. Raus je bio smenjen sa svog položaja. Ja sam napustio bunker veoma uzbuden i odmah sam otišao kod Rausa da svog druga pripremim na ovu nepravdu, koju mu je njegov zemljak Hitler lično učinio, a koju ja nisam mogao da sprečim. Generala Rausa je smenio general fon Mantojfel, koji je, posle neuspeli Ardenske protivofanzive, i posle prebacivanja oklopnih snaga sa Zapadnog na Istočni front, bio stavljen na raspolaganje.

U međuvremenu je Ministarstvo za inostane poslove, izgleda, odlučilo — iako je to sada bilo isuviše dockan — da povede pregovore sa zapadnim silama posredstvom neke neutralne zemlje. Neki dr Hese, Ribentropov poverenik, išao je u Stokholm, ali nije imao nikakvog uspeha. Međutim, vest o ovome ponovo me vratila na plan sa mojim spoljnopoličkim savetnikom dr Barandonom. Odlučili smo da ja pokušam prvo sa posetom Himleru od koga da zahtevam da iskoristi svoje internacionalne veze, naročito preko Crvenog krsta i kriminalističke istražne službe, te da jednom učini kraj ovom sve besmislenijem žrtvovanju.

Himler je posle udaljenja generala Venka, potpuno podbacio u izvođenju ofanzive iz rejona Arnsvaldea. Stanje u njegovoj komandi postajalo je sve haotičnije. Nikakav izveštaj nisam više dobijao, niti sam mogao biti siguran da se tamo postupa po zapovestima Vrhovne komande vojske. Zato sam polovinom marta odlučio da lično odem u njegov štab u Prenclau da bih se upoznao sa stanjem. Himlerov načelnik štaba, Lamerding, dočekao me na ulazu u štab sa rečima: »Da li biste mogli da nas oslobođite od našeg komandanta?« Ja sam Lamerdingu odgovorio da je to pitanje isključivo SS-službe. Na moje pitanje o državnom SS-vođi, saznao sam da je Himler bolestan od gripe, i da se nalazi na lečenju u sanatorijumu Hoenlihenu, kod svog ličnog lekara, profesora Gebharta. Odmah sam otišao тамо и zatekao Himlera

naizgled u dobrom stanju, konstatujući činjenicu da bar ja nikad ne bih dozvolio da me jedna najobičnija prehlada udalji od mojih trupa i to u jednoj ovako teškoj situaciji. Ovom sam prilikom svemoćnoj glavi SS-trupa otvoreno rekao da on u svojoj ličnosti objedinjuje mnoštvo najviših državnih funkcija, kao što su: državni SS-vodja, šef nemačke policije, ministar unutrašnjih poslova, komandant rezervne vojske (*Eratzheer*) i, najzad, komandant Vislavskog grupe armija! Svaka od ovih dužnosti zahtevala je potpuno angažovanje jednog čoveka, naročito u teškim vremenima rata, tako da su, ukupno uzete sve ove dužnosti, maloliko ja cenio njegove sposobnosti, daleko prevazilazile mogućnosti bilo koje ličnosti. I sam je u međuvremenu dovoljno uvideo da to nije baš tako laka stvar komandovanje jedinicama na frontu. Zato sam mu predložio da se osloboди komandovanja Grupom armija, pa da se preda ostalim svojim dužnostima.

Ni sam Himler nije više bio ovoliko samopouzdan kao nekad. On se kolebao, rekavši: »Ja to ne mogu reći Vodi. Niti bi mi on to primio«. U ovom sam sagledao svoje šanse: »Onda dozvolite meni da mu ja to kažem«. Himler sada nije imao kuda i pristao je. Još iste večeri sam referisao Hitleru da bi trebalo Himlera zbog njegove premorenosti odmah smeniti sa dužnosti komandanta Vislavskog grupe armija, a na njegovo mesto postaviti general-pukovnika Hajnricija, dosadašnjeg komandanta 1 oklopne armije u Karpatima. Hitler se i protiv svoje volje saglasio. Tako je 20 marta za komandanta Vislavskog grupe armija postavljen general Hajnrici.

Šta je moglo da navede jednog lajka za vojne stvari, kakav je bio Himler, da zauzme tako veliki komandantski položaj na frontu? Da on zaista ništa nije znao od vojnih stvari, bilo je jasno kako njemu, tako i nama svima, kao i razume se, Hitleru. Pa, ipak, kako je došlo do njegovog određivanja za komandanta grupe armija? Očevidno je ovome doprinela njegova preterana ambicija.

Pre svega, on je žudeo za odlikovanjem Riterskog krsta. Sem toga, on je, kao i Hitler, uvek potcenjivao potrebne kvalitete za trupnog komandanta. Ali je on danas, prvi put stavljen pred vidljiv zadatak celog sveta kada se nije moglo ostati pozadi kulisa i loviti u mutnoj vodi, morao pokazati svoju nesposobnost. Bez osećaja odgovornosti nastojao je da takav zadatak dobije, a Hitler je, takođe, neodgovorno postupio što mu ga je poverio.

Ovih dana me obišao Šper, koji je bio sve skeptičniji u pogledu razvoja događaja. On mi je doneo vest da Hitler ima nameru da naredi rušenje svih fabrika, hidro i električnih centrala, železničkih pruga i mostova ispred neprijatelja. Na ovo je Šper s pravom primetio da bi ovakva ludost prouzrokovala masovnu šedu i pomor stanovništva, kakva ne postoji u istoriji. Zato je došao da me zamoli za podršku u odbrani od ove namere. Ja sam mu to rado obećao i odmah se dao na posao da spremim projekat jedne opšte direktive, kojom su bile predviđene sve odbranbene linije na celoj teritoriji Rajha, koje su imale da se brane i da su rušenja svih vrsta dozvoljena samo u pretpoljima ovih nekoliko odbranbenih linija. Na ostalim delovima nemačke teritorije nije se smelo uopšte ništa rušiti. Sva postrojenja, koja služe za snabdevanje i saobraćaj stanovništvu, imaju da ostanu neoštećena. Idućeg dana sam otišao sa ovim konceptom direktive kod Jodla, jer je i on morao da učestvuje u njenoj izradi, pošto se ona odnosila na celokupnu oružanu silu. Jodl je ovu direktivu podneo Hitleru na pregled i potpis, a da nije, nažalost, i mene pozvao da budem prisutan referisanju. Kako smo se dan posle toga videli, ja sam ga zapitao za njegovo mišljenje. Umesto odgovora, on mi je pružio da pročitam jedno Hitlerovo naređenje, koje je sadržavalo sasvim suprotno od onog što smو Šper i ja želeli.

Da bih vernije prikazao šta je Šper govorio, navešću jedan citat iz njegovog referata, koji je on podneo Hitleru 18 marta 1945 kada je zajedno sa mnom zahtevao da se ne ruše mostovi i fabrička postrojenja:

»Moramo biti sigurni u to da, ako se borbe budu i dalje prenosile na teritoriju Rajha, niko neće biti ovlašćen da preduzme rušenje industriskih postrojenja, rudnika uglja, električnih instalacija i drugih snabdevačkih postrojenja, kao i saobraćajnih i plovnih uređaja. Rušenjem mostova, u razmerama kako je predviđeno, više bi onesposobilo naš saobraćaj nego svi vazduhoplovni napadi iz poslednjih godina. Takvo bi rušenje značilo uništenje svake dalje mogućnosti da to nemački narod preživi...«

Mi zato nemamo nikakvo pravo da u ovom stadijumu rata sami preduzmemo takva rušenja koja bi mogla život našeg naroda dovesti u pitanje. Ako bi neprijatelji ovog naroda, koji se borio sa neuporedivom hrabrošću, odlučili da izvrše takva rušenja, to će isključivo na njih i pasti sramota pred istorijom. Mi smo dužni da narodu ostavimo sve mogućnosti koje bi mu u daljoj budućnosti mogle osigurati novi uspon.

Međutim, Hitlerovo reagiranje na ovaj Šperov memorandum, sa čijom sam se ja sadržinom potpuno slagao, vrhunilo je u ovim njegovim rečima:

»Ako izgubimo rat, znači da je izgubljen i narod. To će biti neizbežna sudbina. Zato nije neophodno da se to uzima za osnovu, ako se radi o narodu koji će morati da produži primitivno da živi. Naprotiv, bolje je da sami porušimo sve objekte i postrojenja, pošto se naš narod pokazao slabiji, a budućnost će pripasti isključivo jačem narodu sa istoka. Ono što preostane posle rata, i bez toga će biti samo niže vrednosti, jer su dobri ostali na bojnim poljima!«*)

Ovako potresno izražavanje Hitler je češće činio. Ja sam ga takođe ovog puta lično čuo i odgovorio mu da će nemački narod produžiti da živi i da će on, prema zakonima prirode, živeti pa čak i kada bi se sva rušenja izvršila, ali bi on time pričinio napačenom narodu nove muke, koje se mogu izbeći, ako on odustane od svoje namere.

*) Uzeto iz protokola sa Nirnberškog procesa od 20 juna 1946.

Uprkos svemu ovome, izdato je 19 marta 1945 naređenje za opšte rušenje, kome je 23 marta usledila detaljna Bormanova instrukcija o načinu rušenja. Zadaci rušenja su preneti na oblasne partiske vođe, kao na komesare odbrane Rajha. Oružane snage su odbile da izvrše ovakav zadatak. Borman je naredio da se pristupi transportovanju stanovništva iz ugroženih oblasti u unutrašnjost Rajha; ako je i to nemoguće, da se preduzme evakuisanje peške. Izvršenje ove direktive imalo bi katastrofalne posledice, pošto nije ništa predviđeno za snabdevanje ostalih masa.

Zato su se vojni autoriteti zalagali zajedno sa Šperom da se ovo besmisленo naređenje ne izvrši. Buile je sprečio izdavanje eksploziva tako da je bilo nemoguće preduzeti rušenje. Šper je lično obilazio vojne komandante i objašnjavao im kakve bi posledice morale nastupiti ako bi se ovakvo naređenje izvršilo. Iako nismo uspeli sve da sprečimo, ipak smo znatno umanjili obim predviđenog upropšćavanja.

*U drugim zemljama sa uživanjem ste
ručili i prasili pustos!*

XII. DEFINITIVAN SLOM NEMAČKE

Štab Komande kopnene vojske je 15 marta 1945 pretrpeo teško bombardovanje iz vazduha. Ovom prilikom je iz gustih formacija čitava vazdušna flota sručila svoj tovar bombi na naš mali logor tako da bi ta količina eksploziva bila dovoljna i za jedan veliki grad. Istina je da smo mi bili pravi vojnički cilj, te se stoga nemamo šta žaliti, jer je neprijatelj htio da nas uništi. Kada su u podne počele sirene da zavijaju, ja sam se zatekao, kao što je to obično bilo, na svom komandnom mestu i na redovnom radu. Moja žena, koja je bila, kao što sam napomenuo, izbjeglica iz Vartegaua, budući bez druge mogućnosti da negde na drugom mestu stanuje, to je, sa Hitlerovim odobrenjem, stanovavala sa mnom. Ona je videla kod podoficira na karti naleta koji je kurs za napad zauzeo neprijatelj, tj. da reka bombardera ovog puta ne teče, kao obično, od Brandenburga na Berlin, već skreće direktno na Cosen (Zossen). Ona je bila svesna opasnosti te mi je ovu vest odmah javila. Ja sam istog trenutka javio svim odeljenjima da smesta odu u svoja skloništa, pa sam i sam bio taman dospeo u svoj lični bunker, kada su počele da padaju prve bombe. Zbog ovog upozorenja iako u poslednjem trenutku naši su gubici bili vrlo mali. Jedino Operativno odeljenje nije postupilo po mom upozorenju tako da su general Krebs i nekoliko njegovih saradnika bili teže ili lakše ranjeni. General je bio dobio udar u slepoočnice. Kada sam ga na nekoliko minuta

posle prestanka detonacija bombi obišao, on je pred mojim očima izgubio svest. Zato je morao biti upućen u bolnicu, gde je bio primoran da proveđe nekoliko dana.

U ovakvoj situaciji sam primio generala Hajnricija koji je pre primanja komande nad Vislavskom grupom armija svratio u Cosen. Njegov prvi zadatak je bio da oslobođi malo utvrđeno mesto Kistrin koga su sovjetske snage bile opkolile. Hitler je htio da se ovaj napad reši napadom sa 5 divizija iz malog mostobrana koga smo još držali kod Frankfurta na Odri. Ja sam smatrao da bi to bio besciljan pokušaj, te sam predlagao da bude prvi korak likvidiranje sovjetskog mostobrana kod Kistrina i uspostavljanje neposredne veze sa posadom. Zbog ovog razmimoilaženja u mišljenju, došlo je do više sukoba između mene i Hitlera. Komandant Kistrinske tvrđave, koja potiče još iz doba Fridriha Velikog, bio je u ovo vreme general Rajnhart, poznat još iz Varšavskog ustanka kao policiski general. On je zaista bio dobar policijski činovnik, ali nikakav general.

Ipak, pre nego što pređem na sâm protivnapad, moram još jednu epizodu da pomenem, koja se odigrala u Državnoj kancelariji, a koja je spadala u politički domen. Bilo je to tačno 21 marta 1945 kada sam ja u duhu mog plana sa dr Barandonom posetio Himlera da bih aktivirao veze u neutralnim zemljama državnog SS-vode za preduzimanje mera za otpočinjanje pregovora za primirje. Himlera sam zatekao u parku Državne kancelarije gde je šetao sa Hitlerom između ruševina. Hitler me je prvi primetio i pozvao k sebi da me pita šta sam htio. Ja sam mu rekao da sam htio nešto da govorim sa Himlerom. Na to se Hitler udaljio i ja sam ostao sam sa državnim SS-vodom. Ukratko sam mu rekao ono što je već odavno znao: »Rat se više ne može dobiti. Sada se samo još radi o tome da se učini kraj daljim besciljnim žrtvama i bombardovanju. Vi ste, sem Ribentropa, jedini čovek koji još održavate veze sa neutralnim zemljama. Pošto se ministar inostranih poslova ne ustručava da Vodi predloži otpočinjanje pregovora, ja Vas moram moliti da

iskoristite Vaše odnose i pođete sa mnom Hitleru i založite se za odluku o primirju«. Himler je odgovorio: »Dragi general-pukovniče, da to ne bude još prerano!« Ja sam odgovorio: »Ja Vas ne razumem. Ne samo da nije pet minuta do dvanaest, već je pet minuta prošlo dvanaest. Ako mi sada ništa ne preduzmem, to uopšte ništa neće trebati da se čini. Zar Vi ne vidite, koliko je naša situacija postala jadna?«

Razgovor se nastavio još malo o ovom i onom, ali bez rezultata za glavnu stvar. Sa ovim se čovekom nije moglo ništa učiniti, on se bojao Hitlera.

To isto veče, posle referisanja o situaciji, Hitler me je zadržao rečima: »Vidim da se Vaše oboljenje srca pogoršalo. Vi morate odmah uzeti četiri nedelje radi odmora«. Za mene bi to bilo vrlo povoljno rešenje mogličnog pitanja, ali ja ovaj nalog, zbog stanja u štabu Vrhovne komande vojske, nisam mogao da primim. Zbog toga sam odgovorio: »Trenutno ja ne mogu da napustim svoje mesto, jer nemam nikoga da me zastupa. General Venk se još nije oporavio od svog ranjavanja. General Krebs je teško ranjen 15 marta od neprijateljskog napada iz vazduha i još nije sposoban za službu. Operativno odeljenje je još od hapšenja, koje ste Vi povodom pada Varšave naredili, ograničenog radnog kapaciteta. Ja ću odmah preduzeti mere da sebi pronađem zastupnika, posle čega ću ići na otsustvo«.

Dok smo mi još govorili, ušao je čovek i prijavio ministra Špera koji je želeo nešto da referiše. No Hitler je odgovorio da ga te večeri ne može primiti. Ovom prilikom Hitler je još jedared izgovorio svoju već poznatu stereotipnu frazu: »Uvek, kad god mi neko traži da mi referiše u četiri oka, znači da ima nešto neprijatno da mi saopšti. Ja više ne mogu da podnosim takve pesimiste. Njegovi memorandumi počinju rečenicama: »Rat je izgubljen!« I sada hoće da mi to i usmeno ponovi. Zato ja njegove memorandume uvek stavljam u kasu, a da ih i

ne čitam«. Šperu je rečeno da može ponovo doći posle tri dana!

U ovim teškim martovskim danima došlo je do još nekih razgovora koji zaslužuju da budu zabeleženi. Tačko je Hitler jedne večeri prasnuo od besa kada je čuo da su zapadni saveznici objavili veliki broj zarobljenih nemačkih vojnika: »Na Istočnom frontu se ljudi mnogo bolje bore. Što se ovi na Zapadnom frontu tako brzo predaju, uzrok je jedino glupa Ženevska konvencija koja zarobljenicima obećava dobar postupak. Mi moramo ovu idiotsku konvenciju otkazati!« Jodl se veoma energično suprotstavio ovoj divljačkoj i glupoj odluci i uspeo je, uz moju podršku, da od toga odvrati Hitlera. Jodl je takođe odvratio Hitlera da postavi za komandanta jedne grupe armija generala koji je pre kratkog vremena zbog grubog gaženja propisa bio kažnjen i morao biti izbačen iz aktivne službe. Jodl je takođe sada priznao da oficiri generalstabne struke moraju biti svi pod Generalstabom i da je njegov stav u ovom pitanju dosada bio pogrešan. Izgledalo je da je on u poslednjem času uspeo da oštire sagleda stvari i da je iz letargičnog stanja u koje je bio zapao posle staljingradske katastrofe, sada došao k sebi.

Dok su zapadni saveznici 23 marta izbili na gornju i srednju Rajnu, a severno od ušća Rura ceo njen donji tok prešli širokim frontom, Sovjeti su uspeli na istoku da izvrše u rejonu Opolne prodor u Gornju Šlesku.

24 marta su Amerikanci prešli gornju Rajnu i nadirali ka Darmštatu i Frankfurtu. Na Istočnom frontu su još vođene teške borbe za Dancig. Kod Kistrina su Sovjeti preduzeli napad.

26 marta je otpočela nova sovjetska ofanziva u Mađarskoj. Naš pokušaj da ponovo uspostavimo vezu sa Kistrinom nije uspeo.

27 marta su Patonove tenkovske jedinice prodrle u predgrađe Frankfurta na Majni. Teške borbe su se odvijale u rejonu Ačafenberga.

Ovog dana se Hitler razbesneo zbog našeg neuspeha u protivnapadu kod Kistrina. On je naročito kritikovao komandanta 9 armije, generala Busea. On je bio predviđeo isuviše malo municije za artiljerisku pripremu protivnapada. U Prvom svetskom ratu je u Flandriji za takve poduhvate trošeno desetostruko više municije. Ja sam mu ukazao na to da Buse nije dobio više municije, pa je zato nije mogao ni upotrebiti. »E onda ste i Vi morali o tome da više mislite!« uzviknuo je Hitler na mene. Ja sam mu dao cifre, koje su meni bile dodeljene od ukupnog iznosa raspoložive municije, kao i to, da je general Buse ceo taj meni dodeljeni iznos dobio. »Onda su podbacile trupe!« Ja sam ga upozorio na vrlo velike gubitke, koje su pretrpele divizije koje su učestvovali, što je bio dokaz da su trupe svoje zadatke izvršile sa velikim požrtvovanjem. Referisanje je završeno u vrlo teškom raspoloženju. Vrativši se natrag u Cosen, još sam jedared proverio podatke o dodeljenoj i utrošenoj municiji, kao i pretrpljene gubitke i postignute rezultate trupa, pa sam o svemu tome napisao potpun izveštaj Hitleru i poslao ga po generała Krebsu za večernje referisanje. Ovako sam postupio stoga, što nisam bio nimalo raspoložen da se sa Hitlerom još jedared besciljno objašnjavam. General Krebs je dobio zadatak da mi za idući dan, za 28 mart, izdejstvuje odobrenje od Hitlera za obilazak fronta u rejonu mostobrana kod Frankfurta na Odri. Hteo sam da se na licu mesta uverim da li je Hitlerova zamisao o napadu sa 5 divizija iz ovako uzanog mostobrana u cilju oslobođenja Kistrina, istočno od Odre, uopšte bila izvodljiva? Svi moji dosadašnji razlozi protiv ove Hitlerove namere ostali su bezuspešni.

Dockan u noć vratio se general Krebs iz Berlina u Cosen. On je doneo Hitlerovu zabranu da putujem u Frankfurt i naređenje da dođem zajedno sa generalom Buseom na dnevno referisanje o situaciji. Hitler je shvatio moj izveštaj kao neku vrstu lekcije sa moje strane i jako se naljutio. Zato je sve govorilo u prilog da će ovo dnevno referisanje biti jako bučno.

28 marta 1945, u 14 časova, sakupio se uobičajeni krug ličnosti u teskobnom bunkeru Državne kancelarije, gde je takođe bio i general Buse. Tada se pojavio Hitler. Buse je dobio znak da počne sa izlaganjem situacije. Posle nekoliko rečenica, Hitler je prekinuo izlaganje generala Busea i počeo mu prebacivati iste propuste, koje sam ja verovao da sam na jučerašnjem referisanju razjasnio. Pošto sam čuo dve-tri prve rečenice i ja sam planuo. Sad sam ja prekinuo Hitlera i potsetio ga na moja usmena i pismena objašnjenja od 27 marta, pri čemu sam rekao: »Dovolite mi, da Vas prekinem. Ja sam Vam juče usmeno i detaljno pismeno izložio da general Buse nije ništa kriv za neuspeh napada kod Kistrina. 9 armija je u ovom napadu upotreblila svu količinu municije koja je bila dodeljena. Trupa je takođe izvršila svoje zadatke. To pokazuju i njeni neuobičajeno veliki gubici. Zato momim da se general Buse nizašta ne okrivljuje.«

Na ovo je Hitler rekao: »Molim da sva gospoda napuste prostoriju za referisanje sem maršala Kajtela i general-pukovnika!« Pošto je ceo auditorijum izšao u pret soblje, Hitler je kratko rekao: »General-pukovniče Guderijane! Vaše zdravstveno stanje zahteva da odmah odete na 6-nedeljno bolovanje!« Ja sam digao desnu ruku i rekao »Ako je tako, onda odlazim«, i posao sam na vrata. Kada sam već bio rukom uhvatio kvaku od vrata, Hitler me je pozvao natrag i rekao: »Molim Vas da ostanete ovde do kraja referisanja. Čuteći otisao sam i seo na svoje mesto. Ostali učesnici na referisanju bili su pozvati da uđu unutra i referisanje je nastavljeno, kao da se ništa nije dogodilo. U svakom slučaju, Hitler je odustao od svog daljeg napada na generala Busea. U toku daljeg komferisanja, traženo je dva-tri puta moje kratko mišljenje, pa je, najzad, i ovo dugo referisanje bilo završeno. Učesnici su napustili bunker. Kajtel, Jodl, Burgdorf i ja smo bili zadržani, posle čega je Hitler rekao: »Molim Vas nastojte da Vaše zdravlje oporavite. Kroz 6 nedelja će situacija biti veoma kritična. Tada ćete mi biti neophodni. Gde nameravate da otpotujete?« Kajtel

mi je savetovao da odem u banju Libenštajn. Tamo je, kaže, vrlo lepo. Ja sam mu odgovorio da su tamo već stigli Amerikanci! »E, onda idite u banju Saksua u Harcu«, rekao je uslužni maršal Kajtel. Ja sam mu zahvalio na ljubaznosti i rekao da će ja sam izabратi takvo mesto, koje neće, bar u toku iđućih 48 časova pasti u ruke neprijatelja. Potom sam još jedared digao desnu ruku i, u pratinji Kajtela, zauvek napustio Hitlerov bunker. Usput, do mesta gde su bili parkirani automobili, Kajtel me je uveravao da sam sasvim dobro učinio što Hitleru nisam ništa više protivurečio. U ovakvoj situaciji šta bih još mogao reći? Svaka bi reč bila suvišna.

Uveče sam stigao u Cosen. Moja žena me je dočekala rečima: »Uh, danas ste se užasno dugo zadržali!« Ja sam odgovorio: »Zato je ovo bio poslednji put. Ja sam razrešen dužnosti«. Tom prilikom smo pali u međusobni zagrljaj. Za nas dvoje ovo je bilo spasenje.

29 marta sam se oprostio od svojih potčinjenih saradnika, predao dužnost generalu Krebsu, zapakovao ono malo ličnog prtljaga što sam imao i sa svojom ženom napustio 30 marta 1945 Cosen, odlazeći vozom pravcem na jug. Moju prvobitnu namjeru, da odem u neku lovačku kuću u Oberhof u Tiringervaldu, morao sam napustiti zbog brzog nastupanja Amerikanaca. Zato smo se odlučili da odemo u sanatorijum »Ebenhauzen« kod Minhenia i da tamо izdržim kuru za lečenje mog srca. Tu sam bio primljen 1 aprila i našao dobru negu od strane izvrsnog specijaliste za srčane bolesti dr Cimermana. Dva vojna policajca su me čuvala umesto nadzora od strane »Gestapoa« koji mi je bio sa prijateljske strane najavljen.

1 maja sam odveo svoju ženu za Ditramscel, gde ju je prijateljski primila gospođa Šilher, dok sam ja sam otišao za Tirol da pri tamo premeštenom štabu Generalne inspekcije oklopnih jedinica čekam kraj rata. Sa ovim sam štabom, posle bezuslovne kapitulacije, dopao 10 maja u američko ratno zarobljeništvo.

O događajima posle 28 marta obaveštavao sam se još jedino preko radija. Zato o njima neću dalje ni govoriti.

XII. VODEĆE LIČNOSTI TREĆEG RAJHA

Moje službovanje dovelo me je u dodir sa čitavim redom ličnosti koje su imale jakog uticaja na tok istorije mog naroda. Stoga osećam dužnost da ovde iznesem svoje utiske koje sam dobio od ovih ličnosti iz neposrednog dodira s njima. Pri ovome sam svestan da su ovi moji utisci subjektivni; to su utisci jednog vojnika, a ne političara. Stoga se oni razlikuju u mnogo čemu od utisaka političara i njihovih specifičnih gledišta i ocena. Moji utisci ostaće strogo na liniji vojničkog držanja i poimanja časti, koji su uvek bili tradicija u nemačkoj vojsci. Biće potrebno da se oni dopune posmatranjem i ocenom drugih ljudi, dok se upoređenjem drugih mnogobrojnih izvora ne dobije bar donekle pouzdan lik svih onih ličnosti od čijeg je delanja i propusta zavisio tok događaja i koji su za nas bili nesrećni i doveli nas do besprimer-nog opštег poraza.

Dok sam dosada nastojao da moje doživljaje i utiske opišem onako kako su se odigrali, tj. bez ikakvih uticaja od naknadno stečenih saznanja, mogao bih u ovim završnim razmatranjima da se koristim i saznanjima, koja sam od našeg poraza dosada mogao priku-piti bilo iz razgovora sa ljudima, bilo iz pisanih dokumenata.

HITLER

U centru kruga ličnosti, koje su našu sudbinu kovale, svakako je stajala ličnost Adolfa Hitlera.

Beznačajnog porekla, niže školske naobrazbe i nedovoljnog domaćeg vaspitanja, prostog izražavanja i ponašanja, bio je to čovek iz naroda koji je stajao pred nama i koji se najugodnije osećao u užem krugu svojih zemljaka. U početku se nije ustezao ni u prisustvu kulturno visokih krugova, naročito kada se razgovor vodio o umetnosti, muzici i sličnim temama. Tek su docnije izvesni kulturno niži elementi iz njegove neposredne okoline kod njega počeli da izazivaju planski snažnu netrpeljivost prema kulturno višim krugovima, kako bi ga na taj način doveli u sukob sa svim kulturnijim i po poreklu višim ličnostima i otstranili ga od njihovog uticaja. Ovo im je u potpunosti uspelo, pošto je u Hitleru još tinjala teško proživljena mladost i pošto je on verovao da bi, kao veliki revolucionar, mogao biti od strane zastupnika starih tradicija samo sputavan, pa možda čak i skrenut sa svoga puta.

Ovim činjenicama se može objasniti psihološko stanje Hitlera. Iz ovog kompleksa je poticala njegova sve veća odvratnost prema kneževima i plemstvu, kao i prema naučnicima i pruskim junkerima, činovnicima i oficirima. Neposredno po uzimanju vlasti, on se trudio da svoje ponašanje podesi prema novoj društvenoj sredini i uobičajenom načinu u međunarodnim odnosima, ali je sa izbijanjem rata sve to potpuno odbacio.

Obdaren izvanrednom prirodnom bistrinom, i neobičnim pamćenjem, naročito za istoriske datume, tehničke brojeve i privredne statističke podatke, čitao je sve što mu je do ruku došlo i upotpunjavao praznine svog obrazovanja. Uvek je zadijavao veštinom da tačno ponovi ono što je negde pročitao ili prilikom referisanja čuo i upamlio: »Pre šest nedelja Vi ste mi to sasvim drugčije rekli!« bio je njegov omiljeni prigovor docnije kao kancelara i vrhovnog komandanta oružanih snaga.

Svako protivljenje njegovom mišljenju proveravao je stenografskim beleškama, koje su vođene pri svakom razgovoru s njim.

Imao je dara da svoje misli formuliše lako i jasno i da ih mnogobrojnim ponavljanjem ulije u pamet svojih slušalaca. Skoro je svaki svoj govor ili izlaganje bilo pred hiljadama slušalaca ili pred manjom grupom ljudi počinjao ovakvim rečima: »Kada sam 1919 godine odlučio da postanem političar...«, dok je njegov svaki politički govor ili izjava završavana rečima: »Ja neću popustiti i nikada kapitulirati!«

On je od prirode imao izvanredan dar govora, koji nije ostajao bez uticaja na mase, ali i na obrazovane ljudе. Naročito je vešt umeo da podesi svoje govore prema mentalitetu svojih slušalaca. Tako je drukčije govorio industrijalcima nego vojnicama, ili odanim partskim drugovima nego skepticima, ili oblasnim vodama (*Gauleiter-ima*) nego ostalim sitnim upravnim službenicima.

Najjače izražena crta njegovog karaktera bila je jačina njegove volje. Tom svojom voljom on je prisiljavao ljudе da mu slede. Ova snaga je delovala sugestivno, a na mnoge ljudе skoro h'pnotišući. Ja sam to često doživeo. U Vrhovnoj komandi oruzanih snaga nije mu skoro niko protivurečio; njegovi saradnici su bili ili u stanju trajne hipnoze, kao Kajtel, ili apatije, kao Jodl. Čak i ljudi koji su svoju hrabrost posvedočili pred neprijateljem, povili su glavu pod dejstvom Hitlerovih govorâ i zanemeli su pred njegovim ubedljivim zaključcima koje je b'lo teško osporiti. Kada bi govorio pred manjim auditorijumom, on bi pažljivo posmatrao redom svoje slušaoce i na njima pratio efekat svojih reči. Ako bi primeatio da se neki od slušalaca još nije potčnio njegovoju sugestivnoj snazi, tj. da dotični nije nikakav »medijum«, on bi mu se direktno obraćao sve dotle dok ne bi postao ubeđen da je svojim reč'ma i taj otporni duh slomio. Ako pri ovome ne bi postigao željeni rezultat, tj. ako bi nesalomljivi karakter i dalje suprotstavljao volji hipno-

tičara, Hitler bi u takvom slučaju rekao: »Ovog čoveka nisam uspeo da ubedim«. Za takve je ličnosti nastojao da ih se što pre oslobodi. Ukoliko je dalje išao iz uspeha u uspeh, utoliko je postajao sve netrpeljiviji.

Iz jakog sugestivnog dejstva, koje je Hitler ispoljavao na naše ljude, moglo bi se zaključiti da je nemački narod veoma podložan sugestiji. Međutim, u svim vremenima i svim narodima podlegali su ljudi sugestivnoj snazi jakih ličnosti, čak i onda kada ove ličnosti nisu bile dobre u hrišćanskom smislu. U novijoj istoriji za ovo imamo lep primer u vođama Francuske revolucije, kao i neposredno posle njih, u ličnosti Napoleona. Francuzi su išli za velikim Korzikancem sve do svog potpunog kraha, mada su već odavno morali uvideti da ih je njegov put vodio u propast. Narod Sjedinjenih Američkih Država ušao je u oba svetska rata, uprkos svoje miroljubivosti, samo pod jakom sugestijom svojih predsednika. Italijani su išli za svojim Musolinijem. O Rusiji i da se ne govori, u kojoj je jedan džinovski narod, uprkos svog prastarog ubeđenja, silom ideja lenjinizma postao boljševiziran. No mi kao savremenici znamo da je tamo baš postojalo najpogodnije tle za revolucionarne ideje Lenjina, jer je loša caristička uprava stvorila veliko nezadovoljstvo i osiromašenje širokih narodnih masa, što je učinilo da je narod rado pošao za obećanjima koja su poboljšavala njihov položaj.

Što su Nemci podlegli Hitlerovoj sugestiji, postojali su opravdani razlozi, koji se nalaze pre svega u pogrešnoj politici sila pobednica, posle Prvog svetskog rata. Ova je politika stvorila preduslove, plodno tle (*Nährboden*) na kome je moglo seme nacionalsocijalizma da nikne i da se razvije; nezaposlenost, teške reparacije, potištenost zbog oduzimanja delova teritorije, gubitak slobode, gubitak ravnopravnosti, zabrana držanja oružane sile. Nepoštovanje 14 tačaka predsednika Vilsona prilikom zaključenja Versajskog ugovora o miru od strane povedilaca u Prvom svetskom ratu proigralo je nemačko poverenje u

datu reč velikih sila. Zato je čovek koji je Nemcima obećavao da će ih osloboditi versajskog lanca, imao srazmerno laku ulogu, naročito pošto formalna demokratija Vajmarske Republike, uprkos svih napora, nije uspela da postigne nikakve značajne uspehe u svojoj spoljnoj politici, niti je mogla da prebrodi unutrašnje teškoće. Zato je Hitler i mogao obećanjem boljeg unutrašnjeg i spoljašnjeg političkog stanja da dobije onako veliki broj glasova i da na demokratski način stvori najjaču partiju, koja mu je — po pravilima demokratije — dala vlast u ruke. Prema tome, postojali su povoljni uslovi, te se ne-mačkom narodu ne može prebaciti nikakva jača osetljivost na sugestije nego drugim narodima.

Hitler je Nemcima obećao u spoljnoj politici oslobodenje od versajske nepravde, a u unutrašnjoj politici zaposlenost i likvidiranje partiskih svađa. To su bili ciljevi, koje su svi uopšte želeli, tako da se sa takvim programom svaki dobar Nemac slagao. A ko bi mogao i ne biti za ovo?! Ovako jasno postavljeni ciljevi, koji su svakom poštenom Nemcu žarko na srcu ležali, privukli su Hitleru, u početku njegovog pokreta, milione onih ljudi koji su bili počeli da sumnjaju u sposobnost svojih državnika i u dobru volju bivših neprijatelja. Ukoliko je više bilo neuspelih konferencija, ukoliko su sve nepodnošljivije pritiskale reparacije, i ukoliko se duže održavala neravnopravnost, utoliko se veći broj svrstavao za Kukastim krstom (Hakenkreuz). Neophodno je da se potsetimo skoro očajnog stanja u Nemačkoj u toku zime 1932/33 godine. Tada smo imali preko 6 miliona nezaposlenih radnika, a to je značilo, računajući sa članovima porodica, nekih 25 miliona ljudi koji su gladovali; zatim, napuštenost radničke omladine, koja je u Berlinu i drugim velikim gradovima stajala nezaposlena po čoškovima ulica, pa uz to i porast kriminaliteta, što je sve dalo 6 miliona komunističkih glasova. A ovi milionski glasovi sigurno bi i dalje rasli, da ih nije Hitlerova Nacional-socialistička radnička partija svrstala u svoje redove i zadahnula novim idealima i novom verom.

Pri ovome se treba setiti i tog, da su kratko vreme pre toga Francuska i Velika Britanija zabranile privrednu uniju između Nemačke i Austrije, iako je ona trebalo da doneše malo olakšanja za obe zemlje, a da pri tome i dalje ostane bezopasna za zapadne sile. Austrija je tada takođe stajala na rubu ekonomске propasti, kao posledica Senžermenskog ugovora, koji je pretstavliao na toj strani Versajski ugovor o miru. Stoga je njen privredni opstanak bio nemoguć bez privrednog pripajanja (*Anschluss-a*) sa nekom velikom privrednom silom. Danas, pak, nadajmo se da će ovaj problem rešiti jedna evropska privredna unija. Ovo sprečavanje spajanja nemačko-austrijske privrede još je više ogorčilo tadašnje ljudi u Nemačkoj koji su još bili umereni i pristalice »prozapadne« politike. Ovo stoga, što je još bio znak potpunog nerazumevanja i očevidne pobedničke tiranije, koja je trajala punih 12 godina od svršetka Prvog svetskog rata i 6 godina posle prijema Nemačke u organizaciju Društva naroda. Ljudi koji odmereno ocenjuju ondašnje nemačke odnose smatraju da je ovaj događaj imao bitnog udela u Hitlerovim uspesima na izborima 1931 i 1932 godine.

Tako je Hitler jednog dana ipak uspeo da formira pod svojim barjakom toliko jaku partiju da je mogao da ne dopusti da se više ništa mimo njega dešava. Stari maršal fon Hindenburg, președnik Rajha, posle duže unutrašnje borbe, postavio je Hitlera za državnog kancelara. Svakako je ova odluka teško pala starom președniku, a s njim su i mnogi drugi Nemci odbili da priznaju ličnost Hitlera, kao i način na koji je on došao na vlast.

Čim je Hitler došao na vlast, likvidirao je opoziciju. Okrutnost kojom je ovo izvršeno, pokazala je dalje crte budućeg diktatora. On je mogao i da bez posledica ispoljava ovu svoju osobinu, jer je opozicija bila slaba, rasparčana, pa je, takoreći, bez borbe nestala čim je bila ozbiljno ugrožena. Stoga je sada Hitler mogao da doneše potrebne zakone i, oslanjajući se na njih, da otkloni pre-

preke koje su u Vajmarskom ustavu postojale protiv diktature pojedinca.

Okrutnosti u likvidiranju unutrašnjeg otpora vrhunila je u svojoj svireposti prilikom ubistva Rema (Röhm). Citav niz ubistava, i to ličnosti koje nisu imale nikakve veze sa Remom, već su iz raznih drugih uzroka postale nesimpatične, izvršen je čak i bez Hitlerovog znanja. Međutim, kazne za ovakve zločine ipak nikada nisu usledile. Stari maršal — predsednik Republike, nad kojim je već lebdela senka smrti, nije mogao ništa preuzeti. Tada je Hitler još smatrao za potrebno da izvinjavanjem pred oficirskim korom objasni ubistvo generala Šlajhera, kojom je prilikom obećao da se takvi događaji neće više ponoviti.

Činjenica da za gore pomenute zločine od 30 juna 1934 nije niko bio kažnjen, već je pokazivalo kolikim je opasnostima bio izložen pravni poređak u Nemačkoj. Sem toga, ova je činjenica u velikoj meri ojačala Hitlerovo saznanje o svojoj moći. Donošenje zakona, kojim je vešt rešeno pitanje Hindenburgovog naslednika, kao i isto tako vešt izveden plebiscit, praktično su najzad i formalno doveli Hitlera na čelo Rajha.

Hitleru je postavljeno pitanje, da nema namjeru da svoje mesto legalizuje restauriranjem monarhije? Na ovo je pitanje Hitler docnije odgovorio pred jednim skupom oficira u Berlinu, kojom je prilikom rekao da je o ovom pitanju detaljno razmišljao. U celoj istoriji je našao samo jedan primer da je jedan mudar vladar pored sebe držao izvanredno sposobnog kancelara, čije je sposobnosti priznavao i sa kojim je sarađivao na političkim pitanjima kao sa partnerom sve do kraja. To su bili car Viljem I i Bizmark. Svi ostali primeri iz istorije, koji su njemu poznati, ne pokazuju vladara takve duhovne veličine i mudrosti. O ovom pitanju se Hitler posavetovao i sa svojim prijateljem Musolinijem, ali ga Musolinijevo izlaganje teškoća, koje on ima sa kraljem Italije, nije ni najmanje oduševilo da sebe optereti još i ponovnim zavodenjem monarhije.

~~Hitler je izabrao diktaturu!~~

A SVAREĆ CUTALE?

Na ovaj način on je postigao čitav niz uspeha: likvidiranje nezaposlenosti, podizanje radnog morala, podizanje nacionalne svesti, otklanjanje partiskih svađa i frakcionaštva. Bilo bi nepošteno da se ovo ne prizna.

Posle učvršćenja unutrašnjeg stanja, Hitler je pristupio ostvarenju svog spoljnopolitičkog programa. Vraćanje Sarske oblasti, ponovno zavođenje oružanih snaga, vojno posedanje Rajnske oblasti, kao i prisajedinjenje Austrije (*Anschluss*) izvedeni su uz saglasnost i odobravanje nemačkog naroda. Inostrane sile su prečutno, a neke i javno, pravdale zahteve nemačkog naroda, što je pokazivalo dalekosežno razumevanje, čak i od strane zapadnih naroda, da se na osnovu osećanja pravičnosti jedared isprave tragične greške Versajskog ugovora. No, za Hitlera je bio daleko teži zadatak kada je preuzeo da oslobodi sudetske Nemce, koji su proveli dvadeset godina pod nepobitnim ugnjetavanjem od strane češkog nacionalizma.

Čehoslovačka država je bila u savezu sa Francuskom Republikom. Njeno stvaranje 1918 godine počivalo je na gaženju principa o samoopredeljenju naroda, a pokušaj da se ta greška sada ispravi, značio je za Francusku postavljanje savezničkog pitanja, što je pak, moglo da dovede do rata. Hitler je cenio državnike zapadnih zemalja prema utiscima koje je on o njima dotada bio dobio. Njegov visoko razvijeni politički instinkt omogućio mu je da oceni da je većina francuskog naroda, kao i njegovi merodavni državnici, za to da rešenje ovog problema, koji počiva na nepravdi, ne treba da bude razlog za rat. Slično je Hitler ocenjivao i shvatanje britanskog naroda sa kojim je želeo da živi u miru. I u tome se nije prevario. Britanski premijer Čemberlen (Chamberlain) i francuski pretsednik vlade Daladje došli su u Minhen, gde su, zajedno sa Hitlerovim prijateljem Musolinijem zaključili sa Hitlerom sporazum, koji je odobrio Hitlerovo nastupanje na Čehoslovačku. Ovaj sporazum je baziran, u principu, na mišljenju politički dalekovidog

britanskog posmatrača, lorda Ransimena (Runciman). Tako je minhenski sporazum u početku sačuvao mir, ali je on ponovo ojačao Hitlerovo samopouzdanje i osećaj moći prema zapadnim silama. Ma koliko zapadni državnici bili dostojni pretstavnici njihovih zemalja i radili u njihovom interesu u Hitlerovim očima je na kraju njihova gotovost na kompromis pokazivala da ona dolazi kao posledica pritiska njegove ličnosti na njih. Upozorenja od strane onih Nemaca, koji su poznavali britanski narod, ostala su vapaj u pustinji i samo su još više učvršćivali Hitlera u njegovom stavu.

Prelaskom celog državnog aparata neograničeno u ruke Hitlera, bila je početkom 1938 godine vojska još jedina organizacija čijeg se otpora režim pribojava. Zato je ubrzo posle pripajanja Austrije, vojska bila na vešt i neodgovoran način lišena svojih vođa (Blomberg — Fričova afera), što je prošlo u okviru uspeha sa Anschluss-om. Tadašnji pretstavnici vojske, mada su jasno videli šta se radi, nemoćno su čutali. Pravo stanje stvari ostalo je pretčnom broju generala, kao i vojscu uopšte, nepoznato. Sve namere za pobunu ovog malog broja ljudi, koji je nešto i znao o tome šta se zbiva, ostale su samo u njihovim mislima ili u zabeleškama za memoare onih koji su ih pisali. U spoljašnjem manifestovanju ovakvi su ljudi sačuvali lojalnost prema Hitlerovom režimu. Ni sa koje strane nije bilo ni pomisliti na neko upozorenje, a kamo li na jasno izraženi otpor, da bi to većem krugu baš i u sastavu oružanih snaga — bilo poznato. Uostalom, kru-
govi opozicije postajali su iz godine u godinu sve manji,
jer je svako novo godište regruta, koje je stupalo pod
zastavu, dolazilo iz redova Hitlerove omladine (Hitlerju-
gend), koja je već učestvovala u radnim akcijama i preko
partije bila vezana za Hitlera. Takođe je i oficirski kor
iz godine u godinu postajao sve više prožet prilivom mla-
dih nacionalsocijalista.

Sve je to uticalo na porast Hitlerovog samopouzdanja, a sa porastom njegove moći unutar zemlje i uspeha u spoljnoj politici rasla je i njegova arogancija tako da,

sem njegove ličnosti, niko ništa više nije vredeo. Njegova nadmenost je zauzela nezdrave razmere i zbog ljudi osrednje pa čak i niže vrednosti, koje je on doveo na vodeće položaje Trećeg Rajha. Ukoliko je Hitler dosada i bio voljan da se sa nekim od njih posavetuje, ili bar da ih sasluša i stvari raspravi, otsada je postajao sve veći autokrata. Ovo se najčešće, između ostalog, ispoljilo u tome, što on od 1938 godine više nije ni držao vladine sednice. Ministri su radili prema ponaosob dobivenim direktivama od Hitlera. Zajedničko zasedanje i savetovanje vlade po krupnim političkim problemima više nikada nije vršeno. Mnogi ministri od ovog vremena nisu ni dospevali, ili bar vrlo retko, na referisanje Hitleru, čak i kada su na tome nastojali. Kada bi ministri neku stvar pokušali da po nadležnosti sprovedu, javljala se, pored državne i partiska birokratija. Hitlerovom devizom: »Da država ne zapoveda partiji, već partija državi!« stvorena je sasvim nova situacija. Vladina kompetencija je na taj način prešla na partiju, a to je značilo na oblasne partiske vode. Ovi se pak nisu uzdigli na ove položaje po svojoj spremi i sposobnosti, već isključivo na osnovu zasluga u partiji, pri čemu se uopšte nije uvek vodilo računa o karakternim i moralnim kvalitetima.

Kako su se mnogi partiski funkcioneri u izvršenju svojih zadataka ugledali na Hitlerovu okrutnost, to je politički moral svuda brzo opao. Državna uprava, po administrativnoj liniji, ostala je bespomoćna.

Isto se desilo i sa sudstvom. Fatalni zakon o punomoćstvu dao je diktatoru pravo da izdaje uredbe sa zakonskom snagom a da u tome i ne učestvuje parlament. Pa čak da je u ovome parlament i učestvovao, u suštini se od 1934 godine ne bi ništa promenilo, jer je parlament bio samo formalno izabran na osnovu opštег jednakog i tajnog glasanja. Ovakav slučaj doživljujemo sada u zahvatu moći Sovjetskog Saveza.

U proleće 1939 godine prepotentnost Hitlerova je bila otišla tako daleko da je on odlučio da Čehoslovačku pripoji Rajhu kao protektorat. Pa i ovaj mu je korak

uspeo, a da ne dođe do rata, ali se već moralo malo više razmisliti nad ozbiljnim upozorenjima koja su dolazila iz Londona. Posle okupacije Čehoslovačke, pripojen je Rajhu i Memel. Ugled i položaj Rajha već su sada izgledali toliko jaki da se dalje postizanje nacionalnih stremljenja moglo prepustiti razvoju mirnim putem. No, Hitler je bio daleko od ovakvog shvatanja. Čovek se može pitati za uzrok svemu ovome. Između ostalih moglo bi se reći da je uticala i Hitlerova slutnja da će rano umreti, jer je često govorio: »Ja znam da neću ostariti. Zato ja nemam mnogo vremena da bih mogao čekati. Moji naslednici neće imati istu energiju kao ja. Oni će biti suviše slabi da donose teške odluke, koje se moraju doneti. Zato ja moram to za svoga života da učinim!«

Tako je on potsticao samog sebe, svoje saradnike, ceo nemački narod da ga sledi bez predaha na putu koji je izabrao. »Ako Fortuna, ta boginja sreće, na svojoj zlatnoj kugli proleti pored nas, mora se odlučno poskočiti da bismo je uhvatili za krajeve njene haljine. Ako li to ne učinimo, ona će iščeznuti za navek!« Potom je skočio!

U jesen 1939 godine Hitler je sebi postavio za cilj pitanje poljskog Koridora. Predlozi koje je postavio Poljacima, — posmatrano unazad — moglo bi se uzeti da su bili umereni. Ali Poljaci, naročito njihov ministar inostranih poslova Bek, nisu hteli da se sporazumeju. Oni su se uzdali u britanske garancije, koje su im bile u jedno vreme zagaranfone, dok se nisu kolebali u tome koji put da izaberu, pa su izabrali — rat!*) Pošto je kocka bila bačena, Engleska je objavila — a pod njenim uticajem i Francuska — jednovremeno rat Nemačkoj. Tako je izbio Drugi svetski rat. Hitlerovo nastojanje, da sukob ograniči samo na Poljake, propalo je.

Pre početka rata protiv Poljske, Hitler je još bio oprezan, pa je sebi osigurao pozadinu paktom sa Sovjetskim Savezom. Time je u početku bio izbegnut strah od

*) Izjave poljskog maršala Ridj-Smiglija u proleće 1939 godine u Gdansku (Dancig).

rata na dva fronta. Ovim ugovorom o nenapadanju sa SSSR-om Hitler je, ipak, uprkos svog ličnog antiboljševističkog ubeđenja, postupio u interesu državne politike. Njegova nesigurnost u tome kako li će nemački narod ovaj korak primiti proizlazi iz ranijeg izlaganja koje je meni za vreme doručka učinio u mesecu oktobru 1939 godine, kada smo za stolom bili samo nas dvojica.*)

Međutim, narod je, a naročito vojska, bio zadovoljan time što je bila obezbeđena pozadina, mada je ulaskom zapadnih sila rat proširen u pogrešnom pravcu. Za nemački narod i vojsku zaista nije bilo nikakve potrebe za nekim ratom protiv Sovjetskog Saveza. I narod i vojska bi bili srećni, da su mogli, posle završetka operacije na zapadu u 1940 godini, da dodu do jeftinog mira.

Po završetku operacija na zapadu, Hitler je stajao na vrhuncu svojih uspeha. Ali je, ipak, crv bio počeо da najeda građu, pošto su kod Denkerka britanske ekspedicione snage uspele da se najvećim delom evakuisu. Stoga je Winston Čerčil imao potpuno pravo kada je ovaj događaj, uprkos britanskih gubitaka, slavio kao pobedu, i to, pre svega, kao pobedu britanskog vazduhoplovstva nad nemačkim.**) Jer, kod Denkerka, kao i nešto docnije nad Engleskom, nemačko vazduhoplovstvo je pogrešnom upotrebom pretrpelo tako velike gubitke da je svoju raniju i inače beznačajnu nadmoćnost zauvek izgubilo.

Za pogrešnu upotrebu nemačkog vazduhoplovstva snose podjednaku odgovornost Hitler i Gering. Sva hrabrost i vojnička i tehnička sposobnost nemačkog vazduhoplovstva nisu bile u stanju da nadoknade sujetu svog vrhovnog komandanta i Hitlerovu popustljivost prema njegovom prvom doglavniku. Tek je mnogo docnije Hitler stekao pravo mišljenje o Geringovoј vrednosti — ili mnogo tačnije rečeno — o njegovoј nesposobnosti, ali je bilo karakteristično da iz »državnopolitičkih razloga« nije

*) Uporedi str. 98.

**) Uporedi Čerčilove *Memoare iz Drugog svetskog rata*, II knjiga, nemački prevod, str. 143 i dalje.

izvršeno njegovo smenjivanje, mada je, nažalost, taj položaj u vazduhoplovstvu imao odlučujući značaj za ishod rata.

Mnogo je puta tvrdeno da je Hitler imao neograničeno poverenje u svoje »stare borce«. Što se pak tiče samog državnog maršala, ovo se, nažalost, naročito potvrdilo. On ga je dosta često jako kudio, ali nikada nije izvukao potrebne zaključke iz svojih jasnih zapažanja o njegovoj vrednosti.

Rat 1940 godine je obelodanio još jednu drugu crtu Hitlerovog karaktera. Hitler je bio veoma smeо u sastavljanju svojih planova. Napad na Norvešku bio je veoma smeо plan, a isto tako i tenkovski probоj kod Sedana. U oba ova slučaja, on je usvojio najsmelije predloge. No, ako bi prilikom izvršenja izbile prve poteškoće, on bi klonuo duhom — nasuprot njegovoj nepokolebljivoj istrajnosti u odnosu na političke teškoće — u vezi sa vojnim problemima, jer je instinkтивно osećao svoj nedostatak dара na ovom polju.

Ovo se potvrdilo u Norveškoj, kada je stanje kod Narvika postalo kritično, te je trebalo imati živaca i ne popustili. Ovde je zasluga pripala potpukovniku fon Losbergu i generalu Jodlu, koji su snasli situaciju. Isto se dogodilo i kod Sedana kada se radilo o brzoj eksploataciji velikog početnog uspeha, koji je iznenadio kako Hitlera tako i njegove savetnike. Ja sam zaustavljen Hitlerovim naredjenjem prvo 15 a potom i 17 juna 1940. Što ja nisam stao nije Hitlerova zasluga. Ali je najstrašnije bilo moje zadržavanje na reci Aa, pred Denkerkom,*) čime je Englezima bilo jedino omogućeno da se ispred nās povuku u tvrđavu i ukrcaju u svoje brodove. Da je bilo slobode u izvođenju operacije kod oklopnih jedinica, mi smo, realno posmatrano, mogli biti sigurno pre Engleza u Denkerku i mogli bismo ih otseći od morske obale. Ovako izveden udar, bitno bi povećao izglede

*) Uporedi str. 135 ovog dela.

na uspeh nemačkog desanta u Englesku, pa bi mogao doprineti, uprkos Čerčilovoj energiji, da se naši neprijatelji privole na pregovore o zaključenju mira.

Ali je Hitler učinio još jednu dalju grešku. Sakato primirje sa Francuskom, obustavljanje operacija na zapadu pre izbjivanja na obalu Sredozemnog Mora, odustajanje da odmah preduzme iskrcavanje u Afriku, kao i da izvrši napad na Suecki Kanal i Gibraltar odmah po okončanju operacija u Francuskoj, što je sve potvrđivalo tačnost tvrđenja: Hitler je odvažan, čak i preterano smeо u planiranju, ali je plašljiv u izvođenju svojih vojnih namera. Za Nemačku bi bolje bilo da je on smisljenije i obazrivije planirao, a brzo i svesno izvodio, jer i poslovica kaže: »Prvo meri, pa onda seci!« (*Erst wägen, dann wagen*).

Pitanje poduhvata u Africi bilo je uslovljeno još i činjenicama što je Hitler smatrao da mora pri ovome voditi računa i o Musolinijevom mišljenju i, što je on, osim toga, bio sputavan čisto kontinentalnim koncepcijama. Njegovo lično poznavanje sveta bilo je vrlo malo, a nije imao nikakvog razumevanja za pitanja u vezi sa vladanjem morima. Ja se ne sećam da li je pročitao knjigu američkog admirala Mahana *The Influence of Seapower upon History*.* U svakom slučaju, Hitler nije radio kako se u ovom delu preporučuje.

Zbog ovog nedostatka, on je stajao u letu 1940 godine neodlučan pred nerešenim zadatkom kako da dovede nemački narod do mira. On nije znao kako da postupi sa Englezima. Njegove oružane snage su stajale spremne. Ali one nisu mogle dugo ostati neaktivne u mobilnom stanju. Zato je on osećao da mora preuzeti dejstva. Šta se moglo dogoditi? Stari ideoološki neprijatelj, protiv koga se on već stalno i dosada borio i čije mu je likvidiranje donelo velike mase birača, stajao je netaknut na njegovoj istočnoj granici. On je osećao iskušenje da se jedared u potpunosti obračuna sa Sovjetima

* Uticaj pomorske moći na istoriju. Iste Mahanove po stavke se vide i u njegovom delu *Strategy Naval* (»Pomorska strategija«) koju je izdalo »Vojno delo« 1959 godine. Prim. prev.

i da tako iskoristi vreme koje mu je privremeno zatišje na glavnem — Zapadnom frontu — ostavljalo. On je jasno shvatio opasnost koja preti Evropi i celom zapadnom svetu od komunizma otelovljenog u Sovjetskom Savezu koji teži svetskoj dominaciji. U ovome je znao da je na njegovoj strani saglasnost većine svog naroda, kao i vrlo velikog broja Evropljana po svim zemljama. Zaista je bilo sasvim drugo pitanje vojno izvršavanje njegovih zamisli.

On je u početku mogao zamisao o ovoj borbi da uzima i olako, ali je ona malo-pomalo postala stvarnost. Njegova neobično živa mašta učinila je da je on potcenio jačinu sovjetske moći. On je tvrdio da je motor na zemlji i u vazduhu otvorio nove izglede za uspeh tako da je upoređenje sa operacijama švedskog Karla XII i Napoleona postalo nerealno. On je tvrdio da može sa sigurnošću računati na slom sovjetskog sistema, samo ako bi prvi udarci bili uspešni. Dalje je verovao da bi ruski narod tada prihvatio njegove nacionalsocijalističke ideje. Ali, čim su operacije otpočele, dogodilo se mnogo štošta što je sprečavalo da se ova promena fronta izvrši kod narodnih masa. Rđavim postupcima i upravom nad okupiranim teritorijama od strane viših partiskih predstavnika i ciljem da se razbije ruska država i veliki delovi pripoji Nemačkoj ujedinjeni su svi Rusi pod Staljinovim zastavama, i oni su se otsada borili za svoju matušku Rusiju protiv stranog zavojevača.

Za ovu grešku krivo je njegovo potcenjivanje svih drugih rasa i nacija. Ovo se već još pre rata grozno pokazalo u Nemačkoj prilikom onako sudbonosno kratkovidne okrutnosti i nedgovornosti u postupcima sa Jevrejima. Sada je to uzimalo sve teže forme. Ako je išta služilo zato da se naškodi stvari nacionalsocijalizma i interesima Nemačke, to je svakako bila ova ludost.

Hitler je htio da ujedini Evropu, ali je ova njegova namera bila zbog nepoštovanja raznih nacionalnih karakteristika i njegovih centralističkih metoda već unapred osuđena na neuspeh.

Rat protiv Sovjetskog Saveza ubrzo je pokazao granice mogućnosti nemačkih moći. Ali Hitler iz toga nije izvukao potrebne zaključke, pa da obustavi započeti poduhvat ili da ga bar ograniči, već je produžio da prodire dalje u beskrajan prostor. Sa bezobzirnom okrutnošću on je mislio da potčini Sovjetski Savez. U neshvatljivoj zaslepljenosti, Hitler je objavio rat čak i Sjedinjenim Američkim Državama. Istina je da je dopuštanjem predsednika Ruzvelta da se otvara vatra na nemačke brodove na moru već bilo stvoreno takvo stanje koje nije više bilo daleko od rata. Ali je, ipak, od toga stanja do objave rata od strane Nemačke moglo proteći duže vreme, da nije preterana Hitlerova arogancija učinila tome kraj.

Zajedno sa ovim zaprepašćujućim korakom, odigrala se i prva odlučujuća porazna bitka na bojištima oko Moskve. Hitlerova je strategija zbog nedoslednosti i podložnosti stalnim promenama odluka doživela krah. Sada je trebalo da se bezobzirnom okrutnošću prema svojim trupama nadoknadi ono što je propustio mozak čoveka koji je o svemu odlučivao. Ovo je uspevalo za izvesno vreme. Ali nije moglo biti za duže vreme dovoljno potsećanje nemačkih vojnika na grenadire Fridriha Velikog i na žrtve koje je od njih zahtevao moćni kralj i vojskovođa. Nije više bilo dovoljno da Hitler svoju ličnost izjednačuje sa nemačkim narodom, i da uime toga zanemari osnovne životne potrebe naroda.

A sada bih prešao na iznošenje ličnih Hitlerovih osobina, kako sam ih ja ocenio. Kakav je to bio čovek? On je bio vegetarijanac, antialkoholičar, nepušač. Ovo su bile, uzete za sebe, veoma cijene osobine, koje su poticale iz njegovog ličnog ubeđenja i njegovog asketskog načina života. Ali u vezi s tim, treba istaći i njegovo fatalno izolovanje od ljudi. On nije imao nijednog pravog prijatelja. Čak i njegovi najstariji partiski drugovi bili su mu samo siedbenici, ali ne i prijatelji. Ukoliko sam ja mogao videti, on nije bio blizak nikome. On nikome nije poveravao svoje unutrašnje ja. Nije imao nikoga sa kim bi mogao otvoreno menjati svoje misli. Kako nikada

nije našao nijednog prijatelja, to nije imao ni dublje ljubavi prema nekoj ženi. Ostao je neoženjen. Nije imao nijedno dete. Sve ono što je jednom zemaljskom životu sveto, prijateljstvo plemenitih ljudi, iskrena ljubav prema ženi, ljubav prema svojoj deci, sve je to njemu zauvek bilo i ostalo strano. On je išao usamljen kroz život koji je bio ispunjen njegovim džinovskim planovima. Jedino su njegovi odnosi sa Evom Braun protivurečili gore rečenom, dok ja lično, međutim, nisam ništa znao o tim odnosima, niti znam da sam ikada video Evu Braun, mada sam se pred kraj mesećima skoro svakog dana sretao sa Hitlerom i njegovom pratnjom. Tek sam u zarobljeništvu saznao za ovu njihovu vezu. Očevidno je da ova žena nije imala nikakvog uticaja na Hitlera, možemo reći, nažalost! Jer bi on mogao biti samo čovečniji.

Tačav je bio diktator Nemačke, čovek kome su nedostajali kako mudrost tako i smisljenost njegovih velikih idea Fridriha Velikog i Bizmarka; čovek koji je usamljen neumorno hitao iz uspeha u uspeh, a potom iz neuspeha u neuspeh, uvek težeći da ostvari svoje džinovske planove, držeći se pritom grčevito svog cilja do poslednjeg izgleda na uspeh i identificujući sve više svoju ličnost sa nemačkim narodom.

On je pretvarao noć u dan. Do daleko posle pola noći ređali su se referati jedan za drugim. Njegov obed sa pripadnicima štaba Vrhovne komande oružanih snaga — do katastrofe kod Staljingrada — služio mu je kao vrsta kratkog predaha, ali je otada obedovao samo sâm. Redak je slučaj bio kada bi pozivao jednog ili dva gosta za svoj sto. Za stolom bi brzo pojeo svoju porciju povrća ili nekog testa. Pri tome je pio samo hladne vode ili čašu neprevrelog piva (Malzbier). Posle završenog večernjeg referisanja, on bi satima još sedeo sa ađutantima i sekretaricama i govorio o svojim planovima sve do zore. Tek tada bi se povlačio na kratak počinak. Iz sna je najčešće buđen lupanjem metle čistačica o vrata njegove spavaće sobe najkasnije oko 9 časova. Potom bi dolazilo

kupanje u pregrejanoj vodi, koje je trebalo da ponovo aktivira još malaksali organizam. Ukoliko je sve dobro išlo, izgledalo je da mu ovaj neredovan način života ne pričinjava nikakve vidljive posledice. Ali kada su se počeli ređati neuspesi, nervi su popustili, te je morao uzimati sve veće količine droga. Počeo je primati injekcije da bi mogao da ispava, kao i da bi se opet rasanio, srce smirio ili sebe ponovo aktivirao. Njegov lični lekar dr Morel davao mu je sve što je tražio, ali je njegov pacijent često tražio veće doze nego što bi mu on prepisao, naročito kod leka za srce, koji je sadržavao strihninu, tako da je vremenom ruinirao i telo i duh.

Kada sam ga posle staljingradske katastrofe, prvi put video nakon 14 meseci, primetio sam velike promene u njegovom stanju. Leva ruka mu je drhtala, bio je pognut, ukočena pogleda sa nešto iskolačenim očima koje su bile bez sjaja; na obrazima su se pokazivale crvene mrlje; postajao je sve prgaviji. Lako je gubio vladanje nad sobom čim bi se ražljutio i tada su njegove reči i odluke bile neuračunljive. Spoljašnji znaci njegovog oboljenja bili su sve uočljiviji, dok ih je svakodnevna okolina, zbog naviknutosti, jedva primećivala. Najzad, posle atentata od 20. jula 1944., drhtala mu je ne samo leva ruka, već cela leva strana tela. On je morao da stavlja desnu ruku na levu, kao i desnu nogu preko leve noge, da bi za vreme sedenja bar donekle prikrio svoje drhtanje. Njegov hod je bio sasvim spor i nesiguran, više se vukao, a držanje pogureno. Ako je htio da sedne, morala mu se primaći stolica. Duh mu je još uvek ostao čvrst, ali je ta čvrstina ipak imala nečeg stravičnog, jer je ona proizilazila iz nepoverenja u ljude, kao i nastojanja da prikrije svoju telesnu, duševnu, političku i vojničku propast. Tako je on počkušao da odmanjuje kako sebe samog tako i sve ostale, samo da bi svoju tvorevinu održao, jer je on bio svestan kakva je stvarnost oko njega i kako stoje njegove stvari.

Sa fanatičnom žilavošću hvatao se on i za poslednju slamku, koju bi primetio, samo da bi sebi i svoje delo spasao od propasti. On je celog sebe i svu svoju snažnu volju posvetio ideji, kojom je u celini bio prožet: »Nikada ne popustiti i nikada ne kapitulirati!« (»Niemals nachgeben und nie kapitulieren!«) On je ovo toliko puta izgovorio; sada je morao i da održi.

Tako je u ovom čoveku, koga je nemački narod uzdigao od malih početaka do najvišeg vrha u državi, pošto je od njega očekivao da stvori jedan nov socijalistički poredak, da podigne zemlju iz poraza posle Prvog svetskog rata i ostvari mir unutra i oko zemlje, demon nadjačao genija. Napušten od svog dobrog providenja, završio je svoj životni put potpunim uništenjem svog vlastitog dela, a s njim je posrnuo u provaliju jedan dobar, pristojan, vredan i odan narod.

Lekari sa kojima sam razgovarao u zarobljeništvu i koji su poznavali Hitlera i njegovo zdravstveno stanje, rekli su da je on imao *paralysis agitans* ili takozvanu Parkinsonovu bolest. Laici u medicini su mogli potpuno jasno da primete simptome bolesti, ali nisu mogli da postave pravilnu dijagnozu. Prvi lekar koji je Hitlerovu bolest tačno ustanovio — čini mi se početkom 1945 godine — bio je berlinski profesor dr De Krinis, koji je ubrzo posle toga izvršio samoubistvo. Tako je njegova dijagnoza ostala tajna. Njegovi lični lekari su čutali. Vlada Rajha nije imala jasnú sliku o Hitlerovom stanju zdravlja. Pa čak i da je to tačno znala, bilo bi pitanje, da li bi ona uopšte mogla preuzeti potrebne mere. Moglo bi se pretpostaviti da klica ove užasne bolesti ne potiče od neke venerične zaraze iz prošlosti, već od preležane neke teške prehlade, verovatno gripe glave. No, o ovome neka odluče lekari. Za nemački narod je ostalo da sazna da je čovek, koji je bio na njegovom čelu, i u koga je on imao bezgranično poverenje, kakvo je retko koji narod imao u svog glavara, — bio bolestan. Ova je bolest bila njegova nesreća i zla sudbina, ali takođe i njegovog naroda.

PARTIJA

Ako se izuzme ličnost zamenika Vođe, Rudolfa Hesa, najistaknutija ličnost Nacionalsocijalističke partije bio je Herman Gering, koji je bio određen da eventualno nasledi Hitlera. Gering je bio aktivni vazduhoplovni oficir iz Prvog svetskog rata, naslednik Rihthofena kao pilot-lovac, nosilac Ritterskog ordena za zasluge (*Ritter des Ordens Pour le Mérite*), a posle rata je bio jedan od osnivača jurišnih odreda (*Sturm Abteilungen ili skraćeno SA*).

On je bio veoma bezobziran i neobuzdan čovek, koji je u početku razvio veliku delatnost i postavio osnove za izgradnju modernog nemačkog vazduhoplovstva. Pitanje je da li bi se bez njegove energije i nastojanja uopšte uspelo u stvaranju trećeg samostalnog vida oružanih snaga, pogotovu kada se ima u vidu nedovoljno razumevanje pretstavnika starijih vidova oružanih snaga za zaista savremen razvoj i za operativnu upotrebu osposobljenog vazduhoplovstva, pa čak i pri izvanrednim sposobnostima prvog načelnika Vazduhoplovnog generalštaba, generala Vevera (Woever).

No, pošto je Gering svojim kumovanjem uspeo da mlado nemačko vazduhoplovstvo vidno uzdigne, podlegao je iskušenjima novostečene moći, pa se odao feudalnim manirima u privatnom životu, sakupljanju raznih ordena, dragosrđu kamenja, i retkih antikviteta, kao i zidanju sebi poznate poljske rezidencije »Karinhall«, i odao se vidnim zadovoljstvima trpeza i svemogućim orgijama. Razgledajući neke stare slike, u jednom istočno-pruskom dvorcu, Gering je uzviknuo: »Krasno! Ja sam zaista čovek Renesanse. Ja volim raskoš i sjaj!«

Njegovo odelo je uvek bilo nešto naročito. U svojoj rezidenciji »Karinhall«-u i lovnu on je imitirao stare Germane (Tevtonce), dok je na službi nosio uniformu van svih propisa. Na nogama je nosio crvene čizme za jahanje, sa pozlaćenim mamuzama, iako to avijatičarima nije ni najmanje pristajalo, dok je prilikom odlaska Hitleru na

referisanje nosio dugačke pantalone i crne šimi cipele. Preterano je upotrebljavao parfeme i šminku lica, dok su mu prsti na rukama bili načićeni masivnim prstenjem sa velikim kamenima, koje je uživao da pokazuje. Ove upadljive pojave kod njega pokazivale su, sa medicinske tačke gledišta, poremećaj u muškim hormonima.

Budući vrhovni opunomoćenik za četvorogodišnji plan, imao je ogroman uticaj na privredu zemlje.

U političkom pogledu je bio dalekovidniji nego njegovi ostali drugovi iz partije, jer je u poslednjem času pokušao da spreči izbijanje rata, služeći se pritom svojim švedskim poznanikom, Birgerom Dalerusom, ali, nažalost, bez uspeha.

U ratu je uopšte štetno delovao. On je precenjivao svoje vazduhoplovstvo i snosi punu odgovornost za obustavljanje prodiranja ka Denkerku, za neuspeli napad na Englesku, za obećanje neostvarljivog snabdevanja vazdušnim putem 6 armije, opkoljene kod Staljingrada, kao i za Hitlerovu zapovest, koja je iz toga proizšla, da se ovaj grad po svaku cenu drži, i za mnoge druge naše neuspехе.

Ceneći po onome što sam kod njega zapazio od 1943 godine, on se vrlo loše ili nimalo nije razumevao u upotrebu vazduhoplovstva. Ukoliko se, pak, mešao u rad kopnenih snaga, to je uvek bilo ili neumešno ili ispunjeno jakom netrpeljivošću.

Njegova uloga predestiniranog Hitlerovog naslednika učinila je da je postao vrlo prepotentan.

Hitler je najzad u avgustu 1944 uvideo pravu nesposobnost svog vrhovnog komandanta vazduhoplovstva. On ga je u prisustvu generala Jodla i mene oštro kritikovao: »Geringe! Vaše vazduhoplovstvo ništa ne vredi. Ono više ne zaslužuje da bude samostalan vid oružane sile. A za to ste Vi krivi. Vi ste lenj čovek!«

Kada je uvaženi maršal čuo ovakve reči, krupne suze su mu oblike lice. Nije našao ni reči da odgovori. Scena je bila toliko neprijatna da sam pozvao Jodla da izidemo u drugu prostoriju da bismo ih ostavili same. Posle ove

Scene ja sam tražio od Hitlera da izvuče potrebne posledice iz ovog njegovog saznanja, pa da na mesto maršala Geringa postavi jednog sposobnog vazduhoplovног generalа. Ja sam mu rekao da se ne može rizikovati ishod rata otvorenom neспособношћу čoveka kao što je bio Gering. Ali je Hitler odgovorio: »Ja to ne mogu učiniti iz državno-političkih razloga. Partija me ne bi razumela!« Moja primedba da su to baš državno-politički razlozi, koji nalažu, ako se uopšte hoće da se država održi, smanjivanje vrhovnog komandanta vazduhoplovstva, ostala bez uticaja. Tako je Gering ostao na svom položaju i do stojanstvu sve do kraja, mada se poslednjih meseci demonstrativno pridružio postupku Galana i svoje ordene i zlatne pletenice, u znak protesta protiv Hitlerove kritike vazduhoplovstva, poskidao sa sebe. Na referisanju o situaciji (*Lageverträgen*) dolazio je samo po naredenju Hitlera, kojom je prilikom bio sasvim skromno obučen, bez oznaka čina i ordenja, sa prostom vojničkom kapom na glavi, što je sve neobično odudaralo.

On se retko kada usudio da kaže istinu Hitleru.

Tek u zatvoru i načinom svoje smrti Gering je uspeo da nešto iskupi od svojih ranijih propusta. On je svojim samoubistvom izbegao suđenje zemaljskih sudija, pošto bje pre toga otvoreno branio svoj rad.

Najneprozirnija ličnost među Hitlerovim doglavnicima bio je državni SS-vođa Hajnrich Himler. Bio je to nesugledan čovek, opterećen mnogim znacima rasne inferiornosti, koji je po spoljašnosti činio utisak jednog prostog čoveka, mada se trudio da bude učitiv. Njegov način života je bio sušta suprotnost Geringovom životu i mogao bi se prosto nazvati spartanskim.

Njegova je mašta bila utoliko veća. On već kao da nije živeo na ovoj planeti. Njegovo učenje o rasama bilo je pogrešno i navelo ga je na teške zločine. Njegov spokusajda se nemački narod prevaspita u nacionalsocijalizam, odumro je u koncentracijskim logorima. Još u 1943. godini, dugo posle katastrofe kod Staljingrada, on je još očvrsto verovao da će moći da Nemcima naseli

Rusiju sve do Urala. Kada sam mu ja uzgred u razgovoru jednom prilikom rekao, da će biti nemoguće da se nađe toliko dobrovoljaca za koloniziranje čak i najbližeg istoka, on je uporno dokazivao da će to izvesti putem prisiljavanja i vojnih obveznika sa sela sa kojima će zemlju ponemčiti sve do Urala.

O načinu postanka i razvoja Himlerove rasne teorije, iz svog ličnog posmatranja i zapažanja ja ne bih mogao ništa da kažem. Hitler i Himler su uspeli da ovaj deo svog programa održe uvek u strogoj tajnosti.

Himlerove »vaspitne metode« pomoću koncentracijskih logora su, uostalom, postale dovoljno poznate. O njima je u to vreme samo malo ko šta znao. O zločinima koji su po ovim logorima počinjeni, javnost je, kao i ja, o tome saznaла tek posle sloma. Sistem za držanje u tajnosti metoda primenjenih po koncentracionim logorima može se, bez preterivanja, nazvati genijalnim.

Posle 20. jula se u Himlera javlja i čisto vojnička ambicija. Ona ga dovodi na položaj vrhovnog komandanta rezervne vojske (*Oberbefehlshaber des Eratzheeres*), pa čak i komandant grupe armija na frontu. Na polju vojnog komandovanja Himler je brzo pokazao svoju potpunu nesposobnost. Njegova ocena naših protivnika može se s pravom nazvati detinjarija. Njegovo komandovanje Višlavskom grupom armija 1945 godine bilo je uslovljeno ličnim strahom. Uprkos svega toga, on je očuvao Hitlerovo poverenje sve do kraja. Ipak je i ovaj vitez bio ponizan pred diktatorom. Imao sam više puta priliku da se uverim kako su mu pred Hitlerom nedostajali samopouzdanje i građanska hrabrost. Najočigledniji primer za ovo je zaista bio onaj od 13 februara 1945.*)

Himlerovo najznačajnije delo je bilo stvaranje SS-trupa. Posle sloma Nemačke ova je organizacija osuđena u korenу. To nije pravo.

SS-trupe su postale od Hitlerove telesne garde. Njihovo je narastanje usledilo željom i potrebotom da se motri ne samo nad neupućenim narodnim masam, već i

*) Vidi tekst na str. 491 (u orig. 375).

nad članstvom partije. Posle zavođenja koncentracionih logora, Himler je sa svojim SS-trupama preuzeo nadzor i nad njima. Pri ovome je došlo do izdvajanja pretežno vojnih SS-formacija koje su nosile naziv *Waffen-SS* od opštih SS-jedinica (*Allgemeinen-SS*). Za stvaranje kadrova za vojne SS-formacije bio je zadužen bivši general Hauser, nekadašnji načelnik štaba moje stare divizije u Štetinu. General Hauser je bio veoma kvalitetan oficir, inteligentan i hrabar vojnik, besprekornog karaktera. Vojne SS-formacije imaju ovom izvanrednom oficiru beskrajno da zahvale, ništa manje za činjenicu da su bile izuzete od gnušnih optužbi, koje su posle sloma Nemačke bile baćene na njih na Nürnberškom procesu.

4 Za vreme rata su se, na Himlerovo stalno insistiranje, SS-jedinice brojno sve više razvijale. Od 1942 godine više nije bilo dovoljno dobrovoljaca za popunu njihovih mnogobrojnih formacija, tako da je njihova popuna vršena putem regrutovanja, kao i za divizije vojske. Usled toga su SS-jedinice izgubile onaj svoj specifični karakter dobrovoljačke partiske garde. No, Himlerov se uticaj ipak održavao baš u tome da SS-trupe imaju prvenstvo kako u popuni ljudstvom tako i u naoružanju. S druge strane, ovo je favoriziranje bilo beznačajno pri upoređenju sa osećanjem drugarstva koje je na bojnom polju postojalo između SS-jedinica i formacija kopnene vojske. Ja sam bio u borbi sa divizijom »Adolf Hitler« i SS-divizijom »Rajh«, a docnije, kao generalni inspektor oklopnih jedinica, obišao sam mnoge SS-divizije. Stoga mogu reći da su se ove jedinice u mojim očima uvek isticale kako visokim stepenom discipline, drugarskim osećanjima (*esprit de corps*), tako i uopšte svojim dobrim držanjem u borbi. One su se borile rame uz rame sa divizijama kopnene vojske tako da su, ukoliko je rat trajao duže, sve više postojale naše.

Međutim, van svake sumnje je šta je Himler želeo da postigne sa ovolikim povećanjem vojnih SS-jedinica. Zna se da ni Hitler ni Himler nisu imali poverenja u vojsku. Njihovi su putevi bili mračni i uvek je postojala

opasnost za njih da bi vojska mogla njihove namere na vreme da otkrije i da se suprotstavi. Zato su oni, uprkos negativnih strana, broj SS-divizija popeli na nekih (35). U sve većoj meri su formirane takozvane inostrane jedinice (*Ausländer Verbände*), koje su popunjavane strancima, tako da je njihova pouzdanost bila, zavisno od priroda, delom vrlo dobra ili u pitanju. No, Hitler je na kraju počeo da sumnja i u svoje najodanije pripadnike. Skidanje ljudstvu poveski sa rukava SS-jedinica u martu 1945 bio je dokaz Hitlerovog udaljavanja od njegovih SS-divizija.

Sasvim se druga ocena mora dati o vrednosti opštih SS-jedinica (*Allgemeine--SS*). I u ovim je jedinicama bilo idealnih ljudi, koji su u početku verovali da su pristupili redu ljudi koji su na sebe primili specijalne zadatke, pa će zato dobiti i specijalna prava. Među ovima se nalazio veliki broj karakternih i duševnih ljudi iz najraznovrsnijih slojeva i profesija, koji su velikim delom i bez pitanja od strane Himlera uvršćeni u SS-jedinice. Ali se vremenom menjala i ta slika preuzimanjem mnogobrojnih policiskih funkcija najsumnjivijeg karaktera. I opšte-SS jedinice su bile naoružane. Jedinice stranaca su takođe bile u stalnom porastu. One su bile znatno gore nego vojne SS-jedinice, što se može videti iz upoređenja brigada Kaminskog i Dirlevangera pri ugušivanju ustanka u Varšavi 1944 godine.*)

Sa jedinicama *SD* i njihovim *Einsatzkommandos*ima (jedinicama za akciju) nisam nikada imao veze, te stoga o njima iz svog iskustva ne mogu ništa da kažem.

Himler je završio svoj život samoubistvom, mada je ovaj korak ranije uvek osuđivao i prezirao, pa ga je bio zabranio svojim SS-jedinicama. On je time izbegao da mu sudi zemaljski sud, čime je svoja teška nedela svalio na manje odgovorne ljudе.

Jedan od najinteligentnijih ljudi iz uže Hitlerove okoline bio je dr Jozef Gebels, oblasni vođa Berlina i ministar za informacije naroda i propagandu. On je bio

*) Vidi stranu 418 (orig. 322).

vrlo vešt govornik i pokazao je ličnu hrabrost u borbi protiv komunista u Berlinu prilikom izbora. Ali je i on bio strašan demagog, beskrupulozan u svojoj agitaciji protiv crkve i Jevreja, protiv roditelja i školskih vaspitača, koji je snosio veliku odgovornost za zloglasnu takozvanu kristalnu noć (*Kristallnacht*) u novembru 1938 godine.

On je zaista bio u stanju da uvidi slabosti i greške nacionalsocijalističkog sistema, ali nije imao hrabrosti da ta svoja saznanja iznese i zastupa pred Hitlerom. On je pred Hitlerom — kao i Gering i Himler — bio samo jedan mali čovek. On ga se plašio, te ga je obožavao. Hitlerova sugestivna moć retko je kod koga drugog toliko jasno dolazila na videlo kao kod Gebelsa. Veoma govorljiv agitator, bio je uvek nem pred Hitlerom. On se uvek starao da pronikne u Hitlerove misli, pa se njih i držao u svojoj inače skoro genijalnoj propagandi, rukovodeći se željama Hitlera.

Mene je naročito razočarao kada ni 1943 godine nije imao hrabrosti da, kako se to kaže »kuje gvožđe dok je bilo vruće« i zatraži od Hitlera da reši pitanje vrhovnog komandovanja oružanih snaga i vođenja države.*)

Usled ove njegove neodlučnosti, on je sada morao, kako sebi tako i svojoj porodici, da pripremi onako užasan kraj, koji je još onda naslućivao.

Pored Himlera je najmračniji čovek Hitlerove okoline bio državni vođa *Martin Borman*. On je bio četvrtaste glave, jakih vilica, oduran i zatvoren čovek koji je uopšte imao ružan način ophodenja. On je mrzeo vojsku i u njoj gledao većitog protivnika za neograničeno vladanje partijom. Zato je nastojao, sa uspehom, da joj na sve moguće načine naškodi, da seje razdor i nepovereњe, da ometa sprovođenje neophodnih mera, da potiskuje dostojeće ličnosti iz Hitlerove okoline, kao i sa drugih važnih položaja, a na njihova mesta da dovodi kojkakve nakarade.

*) Vidi stranu 340 i 381 (orig. 268 i 294).

Bormān je sprečavao da Hitler bude pravilno obavešten o unutrašnjem političkom stanju. On je čak sprečavao oblasne vode (*Gauleiter-e*) da viđaju Hitlera. Tako se došlo čak do toga da su oblasne vođe — u prvom redu Forster, iz Zapadne Pruske, i Grajzer, iz Vartegaua — dolazili k meni, vojniku, na koga se gledalo sa nepoverenjem, i molili me da im omogućim da odu na referisanje Hitleru, jer oni ne mogu redovnim partiskim putem, preko Bormana, da dođu do Vođe.

Ukoliko je Hitler postajao bolesniji, i ukoliko se ratna situacija pogoršavala, utoliko je manje ljudi dobijalo pristup diktatoru. Sve je moralo da se obavlja preko ovog mračnog tipa, Bormana, i on je imao uspeha sa svojim mahinacijama!

Ja sam se češće puta s njim sukobljavao, jer je on nužne vojne mere njegovom kratkovidom partiskom politikom sabotirao. Pri tome je pokušavao da se meša i u čisto vojne stvari, što je ispadalo uvek na štetu samih stvari.

Bormān je bio siva eminencija Trećeg Rajha.

DRŽAVNE I OBLASNE PARTISKE VOĐE

Nacionalsocijalističkom partijom su na terenu rukovodile državne (*Reichsleiter*) i oblasne (*Gauleiter*) vođe. Sve grane nemačkog života bile su zahvaćene i kontrolisane preko jedne partiske organizacije. To je počelo sa Hitlerovom omladinom (*Hitlerjugend*) i sa savezom nemackih devojaka (*Bund deutscher Mädel*). Posle napuštanja omladinskih organizacija, muška omladina (*Jungmannschaft*) stupaju u državnu službu rada (*Reichsarbeitsdienst*) na čijem je čelu stajao Hirl. Ova je organizacija postala od negdašnjih dobrovoljaca službe rada i bila je veoma korisna, blagodareći poštenju i dobroti njenog vođe i njegovih pomoćnika, mada bi se danas ovoj službi moglo prigovoriti za njenu strogo vojničku organizaciju i metod vaspitanja.

Na čelu nemačke Službe rada bio je državni organizacijski vođa (*Reichsorganisationsleiter*) dr. Lej. Organizacija »Snaga kroz radost« (*Kraft durch Freude*) brinula se o odmoru radnika, dok su se organizacije Zimske pomoći (*Winterhilfswerk*) i Nacionalsocijalističko snabdevanje (*N. S. Verflegung*) starale o oskudnima. Privatna pomoć i verska dobrotvorna društva nisu rado gledana, pa su čak i sputavana.

Još je postojao rukovodilac zdravstvene službe (*Reichsgesundheitsführer*) i poljoprivrede (*Reichsbauernführer*) i dr.

Pravne nauke trebalo je da se razvijaju u nacionalsocijalističkom duhu pod rukovodstvom državnog vođe Franka. Ali je baš na ovom polju nedostajalo nacionalsocijalizmu stvaralačkih snaga.

Na spoljnopolitičkom polju delovao je sa svojom organizacijom državni vođa Alfred Rozenberg, pored ministra inostranih poslova. Iz preteranog idealizma Rozenberg je često radio nasuprot zvanične politike što je bilo štetno.

Isto je tako bio regulisan i sport. Državni vođa za sport fon Čamer (Tschauder) i Osten vršio je ovu dužnost razumno tako da je na Olimpijadi uspeo da postigne zavidan ugled Trećem Rajhu.

Lista se završava jednom ženom koja je stajala na čelu Udruženja nemačkih žena (*Reichsfrauenführer*).

Gornjim nabranjem nisu svi pomenuti; lista ima za cilj samo da pokaže princip organizacije. Tu su na delu postojale mnogobrojne suprotne sile. Sve su ove sile delovale pored postojeće vlade, pa sledstveno tome, često i protiv nje.

Ovo dejstvo i suprotnost videće se još jasnije ako se baci pogled na sledeću kategoriju nacionalsocijalističkih dostojanstvenika, na oblasne partiske vođe (*Gau-leiter*).

Nacionalsocijalisti su hteli da daju Nemačkom Rajhu novu strukturu; zato su na mesto starih zemalja —

pokrajina izvršili novu podelu na oblasti (*Gaue*). Ovo preuređenje trebalo je da se pripremi postavljanjem na čelo svake oblasti po jednog gaulajtera (oblasnog vođe). Posle prisajedinjenja Austrije, uključivanja Čehoslovačkog protektorata, kao i osvajanja Poznanja i Zapadne Pruske, ove nove oblasti Nemačke su ostale van starih pokrajina, formirane u posebne oblasti (Reichsgane), koje su pokazivale buduću podelu Rajha. Ali je ova organizacija ostala na pola puta, kao i mnogi drugi planovi, koji su bili započeti sa na izgled velikom rešenošću, ali nikada nisu izvedeni do kraja.

Oblasne vođe su stvarno bile Hitlerovi nameštenici; u državnim oblastima su ih zvali »državni nameštenici«. Oni su postavljeni na ove položaje prema aktivnosti i zaslugama u partiji, a ne prema njihovoj sposobnosti i rezultatima u upravnoj službi, niti prema njihovim karakternim osobinama. Stoga je među njima bilo pored veoma cenjenih ličnosti i jedan broj lošeg elementa, koji nisu činili čast ni nemačkom imenu ni nacionalsocijalizmu.

Samo su mestimično bile uprave oblasti objedinjene sa najvišim vladinim organima, kao što je bio slučaj u Majnfrankenu, gde je oblasni vođa u isto vreme bio i predsednik vlade za tu oblast. Po pravilu, oblasne vođe su sedele pored ili iznad predsednika oblasnih vlada, odnosno predsednika vlade provincije, odnosno ministra-predsednika dotične zemlje.

Ipak, država, ustrojena po sistemu vođa (Führerstaat), kakvu je Hitler želio da stvari i kakva je bila predviđena partiskim programom i propagirana ustvari nije postojala. Štaviše u državnoj upravi je došlo do sve veće anarchije, koja je postojala sve gora određivanjem mnogobrojnih državnih komesara, generalnih opunomoćnika, specijalnih komisionara i drugih.

Isti je slučaj bio i sa mnogim drugim delatnostima: ogroman građevinski plan ostao je nedovršen, kao i plan izgradnje autoputeva i partiskih zgrada, preuređenje Berlina, Minhena i drugih velikih gradova, sve je ostalo

neostvareno. Takođe su otpočetka propale namere za velike nacionalne reforme. Školske reforme, pod rukovodstvom nesposobnog ministra prosvete, Rusta, takođe su otpale, kao i reorganizacija evangelističke crkve od strane državnog biskupa Milera. Tako se vide samo počeci grandioznih planova, od kojih nijedan nije završen, jer je svuda nedostajalo kako mudrosti, tako i umerenosti, pošto je poznata organizacija i na ovom polju bila uzela ludačke razmere. Tako je izbijanje rata učinilo kraj svim ovim stremljenjima.

HITLEROVA INTIMNA OKOLINA

Slika vodećih političkih ličnosti partije pokazuje više senki nego svetlosti. Hitlerovo poznavanje ljudi je podbacilo prilikom izbora vodećih ličnosti svoje partije. Otuda je za nas toliko čudnija stvar, da je u svojoj užoj okolini imao odabranih strogim izborom čitav red mladih ljudi, koji su, uprkos izlaganju raznim iskušenjima, ostali do kraja neuprljani. Vojni i partiski adutanti su bili dobro izabrani, kao i sve druge ličnosti koje su bile tamo zaposlene tako da su se isticali kako kulturnim i lepo vaspitanim ophođenjem tako i potrebnom diskrekcijom.

Najgore se pokazao u poslednje vreme, pored Bormana, stalni zamjenik Himlera, SS-brigadni vođa Fegelein, koji je, oženivši se sestrom Eve Braun, postao Hitlerov pašenog. On je ovu okolnost zloupotrebio i bezobzirno se ponašao, a isto tako i lični Hitlerov lekar dr Morel, čija je lekarska praksa bila veoma sumnjiva, kao i general Burgdorf, koji je, nažalost, posle smrti Šmunta, postao načelnik Personalne uprave. Ovi su ljudi sačinjavali jednu kliku, koja je stalno intrigirala i stvarala zadevice, praveći obruč oko Hitlera, koji mu je sprečavao da dokuči pravu istinu. Oni su se odavali preteranom uživanju alkohola i time — mada je to bilo u poslednje vreme, pred nemački slom — pružali žalostan primer.

VLADA

Pored jedinstvenog partiskog aparata, postojala je i nemačka Vlada (*Reichsregierung*). Prvobitni sastav Vlade, koji je bio još Hindenburg obrazovao, sastojala se od većine buržoaskih ministara i nekoliko nacionalsocijalista. Sem Hitlera, od članova partije su u vlasti bili ministar unutrašnjih poslova Frik i ministar za vazdužni saobraćaj Gering. Ali su ubrzo zatim bili pozvati u vladu i drugi partiski drugovi, kao ministar za narodno obaveštavanje i propagandu dr Gebels, ministar za narodnu prosvetu Rust, ministar za ishranu Dare, ministar pošta Onezorge, i dva ministra bez portfelja, Hes i Rem (Röhm),

Pored navedenih, u vlasti su ostali: fon Papen, kao vice-kancelar, ministar za inostrane poslove baron fon Nojrat (Neurath), ministar finansija grof Šverin fon Krozig, ministar rada Selte, ministar rata fon Blomberg, ministar privrede Hugenberg — posle čijeg je odlaska došao Šmit, a zatim Šah, ministar pravosuđa Girtner, ministar saobraćaja baron Ele fon Ribenah — docnije Dorpmiler. Svi su oni bili dobri, a delom i odlični stručnjaci za svoje resore. Njihov uticaj na Hitlera je bio mali.

Ukoliko je Nacionalsocijalistička partija postojala, Hitlerovim sasređivanjem državne vlasti u svoje ruke, sve čvršća i jača, ministri su bili sve više potiskivani ustranu, tako da se od 1938 godine ministarske sednice nisu više ni održavale, te je svaki ministar samo upravljao svojim resorom. Na taj način, oni više nisu mogli da imaju nikakvog uticaja na krupnu politiku Nemačke. U spoljnopolitičkom pogledu ovo se potvrdilo promenama, koje su nastale smenjivanjem ministra barona fon Nojrat (Neurath), ministar finansija grof Šverin fon Ribentropa. Upravu nad resorom ministarstva rata, a s tim i Vrhovne komande nad oružanom silom, Hitler je uzeo u svoje ruke istog dana. Fon Papen je bio izbačen posle 30 juna 1934. Docnije je i Šah smenio Funk. Hes je 1941 godine odleteo za Englesku.

Iz ovog kruga ljudi lično sam bliže poznavao samo ministra finansija grofa Šverin fon Kroziga, ministra rada fon Seltea, kao i tri nova ministra, koji su za vreme rata postavljeni — Tota i Špera (za naoružanje i ratnu proizvodnju) i ministra za ishranu Darea.

Grof Šverin fon Krozig je bio tip izvanrednog visokog nemačkog činovnika. On je jedan deo svog vaspitanja dobio u Engleskoj. Bio je to otmen i skroman čovek.

Ministar Selte, raniji vođa organizacije »Čelični šlem« (*Stahlhelm*), bio je pristojan čovek, ali bez ika-kvog uticaja.

Ministar Tot je bio inteligentan, u svemu umeren, sklon na popuštanje pri suprotstavljanju.

Ministar Šper je bio duša od čoveka između crva u poslednjim godinama Trećeg Rajha; dobar drug i otvoren karakter, inteligentan i prirodan. On je ranije bio privatni arhitekta, a potom, posle rane smrti Tota, postao je ministar, protivnik svake birokratije, nastojaо je da zdravim ljudskim razumom prilazi problemima. Mi smo saradivali u savršenom razumevanju i uzajamno se potpomagali, gde god nam je to bilo moguće, kao što je to, naravno, trebalo da bude. Ali bi se to moglo reći za vrlo mali broj visokih ličnosti Trećeg Rajha! Šper je uvek ostao objektivan i realan. Nikada ga nisam video preterano uzbudjenog. On je nastojaо da smiri i svoje delom veoma temperamentne saradnike, kao i da izglađi sporove između resora, ako već ne bi bio u stanju da nešto više učini.

Šper je imao hrabrosti da Hitleru otvoreno kaže svoje mišljenje. On mu je takođe blagovremeno i obrazloženo objašnjavaо, da mi rat ne možemo dobiti i da ga treba okončati. On je time navukao Hitlerovu mržnju na sebe.

Dare se već bio i pre rata suprotstavio Hitleru. Ali je on bio izolovan, besumnje mahinacijama njegovih konkurenata u partiji.

Sve u svemu, nažalost mora se reći da Vlada nije mogla da ispolji nikakav značajan uticaj na događaje Trećeg Rajha.

XIV. NEMAČKI GENERALŠTAB

Nemački Generalstab je tvorevina Šarnhorsta i Gnajzenaua. Njemu su kumovali duh Fridriha Velikog i nacionalna želja da se Nemačka oslobodi porobljivačkog jarma, koji joj je nametnuo Napoleon. Posle oslobođenja od Napoleonovog jarma, Evropa je utonula u dugogodišnji mir. Dugogodišnjim ratovima oslabljena privreda morala se ponovo podići; zato su države bile prisiljene da štede na vojnim izdacima. U ovako miroljubivoj Evropi pruski Generalstab se jedva osećao da je živ. U ovom mirnodopskom periodu stvoreno je najznačajnije vojničko naučno delo *Vom Kriege* (»O ratu«), koje je napisao direktor pruske Ratne škole Karl fon Klauzevic.

Ovo delo, od malo njih čitano, a od mnogih kritikованo, sadrži prvi pokušaj filozofije o ratu, odnosno pokušaj jedne analize o njegovim svojstvima, posmatranim sa jedne više, neutralne tačke gledišta. Ovo delo je imalo velikog uticaja na formiranje duha generacija nemačkih generalstabnih oficira. Iz njega je izrasla ona težnja za realnim i trezvenim posmatranjem i ocenjivanjem kako ljudi tako i stvari, čime su se naročito odlikovali nemački generalstabni oficiri. Ovo delo je takođe razvijalo patriotizam i idealizam, koji su inspirisali i oduševljavali pretstavnike Generalštaba.

Ako se, dakle, Šarnhorst, Gnajzenau i Klauzevic mogu smatrati duhovnim očevima prusko-nemačkog Generalštaba, to je maršal, fon Moltke zaista njegov naj-

veći i najusavršeniji sin. Šlifenovim rečima »mnogo od sebe davati, a мало se isticati; više biti, nego izgledati«,* najbolje se izražava kako Moltkeova ličnost tako i njegova škola. Blagodareći Bizmarkovoj velikoj državničkoj veštini, Moltkeu je podareno da vodi tri pobedonosna rata i da pomogne ujedinjenje nemačkog naroda i stvaranje nemačkog carstva. Time je on, u isto vreme, uzdigao autoritet i svog instrumenta — Generalštaba.

Posle Moltkeove smrti, verovatno je da Generalštab nije mogao ostati van uticaja uslova vremena sa početka ovog veka. Rastući prosperitet Nemačke posle pobedonosnih godina za njeno ujedinjenje odrazio se kako na oficirski kor tako i na Generalštab. S obzirom da je Nemačka, najzad, zauzela položaj prvoklasne evropske sile, to je kod njene vojske stvoreno neograničeno vojničko samopouzdanje, koje je došlo do najvišeg izražaja, naročito u Generalštabu kod intelektualne elite oficira, generalštabne struke. U takvim okolnostima ušao je Generalštab u Prvi svetski rat. U ovom ratu on je ispunio svoj zadatak. Sto se Generalštab u ovom ratu istakao više od generala nego što je to bilo ranije, to nije krivica do Generalštaba već mnogo više do samih generala, koji su, delom zbog starosti, delom zbog skučenog vladanja vojnom tehnikom, kao i jednostranim vršenjem trupne službe, sami doprineli da budu toliko prevaziđeni.

Mnogo se govorilo da je Generalštab za vreme Ludendorfa igrao preterano važnu ulogu. Međutim, bez ove silne i stvaralačke energije Ludendorfa, teško bi nemački Generalštab i nemačka vojska u Prvom svetskom ratu mogli da postignu onakve rezultate. Što je Nemačka u Prvom svetskom ratu ipak podlegla nadmoćnosti njenih neprijatelja, ne može se kriviti Ludendorf, jer je on tek u avgustu 1916 zauzeo ovaj odgovorni položaj, dakle, u trenutku kada bi rat već morao biti izgubljen da on i Hindenburg nisu došli. Ova dva velika vojnika su pri-

*) Viel leisten, wenig herfortreten; mehr sein als scheinen.
— Prim. prev.

*Ta kako moćno i tako nadeđeno
a sobom i generaciju i narodnu, da už moče
nositi "zemlju Rusiju" duže kao borobe u svijetu*

mila na sebe skoro natčovečanski i, u svakom slučaju, vrlo nezahvalan zadatak. Zato bi bilo nepravedno da se oni okrivljuju za sve što je posle usledilo. Stoga će Hindenburg i Ludendorf, uprkos nesrećnog ishoda rata i svih komplikacija koje su nastale posle poraza, ostati kao dva istaknuti pretstavnika od svega što je najbolje bilo u nemačkom Generalštabu. Težina borbi, koje smo morali voditi, često su prisiljavale Ludendorfa na teške mere i odluke koje su morale biti i bezobzirne. Mnogi od njegovih učenika smatrali su docnije da su nuždom nametnute i načini njegove delatnosti neophodni za lik jednog dobrog generalštabnog oficira; oni su nastojali da podrazavaju baš ovaj vrlo neprijatan način njegove ratne prakse. To je, pak, oformilo tip bezobzirnog karijeriste, koji nije priyatno delovao na svoju sredinu i koji je, nažalost, učinio da mišljenja o generalštabnim oficirama ne budu povoljna ni u trupi ni u javnosti. No, ako se razmotri veliki broj značajnih ličnosti, koje su bile pravi predstavnici prusko-nemačkog Generalštaba, to su ipak gore pomenuti slabi karakteri jedva mogli igrati neku ulogu.

Šarnhorst je seljačkog porekla, iz Donje Saksonske; bio je malo govorljiv, misaon, nesebičan, hrabar, skroman, čvrstog karaktera, druželjubiv. On je bio organizator pruske vojske za oslobođenje Pruske, osnivač Generalštaba, umro je od dobivene teške rane na bojnom polju.

Gnajzenau je bio Bliherov načelnik štaba, 1806 godine je branio Kolberg; živ, vatren, vanredne inteligencije, davao je savete svome komandantu u mnogobrojnim pobedonosnim kao i izgubljenim bitkama. Posle poraza u bici kod Linjija, 16 juna 1815, on je potsticao Blihera na brzi pokret u pravcu savezničkih snaga tako da je ova odluka dovela do savezničke pobeđe nad Napoleonom u bici kod Vaterloa, 18 juna 1815 godine.

Klauzevic nije zauzimao u ratu nikakav važniji komandni položaj, ali je napisao delo *Vom Kriege* (»O ratu«). On je bio čutljiv, povučen u sebe i jako studiozan,

čovek kakav se često nailazio među nemačkim generalštabnim oficirima. Za života bio je malo poznat, ali se zadovoljavao time što je uticao na dolazeću mladu generaciju.

Moltke je bio najznamenitiji načelnik Generalštaba nemačke vojske; poznat širom sveta kao mislilac, tvorac planova i u ratu izvanredan vojskovođa. Otmelog ponašanja, po prirodi uzdržljiv; delovao je snagom svoje misaone nadmoćnosti. Postao je tvorac škole. On nije bio samo veliki vojnik, već i jedan plemenit čovek, istaknut pisac, pažljiv posmatrač stranih naroda i običaja.

Šlifen je bio otmen, intelligentan, hladan, sarkastičan. On je morao da radi svoj ratni plan u vremenu nestabilne politike i državnog kancelara koji je malo vredeo. Nastojao je svojom jasnoćom i solidnim vojnim planiranjem da nadoknadi nesposobnost i neodlučnost političara. On je, kao i *Moltke*, imao pravilno shvatanje za tehnička dostaiguća vremena. Jasnoća i ubedjujuća snaga njegovih misli toliko su jako impresionirale njegovog naslednika, *Moltkea* mlađeg, da je njegov ratni plan, sa manjim izmenama, ostao na snazi i posle njegove smrti i počeo da se 1914 godine izvodi pod sasvim drugim okolnostima. Zato se neuspeh takozvanog *Šlifenvog* plana ne može pripisati *Šlifenu*, već samo njegovim nedoraslim naslednicima. *Šlifen* nije imao prilike da se pokaže na bojnom polju.

Hindenburg je bio prirodan, jasan, odlučan, dobrodušan i kavaljer; ljudima u koje je imao poverenje, davao je široko slobodne ruke u radu. On je, ipak, imao jasan uvid u događaje, i dobro je poznavao ljude. »Da je bitka kod Tanemberga bila izgubljena, ne bi se sporilo oko toga, ko bi bio odgovoran za poraz.«

Ludendorf je bio čovek jake volje, ogromne radne energije i izvanrednih organizatorskih sposobnosti. Zadovan vatrenim patriotizmom, poduhvatio se džinovskom snagom borbe da spreči poraz svog naroda. U najtežem vremenu dao je najviše.

Sekt je bio trezven um, promišljen i hladnokrvan čovek. Pred javnošću je činio utisak skoro stidljivog čoveka. Obdaren u domenu strategije, kao i na polju organizacije, ipak je za tehniku imao manjeg razumevanja nego Moltke ili Šlifen. Posle sloma 1918 godine, stvorio je 100.000-tu vojsku Vajmarske Republike. Versajskim diktatom je ovoj vojsci zabranjen Generalštab. Sekt se morao tome povinovati. Ali je on ipak našao put i način da kod oficira štabova održi duh starog Generalštaba za vreme razoružanja Nemačke. Njegovo nastojanje da se vojska održi van politike bilo je u to vreme, svakako opravdano. Ali je to vremenom doprinelo da je oficirskom koru uopšte nedostajalo razumevanje kako za unutrašnju tako i za spoljnu politiku, što se naročito negativno odrazilo na mlade oficire koji su dolazili u obzir da budu primljeni u generalštabnu struku. U tome je ležala velika slabost fon Sektovog sistema.

Bek je bio visoko obrazovan, staložen i otmen oficir. Posle zavođenja slobodnog i izgrađivanja naše oružane sile, on je nastojao da ponovo stvori Generalštab u Moltkeovom duhu. Pokazao je malo smisla za savremene tehničke zahteve. Za njega su bili strani i vazduhoplovstvo, i motorizacija, i radiotehnika. Kao što nije mogao da shvati revolucionisanje ratne veštine usled razvoja ratne tehnike, pa ju je kočio, tako isto je odbijao i političku revoluciju nacionalsocijalizma. On je bio jedna veoma konzervativna priroda, protivnik svega što je novo, te je zbog ovakvih svojih osobina potpuno podbacio.

Iz skiciranja ovog malog broja istaknutih pretstavnika nemačkog Generalštaba vide se osnovni elementi njegovog duha. Na svom dugom razvojnom putu, Generalštab je nastojao da odabira oficire sa najjačom inteligencijom i karakterom i da ih obučava i vaspitava da bi mogli da vode nemačke oružane snage u teškim situacijama, u kojim su one mogle biti pozvane da se bore.

Uslovi za prijem u generalštabnu struku zahtevali su potpuno formirane karaktere sa besprekornim ličnim držanjem i načinom života kako u službi tako i u

privatnom životu. Potom su dolazile u obzir ove odlike: vojnička spremna i sposobnost, uspešna služba u stroju, organizacijska sposobnost, fizička i duhovna izdržljivost, vrednoća, trezvenost, odlučnost.

Pri odabiranju oficira za generalštabnu struku, po ovim uslovima, moglo se dogoditi da su intelektualne sposobnosti prevagnule iznad karaktera, a naročito iznad srčanosti kandidata. Iako je bilo teže da sve ove dve poslednje osobine ocene, nije se mnogo nastojalo da baš one dođu u prvi plan.

Najveći broj generalštabnih oficira, naročito starijih, bio je svestan ovih tradicija svoje struke. No, ovim ipak nije rečeno da su baš samo ovakvi oficiri uvek zauzimali odlučujuća mesta pri odabiranju svog podmlatka. Pa čak kada bi bio i takav slučaj, ne može se reći da su oni raspolagali dovoljnim poznavanjem ljudi da bi mogli otkriti i odabrati samo prave karaktere.

Van svake je sumnje da stare tradicije jedne vojske imaju za nju veliku moralnu vrednost. Gore opisani karakteri istaknutih nemačkih generalštabnih oficira iz prošlosti mogli su biti uzor mlađim generacijama, a da se pritom ne koči, a još manje isključi, njihov savremeni razvoj. Ali u praksi, ipak, tradicije nisu uvek shvaćene kako idealni uzori, već kao praktični primeri, čije je podražavanje smatrano dovoljnim da bi se postigli isti rezultati, iako su i uslovi i sredstva potpuno izmenjeni. Od tako pogrešnog shvatanja tradicija teško se jedna stara ustanova može osloboediti. Tako su i prusko-nemačka vojska i njen Generalstab bili višestruko podložni ovoj greški. Besumnje je, dakle, postojala jedna unutrašnja suprotnost između rđavo shvaćene tradicije i novih zadataka, kao posledica više uzroka: izmenjene političke situacije Rajha, izmenjenog odnosa snaga u Evropi i ostalom svetu, sve većeg uticaja tehnike, kao i velikim delom iz toga proizašlim proširenjem rata na »totalni rat«, što je opet, sa druge strane, dovelo do proširenja političke borbe na celu zemljinu kuglu.

Sigurno je da nisu svi generalštabni oficiri shvatili jasno ovu novu promenu situacije. Ovo važi takođe i za jedan deo starijih oficira na merodavnim položajima i to naročito baš za njih. Savremen razvoj zahtevao je novu organizaciju celokupne oružane sile, a naročito jedinstveno vrhovno komandovanje. Međutim, ovaj najvažniji zahtev političkog, tehničkog i vojničkog razvoja ostao je nepostavljen od strane Generalštaba vojske uoči Drugog svetskog rata. Naprotiv, ljudi na čelu predratnog Generalštaba preduzeli su blagovremene i dalekosežne mere da ne dođe do formiranja jedne efikasne Vrhovne komande oružanih snaga.

Na taj način, Generalstab vojske se suprotstavljao ne samo formiranju Vrhovne komande oružanih snaga, već i stvaranju samostalnog, operativnog vazduhoplovstva, kao i formiranju, u sastavu vojske, novog roda — oklopnih jedinica. Značaj ova dva tehnička roda za izvođenje operacija oružanih snaga nije bio dovoljno ni shvaćen ni ocenjen, jer se strahovalo da to ne dovede do umanjenja značaja vojske i starih rodova oružja.

Pokušaj da se generalštabnim oficirima proširi horizont na političkom polju bio je onemogućen delom tradicionalnim ograničenjem na čisto vojni delokrug, a delom i Hitlerovim stavom da svaki sektor državne delatnosti ostane samo u svom krugu uske specijalnosti, s tim da se svakom sme reći samo onoliko koliko mu je to za izvršenje neposrednog zadatka neophodno da zna. Opšti uvid u sve, Hitler je zadržao samo za sebe samog, što je bilo veoma štetno za našu opštu stvar.

Mlađi generalštabni oficiri su osećali nastale suprotnosti mnogo više nego stariji oficiri, pa su nastojali da se ovaj problem reši. Ovaj njihov napor nije primljen sa simpatijama od strane starije gospode. Mladi su verovali, nasuprot starijoj gospodi, da se nema vremena za gubljenje, dok su pretstavnici tradicija želeli da se stvari razvijaju lagano, i — ukoliko je njihova moć dopirala — oni su to i sprovodili.

Čuvanjem ovako pogrešno shvaćene tradicije, Generalstab je došao u prvom redu u sukob sa Hitlerom, probudio njegovo nepoverenje u sposobnost i iskrenost Generalštaba, što je stvorilo osnovu za trajan sukob, koji se sudbonosno odrazio na vođenje rata.

Lik idealnog nemačkog generalštabnog oficira trebalo je da krase ove osobine: otvoren karakter, intelektualna i skromnost, potčinjavanje ličnih interesa interesima zajednice, čvrstina u svoje ubedjenje, sposobnost da svoje gledište sa puno takta izloži svome pretpostavljenom starešini. Ako mu predlog ne bude usvojen, morao je imati dovoljno vladanja sobom, da usvoji odluku pretpostavljenog i da u njenom duhu dalje radi. Sem toga, morao je uvek imati puno razumevanje i stalnu brigu za potrebe trupa i da bude neumoran u svom nastojanju da im pomogne; da ima dovoljno operativno, taktičko i tehničko razumevanje, s tim da se kod poslednjeg ne gubi u sitnice, ali ipak da bude u stanju da pravilno oceni dostignuća i njihov značaj za dalje vođenje rata.

Jasno je samo po sebi da je generalštabni oficir morao imati i sve ove vrline koje su tražene od svakog ostalog oficira i vojnika, i to u većem stepenu, kao što su: hrabrost, odlučnost, primanje odgovornosti, smisla za improvizaciju, fizičku izdržljivost i istrajnost, kao i potrebnu marljivost.

Svaki generalštabni oficir morao je povremeno da odlazi na komandovanje kako u jedinice svog roda, tako i u jedinice drugih rodova, kako bi sa raznih položaja prikupio iskustva i osposobio se u praktičnom komandovanju u trupi. Baš u ovom vrlo važnom pogledu najviše se u stvarnosti ostupalo poslednjih godina uoči rata kod lika generalštabnih oficira. Glavni uzrok ovome ležao je u prvom redu u oskudici generalštabnih oficira, koja je nastala ukidanjem nemačkog Generalštaba, što je usledilo strogim sprovođenjem odredaba Versajskog ugovora o miru. Ovo zlo stanje se povećavalo za vreme rata još i većom ugodnošću u višim štabovima, koji su se nerado lišavali svojih uvežbanih saradnika. Na čelu ove rđave

prakse naročito su se isticale Vrhovne komande oružanih snaga i Vrhovna komanda vojske. Njihovi oficiri su delom proveli skoro svih šest godina rata u štabu, a da uopšte front nisu ni videli.

Rad Generalštaba, uzeto u celini, naročito se istakao u stvaranju načelnog jedinstva generalstabnih oficira da na isti način gledaju na situaciju na frontu i da ih ocenjuju, kako u operativnom, tako i u taktičkom pogledu, donoseći odgovarajuće zaključke prema jedinstvenom i ustaljenom sistemu. Iz ovakvog jedinstva u osnovnom shvataju moglo se razviti i dalekosežno jedinstvo odlučivanja. Francuzi bi ovako jedinstvo doktrine nazvali *l'unité de doctrine*. Načelnik Generalštaba, koji inače nije imao pravo komandovanja, mogao je, blagodareći ovakvom jedinstvu misli svih generalstabnih oficira, da ispolji svoj uticaj sve do divizija i da na taj način osigura od vrha do dna jedinstvo taktičkih i operativnih koncepcija. Da bi načelnik Generalštaba mogao svoje ideje da sprovodi, on je stvorio takozvani »generalštabni kanal« (*Generalstabsdienstweg*), tj. mogućnost neposrednog opštenja po generalštabnoj liniji, što je dovelo do izvesnih nezgoda, te je Hitler suzbijao ovu praksu.

Strategiska koncepcija Generalštaba nije se sastojala u krutim principima, već se morala stalno prilagođavati promenama političkih situacija i postavljenim ciljevima. Geografski položaj Nemačke u srednjoj Evropi, između jako naoružanih suseda, nametao je studiju pitanja rata na više frontova. Kako je mogućnost jednog takvog rata nametala borbu protiv nadmoćnosti neprijatelja to je i ovaj problem morao biti brižljivo proučen. Operativna koncepcija starog Generalštaba bila je pretežno kontinentalno orijentisana. Ali nas je nastanak vazduhoplovstva primorao da ozbiljno uzmemo u razmatranje i mogućnost prekomorskih sila. Ovo pitanje u mnogo čemu nije bilo jasno shvaćeno.

S obzirom na mogućnost jednovremenog rata sa više neprijatelja, strategija je morala da izabere između od-

brane na manje važnim frontovima i napada na najopasnijeg neprijatelja. U konkretnom slučaju ona je morala da se odluči na menjanje napadnih frontova.

Uska ograničenost naših izvora prisiljavala je naš Generalstab da razmisli o tome na koji bi se način rat mogao brzo okončati. Ovome zahtevu je odgovarala konцепција da se motor iskoristi na sve moguće načine. Zbog početnog uspeha u zadavanju brzih udaraca u prvom periodu Drugog svetskog rata, naši neprijatelji su ovaj način dejstva prozvali »munjevit rat« (*Blitzkrieg*).

Nemačka je već i po svom geografskom položaju uvek bila primorana na dejstva po unutrašnjim operaciskim pravcima, pri čemu su se napad i odbrana naizmenično smenjivali. »Evropa je već sada bila kao jedna porodica, te je bilo teško, u slučaju nekog »kućnog« sukoba, ma kome članu da ostane po strani, pogotovu ako mu se stan nalazi na sredini zajedničke kuće.« Ovim rečima je još i Šlifen*) izrazio našu nepromjenjenu situaciju, koja nas je — vrlo često i protiv naše volje — upilita u svaki evropski konflikt. Prema tome nemački narod nije ništa više ratoboran od ostalih evropskih naroda, ali on »stanuje u sredini kuće«, te je samo retko kada mogao da izbegne konflikte, koji su na njegovom dugom i krivudavom putu istorije izbijali kod njegovih suseda. Iz ovih okolnosti su često proizilazili jedva rešivi zadaci koji su se nametali kako njegovom državnom tako i vojnom voćstvu. Imajući u vidu ograničenost njegovih materijalnih izvora, nemački narod je morao uvek biti zainteresovan za brzi svršetak svakog sukoba. On je zato morao težiti da izbegne kako dugi i iscrpljujući rat, tako i upitanje u konflikt treće sile. Za uspešno rešavanje ovih zadataka potrebno je Bizmarkovo državničko majstorstvo i Moltkeovo shvatanje strategije.

Posle gubitka Prvog svetskog rata, voćstvo nemačke vojske sastojalo se od oficira koji su preuzeti iz bivše carske vojske, jer nišakvih drugih nije ni bilo. Ovi ofi-

*) *Gesammelte Schriften*, II (Sabrani spisi), str. 390, o »Gnajzenauu«, izdavač E. S. Mittler und Sohn.

ciri odano su služili Vajmarskoj Republici, mada im nije bilo sve pravo što je nastalo sa promenom monarhije u republiku. Oni su morali da se odreknu mnoge privilegije i mnogih dragih tradicija da ne bi dozvolili da njihova otadžbina bude preplavljeni već tada pretećim talasom aziskog boljševizma. Vajmarska Republika nikada nije uspela da ostvari pravu međusobnu ljubav u ovome braku do kojeg je došlo iz zdravog razuma. Međusobna ljubav između nove države i oficirskog kora nije postojala, mada se autoritet, kao što je bio dugogodišnji i zaslужni ministar vojske Rajha, dr Gesler, za ovo mnogo zalagao, kako svojom inteligencijom tako i veštinom i dobrom srcem. Ova je činjenica od ogromnog značaja za docnije držanje oficirskog kora prema nacional-socijalizmu uopšte. Razne vlade Vajmarske Republike davale su malim oružanim snagama sve što su bile u mogućnosti s obzirom na uslove postojeće spoljne politike i rđave finansijske prilike Rajha. Ali one nisu mogle da uspostave nikakav unutrašnji kontakt sa oficirskim korom, niti da oduševe oružane snage za svoje političke ideale. U duši su oružane snage (*Wehrmacht*) ostale strane prema novoj državi. Držanje i stav hladnog Sekta, samo su pojačali već i onako postojeću naklonost oficirskog kora da se ne interesuje za politiku. Ovome je mnogo doprineo i sâm Generalštab, odnosno *Truppenamt*, kako se onda zvao.

Kako je sada nacionalsocijalizam nastupio sa novim nacionalnim parolama na svom planu, odmah je omladina oficirskog kora počela da se vatreno oduševljava za patriotski prosperitet koji joj je predočavala Nacionalsocijalistička partija. Sasvim nedovoljno naoružanje Rajha godinama je kao mora pritiskalo na oficirski kor. Zato nije nišakvo čudo da ga je početak naoružavanja okrenuo ka čoveku, koji je posle 15-godišnje začmalosti obećavao da će uneti nov život u oružane snage. Dejstvo Nacionalsocijalističke partije bilo je utoliko intenzivnije ukoliko se Hitler u početku ophodio sa raspoloženjem prema oružanim snagama i nije se mešao u njihove unutrašnje poslove. Ranije postojeće praznine u političkom

životu oružanih snaga bile su sada ispunjene i interesovanje za politička pitanja probuđeno, iako na jednostran i sasvim drugi način, nego što su to pobornici demokratije sebi mogli pretstaviti. Bilo kako bilo, kada su se nacionalsocijalisti jedared dokopali vlasti, starešine oružanih snaga teško su mogle ostati po strani nacionalsocijalističke politike, pa čak da su to i želele. Sigurno je, međutim, da Generalstab nije imao vodeću ulogu u ovom razvoju, te bi se pre moglo tvrditi obratno. Vodeći pretstavnik skeptičkog pravca u Generalstabu bio je general Bek. On je imao izvestan broj svojih pristalica u centrali, ali nije imao nikakvog uticaja na vojsku, niti na oružane snage u celini. Prema tome, ako je Generalstab pod Bekom i njegovim naslednikom Halderom pokušavao da koči ovakav razvoj nacionalsocijalizma unutar same centrale, to je opšta politika sprovedena i bez Generalstaba, pa čak i protiv njega. Tako je Rajh — kao Nemačka na početku Prvog svetskog rata — došao u političku situaciju koja je otpočetka otežavala borbu, ako ju nije činila i beznadežnōm. Stoga su se vojnici, a na njihovom čelu generali i generalštabni oficiri, sada morali snalaziti i tražiti izlaz iz početnih situacija za čiji nastanak oni nisu bili krivi.

Svi prigovori, koji su posle rata upućeni bilo od strane svog naroda ili međunarodnih sudova vodećim ličnostima oružanih snaga potpuno su zanemarili činjenicu da politiku nisu vodili vojnici, već političari, koji je danas vode, dok su vojnici sa izbijanjem rata, morali da se nalaze u postojećoj političkoj i vojnoj situaciji datog momenta. Nažalost, političari nemaju običaj da izlažu svoju glavu kada otpočnu dejstva; oni tada radije ostaju u sigurnim skloništima i prepustaju vojnicima da »producuje vođenje politike drugim sredstvima«.

Državna politika usmerava konцепције vojnika za ratne pripreme, kao i za takozvano duhovno ratovodstvo. Međunarodni sudski procesi iz poslednjih godina su

dokazali da je nemački Generalstab sve do 1938 godine bio orijentisan isključivo na odbranbeni rat. Spoljnopolitička situacija, kao ni stanje oružane moći Rajha, nisu ni dozvoljavali neko drukčije držanje. Iako je od 1935 godine slobodno naoružanje Nemačke već bilo u toku, stručnjacima u Generalštabu je bilo jasno da će se morati još dugo da čeka dok se dostigne puna bojna gotovost oružane sile, a naročito dok se ne izgrade novi rodovi oružane snage — vazduhoplovstvo i oklopne jedinice. Samo izričita zapovest Hitlera, te političke glave Rajha, mogla je, protivno savetima vojnika, da naredi drukčiji postupak.

Do jeseni 1938 godine postojao je unutra vojske poseban način saodgovornosti načelnika štabova za odluke njihovih komandanata, naniže do komandanta korpusa zaključno. Ovaj način saodgovornosti, koji se sastojao u tome što je načelnik štaba morao, u slučaju neslaganja sa svojim komandantom, o tome odmah pismeno da izvesti, Hitler je ukinuo. Ovo je dovelo do korenitih promena uopšte u položaju i ulozi načelnika štaba uopšte, a naročito u pogledu prava i uloge načelnika Generalštaba vojske. Praksa o saodgovornosti načelnika štaba sa komandantom uzeta je još iz stare pruske vojske, i postojala je u vojsci od 100.000 ljudi, odakle je preneta i u oružane snage Trećeg Rajha posle zavođenja slobodnog naoružanja. Ova praksa je u Prvom svetskom ratu često dovodila do nadmoćnosti jačih ličnosti na dužnostima načelnika štabova nad komandujućim generalima. Hitler je dosledno propagiraju svog principa o vođi naredio isključivu odgovornost i pravo samog komandanta da naređuje (*Führerprincip*), samim tim je otpala i saodgovnost načelnika Generalštaba prema njegovoj ličnosti, kao vrhovnog komandanta oružanih snaga.

Kao što je već rečeno, Generalstab vojske je bio protivan koncepcijama Vrhovne komande oružanih snaga. Da to nije bilo tako, mi bismo imali još pre Drugog svet-

skog rata, kako Generalstab oružanih snaga (*Wehrmachts generalstab*), tako i Vrhovnu komandu oružanih snaga (*Oberkommando der Wehrmacht*) u mnogo efikasnijoj formi na mesto one nakaze koju smo imali. Činjenica da je i u Generalstabu bilo nešto malo protivnika koncepciji o jedinstvenoj komandi svih oružanih snaga, malo je menjala opštu stvar, kao i činjenica da su protiv ove koncepcije istovremeno bili i vazduhoplovstvo i mornarica. U odnosu na Vrhovnu komandu oružanih snaga, komandanti vidova oružane sile su bili kao tri posebne republike. Iz rečenog logično proizlazi i stav Generalstaba vojske prema stvarnom postojanju Vrhovne komande oružanih snaga, tvorevini generała fon Rajhenaua, koji je učinio sve što je bolje mogao da njegove dobre i velike ideje shvate i usvoje Hitler i Blomberg. Ali je ta zamisao naišla na nesavladljivi otpor kod sva tri vida oružane sile, a naročito Generalstaba vojske, te je propala. Dok je god general Rajhenau ostao na položaju načelnika štaba oružanih snaga (*Wehrmachtamt*), razvoj ove ideje je napredovao. Međutim, kada je došao Kajtel na ovaj položaj, nestalo je snage koja bi razvoj ovog pitanja unapredivila. S druge strane, protiv otpora sva tri vrhovna komandanta oružanih snaga, ova se ideja nije ni mogla sprovesti.

Neka mi se dozvoli da na ovom mestu kažem još koju reč o Vrhovnoj komandi oružanih snaga.

Maršal Kajtel je bio u osnovi ispravan karakter, koji je nastojao svim silama da dobiveni zadatak što bolje izvrši. On je ubrzo potpao pod takav uticaj Hitlera da je, ukoliko je to duže trajalo, utoliko je bio sve slabiji da se iz te hipnoze isčupa. Njegova donjosaksonska vernost ostala je na visini sve do njegove smrti. Hitler je znao da se na ovog čoveka može neograničeno pouzdati. Zato ga je držao iako su mu Kajtelovi strategiski kvaliteti bili poznati. Na tok operacija maršal Kajtel nije imao nikakvog uticaja. Njegova se delatnost iscrpljivala u domenu administrativne uprave i uloge ranijeg ministar-

stva rata. Kajtelova je nesreća bila u tome što nije imao snage da se suprotstavi Hitlerovim naređenjima koja su bila protiv međunarodnog prava i morala. Samo se tako može objasniti da su zapovesti uopšte mogli biti izdate trupama, kao što su bile: zapovest o ubijanju komesara (Kommissarbefehl), raspis o postupku sa ratnim zarobljenicima i stanovnicima neprijateljskih zemalja, kao i mnoga druga naređenja koja su trupama izdavana. Za ove svoje greške morao je u Nirlbergu da iskusi smrtnu kaznu. Njegovoj porodici nije bilo dozvoljeno ni da mu grob ožali.

General-pukovnik Jodl, načelnik vodećeg štaba Vrhovne komande oružanih snaga (Werhmachtsührungsstab), bio je od napada na Norvešku aprila 1940 godine stvarni upravljač svih zajedničkih operacija oružanih snaga. I on je bio, kao i Kajtel, ispravnog karaktera; još od ranije hypnotisan ličnošću Hitlera, ali, ipak, ne u onolikoj meri kao Kajtel, te nikada nije bio onoliko slepo poslušan. Posle jednog sukoba sa Hitlerom za vreme staljingradske epohe, Jodl se potpuno povukao u svoj rad, koji je lično obavljao, bez uobičajenih kancelarskih pomoćnika. On je bio zakopčan i rezigniran u vezi s pitanjem reforme vojnog i političkog voćstva, kao i reorganizacije i objedinjenog Generalštaba za sva tri vida oružanih snaga. Tek se u poslednjim nedeljama rata jako zalogao za jedno drugo rešenje ovog pitanja. Završio je istom sudbinom kao i Kajtel.

Oba ova oficira su drukčijim držanjem prema Hitleru mogla da nas poštede od mnogih zla. Hitler je bio sklon na popuštanje samo kada bi se našao pred ujedinjenim frontom suprotnih mišljenja. Pošto do ovog jedinstvenog fronta u vojnom domenu nikada nije došlo, to je Hitleru bilo omogućeno da prvo pritisne uza zid Vrhovnu komandu vojske i da za to ne dobije ni od koga prigovor.

Ipak, bili su mi drugovi.

Što se tiče Vrhovne komande vojske, njen je autoritet još donekle bio neosporavan samo u ratu protiv

Poljske. Pa čak su i onda morali izbiti izvešni problemi, koji su naveli Hitlera da pohod na Norvešku potčini neposredno Vrhovnoj komandi oružanih snaga, a da Vrhovnu komandu vojske potpuno isključi. Diskusije u vezi sa operaciskim planom za dejstvo protiv zapadnih sila 1940 godine samo su zaoštire suprotnosti. U ratu protiv Sovjetskog Saveza došlo je još na samom početku do teških razmimoilaženja, a u decembru 1941 godine i do potpunog raskida između Hitlera i vrhovnog komandanta vojske, *maršala fon Brauhiča*. Brauhič je bio jedan dobro školovan generalštabni oficir. Ali on, nažalost, nije bio dorastao partneru u igri, kakav je bio Hitler. Od samog početka, Brauhič nije nikada bio u potpuno nezavisnom položaju od Hitlera. Zbog toga je njegovo držanje bilo stalno sputavano osećanjem ograničene slobode, a taj je osećaj sputavao njegovu delatnost.

Posle odlaska Brauhiča, praktično više nije postojala Vrhovna komanda vojske. Kao što sâm naziv kaže, ovoj komandi pripada pravo odlučivanja i naređivanja. Ova prava su neograničena, ako komanda postoji. Međutim, od 19 decembra 1941, pravo naređivanja bilo je isključivo u rukama Hitlera. S druge strane, to je praktično bio i kraj starog Generalštaba, prusko-nemačkog tipa.

Ja, lično, ponosno sam nosio 15 godina uniformu generalštabnog oficira. Među svojim profesorima i pretpostavljenima našao sam veliki broj primernih ličnosti, kojima sam beskrajno zahvalan. Među mojim drugovima imam mnoge dobre i verne prijatelje, a među mojim potčinjenima izvrsne pomoćnike i savetnike. Ja im se svima zahvalujem iz sveg srca.

Generalštab je bio dva puta, posle izgubljena dva svetska rata, po naređenju pobedilaca, ukinut. Oba puta su ove mere naših negdašnjih neprijatelja i nehotice pokazale koliki značaj oni pridaju ovoj našoj izvanrednoj ustanovi.

»Za ostalo treba čutati!« (»Der Rest ist Schweigen!«).

BITI ILI NE BITI? O TOME SE OVDE RADI!

Sa ovim su moji *Memoari* završeni. Meni je bilo veoma teško da navedem, šta je dovelo do našeg drugog sloma i šta sam ja sve pri tome preživeo. Ja sam takođe svestan i slabosti ljudske volje da prizna sve greške, koje smo mi počinili, kao i moje lične propuste.

U našem teškom vremenu poslao mi je jedan princ iz moje kraljevske familije jednu sličicu Fridriha Velikog, na kojoj mi je bio napisao reči, koje je veliki kralj, kada je nekada bio u opasnosti od propasti, napisao svome prijatelju, markizu d'Aržanu: »Ništa neće unutrašnjost moje duše izmeniti, i ja ću ići pravo mojim putem i činiti ono što ja budem smatrao da je korisno i poštено«. Sličica se izgubila, ali su mi kraljeve reči ostale u sećanju i pretstavljaju crvenu nit mog delanja. Ako ja uprkos toga nisam mogao sprečiti poraz moje otadžbine, to se ipak ne bi moglo posumnjati u moju dobru volju.

Neka bi ova knjiga bila znak moje zahvalnosti našim dragim pогinulima i mojim starim vojnicima i poslužila da se njihova slava otrgne od zaborava.

Vama, moji stari vojnici, pripada moja poslednja reč!

Isprsite se, drugovi moji, i podignite visoko glavu, kao nekada na paradama. Vi zaista nemate zašto da se stidite od vaših dela. Vi ste bili najbolji vojnici. Budite sada najbolji građani našeg naroda! Ne stojte skrštenih ruku, već pritecrite u pomoć Otadžbini u njenom najtežem vremenu! Zbite redove i napregnite sve snage tela i duha za obnovu zemlje svaki na mestu na koje ga je naša opšta teška sudba postavila. Nema rada kojeg se treba stiditi, ako ga obavljate vašim čistim srcem i čistim rukama makoliko bio sitan. Ne budite ogorčeni iako osećate nezahvalnost poslednjih godina. Ako se svi zajedno damo na rad za naš narod, nas će ponovo ogrejati sunce uspeha i Nemačka će postojati.

Mislite na reči pesnika Bogislava fon Zelhova, bivšeg carskog pomorskog oficira, rodom iz Pomeranije, koji je bio jedan od naših:

»Ti treba da veruješ u budućnost Nemačke,
U vaskrs tvog naroda!
Ne dozvoli da te ova vera napusti,
Uprkos svega, svega što se dogodi.
A sâim radi tako kao da od tebe zavisi,
Od tebe i samog tvog dela,
Cela sudbina nemačke stvari,
Za koju je odgovornost na tebi!«

Ove reči važe danas više no ikada ranije, zato napred na delo:

- Za jedinstvo, pravdu i slobodu!
— Za našu Nemačku! Cieľom

Славарко, она што сме
заслужили у Џ. С. раније
предаје је њим и мрочни
братишчи и прате да се
делнишко бика Задовљенка

Немци су су свој посјетима редом
посејали за кућам територијама и паро-
хијалним друштвима за разуђење чинове
"Ену-е" расе. Што је највећи варенији штампу у
историји Србије, најважнији, највећи варенији
што није ни за чита не сматрај.

Да сагласе се чаково бјес и тои
што кој рука ве сима је на мајсторији је стога још
кућнији рок и прати усна, јер се не морају да се ба-
ше и прати међу људима. Рок је јаснојаје а спушта мајсторији
чаково у кући у њега и гоји се у њему и спушта на чаково

Овај Југославај је најбоља нај
најстарија. Чешце се најбоље бавије комадовима
и рускогодије као и бојеву су су људима, највећији
и величанственији и највреднији. Јесе спаситељи који и
који ће увек овако најбоље и најбољи расе, за суштину
и сујеверјем и се најбоље, они су ствари а не
чарске су се чаре "боге расе" сабори 5 месец априла
и чине зборе. На "Руси су је" сага 3 јуна запозија
и Србите и то, 1760-тег, 1813 и 1945-тог. И то се је уз
иједнако здравље и да се највећи чинови већи

MOJI BIOGRAFSKI PODACI

Roden sam 17 juna 1889 godine u Kulmu (Helmno), na Visli. 1894 godine sam pošao u osnovnu školu u Kolmaru, u Alzasu.

Od 1901 do 1903 godine sam proveo u Kadetskoj školi u Karlsruheu.

Od 1903 do 1907 sam proveo u Glavnoj kadetskoj školi u Gros Lihterfeldu, kod Berlina.

28 februara 1907 sam postao zastavnik u 10 hanoverskom lovačkom bataljonu u Biču (Bitch).

Od aprila 1907 do decembra 1907 godine pohađao sam Ratnu školu u Mecu.

27 januara 1908 sam unapređen u čin potporučnika sa rangom od 22 juna 1906.

1 oktobra 1909 sam premešten sa bataljonom za Goslar u Harcu.

Od 10 oktobra 1912 do 30 septembra 1913 sam bio otkomandovan u 3 telegrafski bataljon u Koblencu.

Od 1 oktobra 1913 do izbijanja rata 1914 godine proveo sam u Ratnoj akademiji u Berlinu.

PRVI SVETSKI RĀT

Od 2 avgusta 1914 do aprila 1915 bio sam vođa jedne radio-stanice, prvo pri štabu jedne konjičke divizije na Zapadnom frontu, a potom pri štabu 4 armije u Flandriji.

Oktobra 1914 godine unapređen sam u čin poručnika.

Od aprila 1915 do januara 1916 bio sam pomoćnik oficira za vezu u štabu 4 armije.

Decembra 1915 godine sam unapređen u čin kapetana.

Od januara 1916 do avgusta 1916 bio sam pomoćnik oficira za vezu u štabu 5 armije, kao i pri drugim potčinjenim štabovima ove armije.

Od avgusta 1916 do aprila 1917 bio sam oficir za vezu u štabu 4 armije.

Aprila 1917 postavljen sam na generalštabno mesto u štabu 4 pešadijske divizije.

Maja 1917 godine kao stalni generalštabni oficir prikoman-dovan sam privremeno na službu u štab 52 rezervne pešadijske divizije, za vreme bitke na Eni (Aisne).

Juna 1917 godine premešten sam u istom zvanju u štab Gar-diskog korpusa.

Jula 1917 godine premešten sam u istom zvanju u štab 10 rezervnog korpusa.

Avgusta 1917 vraćen sam natrag u 4 pešadisku diviziju.

Septembra 1917 godine određen sam za komandanta 2 bata-ljona 14 pešadiskog puka.

Oktobra 1917 sam određen na generalštabno mesto u štabu armije »C«.

Januar i februar 1918 godine proveo sam na kursu za gene-ralštabne oficire u Sedanu.

28 februara 1918 sam premešten na službu u generalštab armije.

Maja 1918 sam postavljen za načelnika pozadine (*Quartier-meister*) 38 rezervnog korpusa.

Oktobra 1918 godine sam premešten u generalštab nemačkog pretstavništva u okupiranom delu Italije, kao I operativni oficir.

VREME MOJE DOBROVOLJAČKE I GRANIČARSKE SLUŽBE

Novembra 1918 godine određen sam u Glavni štab zaštite istočnih granica, u pruskom Ministarstvu rata, u Berlinu.

Januara 1919 godine sam određen u Štab zaštite južnog graničnog otseka u Breslavi (Vroclavu).

Marta 1919 sam premešten u Štab zaštite severnog graničnog otseka u Bartenštajnu.

Maja 1919 godine sam premešten u štab Gvozdene divizije u Rigi, dognije u Mitavi (Jelgavi).

Oktobra 1919 određen sam u 10 brigadu (*Reishwehr*) u Hanoveru.

Januara 1920 sam određen za komandira 3 čete 10 bataljona u Goslaru.

Marta 1920 godine bio sam za vreme nereda u Hildeshajmu i Rurskoj oblasti.

U jesen 1920 godine bio sam u posadnim trupama neutralne zone u Fridrihshafenu, kod Vezela.

Od marta do maja 1921 godine bio sam za vreme srednjeno-mačkih nereda u Desauu i Biterfeldu.

IZMEDU DVA SVETSKA RATA

Od 16 januara do 31 marta 1922 proveo sam u 7 bavarskom motorizovanom bataljonu u Minhenu.

1 aprila 1922 određen sam u Ministarstvo odbrane (*Reichswehrministerium*), u Odeljenje za motorizovane trupe.

1 oktobra 1924 premešten sam u generalstab 2 divizije u Štetinu.

1 februara 1927 unapreden sam u čin majora. *u 38.000*

1 oktobra 1927 premešten sam u Ministarstvo odbrane, u Transportno odeljenje Transportne uprave (Truppenamt).

1 oktobra 1928 bio sam određen, pored redovne dužnosti, za nastavnika taktike na Kursu za motorizaciju u Berlinu.

1 fabruara 1930 određen sam za komandanta 3 pruskog motorizovanog bataljona u Berlin — Lankvicu.

1 februara 1931 unapreden sam u čin potpukovnika. *u 42.000*

1 oktobra 1931 premešten sam u Ministarstvo odbrane za načelnika štaba Inspekcije za motorizovane trupe.

1 aprila 1933 unapreden sam u čin pukovnika. *u 44.000*

1 jula 1934 postavljen sam za načelnika štaba Komande oklopnih jedinica.

15 oktobra 1935 postavljen sam za komandanta 2 oklopne divizije u Vircburgu.

1 avgusta 1936 unapreden sam u čin general-majora.

4 februara 1938 postao sam komandant 16 armiskog korpusa u Berlinu i unapreden u čin general-potpukovnika.

10 marta 1938 učestvovao sam u ulasku u Austriju.

2 oktobra 1938 učestvovao sam u zauzimanju Sudetske oblasti.

20 novembra 1938 postavljen sam za načelnika Brzih jedinica (*Schnellen Trupen*) i unapreden u čin generala oklopnih jedinica.

DRUGI SVETSKI RAT

Avgusta meseca 1939 bio sam komandant 19 armiskog korpusa.

Septembra 1939 sam učestvovao u ratu protiv Poljske.

Maja i juna 1940 učestvovao sam u ratu na Zapadu.

1 juna 1940 postao sam komandant Oklopne grupe »*Guderian*«.

19 jula 1940 sam unapreden u čin general-pukovnika. *u 51.000*

16 novembra 1940 sam postavljen za komandanta 2 oklopne grupe.

5 oktobra 1941 sam postao komandant 2 oklopne armije.

26 decembra 1941 preveden sam u rezervu Vrhovne komande vojske.

1 marta 1943 sam postavljen za inspektora Oklopnih jedinica.

21. jula 1944 godine, pored gornje dužnosti, postavljen sam za načelnika General-štaba (Vrhovne komande vojske).

28 marta 1945 poslat na otsustvo radi lečenja.

SMENJEN

ODLIKOVANJA IZ DRUGOG SVETSKOG RATA

5. septembra 1939 odlikovan grančicom uz Gvozdeni krst II reda.

13. septembra 1939 odlikovan grančicom uz Gvozdeni krst I reda.

27. oktobra 1939 odlikovan Ritterskim krstom Gvozdenog krsta i

17. jula 1941 Hrastovim listom Reterskog krsta — Gvozdenog krsta.

* * *

Prilog 1

Vrhovni komandant oružanih snaga

VKOS/Op br. 170/39
Strogo pov.

31 avgusta 1938 godine
Berlin

DIREKTIVA BR. 1

Za vođenje rata

1. — Pošto su sve političke mogućnosti iscrpene da se mirnim putem otkloni za Nemačku nepodnošljivo stanje na njenoj istočnoj granici, to sam se odlučio da pitanje rešim silom.

2. — Napad na Poljsku se ima izvršiti prema izvedenim pripremama za ratni slučaj »Weiss« (beo) sa izmenama koje proizilaze iz činjenice da su oružane snage u međuvremenu izvršile skoro u potpunosti strategiski razvoj.

Podela zadataka i operativnih ciljeva ostaje nepromenjena. Dan početka napada biće — 1. septembar 1939.

Čas početka napada — 4 časa i 45 minuta (4.45 časova).

Ovo će vreme važiti takođe i za akcije u Gdinjsko-danskiškom Zalivu i za most Diršau.

3. — Na Zapadu je bitno da se odgovornost za otvaranje neprijateljstva prepusti isključivo Engleskoj i Francuskoj. Na beznačajne granične povrede zasada reagirati samo lokalnim protivnapadima.

me Mi smo garantovali neutralnost Holandiji, Belgiji, Luksemburu i Švajcarskoj i ona ima da se striktno održi.

Nemačka zapadna granica na kopnu se ne sme nigde preći bez mog izričitog odobrenja za prelazak.

Isto važi i za sve ratne akcije na moru ili one koje se takvim mogu smatrati.

Odbranbene mere vazduhoplovstva zasada će se ograničiti samo na bezuslovnu odbranu od napada neprijateljskog vazduhoplovstva u prigraničnom pojasu, pri čemu se imaju, ukoliko je to moguće, poštovati granice neutralnih država, kako pri odbijanju pojedinih aviona, tako i manjih vazduhoplovnih jedinica. Tek pri napadu jačih francuskih i engleskih formacija na nemačku teritoriju a preko neutralnih država, tako da nemačka odbrana na Zapadu više ne bude sigurna, biće dozvoljeno odbrani dejstva i preko neutralne teritorije.

Od osobitog je značaja da Vrhovna komanda oružanih snaga bude odmah izveštena o svakoj povredi neutralnosti ma koje države od strane naših zapadnih neprijatelja.

4. — Ako bi Engleska i Francuska otpočele neprijateljstva protiv Nemačke, zadatak delova oružanih snaga na Zapadu biće da ukoliko je moguće manjim angažovanjem snaga održe uslove za pobedonosan završetak rata protiv Poljske. U zahvatu ovog zadatka, treba neprijateljska oružana snaga i njihove životne i industriske izvore maksimalno oštetiti. U svakom slučaju, ja ću narediti početak napada.

Kopnene snage će držati zapadni bedem i preduzeće potrebne mere da spreče zapadnim silama obilaženje sa severne strane i povredu teritorija Belgije i Holandije. Ako bi francuske trupe upale u Luksemburg, vojska se ovlašćuje da granične mostove digne u vazduhu.

Ratna mornarica će otpočeti trgovački rat, naročito protiv Engleske. U cilju pojačanja dejstva može se računati sa proglašenjem opasnih zona. Vrhovna komanda ratne mornarice predložiće koje će se zone, i u kom će obimu smatrati opasnim zonama. Tekst ove javne deklaracije pripremiti u sporazumu sa Ministarstvom inostranih poslova i dostaviti mi, preko Vrhovne komande oružanih snaga, na odobrenje.

Baltičko More obezbediti od neprijateljskog upada. Odluku o tome da li da se minama zatvore ulazi u Baltičko More doneće Komanda mornarice.

Ratno vazduhoplovstvo (*Luftwaffe*) ima u prvom redu da spreči upotrebu engleskog i francuskog vazduhoplovstva protiv nemačkih oružanih snaga i nemačkog životnog prostora.

Za rat protiv Engleske treba predvideti upotrebu vazduhoplovstva za ometanje engleskog pomorskog dovoza, industrije naoružanja, kao i transportovanje trupa za Francusku. Treba

iskoristiti povoljne prilike za efikasan napad protiv nagomilanih engleskih flotnih jedinica, a naročito protiv bojnih brodova i nosača aviona (*sic!*). Napadi na London će otpočeti samo kada ja budem naredio.

Napadi protiv britanske metropole treba da se pripreme sa ciljem da se nedovoljan uspeh sa delom snaga izbegne po svaku cenu.

Adolf Hitler, svojeručno

Dostavljen:

- Vrhovnoj komandi vojske — — — — — 1 primerak,
- Vrhovnoj komandi mornarice — — — — — 2 primerak,
- Ministru i vrhovnom komandantu vazduhoplovstva 3 primerak,

Vrhovnoj komandi oružanih snaga:

- Načelniku Vodećeg štaba (*WFA*)... 4 primerak i
- za Operativno odeljenje od 5 do 8 primeraka.

Prilog 2

STROGO POVERLJIVI DOKUMENTI

Generalni inspektor

oklopnih jedinica

Strogo pov. Obr. 3940/44

Štab Vrhovne komande vojske

7 novembra 1944

Vodinom adutantu za vojsku

1. — U operaciji na Zapad uzele su učešća oklopne divizije od rednog broja 1—10.

2. — Oklopne grenadirske divizije današnjeg sastava nisu tada još postojale. Tri lake divizije, koje su još postojale za vreme rata u Poljskoj, preformirane su pre početka operacija na Zapadu u oklopne divizije.

3. — Sastav oklopnih (tenkovskih) divizija:

- a) od 1-ve do 5-te i 10-ta oklopna divizija imale su po: 2 tenkovska puka, od po 2 bataljona sa nemačkim naoružanjem;
- b) 9-ta oklopna divizija: 1 tenkovski puk od 2 bataljona sa nemačkim naoružanjem;
- c) 6, 7 i 8 oklopna (bivša prva) divizija, svaka po 1 tenkovski puk od 3 bataljona čeških tenkova.

Ukupno: 35 tenkovskih bataljona.

4. — U okviru gore pomenutih divizija učestvovali su u napadu na neprijatelja 10 maja 1940 ovi tenkovi:

- 523 tenka I,
- 955 tenkova II,
- 349 tenkova III,
- 278 tenkova IV,
- 106 čeških tenkova 35 (t),
- 228 čeških tenkova 38 (t),
- 96 malih oklopnih komandnih kola na šasiji I i
- 39 velikih komandnih oklopnih kola na šasiji III.

Ukupno 2.574 tenka.

Ovih 2.574 tenka imali su sledeće naoružanje:

- 4.407 mitraljeza kalibra 13 mm ili čeških topova 34 mm;
- 955 topova 20 mm,
- 349 topova 37 mm,
- 334 topa 37 mm (sic!),
- 278 topova 75 mm.

Tenkovi III, sa topom 50 mm, koji još nisu bili gotovi u maju, stigli su u toku operacija na Zapadu, 1940 godine. Pošto su prvi jurišni topovi bili počeli da se seriski izrađuju u februaru 1940, to su svi isporučeni tek krajem aprila. Zato je samo neznatan broj ovih oruđa uzeo učešća u operacijama na Zapadu.

5. — Za ostalo naoružanje i lični sastav oklopnih divizija, nažalost, nedostaju mi podaci...

Prilog 3

Komanda 19 armiskog korpusa

Operativno odelenje

Ia

Korpusno komandno mesto

Nešato, 11 maja 1940

KORPUSNA ZAPOVEST ZA 12 MAJ 1940

(Skica 5 i 7)

1. — Korpus je u toku današnjeg dana uspešnim napadom odbacio hrabrog i torbenog neprijatelja pravcem na Semoaa.

2. — Zadatak divizija za 12 maj 1940 jeste zauzimanje Semoaa i čišćenje severne obale Meze (Maas) od neprijatelja.

10 oklopna divizija staviće pešadiski puč »Velika Nemačka« na raspolažanje korpusu posle Sen — Medarda.

2 i 10 oklopna divizija moraju se stafati o tome da oslobode svoje puteve nadiranja da bi se divizije pozadnjeg ešelona mogle postaviti pored njih za obezbeđenje bokova.

2 oklopna divizija će poviti preko Mambra i Alea na Sinji i raskršće drumova za 1 km jugozapadno od Pupeana. U vezi s tim, drum preko Mambra ima da se oslobodi. Potom će se divizija kretati isključivo drumom preko Alea, s tim da se docnije uputi preko Rošoa (Rochehaut) na raskršće puteva, 7 km severoistočno od Bujona (Bouillon), tj. na put za snabdevanje korpusa.

10 oklopna divizija povija svojom glavninom; kao što je već, uveče 10 maja 1940 naređeno, na prelaz Semoa kod Kinjona (Cugnon) tako da više neće koristiti tenkovske puteve br. 3 i 4. Dalji pokret od Kinjona vodio je preko 4 puta (les Quatre chemins) na Sedan. Preko Legliza biće veza sa putem za snabdevanje korpusa.

3. — *Linije razgraničenja:*

— *Između 2 i 1 oklopne divizije:* Grannoar — Šomon (Chumont) — Nolvo (Nolleveaux, za 1-vu diviziju) — Kornimon — Rošo (za 1) — raskršće puteva 4,5 km južno od Alea (za 2) — Bosval i Brijankur (za 2) — zapadna strana brane na Mezi — Frenoa — drum Frenoa — Šemeri — Ardenski kanal do mosta na 3 km istočno od Šena, s tim da naseljena mesta, putevi i kanal pripadaju 1-voj diviziji.

— *Između 1 i 10 oklopne divizije:* Grapfonten — Oržon (za 10) — Noarfonten — Bujon — Belvo — raskršće na 3 km južno od Bujona (za 10) — Ili — srednji most preko reke Meze u Sedanu, (za 1) — južni drumski most u Sedanu — Noaje Pon Moži (za 10) — Bilson (za 1) — Viler Mezonsel (za 1) — Ston — Oš (Oche, za 1).

4. — *Korpusno komandno mesto* Nešato (Neufchâteau), a docnije duž puta Bertri — Bujon.

5. — Divizije će preduzeti potrebne pripreme za prelaz preko reke Meze 13 maja 1940 u duhu već izdate korpusne instrukcije.

6. — Vazduhoplovstvo će podržavati korpus i 12 maja 1940, i to do 9 časova na ovoj, a potom na drugoj strani reke Meze.

Guderjan, sr.

Dostavljen:

- Potčinjenim divizijama i generalštabu korpusa,
- Operativnom odeljenju (Ia),
- Komandi pozadine (Ic) i Komandi armije.

Prilog 4

Komanda 19 armiskog korpusa

Operativno odeljenje

(Ia)

Korpusno komandno mesto

12 maja 1940

17.50 časova

**PRIPREMNA ZAPOVEST ZA NAPAD SA PRELAZOM PREKO
MEZE**

1. — Englesko-francuske motorizovane snage, oko 20 divizija, u svom nastupanju — levim krilom preko Anversa (Antverpena) — zahvaćene su na celom razvučenom frontu od strane nemačkog vazduhoplovstva i razbijene. Albertov kanal je pređen na celoj dužini. Lijež je pao.

2. — *Oklopna grupa fon Klajsta* prelazi sutra, 13 maja 1940., u napad sa ciljem da forsira reku Mezu na otseku Šarlvil — Sedan, sa izvanredno jakom podrškom vazduhoplovstva, koje je za ovaj zadatak oslobođeno u Belgiji od drugih zadataka. Grupa će po svaku cenu izvršiti prelaz preko Meze.

3. — *Zadatak korpusa* biće prema dosadašnjim direktivama. Detaljna zapovest za napad izdaće se još večeras.

4. — Kao preduslov za uspeh u ovom odlučujućem napadu neophodno je da divizije još danas dostignu reku Mezu. Artiljeriju i pionire treba privući napred toliko da se osigura izvršenje napada što je bolje moguće sa raspoloživim snagama korpusa.

5. — Očekujem energično izvršenja ovog zadatka od strane komandanata divizija.

Guderian, sr.

Dostavljeno:

- 1 oklopnoj diviziji,
- 2 oklopnoj diviziji,
- 10 oklopnoj diviziji,
- Generalštabu korpusa (za Operativno odeljenje),
- Obaveštajnom odeljenju i
- Primerak za arhivu.

U 18.35 časova Komanda korpusa je naredila sledeće:

Za napad od 13 maja 1940 staviti teške artiljeriske divizione 2 i 10 oklopne divizije pod komandu komandanta 101 artiljeriskog puka. Ovi divizioni imaju da budu upotrebljeni u zoni napada 1 oklopne divizije, itd.

U vezi s ovom korpusnom zapovesti za napad preko reke Meze, treba napomenuti da su brižljive ratne igre divizija pre

početka rata na Zapadu znatno olakšale izdavanje zapovesti u ratu. Tako su diviziske zapovesti, izdate noću 12/13 maja 1940, ovako počinjale: »Napad izvršiti po planu za ratnu igru...«. Samo blagodareći ovako temeljnog ranijem proračunavanju bilo je sada omogućeno da se u ovako ograničenom vremenskom roku izdaju zapovesti i izvrše potrebne pripreme za napad sa prelaskom preko reke. Planovi i zapovesti sa ratnih igara su toliko odgovarali stvarnosti u ratu da su u njima imale samo da se unesu neke minimalne izmene.

Divizisko komandno mesto

1 oklopna divizija
Operativni otsek

12 maja 1940
18.45 časova

DIVIZISKA ZAPOVEST BR. 4

1. — Za napad i forsiranje reke Meze od 13 maja 1940 važi pripremljena zapovest u prilogu. Ne računati sa potpunim pristizanjem pomenute artiljerije i pionira.

2. — Komandanti će nastojati svim snagama da divizija dostigne polazni položaj (*Bereitstellung*). Pripremni položaj treba, uprkos odredaba u priloženoj zapovesti, primaći do reke Meze. Naseljena mesta ne posedati. Sva vozila, koja nisu neophodna za borbu, ostaviti u rejonu severno od Semoa, odnosno, za jedinice koje se već nalaze južno od ovog mesta, ovakva vozila ostaviti u Ardenima s tim da se svi putevi oslobole.

3. — Pešadiski puk »Velika Nemačka« će pokretom preko raskrsnice, za 1,5 km severo-zapadno od Belvoa i Bujona zauzeti svoj polazni položaj.

4. — Mesta za prikupljanje zarobljenika biće: Ili (Illy), severno od Meze, i Belson, južno od Meze. Za stražu ostaviti po 1 streljačko odeljenje iz 1-vog pešadiskog puka.

5. — Mesto za prikupljanje ranjenih: Bujon (Buillon).

Glavno previjalište (divizijsko zavojište) biće u s. Bertri (Bertrix).

Poljska bolnica: Nojenburg.

6. — Komandant 37 pionirskog oklopног bataljona preuzeće zadatke komandanta 102 pionirskog puka.

7. — Divizisko komandno mesto biće prvo u šumi severno od Flenjea (Flegneux).

Divizisko komandno mesto

10 oklopna divizija
Operativni otsek12 maja 1940
19.30 časova

PRIPREMNA ZAPOVEST ZA NAPAD NA MEZU

1. — Englesko-francuske motorizovane snage (oko 20 divizija) razbijene su od strane nemačkog vazduhoplovstva. Albertov kanal je preden na celoj dužini. Lijež je pao.

2. — 10 oklopna divizija preduzeće sutra ujutro napad za prelaz preko Meze.

3. — Kao preduslov za uspeh u ovom odlučujućem napadu neophodno je da streljačka brigada odbaci neprijatelja još danas na Mezu u zoni napada divizije. Za ovaj napad brigadi se pridaje 1-vi divizion 90 artiljeriskog puka. Čim se dostigne određena linija, izvestiti diviziju.

Šaal, sr.

Obe gornje pripremne zapovesti izrađene su na osnovu zapovesti za ratnu igru u Koblenцу, koje su služile kao osnova sve dok nisu izdate definitivne zapovesti za forsiranje reke Meze.

Prilog 5

Komanda 19 armiskog korpusa
Operativno odjeljenje
(Ia)

Korpusno komandno mesto
Belvo (Bellevaux), 13 maja 1940,
8.15 časova

KORPUSNA ZAPOVEST BR. 3

(Za forsiranje reke Meze)

1. — 19 armiski korpus je uspeo 12 maja u oštrim borbama da odbaci neprijatelja na reku Mezu (Maas) skoro na celom frontu korpusa. Treba računati s tim da će neprijatelj istaviti jak otpor na ovoj reci.

2. — Težište bitke na zapadu biće 13 maja kod fon Klajstove oklopne grupe. Njen zadatok je da ovlada prelazima preko reke Meze na otseku od Monternea do Sedana. Ovde su angažovane skoro sve nemačke vazduhoplovne snage. One će u 8-časovnom neprekidnom napadu iz vazduha razbiti francusku odbranu reke Meze. Posle toga će fon Klajstava oklopna grupa preuzeti prelaz preko rijeke i obrazovanje svojih mostobrana.

41. armiski korpus, koji dejstvuje desno od našeg korpusa, otpočeće 13 maja u 16 časova prelaz preko reke Meze kod Monternea i Nuzonvila i obrazovanje mostobrana na liniji: južna ivica Davila — Sorel — severna ivica Šarlvisa (Charleville).

14 armiski korpus biće prikupljen pozadi 19 armiskog korpusa, odakle će, prema razvoju situacije, biti upućen preko Nešataoa ili Florenvila.

3. — 19 armiski korpus će u toku prepodneva izvršiti u svojoj dosadašnjoj zoni dejstva sve potrebne pripreme tako da može u 16 časova preduzeti prelaz reke Meze na otseku od ušća Bara do Bazeja (Bazeille). Po izvršenom prelazu, obrazovati mostobran na liniji: Butankur (Boutancourt) — Saponj — Šeheri (Chéhéry) — Noaje Pon Moži (Noyers Pont Maugis).

Linija razgraničenja sa 41 armiskim korpusom: Martlanž — Nakusar — Longlie — Granvoar — Asenoa — severozapadno od Bertrijsa — Karlsburg — Gro Fej Muzev — Sinji — Lim (Lumes) — Hanonj, 15 km jugozapadno od Monkornea.

Sva navedena mesta pripadaju 41 armiskom korpusu.

4. — *Napad će biti izведен po sledećem:*

a) *Desnokrilna napadna grupa* napadaće između Ardenskog kanala i isključno brane na reci Mezi.

Snage: 2 oklopna divizija.

b) *Srednja napadna grupa* napadaće između zaključno brane na Mezi — zaključno Torsi (Torcy).

Snage: 1-va oklopna divizija sa pešadiskim pukom »Velika Nemačka« i 43 bataljon jurišnih pionira.

c) *Levokrilna napadna grupa* napadaće između Sedana i Bazeja (Bazeille).

Snage: 10 oklopna divizija (bez pešadiskog puка »Velika Nemačka«).

Linije razgraničenja:

— između desnokrilne i srednje grupe: Mažimon — Rošo — raskršće puteva 4,5 km južno od Alea — Bosval i Brijankur (naseljena mesta pripadaju desnoj grupi) — zapadna obala brane na Mezi — Freno — put. Freno Šemeri — Singli — Poa Teron (naseljena mesta pripadaju srednjoj grupi);

— između srednje i levokrilne grupe: Belvo Noarfonten — Bujon (sve za srednju) — raskršće puteva 3 km južno od Bujona (levoj) — ili — srednji most na Mezi u Sedanu (srednjoj) — južni most u Sedanu — Noaje Pon Moži (levoj) — Bilson i Ston (srednjoj).

5. — *Zadaci:*

a) 2 oklopna divizija kreće u 16 časova sa polaznog položaja (*Ausgangsstellung*) sa obe strane Donšerija u napad preko Meze i zauzima uzvišenje južno od Donšerija. Odatle će divizija bez odlaganja skrenuti preko Ardenskog kanala na zapad do brane na Baru (zaključno), likvidirajući neprijateljsku odbranu na Mezi, prodreti desnim krilom do Butankura, a levim do Šaponja i Fešera (Feuchères).

b) 1-va oklopna divizija, sa pridatim pešadiskim pukom »Velika Nemačka«, ima da bude u 16 časova spremna za prelazak

reke Meze na otseku između Glera (Glaire) i Torsija. Pošto ovlada terenom u luku Meze, prodire napred do puta Belvi — Torsi. Divizija će potom produžiti napade na visove Boa de la Marfe da bi najzad dostigla liniju Šeheri Somon.

c) 10 oklopna divizija će do 16 časova zauzeti, u sporazumu sa 1-vom oklopnom divizijom, uporište na istočnoj ivici Sedana i do istog vremena polazni položaj na liniji: Sedan — Bazej (Bazeilles). U 16 časova ona će otpočeti napad za prelaz preko Meze i zauzeće visove na liniji: Noaje Pon Moži — Pon Moži.

6. — *Sadejstvo sa vazduhoplovstvom* biće uglavnom prema priloženom tabelarnom pregledu za dejstvo po prostoru i vremenu i karti razmere 1 : 300.000 sa ucrtanim rejonima za bombardovanje.

19 armiski korpus biće neposredno podržavan od strane vazduhoplovstva za blisku borbu, kao i dosada.

7. — 102 protivavionski puk prvo će štititi pripremni položaj korpusa za prelaz preko reke, zatim sam prelaz preko Meze, u kome će cilju isturiti svoja protivavionska sredstva što je moguće više napred, a potom obezbediti mostobran.

8. — Izviđanje:

a) *Vazdušno*: oklopnim eskadrilama u rejonu: Šarlvil — Turn — Sen Remi — Le Čen — Somot — Pije — Tetenj — Frašval.

b) *Zemaljsko*: vršiće svaka divizija u svojoj zoni kako je već naređeno.

9. — *Organizacija veza*: 80 bataljon za vezu podiže i održava radio i telefonsku vezu sa 1, 2 i 10 oklopnom divizijom, radio-vezu sa Klajstovom oklopnom grupom i 41 armiskim korpusom. On će vezati korpusno komandno mesto sa komandnim mestima divizija, i to: za 2 diviziju u Vrinju o Boa, za 1 u Flenjeu i za 10 u Živonu (Givone).

10. — *Korpusno komandno mesto* biće u Belvou, a posle 12 časova u La Šapeli (La Chapelle).

Guderian, sr.

Divizisko komandno mesto

1 oklopna divizija

13 maja 1940

Operativni otsek

12 časova

DIVIZISKA ZAPOVEST BR. 5

(Za prelaz reke Meze, 13 maja 1940 godine)

1. — 19 armiski korpus je uspeo u žestokim borbama da svuda odbaci neprijateljske snage na reku Mezu. Na Mezi treba očekivati jači otpor.

2. — Težište ofanzive na Zapadu biće 13 maja kod Klajstove oklopne grupe. Njen je cilj da ovlada prelazima preko reke Meze na delu od Monternea do Sedana. Za ovu akciju angažovaće se skoro sve jedinice nemačkog vazduhoplovstva. One će u neprekidnom 8-časovnom bombardovanju iz vazduha razbiti neprijateljsku odbranu na reci Mezi. Tako će 19 armiski korpus otpočeti prelaz preko Meze u 16 časova.

3. — 19 armiski korpus će u dosadašnjoj svojoj zoni dejstva u toku jutra i popodneva izvršiti sve potrebne pripreme tako da može otpočeti napad u 16 časova sa prelazom Meze na otseku od ušća Bara u Mezu do Bazeja.

4. — Napad će se izvesti po sledećem:

a) *Desnokrilna napadna grupa*: 2 oklopna divizija od Arden-skog kanala do brane na Mezi (isključno).

b) *Srednja napadna grupa*: ojačana 1 oklopna divizija od brane na Mezi (zaključno) do Torsija.

c) *Levokrilna napadna grupa*: 10 oklopna divizija napadače na otsek Sedan — Bazej.

5. — *Linija razgraničenja*: kao i dosada, sa sledećim izmenama:

— za desnu granicu, sa 2 oklopnom divizijom od Šeherija na Singli (12 km zapadno od Šeherija) — Poa Teron (naselja za 1);

— za levu granicu, sa 10 oklopnom divizijom, bez promene.

6. — Zadaci:

— 2 oklopna divizija kreće u 16 časova sa svog polaznog položaja za prelaz Meze i zauzima uzvišenje južno od Donšerija. Potom skreće preko Ardenskog kanala na zapad do brane na Mezi (zaključno), likvidira odbranu Meze, i izbije desnim krilom do Butankura, a levim do Saponja i Fešera;

— 1 oklopna divizija, sa pridatim pešadijskim pukom »Velika Nemačka«, ima da bude takođe spremna da u 16 časova otpočne napad sa prelazom. Po izvršenom prelazu reke, vrši čišćenje rečne izbočine sve dok ne izbije na put Belvi — Torsi. Posle toga će divizija produžiti napad na visove Boa de la Marfe, a potom prodire do linije Šeheri — Šomon — (Chaumont);

— pojedinačni zadaci ostaju u svemu kako je ranije naređeno. Predviđeno x i y vreme se briše. Prepad odreda br. 1 takođe počinje u 16 časova;

— 10 oklopna divizija zauzima do 16 časova, sporazumno sa 1 oklopnom divizijom, uporišta na istočnoj ivici grada Sedana i do istog vremena zauzima svoj polazni položaj na liniji Sedan — Bazej. Ona otpočinje prelaz reke Meze u 16 časova i zauzima uzvišenje na liniji Noaje Pon Moži.

7. Komandant 101 artiljeriskog puka (sastav pridatih divizionala vidi u prilozima) priprema prelaz preko reke Meze i održava napad divizije prema planu za vatrenu podršku.

8. Sadejstvo sa vazduhoplovstvom vršiće se, uglavnom, prema priloženom tabelarnom planu za dejstvo po prostoru i vremenu i skica sa ucrtanim rejonima za bombardovanje.

102 protivavionski puk prvo će štititi korisni polazni položaj za prelaz, zatim izvršenje prelaza, a potom saobraćaj preko reke.

9. — Red prelaženja preko reke Meze ostaje u svemu kako je precizirano diviziskom zapovešću (u prilogu).

10. — Izviđanje i veze: po dosadašnjem.

Lista nadimaka serije »C« dopunjava se u sledećem:

- pešadijski puk »Velika Nemačka« Nakaza (Šojzal)
- 101 artiljeriski puk ... Novogradnja (Nojbau)
- 49 artiljeriski puk ... Mađioničar ... (Tašenšpiler)
- 1 osmatrački divizion ... Cigla (Cigelštajn)
- 1 pešadijski puk »Velika Nemačka« ... Jasen (Ešenholc)
- 2 pešadijski puk »Velika Nemačka« ... Uspomena (Andenken)
- 3 pešadijski puk »Velika Nemačka« ... Školjka (Mis-mušel)
- 4 pešadijski puk »Velika Nemačka« ... Sulundar (Ofenror)
- 43 bataljon jurišnih pionira ... Monokl.

11. — Snabdevanje:

a) Pretovarna stanica borbenih potreba: 1,5 km istočno od Fej le Venera ostaje i dalje spremna za predavanje potreba.

b) Preuzimanje goriva biće u severnom delu šume, severno od Noarfontena; spremnost za izdavanje 13 maja od oko 17 časova. Prijem pogonskog goriva oko 1/2 dnevnog utroška.

c) Glavno zavojište biće u Korbionu.

d) Opravka vozila: jedna mehaničarsko-bravarska četa radiće od 13 maja u podne u Bertiju (Bertix). Ešelon sa rezervnim delovima za oklopna vozila Klajstove oklopne grupe premešta se u Redingen (u Luksemburgu).

e) Mesto za prikupljanje zarobljenika: biće dalje ili i, južno od Meze, Frenoa. Njihovo čuvanje vršiće pešadijska brigada.

12. — Divizisko komandno mesto: do početka napada k. 360, za 3,2 km severno od Sen-Manža; kada napad otpočne, pomeraće se već naređenim pravcem.

DODATAK DIVIZISKOJ ZAPOVESTI br. 5

(za 13 maj 1940 godine)

Posebna naređenja za artiljeriju za prelaz Meze 13 maja 1940:

1. — Komandant 101 artiljeriskog puča biće odgovoran za izvršenje artiljeriske pripreme prelaza preko Meze.

2. — Pridavanje za izvršenje artiljeriske pripreme i podršku napada sa prelazom reke:

a) za 2 oklopnu diviziju: 74 artiljeriski puč (bez 3 teškog divizionala);

b) za 1 oklopnu diviziju: 101 artiljeriski puč.

Za dejstvo protiv neprijateljske pešadije određuje se 73 artiljeriski puč sa 1, 2 i 3 divizionom.

Za kontrabatiranje i u.glavninu artiljerije na težištu napada (*Schwerpunktgruppe*) određuje se 49 artiljeriski puč sa: 2 divizionom 45 artiljeriskog puča, 2 divizionom 69 artiljeriskog puča, 3 divizionom 74 artiljeriskog puča, 3 divizionom 90 artiljeriskog puča (1 divizion 105) i 616 teški artiljerski divizion.

Na raspolaganju komandantu artiljerije: 1 osmatrački divizion, i dimnobacački divizion.

c) Za 10 oklopnu diviziju: 90 artiljeriski puč (bez 3 teškog divizionala).

3. *Artiljerisko osmatranje:*

a) Artiljeriske osmatračnice za potrebe 2 i 10 oklopne divizije treba izabrati tako da najmanje po jedan njihov divizion može osmatrati i borbenu zonu 1 oklopne divizije.

Upotreba 1 osmatračkog diviziona: ovaj se divizion ima da rasporedi tako da se omogući otvaranje vatre na ciljeve u rejonom: G, H, L, M i O.

c) *Osmatranje iz vazduha:*

Divizije će dati zadatke artiljeriskim izviđačima, koji će biti dužni da dostavljaju svoje izveštaje takođe i komandantu 101 artiljeriskog puča (pri 1 oklopnoj diviziji).

2 artiljeriska izviđača iz sastava 4 eskadrile 31 izviđačke grupe biće stavljeni pod komandu 49 artiljeriskog puča od 10 časova.

4. — *Zadaci za artiljeriju:*

Za artiljerisku podršku napada videti plan vatre. Kontrabatiranje u celoj zoni korpusa biće pod komandom komandanta 101 artiljeriskog puča sve dok divizije ne pređu liniju: uzvišenja južno od Donšerija — Boa de la Marfe — uzvišenja kod Noajea Pon Možija.

5. — Ciljevi su pokazani kao rejoni (vidi šemu ciljeva).

PRILOG DIVIZISKOJ ZAPOVESTI br. 5
 (Plan artiljeriske vatre za napad 13 maja 1940 1 oklopne divizije)

Borbeni otsek	Svetlo vreme	Pešadija	Oruđa za neposredno gadjanje	Artillerija	Vazduhoplovstvo
Artilleriska priprema prelaza preko Meze	od 8.00 do 15.00 časova	Ciljevi u rejonu K	Delstvo na bunkere i uporista na Mezi, u rejonu Glera i Torsija.	<ul style="list-style-type: none"> a) Podizava napad dejstvo na ciljeve u rejonu K i L. b) Otvaranje prolaza kroz odbranu Meze. c) Neutralisanje bunika. d) Neutralisanje zemaljske i protivavionske artiljerije u rejonima: G, H, L, M, Q. 	Vidi plan dejstva po časovima. Blisku podršku vrši 2 grupa: a) Bombardovanje za rušenje i uznemiravanje naseljenih mesta u rejonima ciljeva G, H, M, O. b) Bombardovanje artiljeriskih položaja.
Artilleriska priprema prelaza preko Meze	Od 8.00 do 15.00 časova	Ciljevi u rejonu K	Neutralisanje vatreñih izvora na obali reke Meze	<ul style="list-style-type: none"> 2) Korekturno gadañje na mesta prelaza. b) Delstvo na ciljeve u rejonima K i L. c) Neutralisanje zemaljske i protivavionske artiljerije. 	Vidi plan dejstva po časovima. Grupa za blisku podršku izvršiće rušenje sela Gler i Torsi. Napasti rejon L sa ciljevima od 1—7.
Neposredno pred prelaz	Od 15.50 do 16.00 časova	Koncentracija vatre na mesta prelaza	Neutralisanje vatreñih izvora na obali Meze	Koncentracija vatre na mesta prelaza	Vidi plan dejstva po časovima. Grupa za blisku podršku izvršiće rušenje sela Gler i Torsi. Napasti rejon L sa ciljevima od 1—7.
Kad otpočne prelaz i prodiranje u neprijateljsku odbranu.	Od 16.00 časova	Podrška prvih talasa boraca.	Delstvo po vatrenim izvorima pre i za vreme prelaza.	Podrška pešadije po diviziskim zonama,	Vidi plan dejstva po vremenu.

Napomena: Divizion dinnih bacača od 16.00 do 16.30 časova zamagljuje put Gler (Glaire) — Torsi (Torey), a od 17.30 do 18.30 časova put Belyi — Torsi.

PRILOG DIVIZISKOJ ZAPOVESTI br. 5
 (Plan napada preko reke Meze od 13. maja 1940 godine)

Vreme	Vazduhoplovstvo	Kopnene trupe
8.00 časova		Pripreme za prelaz reke Meze sve do samog početka prelaza. Dejstvo artiljerije prema vatrenom planu.
Od 8.00 do 12.00 časova	Bombardovanje u cilju rušenja i uznemiravanja na sektorima BI i CI.	Priprema prelaza pod zaštitom avio bombardovanja za uznemiravanje. Dejstvo artiljerije po vatrenom planu.
Od 12.00 do 16.00 časova	Koncentracija, bombardovanja za uništenje na sektore AI, BI i CI.	Nastavak i završetak svih priprema. Dejstvo artiljerije po vatrenom planu.
Od 16.00 do 17.00 časova	Preneti bombardovanje za uznemiravanje i rušenje na sektore AII, BII, CII i na utvrđenja kod Muzona. Bombardovanje »štukama« izvršiti na sektoru BI i CI.	Izvršiti iznenadan prelaz.
Od 17.30 do pada mraka.	Napad na otkrivene ciljeve u pravcu neprijatelja od sektora AII, BII i CII.	Zauzimanje mostobrana.
Za vreme noći	Uznemiravajući napadi po putevima koji vode neposredno severno i istočno od gradova: Hirson, Lan, Retel, Vuzije i Stenej, dejstvujući na svaki primećeni saobraćaj po njima.	Podizanje mosta preko Meze. Prelazak tenkova i artiljerije.

10 oklopna divizija
 Operativni otsek
 Br. 5

Divizisko komandno mesto
 Pre Sen Remi,
 13 maja 1940

DIVIZISKA ZAPOVEST ZA PRELAZ PREKO REKE MEZE
 (13 maja 1940 godine)

1. — 19 armiski korpus je u žestokim borbama 12. maja uspeo da skoro svuda nabaci neprijatelja na Mezu. Na Mezi treba očekivati jaku odbranu neprijatelja.

2. — Težište ofanzive na Zapadu biće 13. maja kod fon Klajstove oklopne grupe. Njen je cilj da ovlada prelazima Meze između Monternea i Sedana. U ovom cilju biće angažovane skoro

sve raspoložive nemačke vazduhoplovne snage. One će u neprekidnom 8-časovnom bombardovanju razbiti neprijateljsku odbranu na reci Mezi.

3. — 19 armiski korpus će u toku današnjeg dana u svojoj dosadašnjoj napadnoj zoni izvršiti sve potrebne pripreme tako da će u 16 časova otpočeti prelaz preko Meze između ušća Bara i Bazijsa. Po izvršenom prelazu, obrazovaće mostobran na liniji: Buztankur — Saponj — Šeheri — Noaje Pon Može.

10 oklopna divizija otpočinje napad 13 maja u 16 časova za prelaz reke Meze na otseku južno od Sedana — zaključno Bazej i zauzima uzvišenja kod Noajea Pon-Možija.

Linija razgraničenja sa 1 oklopnom divizijom: raskršće puteva na 3 km južno od Bujona (za 1) — Ili (za 1) — srednji most u Sedanu (za 1) — južni most u Sedanu (za 10) — Noaje Pon Moži (za 10) — Bilson (za 1) — Ston (za 1).

4. — Napad izvesti po sledećem:

Desno: napadna grupa, 10 pešadiška brigada, komandant grupe biće komandant 10 pešadiške brigade.

Sastav: 86 pešadiški puk,

1 četa 41 pontonirskog bataljona sa 90 malih i 45 velikih gumenih čamaca,

2 četa (bez 1-vog voda) 49 pionirskog bataljona u ulozi jurišnih pionira,

90 školski protivoklopni divizion (bez 1-ve baterije),

36 baterija srednjekalibarskog protivavionskog diviziona (bez 1 oruđa),

1 vod 2 čete teških pešadiških topova

Levo: napadna grupa, 69 pešadiški puk, komandant grupe, komandant 69 pešadiškog puka.

Sastav: 69 pešadiški puk,

1 četa 49 pontonirskog bataljona sa 65 malih i 30 velikih gumenih čamaca,

Vod 2 čete 49 pionirskog bataljona u ulozi jurišnih pionira,

Baterija 90 školskog protivavionskog diviziona,

1 oruđe 36 srednjekalibarskog protivavionskog diviziona.

Linija razgraničenja između desne i leve napadne grupe: Živon (ist.) — Balan (ist.) — Pon Moži (zap.) — Noaje Pon Moži (ist.) — Bo Menil Ferm (ist.)

5. — *Zadaci:* desna i leva napadna grupa ima da budu 13 maja popodne spremne za napad, svaka u svojoj zoni napada, da postave obezbeđenja na položaj i neutrališu bunkere i uporišta na obali Meze, kao i ciljeve na dodeljenim otsecima za napad. Napadne grupe (kolone) prići će sa svojim čelnim delovima do

same Meze tako da budu u mogućnosti da u 16 časova otpočnu prelaz preko reke Meze. Za ovo prelaženje svaki vojnik treba na-ročito da iskoristi vreme napada vazduhoplovstva.

Desnokrilna napadna grupa ima kao prvi cilj zauzimanje uporišta zapadno od Vadlenkura, posle čega skreće na jug, likvi-dira uporišta južno od Vadlenkura i zauzima Noaje Pon Moži i uzvišenja neposredno zapadno od njega.

Levokrilna napadna grupa zauzima Pon Moži i uporišta istočno od njega, a potom, sa težištem na desnom krilu, u sadej-stvu sa desnokrilnom napadnom grupom, izbija na drum Noaje Pon Moži — Pon Moži.

6. — Komandant napadnih grupa (kolona) sporazumeće se u pogledu određivanja polaznih linija i kontrolnih oficira za pre-voženje trupa preko reke, kao i za docniji prelaz desnokrilne grupe preko pontonskog mosta.

7. — 90 artiljeriski puk (bez 1 diviziona 105 mm) podržava napad po opštem vatrenom planu. Po jedan divizion predviđeti za neposrednu podršku svake napadne grupe (kolone).

8. — Delovi 41 i 49 pontonirskog bataljona, koji ne budu pridati napadnim grupama, prikupiće se u 16 časova u rejonu se-verno od La Šapele, pod komandom komandanta 41 pontonirskog bataljona, kada će preduzeti pokret ka Mezi sa zadatkom da podignu skele, a docnije i most preko ove reke.

Verovatno mesto za podizanje pontonskog mosta biće u ju-žnom delu Sedana.

9. — 1 baterija 71 protivavionskog diviziona štiti polazni po-ložaj, prelaz preko reke Meze i napada sa težištem u zoni na desnokrilne napadne grupe (kolone). 3 baterija 55 protivavion-skog diviziona štiti od napada iz vazduha dolazak oklopne brigade.

10. — Izviđanje:

a) *Vazdušno* će vršiti 3 izviđačka eskadrila 14 armiske grupe na prostoru: drum za Donšeri — Semeri — Tanej — Briel — Vo — Puji (Pouilly) — Tetenj — Franšval.

Pojedinačni zadaci prema specijalnim zapovestima.

b) *Zemaljsko izviđanje* vršiće 90 oklopni izviđački bataljon na taj način što će dve izviđačke grupe staviti na raspolažanje diviziji u rejonu severno od La Šapele.

11. — Odredbe o vezi:

90 oklopni bataljon za vezu, kao i dosada, održavaće radio i telefonsku vezu, kako do napadnih grupa tako i do komandanta za podizanje pontonskog mosta. Sem toga, on će uspostaviti vezu i do sva tri mesta prelaza od njihovih kontrolnih oficira. Sa prvim pešadijskim delovima preći će Mezu i određeni organi veze na-padnih kolona.

12. — Regulisanje saobraćaja na drumu Morton — La Šapel pripada isključivo komandantu puta III i oklopnoj brigadi, a na drum La Šapel — Sedan (dodnije Vadlenkur) komandantu puta IV i komandantu 90 oklopog izviđačkog diviziona.

13. — *Diviziska rezerva:* 4 oklopna brigada ostaće do 17 časova u šumi Bel Vire, a potom će se prebaciti u rejon severoistočno od La Šapele, gde ima da bude spremna za angažovanje. Komandant brigade će biti na komandnom mestu divizije.

14. — Glavno zavojište biće u majuru La Vire (1 km južno od La Šapele).

15. — Istaknuto komandno mesto biće na uzvišenju jugozapadno od Živona (Givonne)

Šaal (Schaal), sr.

Prilog 6

Korpusno komandno mesto

Komanda 19 armiskog korpusa

13 maja 1940

Operativno deljenje

22.30 časa

1. — Za odbranu reke Meze angažovana je samo jedna francuska tvrđavska brigada sa artiljerijom. Ona je moralno jako poljuljana.

2. — Od snaga korpusa reku Mezu su prešle i dostigle, i to:

— 2 oklopna divizija rejon jugozapadno od Donšerija,

— 1 oklopna divizija severnu ivicu od Boa de la Marfe i

— 10 oklopna divizija Vadlenkur.

3. — Divizije će produžiti napad svom energijom, ojačavajući svoje prebačene delove preko Meze svim raspoloživim snagama. Krilne divizije će imati svoja težišta na unutrašnjim klimama čime će uspostaviti međusobno čvršće sadejstvo.

4. — Divizija će zauzeti svoje objekte u duhu plana za ratne igre, sem 10 oklopne divizije koja će prodirati do istočno od Bilsona, a potom će skrenuti na zapad, i to:

— 2 oklopna divizija preko Butankura na Poa Teron,

— 2 oklopna divizija preko Vandresa i Le Šena sa levim krilom duž Ene (Aisne) na Retel, i

— 10 oklopna divizija će prvo obezbedivati levi bok korpusa na narednoj liniji.

5. — Komanda korpusa ostaje i dalje u La Šapeli.

Guderian, s r.

**Komanda 19 armiskog korpusa
Operativno odeljenje**

Korpusno komandno mesto u šumi kod
La Šapele, 14 maja 1940,
21.00 čas

KORPUSNA ZAPOVEST br. 5
(za 15 maj 1940)

1. — Naš korpus je danas razbio dve francuske divizije sa tenkovima i drugim jakim kopnenim snagama. Na hiljade zarođenika je privedeno.

2. — Napad će se produžiti 15 maja 1940 sa glavnim snagama iz dostignutih rejona pravcem na zapad, pri čemu dostići liniju Vasinji — Retel.

3. — *Zadaci:*

a) 2 oklopna divizija nastupa svojim jakim levim krilom preko Bulzakura i Poa Terona i dostiže, južno od Petit-Fore de Sinjija, liniju Vasinji — Seri.

b) 1 oklopna divizija nastupa pravcem: Sengli — Omon i zauzima liniju Seri — Retel.

Linija razgraničenja: Šeheri — Sengli — La Ornj — Mazerni (za 1) — Feso (za 2) — Drovizi (za 1) — Seri (za 2).

Nastupanje obe ove oklopne divizije otpočeće na moje naреđenje.

c) 10 oklopna divizija, sa ponovo pridatim joj Pešadiskim pukom »Velika Nemačka«, obezbeđuje južni bok korpusa na liniji: Ardenski kanal — uzvišenja Ston — brana na Mezi, južno od Vilmontrija. Ovu liniju zauzeti i organizovati za odbranu.

4. — Komandant 101 artiljeriskog puка sa 22 divizionom 45 artiljeriskog puка, 616 teškim artiljeriskim divizionom, 2 divizionom 69 artiljeriskog puка i 2 divizionom 1 puка ostaje potčinjen 1 oklopnoj diviziji. Isto tako i dimnobacački divizion, koji će ipak ostati na svom dosadašnjem položaju.

5. — *Izviđanje:*

Zona izviđanja za 19 armiski korpus: Sarlvil — Rozoa — Monkorne — drum za Nešatel — železnička pruga Nešatel — Pon Faverže — Granpre Don — Muzon.

Linija razgraničenja: između Izviđačkog oklopног eskadrona i 4 eskadrile 31 armiske izviđačke grupe: Le Šen — Atinji — Blanzi — Nešatel, a između eskadrile 31 i eskadrile 14 armiske izviđačke grupe: Le Šen — Granpre.

Zadatak: 4 eskadrile 31 izviđačke armiske grupe da utvrdi da li neprijatelj upućuje snage putevima u dodeljenoj zoni za izviđanje prema boku i frontu 1 oklopne divizije. Izveštaje baciti na komandno mesto korpusa i 1 oklopne divizije.

Divizija će izviđati svaka u svojoj zoni dejstva:

- prema frontu do linije: Monkorne — Nešatel,
- na desnom boku do linije Šarlevil — Hirson,
- na levom boku do linije: Vuzije — Rems.

10 oklopna divizija će izviđati do linije: Klermon — Verden.

S obzirom na male snage, i sredstva koja stoje na raspolažanju za izviđanje, izviđati samo glavne puteve.

Guderijan, sr.

Prilog 8

*Komanda 19 armiskog korpusa Komandno mesto korpusa — Soaz,
Operativno odeljenje. 16 maja 1940*

KORPUSNA ZAPOVEST br. 7

(za 17 maj 1940 godine)

1. — Neprijatelj je pred 1 i 2 oklopnom divizijom ponovo odlučno potučen i povlači se u pravcu zapada na celom frontu.

19 armiski korpus je svojim glavnim snagama dospeo u region zapadno od Monkornea. Prednji odredi su u pokretu ka reci Oazi između Orinjija i Hamežikora.

14 armiski korpus štiti levi bok na Eni i kreće se pozadi ulevo od 19 armiskog korpusa.

2. — 19 armiski korpus preduzima 17 maja nastupanje u severozapadnom pravcu, obilazeći Sen Kanten i Peron. Početak pokreta u 9 časova.

3. — Nastupanje će se izvesti (vidi raspodelu puteva u prilogu 1) na ovaj način:

a) *desno:* 2 oklopna divizija pravcem Orinji — Rebemon i dalje putevima I i II;

b) *levo:* 1 oklopna divizija pravcem Mezijer na Oazi — Hamežikur i dalje putevima III i IV.

4. — 10 oklopna divizija, ponovo vraćena pod komandu, nastupa ulevo i pozadi po dosadašnjim putevima II i III (od 16 maja) do Noarkura, odakle sa svojom levom kolonom kreće preko Dizi le Groa, Klermon Pjerpona, Hamežikura, a dalje putem IV, prema prilogu 1.

Put ima da bude slobodan za desnokrilnu kolonu.

5. — 2 motorizovana pešadiska divizija pridaje se 14 armiskom korpusu.

6. — Izviđanje, vidi prilog 2.

7. — Korpusno komandno mesto biće prvo u Soazu (Soize, 5 km istočno od Monkornea) a docnije duž puteva II i III.

Guderijan, sr.

Prilog 9

Korpusno komandno mesto u Soazu,

Komanda 19 armiskog korpusa 18 maja 1940

Operativno odeljenje 0.45 časova

KORPUSNA ZAPOVEST br. 8

(za 18 maj 1940 godine)

1. — Neprijatelj se i danas povlači na jug. Izgleda da su prelazi preko Some zaposednuti od strane neprijatelja. Preduzimao je pojedinačne napade oklopnim snagama sa pravca Lan — Monkorne preko Klermona i La Vil o Boa (La Ville aux Bois).

2. — 41 armiski korpus nastupa 18 maja na Kambre (Cambrai).

Linija razgraničenja (sa 41 armiskim korpusom): Sen Gober — Nevilet — Noroa — Guzokur (Gouzeaucourt), za 41 armiski korpus — Bajon (za 19 armiski korpus).

3. — 19 armiski korpus otpočeće napad iz mostobrana na Oazi 18 maja 1940 u 5.30 časova pravcem na Bapom. Njegov prvi objekat će biti da ovlada mostobranom na liniji: uzvišenja severozapadno od Belikura — istočno od Vilrea — Le Veržije — Vandel — Flešen — Peji (Poeuilly) — Terti — Monši — Falvi.

4. — Zadatak za divizije:

a) 2 oklopna divizija otpočinje napad iz mostobrana kod Orinjija i Ribemona, zauzima prelaz preko Some sa obe strane Morkura i hitno ovladava uzvišenjima između Vibrea i le Veržjea. Most kod Sen-Kantena treba zauzeti iznenadno, na prepad, posle čega prodreti slabim snagama iz pozadine u grad. Treba voditi računa o tome da ne dođe do borbi u gradu.

b) 1 oklopna divizija otpočinje napad iz mostobrana kod Bezijera i Hamežikura, forsira Somu sa obe strane Kastrea, posle čega će nezadrživo prodirati do užvišenja sa obe strane Pejia.

Dopuna izloženog pod a) i b): divizije će izvršiti napad u istom borbenom poretku u kome su izvršile napad i na Mezu. Uz prethodnu jaku artiljerisku vatru u začetku slomiti svaki neprijateljski otpor. Treba svaku mogućnost iskoristiti da se na prepad ovlađa rečnim prelazima. U tom cilju treba ojačane izviđačke snage odmah prebaciti preko Oaze čim otpočne napad.

c) 10 oklopna divizija nastupaće pozadi levog krila korpusa, duž puta koji je dole naznačen. Ona će obezbedivati levi bok korpusa od Lana, a potom od reke Sere (Serre), odnosno, docnije od kanala Kroza i reke Some. Ona će očistiti teren desno od kanala i Some, gde će zauzeti mostove i pripremiti ih za brzo rušenje.

Linija razgraničenja između 2 i 1 oklopne divizije biće: Marej (za 2) — Šatijon (za 1) — Fokuzi (za 2) — Parpvil — Ribemon — Sen Kanten — Fajet — Mesemi (za 2) — Vandel — Marke Tampoa — Moalen (Moislains) — Rankur — Kombl — Fler — Varlankur (za 1).

5. — *Izviđanje* ima biti prema priloženom prilogu.

Da bi se izbeglo naletanje jedinica na neprijateljsku odbranu koja se predviđa duž Some, treba organe zemaljskog izviđanja poslati unapred najmanje na pola časa ispred glavnina. Težište izviđačke delatnosti kod 1 i 10 oklopne divizije ima biti na njihovim levim krilima.

6. — 102 protivavionski puk štiti sa početkom napada polazni položaj i prelaze preko reke Oaze od 5.30 časova, a docnije to isto i preko Some.

7. — Komandno mesto korpusa otpočetka napada u 5.30 časova biće u Viler le Sek.

Guderjan, sr.

Putevi za 10 oklopnu diviziju:

a) Erlon — La Ferte — Ševresi — Hamežikur — Serokur — Terti — Peron — Kleri — Longeval.

b) Dersi — Kresi — Ašeri — Vandje — Artan (Artemp) — Sankur — Peran, a dalje kao pod a).

Dopuna korpusne zapovesti br. 8 za 18 maj 1940:

Linija sigurnosti za bombardovanje: Aras — Bapom — tok Some do Hama-železnička pruga La Fer — Lan — Retel (sve isključno).

Prilog 10

Korpusno komandno mesto, Viler
 Komanda 19 armiskog korpusa le Sek.
 Operativno odeljenje 28 maja 1940, u 2.00 časa.

KORPUSNA ZAPOVEST br. 9
 (za 19 maj 1940 godine)

1. — Neprijatelj se povlači na jugozapad, dok na desnom krilu i desnom boku 41 armiskog korpusa još traju teške borbe. Na Somi, kod Sen Krija (St. Christ), kao i severno od Perona, na uzvišenjima Bušavena, identifikovane su engleske trupe. Kod Hama, Žisija, Reminjeja i Kvesija, neprijatelj je 18 maja uveče prešao preko Some.

2. — *Fon Klajstova grupa* produžava svoje nadiranje pravcem na Bapom, gde sa prednjim delovima izbija na opštu liniju Kambre — Peron.

41 armiski korpus dostigao je svojim prednjim delovima liniju Kambre — Mec — an Kutir (en Couture).

Linija razgraničenja sa 41 armiskim korpusom: Sen Gober — Nevilet — Guzokur (za 41) — Bapom — Berl zo Boa — Sombrain (za 41) — Manjikur (za 41).

Dalje nastupanje fon Klajstove oklopne grupe biće po izričitom odobrenju Vrhovne komande kognene vojske.

3. — 19 armiski korpus je otpočeo napad 19 maja 1940 i prvo dostigao sa 1 i 2 oklopnom divizijom opštu liniju: Fen (Fins) — Peron, da bi sa nje radi stvaranja mostobrana preuzeo nastupanje preko Severnog kanala na liniju: Le Menil — Kleri.

Sam kanal treba preći u 14 časova.

Korpus će, sem toga, još u toku noći 18/19 maja obrazovati mostobrane na južnoj strani Some, u rejonima Perona i Hama, da bi omogućio vrhovnom voćstvu da na sam dan napada odmah skrene na jugozapad.

4. — *Zadaci za divizije:*

a) 2 *oklopna divizija* prelazi kanal između Ekankura i Mamankura. Ona će zauzeti uzvišenja kod Le Menila, a potom će odmah skrenuti zapadno od puta za Peron na jug, da bi olakšala nastupanje 1 oklopne divizije.

b) 1 *oklopna divizija* forsira prelaz preko kanala sa obe strane Moalena (Moislains), sa težištem na svom desnom krilu, posle čega udara na uzvišenja južno od Rankura, a potom skreće odavde u obuhvat neprijateljskog boka i pozadine na platou severno od Perona.

Dopuna odredbi pod a) i b):

U vezi sa vazduhoplovnim bombardovanjem artiljerisku primenu za obe divizije regulisće komandant 101 artiljeriskog puka. Po uništenju neprijatelja, organizovati mostobran na liniji: Ekvan-kur — Le Menil — Saji Sajzel — Rankur — Kleri.

Linija razgraničenja između 1 i 2 oklopne divizije: zapadna ivica Sen-Kantena — Paje — Mesemi — Montinji — Roazel — Ezekur (Aizecourt) — Boa de Vo — Boa Sen Pjer Vast (južna ivica naselja za 2) — Kombl — Fler — Varlankur (naselja za 1).

1 oklopna divizija još uveče 18 maja 1940 zauzima i brani, sem toga, mostobran zapadno od Perona, uglavnom na liniji: Bijaš — La Mezonet — majur Belvi, kao što je već usmeno izloženo.

c) *10 oklopna divizija* obezbeđuje levi bok korpusa zatvarajući prelaze na Somi i reci Seri (Serre) gde će verovatno ostati do 19 maja veče. Neprijateljske snage koje su prešle reku Somu kod Hama, kao i kod Žisija, Reminija i Kvesija, treba u rano jutro 19 maja proterati na južnu obalu Kantenskog kanala. Mostove treba, po potrebi, zaprečiti ili porušiti, kako je već usmeno rečeno.

Kod Hama treba obrazovati i držati mostobran otprilike na liniji: most zapadno od Epevila — Maj Vilet Galan.

Glavninu 10 oklopne divizije treba 19 maja 1940, pre podne, dalje preko Oaze prebaciti, u rejon Esinji le Grav (gde će biti štab), tako da se omogući prelaz preko Some na severozapad na dva puta.

5. — *Vazduhoplovstvo* će podržavati napad 1 oklopne divizije, pomoću bombardovanja iz vazduha položaja i šumaraka kod Bušavena, kao i na Moalen i Rankur u vremenu od 13.45 do 14 časova. Odmah posle toga treba preći kanal.

Linija sigurnosti za bombardovanje iz vazduha biće:

- a) Aras — Alber — Roj — Noajon — Beri o Bak i
- b) tok Severnog kanala.

6. — Izviđanje:

- a) *Vazdušno* u zoni: Le Kato — Kambre — Aras — Dulan — Amjen — Mondidije.

Podela zone izviđanja između 4 eskadrile 31 izviđačke armi-ske grupe i oklopног eskadrona biće prema neposredno izdatim uputstvima.

b) *Zemaljsko izviđanje* vršiće organi 1 i 2 oklopne divizije do date linije sigurnosti od bombardovanja na otseku: Okur — raskršće puteva za 6 km severoistočno od Nela (Nesle) — Roj — Noajon — Šoni (Chauny).

7. — *Protivvazdušna odbrana:* 102 protivavionski puk štitiće svojim glavnim delovima nastupanje obeju divizija, kako za vreme pokreta dok ne budu na polaznom položaju, tako i za vreme

prelaženja preko kanala i obrazovanja svojih mostobrana, a sa delom snaga obezbediti 10 oklopnu diviziju za vreme njenog pokreta kao i na novom rejonu.

8. — *Dostavljanje izveštaja:* obavezno po zauzimanju polaznog položaja za napad, kao i o početku napada.

9. — 80 bataljon za vezu održava radio vezu sa divizijama, i vezuje telefonom korpusno komandno mesto sa komandnim mestima divizija.

10. — Korpusno komandno mesto biće od 13 časova 19 maja 1940 u šumi Holnon.

Guderian, sr.

Prilog 11

Komanda 19 armiskog korpusa
Operativno odeljenje

Korpusno komandno mesto
Viler le Sek
18 maja 1940 u 13.00 časova

1. — Na osnovu korpusne zapovesti br. 8 i naređenja 10 oklopnoj diviziji da obezbeđuje korpusni bok na reci Seri (Serre) i na kanalu Some, između Falvija i Mortijera, pridaju se 10 oklopnoj diviziji od 16 časova 18 maja 1940 ove jedinice:

- štab 511 pionirskog puka sa:
- 666 pionirskim bataljonom,
- 49 pionirskim bataljonom,
- 37 pionirskim bataljonom,
- 41 pionirskim bataljonom (dodnije smenjuje 37 pionirski bataljon) i
- Oklopni školski divizion 10 oklopne divizije.

Komandanti ovih bataljona javiće se na komandno mesto 10 oklopne divizije u Renansartu.

2. — 10 oklopna divizija će regulisati, u sporazumu sa komandantom 511 pionirskog puka, koje mostove treba porušiti ili ih samo pripremiti za rušenje.

Pri ovome se treba držati ovog principa: porušiti samo nevažne mostove, kao i one čije bi obezbeđenje vodilo samo rasturanju snaga, dok se, naprotiv, neophodni mostovi za izvršenje operativnih pokreta ima da ostave neporušeni.

Komandant 511 pionirskog puka dostaviće komandi korpusa preko štaba 10 oklopne divizije plan zaprečavanja i rušenja sa skicom.

3. — 10 oklopna divizija držaće svoje glavne snage sa ove strane kanala, zapadno od Oaze, dok će samo slabije delove da prebaciti na onostranu obalu i da izviđa na južnoj strani do linije: Noajon — Kusi le Šato — Lan.

4. — Rejon južno od železničke pruge: Nel — Ham — Lan — Nešatel — predviđen je za bombardovanje iz vazduha. Stoga će jedinice, koje budu na ovoj prostoriji dejstvovale, biti dužne da preduzmu opsežne mере за svoje raspoznavanje i sporazumevanje sa vazduhoplovstvom i što potpunije obeležavanje linija do kojih budu dospele.

Guderian, sr..

Prilog 12

Komanda 19 armiskog korpusa
Operativno odeljenje

Korpusno komandno mesto
Sen Marlevil
19 maja 1940, 24.00 časa

KORPUSNA ZAPOVEST BR. 10

(Za 20 maj 1940)

- Neprijatelj je potučen na frontu našeg korpusa. On nastoji da se sa snagama iz Belgije probije na jugozapad.
- 19 armiski korpus nezadrživo prodire na severozapad i izbija na obalu Lamanša i na donji tok Some. Desno nadire 41 armiski korpus.

Linije razgraničenja: između 2 i 1 oklopne divizije biće: Kombl (za 1) — Longeval — Pozijer — Varen — Pišviler — Kanapl — Fligzekur — Soma (za 1) — Drej — Oazmon (za 2) — ušće Ligara.

Leva granica 1 oklopne divizije: tok reke Some.

3. — Divizije otpočinju pokrete u 6 časova sa linija koje su dostigle 19 maja i izbijaju na Somu:

— 2 oklopna divizija na liniju: od ušća Some do Fligzekura (isključno), sa težištem na Abevilu;

— 1 oklopna divizija na liniji: Flegzikur (zaključno) — ušće Avra (istočno od Amjena), sa težištem na Amjenu.

4. — 10 oklopna divizija će nastupati celokupnim snagama na Peron, gde će smeniti 1 oklopnu diviziju. Nju će, pak, smeniti 29 motorizovana pešadijska divizija koja će preuzeti zadatke obezbeđenja levog boka korpusa. Kada smena bude izvršena, 10 oklopna divizija će zaposesti otsek na Somi od ušća Avra do Perona, dok i tu ne bude smenjena od strane 29 motorizovane pešadijske divizije.

5. — *Pridavanje jedinica:*

a) pešadijski puk »Velika Nemačka« ponovo se vraća u sastav korpusa i stavlja se pod komandu 10 oklopne divizije. Puk će

prispeti danas popodne u rejon Sen-Kantena, gde će ga 10 oklopna divizija preuzeti.

b) Oklopni izviđački bataljon je vraćen u sastav 19 armiskog korpusa. Njegova upotreba je predviđena za obezbeđenje levog boka korpusa.

c) 1 baterija 8 oklopnog lovačkog diviziona stiže u 6 časova iz Atilija prvo u Kombl (Combles).

6. — Divizija će preduzeti rušenje sledećih železničkih pruga, i to: pruga, koje prelaze preko desne korpusne granice i ulaze u zonu korpusa ruši 2 oklopna divizija, a one pruge, koje ulaze preko leve korpusne granice, rušiće 1 oklopna divizija.

7. — Izviđanje će vršiti same divizije u svojim zonama istrajući daleko napred svoje organe, južno od Some do Amjena, a potom će 10 oklopna divizija izvidati južno od puta Amjen — Molion — Horsoj — Omal (Aumale).

Prednja granica zone izviđanja ide linijom: Le Trepor — Omal — Poa — Konti — Morej — Nel (Nesle).

8. — Korpusno komandno mesto pomeraće se pozadi 1 oklopne divizije pravcem Verman — Roardel — Tenkur — Temploa — Moalen — prvo do Kombla, zatim do Albera (Albert).

Guderijan, sr.

Komanda 19 armiskog korpusa

Operativno odeljenje

Dodatak korpusnoj zapovesti br. 10 za 20 maj 1940

1. — Specijalne odredbe za vazdušno izviđanje:

Izviđanje iz vazduha ima da se vrši u zoni: Kambre — Aras — Aven (Avesnes) — Hezdin — Etapl — obala Lamanša — Dijep — Nešatel — Granvilije — Aji (Ailly) — Nel (Nesle).

Svaka eskadrila ima da pošalje 20 maja 1940 u 6 časova po jednog oficira za uputstva na korpusno komandno mesto, o čemu su eskadriile već obaveštene putem radija.

Svi upotrebljeni avioni »He-126« iz 4 eskadrile 31 izviđačke grupe pridaju se od 6 časova 20 maja 2 eskadrili 23 izviđačke armiske grupe. 2 aparata »Fi-156« staviće se u 6 časova na raspaganje komandi korpusa na korpusnom komandnom mestu.

2. — Specijalne odredbe za protivavionsku odbranu:

102 protivavionski puk obezbedivaće:

a) prelaze preko reke Ankre od napada iz visokih i niskih letova sa po jednim mešovitim divizionom na svaku divizisku zonu;

b) prelaze preko Some od napada tenkova na otsek između Perona i Amjena sa jednim mešovitim divizionom, ojačanim jednom lakom baterijom 91 protivavionskog diviziona;

c) od niskih naleta i napada tenkovima, u prvom redu Kombla i Albera, sa 91 lakiem protivavionskim divizionom.

Prilog 13

*Komanda 19 armiskog korpusa
Operativno odeljenje*

Korpusno komandno mesto
u Alberu, 20 maja 1940,
u 16.30 časova

1. — Po izbijanju na Somu, divizije će organizovati za obranu sledeće otseke:

- 2 oklopna divizija od Abevila do ušća Nijevre;
- 1 oklopna divizija od Nijevre do ušća reke Ankre; i
- 10 oklopna divizija od ušća Ankre do zaključno Peron.

2. — Divizija će obrazovati na svojim otsecima sledeće mostobrane: kod Abevila, Konde Folija, Amjena, Korbija Breja i Perona. Mostove treba pripremiti za rušenje.

3. — Sve ostale prelaze preko Some treba pripremiti za rušenje, pri čemu skele zadržati na severnoj strani.

Železničke pruge u blizini Abevila, južno od Etoala, kao i kod Fligzekura i Amjena, treba porušiti.

Mostovi kod kojih se ne obrazuju mostobrani po 2 tački ove zapovesti, treba zaprečiti.

Mostove treba rušiti samo u slučaju neprijateljskog napada.

4. — Izvršenjem zadatka prema 3 tački ove zapovesti rukovodiće u zahvatu korpusne zone, komandant 511 pionirskog puka, pukovnik Miler, koji je neposredno potčinjen komandi korpusa, u sadejstvu sa divizijama.

5. — Eksploziv i ostala oprema biće doturen u Peron, gde će pukovnik Miler izvršiti dalju raspodelu.

6. — Korpusno komandno mesto od 20 maja biće u 18 časova u Alonvilu (Allonville), 6 km saveroistočno od Albera ili Kverijea, a komanda pozadine u Pon — Noajelu (Pont Noyelles).

Za komandu korpusa,
načelnik štaba,
Nering, sr.

Korpusno komandno mesto

Komanda 19 armiskog korpusa

u Kerijeu, 20 maja 1940,

Operativno odeljenje

? časova

KORPUSNA ZAPOVEST BR. 11

(za 21 maj 1940 godine)

1. — Današnje borbe su završene sa punim uspehom. Neprijatelj se povlači na celom frontu, delom panično. Korpus je izbio do 18 časova na liniju: Sen Rikije — Mufler — Amjen — Peron.

Komandno mesto 6 oklopne divizije nije poznato.

Komandno mesto 8 oklopne divizije biće od 16.45 časova severno od Dulana (Doullens).

2. — Korpus drži dostignutu liniju na Somi (vidi zapovest od 20 maja 1940 u 16.30 časova).

Sem toga, divizije će očistiti prostoriju između Some i reke Otije (Authié) i obezbediti je na liniji: reka Otija i dalje do Bapoma.

Glavnine divizija se nalaze severno od Some gde treba da su spremne da mogu svakog trenutka da preduzmu uništavanje neprijatelja koji bi se probio sa severa.

Divizije će do 21 maja u podne izvršiti potrebna pregrupisanja i izvestiti o svom novom rasporedu.

Dalje odredbe:

a) Glavnina 10 oklopne divizije ima da se prikupi u rejonu oko Albera i zapadnije od njega;

b) Pešadijski puk »Velika Nemačka« ima, prema zapovesti 10 oklopne divizije, još noćas (20/21 maja) da stigne u rejon južno od linije: Tijevr (Thièvres) — Hem i da na ovoj liniji spreči prelaz preko reke Otije.

Komandno mesto puka biće u Bovalu (Beauval).

Od 9 časova 21 maja puk prelazi pod komandu 1 oklopne divizije.

3. — Divizijama i Oklopnom izviđačkom školskom bataljonu dodeljuju se za čišćenje i obezbedenje zone koje se nalaze između Some i linije: reka Otija — Bapom, i to:

a) *Oklopnom izviđačkom školskom bataljonu:* severozapadno od puta Abevil — Hezdin (isključno) do morske obale. Bataljon

će postaviti svoje komandno mesto tek 21. maja u Ovileru (Hautvillers).

b) 2 oklopnoj diviziji, dalje do linije ušća Nijevre — isključno Dulan.

c) 1 oklopnoj diviziji, dalje do linije zaključno Amjen — zaključno Koanje (Coigneux).

d) 10 oklopnoj diviziji, dalje do linije: Peron — Bapom (zaključno). Liniju osiguranja poseti samo slabim snagama.

4. — Izviđanje iz vazduha regulisće korpusna komanda usmeno.

Zemaljsko izviđanje vršiti iz mostobrana do linije: Le Trepot — Omal — Konti — Norej — Son (Chaulnes).

5. — 102 protivavionski puk vršiće protivavionsku zaštitu.

6. — 8 bataljon za vezu uspostaviće telefonsku vezu sa divizijama.

7. — Korpusno komandno mesto biće u dvorcu u Kverieu (Querrieu).

Guderjan, sr.

Prilog 15

Komanda 19 armiskog korpusa

Operativno odeljenje

Komandno mesto Kverije,

21. maja 1940. 21.00 čas

KORPUSNA PRIPREMNA ZAPOVEST BR. 12

(za 22. maj 1940. godine)

(Zapovest će postati izvršna tek na ugovoren znak »Marš na sever!«)

1. — *Neprijateljske snage u Belgiji i severnoj Francuskoj su opkoljene, gde pružaju očajnički otpor i pokušavaju da se probiju na jug. Delovi se evakuišu preko mora.*

2. — 19 armiski korpus će 22. maja krenuti iz rejona: Abevil — Amjen — Peron — Dulan — reka Otija na sever i napašće na deo fronta Hezdin, — Etapl, sa desnim krilom na Sent Omer, a levim duž morske obale, na Bulonj.

3. — Pri ovome nadiranju preći sa prednjim delovima reku Otiju u 8 časova u sledećem rasporedu:

— desno, 10 oklopna divizija,

— u sredini, 1 oklopna divizija sa pridatim 101 artiljeriskim pukom i pešadijskim puškom »Velika Nemačka«; i

— levo, 2 oklopna divizija.

4. — Dodeljivanje puteva po prilogu 1.

5. — *Obezbeđenje korpusnih mostova na otseku Some od Sen-Valerija do Korbija (isključno) preuzima 2 motorizovana pešadiska divizija. Smenjivanje delova oklopnih divizija otpočeće 21 maja 1940 u 22 časa. 2 motorizovana pešadiska divizija regulisće smenjivanje jedinica neposredno sa oklopnim divizijama: smenjivanje se ima završiti 22 maja 1940 do 5 časova.*

a) Privremeno se pridaju 2 motorizovanoj pešadiskoj diviziji:

1) Oklopnoizviđački školski divizion koji će zauzeti otsek: Sen Valeri — Abevil (isključno). Ovaj će divizion docnije smeniti delovi 2 motorizovane pešadiske divizije, posle čega će se vratiti u svoj korpus;

2) štab 511 pionirskog puka (pukovnik Miler), sa 41 i 666 pionirskim bataljonom, koji se ima takođe smeniti i 22 maja uputiti u sastav korpusa.

37 pionirski bataljon (u ovom trenutku angažovan između Konde Foli i Amjena) smeniće 32 pionirski bataljon. 3 četu 37 pionirskog bataljona odmah uputiti u sastav 1 oklopne divizije.

b) 2 motorizovana pešadiska divizija osloboдиće sve puteve za pokret oklopnih divizija od 5 časova 22 maja 1940.

c) Mostovi na Somi pripremljeni su za rušenje, ali ih rušiti samo onda ako bi neprijateljskim napadom bili dovedeni u opasnost da budu izgubljeni. Međutim, mostovi u mostobranima kod Abevila, Konde Folija, Pilkinija i Amjena smeju se rušiti samo u krajnjoj nuždi.

d) Zemaljsko izviđanje vršiće samo 2 motorizovana pešadiska divizija do linije: reka La Brela — Omal — Konti.

e) 10 oklopna divizija biće postepeno smenjena sa otseka Peron — Korbi 21 maja u 17 časova, po ešelonima, počev od Perona, od strane 13 motorizovane pešadiske divizije. Posle smenjivanja, divizija će se prikupiti u rejonu severozapadno i zapadno od Albera. Ona će do 22 maja u 13 časova potpuno oslobođiti put Alber — Amjen od svih delova i o tome će izvestiti radijem komandu 14 armiskog korpusa.

6. — Izviđanje, vidi prilog 2.

7. — Protivavionska odbrana, vidi prilog 2.

8. — Korpusno komandno mesto premešta se pravcem: Kverije — Amjen Nor — Sen Ken — Ospijer na Otiji, a potom severozapadno, dolinom Otije do Argule, gde je prvi odmor. Dalje kretanje biće preko Bon-Žana — Montreja i šume u dolini Glorijana, a za dalje će se naknadno narediti.

Oklopna grupa fon Klajsta

Operativno odeljenje

Operativni otsek

Havrenkūr, 21 maja 1940,

22.30 časova

ZAPOVEST OKLOPNE GRUPE BR. 12

(za 22 maj 1940 godine)

1. — 30 do 40 neprijateljskih divizija je opkoljeno u severnoj Francuskoj i Belgiji. Treba računati sa jakim pokušajem proboja u pravcu juga.

2. — Oklopna grupa fon Klajsta odbije svaki napad neprijatelja na liniji: Tenk (Tinque) — Sen Pol — Hezdin — Etapl.

Prema posebnoj zapovesti, Oklopna grupa fon Klajsta će preći u napad za definitivno uništenje neprijatelja.

3. — Linija razgraničenja između 19 armiskog korpusa i fon Klajstove oklopne grupe biće: kao što je već naređeno do Avene le Konta — Tenk — Dival — Vame — Sent Omer (sva mesta za Klajstovu grupu).

Linija razgraničenja između 41 i 19 armiskog korpusa: Hezdin — Devr — Markiz (sva mesta i putevi za 19 armiski korpus).

4. — Zadaci: 41 armiski korpus preuzima napad u svojoj zoni, sa jačim ešeloniranjem u desno. SS-divizija stavlja se pod komandu korpusa koju upotrebiti za obezbeđenje istočnog boka.

19 armiski korpus napada u dodeljenoj zoni.

10 oklopna divizija se od ovog trenutka potčinjava Oklopnoj grupi zapadno od Dulana. (Oficira za prijem zapovesti uputiti odmah na komandno mesto grupe).

Oba korpusa imaju nastojati da što je moguće pre stave pod artiljerisku vatru morska pristaništa Kale i Bulonj (Boulogne).

14 armiski korpus preuzima na sebe opšte obezbeđenje pozadine na Somi, od Perona do ušća Some u more. Front na Somi se ima držati i utvrditi zauzeti mostobrani. Mostovi na Somi imaju biti pripremljeni za rušenje, ali će se rušiti samo u slučaju ako se protiv jakih neprijateljskih napada ne bi mogli održati.

5 armiski korpus će svojom 62 i 87 pešadiškom divizijom smeniti 29 motorizovanu pešadišku diviziju na frontu: reka Soma — Peron — Sen Simon. Soma se ima držati. Neprijateljske snage, koje se još nalaze na severnoj obali Some, proterati čim pristignu pešadiške divizije.

5. — Granica sigurnosti od bombardovanja: u zahvatu dodeljenih zona bombardovanje će se vršiti samo na neposredan i vremenski tačno preciziran zahtev komande korpusa ili, pak, na neprijateljske kolone koje su primećene u povlačenju. Linija bombardovanja će biti do 10 km južno od Some.

6. — *Puk za vezu, itd.*

7. — *Prepotčinjavanje:* 9 oklopna divizija stavlja se pod komandu fon Klajstove oklopne grupe i biće upućena u rejon Dulana (Doulleens).

8. — Komandno mesto oklopne grupe od 10 časova biće u Lišeu (Luchey), za 6 km severoistočno od Dulana.

Potpis (nečitak)

Prilog 16

Komanda fon Klajstove

Oklopne grupe

Operativno odeljenje

Operativni otsek

Liše (Luchey)

22 maja 1940 godine

22.50 časova

ZAPOVEST OKLOPNE GRUPE br. 13

(za 23 maj 1940 godine)

1. — 22 maja su 19 i 41 armiski korpus postigli velike uspehe. Na frontu Hotove oklopne grupe neprijatelj je ispoljio jak otpor i prelazio u protivnapad nekoliko puta.

Treba i dalje računati sa pokušajima neprijateljskih snaga, opkoljenih u Belgiji i severnoj francuskoj, da se probiju iz obruča.

2. — *Fon Klajstova oklopna grupa* zauzeće 23 maja Bulonj i Kale i obrazovaće mostobrane na otseku: Era (Aire) — Sent Omer — Gravlin. Ona mora biti u mogućnosti da se okreće na istok u cilju potpunog uništenja neprijatelja.

3. — *Zadaci:*

— 41 armiski korpus obustavlja svoje nastupanje na sever i obrazuje što je moguće pre mostobrane kod Ere i Sent-Omera, grupišući se tako da od 23 maja u podne bude u mogućnosti da preduzme nastupanje na istok iz mostobrana.

— 19 armiski korpus će zauzeti Bulonj i Kale, obrazujući mostobrane kod Momlena (Momelin), na 4 km severno od Sent-Omera i Gravlina, grupišući se tako da bude u mogućnosti da 23 maja u podne produži nadiranje na istok.

— 14 armiskom korpusu ostaje zadatak u svemu kako je naređeno zapoveštu Oklopne grupe br. 12.

4. — *Linije razgraničenja:* između 41 armiskog korpusa i Hotove oklopne grupe još nije tačno poznata. Ona će se javiti putem radija.

Granica između 41 i 19 armiskog korpusa: od Hezdina do druma Bulonj — Sent Omer, ostaje kao i dosada, a od ovog druma dalje granica će ići na Kolomber — Sen Momlen, 4 km severno od Sent — Omera (mesta za 19 armiski korpus).

5. — *Pridavanje i oduzimanje jedinica:*

- a) SS-divizija se pridaje od 23 maja Hotovoj oklopnoj grupi;
- b) 9 oklopna divizija ostaće u armiskoj rezervi 4 armije.

6. — *Granica bombardovanja* do podne 23 maja: prostorija istočno od linije Betin — Kasel — Berg (zaključno sva mesta) biće slobodna za dejstva.

7. — Puk za vezu produžuje veze osom preko 41 armiskog korpusa na Sent Omer.

8. — Komandno mesto Oklopne grupe ostaje još u Lišeu (Lucheux).

Komandant, *Fon Klajst, sr.*

*Komanda 19 armiskog korpusa
Operativno odeljenje*

Komandno mesto, dvorac u
Kolamberu,
25 maja 1940, 11 časova.

KORPUSNA ZAPOVEST br. 13

(za 25 maj 1940)

1. — Bulonj je zauzet a u Kaleu se još vode borbe. Na obalskom frontu Sent Omer — Gravlin slabe neprijateljske snage daju jak otpor.

Fon Klajstova oklopna grupa drži front: reka Er — Gravlin, a 41 armiski korpus mostobran kod Sent-Omera.

2. — 19 armiski korpus drži liniju na koju je izbio 25 maja. Korpus brani deo obalskog položaja od Sen-Momblena do Gravlina zaključno sa već obrazovanim mostobranima, osmatrajući morsku obalu i sprečavajući neprijateljsko iskrcavanje.

Kale ima da se zauzme 25 maja.

Divizije i korpusni delovi će preduzeti odmaranje svih neangažovanih snaga i iskoristiće ovo zatišje u nastupanju za popunu i dovođenje u bojnu gotovost svih vrsta ratne opreme, tako da se mogu u najkraćem roku ponovo upotrebiti za borbu.

3. — *Zadaci:*

a) *Kanalski front:* 1 oklopna divizija brani otsek: Sen Momlen — ušće kanala — morska obala od ušća kanala do severno od Male šume (Pte Walde).

U ovom cilju, diviziji se potčinjavaju: SS-pešadijski puk »Velika Nemačka« i SS brigada »Adolf Hitler«, koji su već zaposeli otsek od Sen-Momblena do Holkea (Holque).

Prilog 17

b) *Obalski front:* od Male šume do ušća reke Otije. Obalu osmatrati i odbiti svaki desant neprijateljskih snaga. Postojeća obalska odbrambena postrojenja od napada sa mora pripremati za odbranu.

Za ovaj zadatak angažovati:

— *desno:* 10 oklopnu diviziju od Male šume do Odresela (Audresselles), sve zaključno; divizija će još danas zauzeti Kale (Calais);

— *levo:* 2 oklopna divizija od Odresela do ušća Otije (sve isključno).

U istom cilju se pridaje i Oklopni izviđački školski bataljon, koji ima da posedne otsek od ušća Kanše (Canche) do ušća Otije. On će do 26 maja u jutro stići u Merlimon, 5 km južno od Etapla.

4. — *Linije razgraničenja:*

a) *sa armiskim korpusom:* Kulombi — Žurni — Tilk — Sen Momlen Vimsel (za 19 armiski korpus);

b) *između 1 i 10 oklopne divizije:* Devr — Naprenan (za 1) — Gin (Guines za 10) — Mala šuma (za 1);

c) *između 10 i 2 oklopne divizije:* Samer (za 10) — Bentan (Bainethun) — Odresel (za 10); i

d) *sa 14 armiskim korpusom:* tok reke Otije (Authie)

5. — 11 streljačka brigada biće od 18 časova 24 maja pridata korpusu; 25 maja stiže u šumski rejon severno od Devra, gde se stavlja korpusu na raspolaganje.

Zadaci za 25 maj: razoružanje neprijateljskih snaga kod Pariskih plaža. Napad na Kap Gri Ne (Cap Gris Nez) i zauzimanje ovog uporišta.

6. — *Korpusna artiljerija:* posle zauzimanja Kalea, komandant 101 artiljeriskog puka i korpusna artiljerija (2 divizion 45 artiljeriskog puča i 616 teški divizion) vratiće se pod neposrednu komandu korpusa. Oni će se prikupiti u rejonu: Lik (Licques) — Herbengan — Heknigan (Hoecqunighen).

7. — 1 puk za obezbeđenje biće u 16 časova 25 maja 1940 stavljena pod komandu 2 oklopne divizije.

8. — *Izviđanje* vršiti do belgijske granice.

9. — Svi prelazi preko kanala na otseku od Momlena do Gravlina imaju se pripremiti za rušenje. Rušenje preduzimati samo po naređenju korpusa ili samoinicijativno u krajnje kritičnim situacijama.

10. — *Protivavionska odbrana* prema specijalnoj zapovesti.

11. — Korpusno komandno mesto u dvorcu Kolamberu (Colombert).

Komandno mesto pozadine u Le Vastu.

Prilog 18

*Komanda 19 armiskog korpusa
Operativno odeljenje*

Korpusno komandno mesto,
Dvorac Kolamber,
26 maja 1940
12.15 časova

ZAPOVEST ZA SMENU 1 OKLOPNE DIVIZIJE 20 MOTORIZOVANOM PEŠADISKOM DIVIZIJOM

1. — 20 motorizovana pešadiska divizija, ponovo pod komandom korpusa, dovedena sa juga, smeniće — počev još danas i oklopnu diviziju (podrazumevajući pešadiski puk »Velika Nemačka«) na njenom otseku: Holk — Gravlin — obalski pojas — do severno od Male šume (the Wälde).

SS-brigada »Adolf Hitler« ostaje na svom položaju i biće potčinjena 20 motorizovanoj pešadiskoj diviziji.

Fon Klajstova oklopna grupa smatra da je važno da se ovo smenjivanje izvrši još u toku iduće noći.

2. — 1 oklopna divizija će se po izvršenoj smeni prikupiti u rejonu: sa obe strane puta Somer — Montrej (zaključno) tako da se može brzo upotrebiti bilo prema jugu bilo prema severu.

Prvo povući komandno mesto pozadine. Izvestiti o komandnom mestu divizije!

Neophodno je da 1 oklopna divizija što pre dođe u određeni rejon i da svojim jedinicama pruži dovoljan odmor, kao i da se vozila i ostala oprema dovedu u ispravno stanje.

3. — Korpusno komandno mesto biće u Le Frenoau (Le Fresnoy), za 1 km jugoistočno od Almetana.

* Komanda pozadine biće u Le Vastu.

Za komandu korpusa,
načelnik štaba,
Nering, sr.

Prilog 19

*Komanda 19 armiskog korpusa
Operativno odeljenje*

Komandno mesto,
dvorac u Le Frenoau,
26 maja 1940,
20 časova

**KORPUSNA ZAPOVEST br. 14
(za 27 maj 1940 godine)**

- Neprijatelj drži kanalski otsek Aa.
- Fon Klajstova oklopna grupa preduzima napad 27 maja pre podne, sa levim krilom 41 oklopног korpusa (6 ili 3 oklopna divizija) iz rejona Sent-Omera preko Kasela na Popering.

3. — 19 armiski korpus prelazi u napad sa 20 motorizovanom pešadiskom divizijom preko otseka SS-brigade »Adolf Hitler«, dok će centar napadati preko Vatena (Watten) na Vormhut (Wormhoudt).

4. — Zadatak:

20 motorizovanoj pešadiskoj diviziji biće potčinjene sledeće jedinice:

- 101 artiljeriski puk,
- SS-brigada »Adolf Hitler«,
- pešadiski puk »Velika Nemačka« sa pridatim mu 2 divizionom 56 artiljeriskog puka,
- 616 teški artiljeriski divizion,
- 3 teški divizion 74 artiljeriskog puka,
- 3 divizion 677 artiljeriskog puka (11 streljačka brigada),
- 91 laki artiljeriski protivavionski divizion (samo za napad).

(Pokret svih delova ima da bude prema već izdatim naredenjima. Komandanti da se javе 26 maja u 20 časova na komandnom mestu SS-brigade »Adolf Hitler« u Eperlevu.)

20 motorizovana pešadiska divizija, ovako ojačana, preduzima napad iz mostobrana od Vatena do Sen-Pjera — Bruka, na uzvišenja istočno od Vatena, posle čega će udariti jakim desnim krilom preko otseka Arnka — Ledrenghem na Hezelu (Hezeele).

Ojačan pešadiski puk »Velika Nemačka« obezbeđuje levi bok snaga u napadu i nastupa na Drenšam (Drincham) i zauzima uzvišenja u rejonu Krost — Pitgam. Posle toga, zauzima front prema severu.

2 divizion 56 artiljeriskog puka 1 oklopne divizije dobio je naredenje za sadejstvo sa pukom, a od komandanta 101 artiljeriskog puka dobiće detaljna uputstva.

Dalje nastupanje pešadiskog puka »Velika Nemačka« od njegovog polaznog položaja vršiće se uz podršku 73 artiljeriskog puka.

3 divizion 677 artiljeriskog puka učestvovaće samo u artiljeriskoj pripremi, a potom će ostati pozadi, na raspolaganju 11 streljačke brigade na istočnoj obali.

U planu je dovođenje dalekometne artiljerije za dejstvo na Denkerk.

Divizijsko komandno mesto; prvo u Eperleku.

Čas početka: x.

5. — *Vazdušno izviđanje*: 4 eskadrila 31 izviđačke grupe i 2 eskadrila 23 izviđačke grupe u zoni: Sent Omer — Poprengen — Vern — obala do Gravljina. Istočno od francusko-belgijske granice izviđanje će vršiti 3 eskadrila 21 izviđačke grupe mornarice.

6. — 102 protivavionski artiljeriski puk obezbeđuje prvo polazni položaj za napad zapadno od Vatena, a potom izvođenje napada.

7. — 80 puk za vezu produžuje osu veze do Eperleka (Eperlecques).

8. — Korpusna rezerva: 11 streljačka brigada biće od x plus 1 čas spremna za pokret iz svog rejona. Izvideti puteve do kanala. Komandant brigade ima da bude na korpusnom komandnom mestu.

9. — 20 motorizovana pešadijska divizija, čim dobije ovu zapovest, poslaće dva oficira za vezu vozilima na korpusno komandno mesto.

10. — Komandno mesto korpusa: Le Freno. Kada napad otpočne, komandant korpusa će biti u Eperleku (Eperlecques).

Gederjan, sr.

Dodatak korpusnoj zapovesti br. 14

Od 27 maja 1940 u 16 časova borbeni poredak korpusa za napad biće ovakav:

— desno: 20 motorizovana pešadijska divizija, kojoj se pridaje SS-brigada »Adolf Hitler»;

— levo: 2 oklopna divizija, kojoj se pridaju: pešadijski puk »Velika Nemačka«, 11 streljačka brigada i 4 oklopna brigada.

Linija razgraničenja između 20 motorizovane pešadijske i 2 oklopne divizije (sa 11 streljačkom brigadom): Merkegen — Cegerskapel — Rekspede (sva mesta 11 brigadi).

Za komandu korpusa,
načelnik štaba,

Nering, sr.

Prilog 20

Komanda 19 armiskog korpusa
Operativno odeljenje

dvorac Luš (Louches),
Komandno mesto,
28 maja 1940,
23.15 časova

KORPUSNA ZAPOVEST br. 15

1. — 19 armiski korpus će biti 29. maja 1940 smenjen od strane 14 armiskog korpusa. Preuzimanje komande izvršiti u 10 časova.

2. — 2 i 1 oklopnu diviziju smeniće u toku dana 9 oklopna divizija. Smenjivanje će se izvršiti prema uputstvima koje će izdati 14 armiski korpus.

Sledeće jedinice ostaće na položaju i biće potčinjene komandi 14 armiskog korpusa:

- 11 streljačka brigada,
- pešadijski puk »Velika Nemačka«,
- SS-brigada »Adolf Hitler«,
- 740 teški artiljeriski divizion,
- 607 teška baterija i

— privremeno, izviđačke eskadrile vojske 19 armirskog korpusa.

3. — Po izvršenoj smeni jedinica treba ih odmah popuniti svom nedostajućom opremom i potpuno osposobiti divizije za dalja dejstva.

4. — Divizije će se rasporediti po sledećim rejonima:

— 1 oklopna divizija: Odrik (Auduricq, zaključno) — Ardres (isključno) — Liik (Licques) — Alkvijn (Alquines) — Kulombi (Coulomby) — Vodringen — Lamibr (mesta uključno);

— 10 oklopna divizija: Ardr (isključno) — Gin (Guines) — Renksan (Rinxens) severna ivica šume istočno od Bentana (mesta isključno) — Le Vast — Kolamber — Lik (mesta isključno); i

— 2 oklopna divizija: Lik — Kolomber (isključno) — šuma istočno od Alkjina (mesta isključno) — put preko Žerija (Jeury) na Lik (isključno).

Divizije će se postaviti tako da budu u mogućnosti bilo za protivnapad u pravcu istoka, bilo za pokret u pravcu juga.

5. — Divizije će u svojim rejonima, pored položaja za luke protivavionske divizione, predvideti raspored i za po jedan srednjekalibarski protivavionski divizion. Ovo pitanje rešiti u sporazumu sa zahtevima komandanta 102 protivavionskog artiljeriskog puka. U ovom cilju ostaviti nezauzeta mesta: Kolamber, Le Vast i Le Frenoia.

6. — Oklopne brigade će moći već u jutro 29. maja da odu u svoje nove rejone, i to ako komandanti divizija ocene da je taktička situacija na frontu dovoljno sigurna.

7. — Diviziski štabovi izvestiće radijem 29. maja do 12 časova komandu korpusa o svojim novim komandnim mestima tako da će 80 bataljon za vezu moći da položi telefonske linije do njih.

Štab nema ništa protiv da 10 oklopna divizija zadrži i dalje svoje dosadašnje komandno mesto.

8. — Korpusno komandno mesto biće prvo u Lušu (Louches), a komanda pozadine u Landrtanu (Landrethun).

Za komandu korpusa,
načelnik štaba,
Nering, sr.

Prilog 21

Voda i vrhovni komandant
oružanih snaga
Operativno odeljenje
(OKW/WFSt/Abt. L, I)

Lično strogo pov. br. 33.408/40

18 decembra 1940 godine

DIREKTIVA br. 21
(za ratni slučaj »Barbarosa«)

Nemačke oružane snage moraju biti spremne da i pre okončanja rata sa Engleskom u jednom brzom pohodu pobede Sovjetski Savez (ratni slučaj »Barbarosa«).

Kopnena vojska će u ovom cilju angažovati sve raspoložive snage, sa ograničenjem da obezbedi zauzete teritorije od iznenadnog napada.

Vazduhoplovstvo će nastojati da osloboди toliko jake snage za podršku kopnenih snaga tako da se može računati na brzi tok kopnenih operacija, kao i da mogućnost neprijateljskih vazduhoplovnih snaga za napade na istočno-nemački deo teritorije ostane što je moguće manja. Ovo prenošenje težišta na Istok mora biti ograničeno zahtevom da se dovoljno obezbede od neprijateljskih vazdušnih napada kako naša zauzeta poprišta, tako i sve oblasti industrije naoružanja, a da se pri tome ne izlaže neuspehu vazdušni napadi protiv Engleske, a naročito ne protiv engleskog dovoza.

Ratna mornarica će i za vreme operacija na Istočnom frontu zadržati svoje težište dejstva isključivo protiv Engleske.

Za koncentrisanje snaga protiv Sovjetskog Saveza izdaću zapovest, zavisno od situacije, na 8 nedelja pre planiranog otpočinjanja operacija.

Pripreme koje će zahtevati duže vreme za svoje izvođenje, imaju se preduzeti — ukoliko to već nisu — još sada tako da se do 15. maja 1941. godine sve završe.

Od presudnog je značaja, ipak, da se namera o napadu ničim ne otkrije.

Pripreme Vrhovne komande imaju se zasnivati na ovim osnovama:

I OPŠTA NAMERA

Mase sovjetskih kopnenih snaga, koje se nalaze na zapadnom delu Sovjetskog Saveza, imaju se uništiti smelim operacijama sa dubokim prodorima oklopnih klinova, tako da se spreči izvlačenje za borbu još sposobnih sovjetskih delova i njihovo otstupanje u dubinu sovjetskog prostora.

Sem toga, brzim gonjenjem treba dostići takvu terensku liniju sa koje će sovjetskom vazduhoplovstvu biti nemoguće da predu-

zima napade na nemačku teritoriju. Krajnji cilj operacija jeste izbjanje na granicu aziske Rusije, koja ide opštom linijom Volga — Arhangelsk. Tako će moći, ako bude potrebno, da se isključi i preostala sovjetska industrijska oblast iza Urala.

U toku ovog pohoda sovjetska *Baltička flota* će brzo izgubiti svoja uporišta i neće više biti sposobna za dejstva.

Efikasne sovjetske napade vazduhoplovstvom treba onemogućiti našim energičnim udarima još na početku pohoda.

II VEROVATNI SAVEZNICI I NJIHOVI ZADACI

1. — Na krilima naših snaga treba računati sa aktivnim učešćem Rumunije i Finske u ratu protiv Sovjetskog Saveza.

U kojoj će formi oružane snage ove dve zemlje biti potčinjene nemačkoj komandji, rešiće Vrhovna komanda oružanih snaga i objaviće na vreme.

2. — *Rumunija* će imati zadatak da zajedno sa našim snagama, koje će тамо umarširati, priveže neprijatelja pred sobom i vršiti pomoćne zadatke u pozadini.

3. — *Finska* će obezbediti prebacivanje nemačke Severne grupe iz Norveške (delovi 21 grupe) i sadejstvovaće s njom. Finska će takođe biti zadužena da likvidira Hange (Hangö).

4. — Može se računati sa mogućnošću da će švedske železničke pruge i putevi biti stavljeni na raspolaganje za prevoženje jedinica Severne grupe najdocnije kada budu otpočele operacije.

III IZVOĐENJE OPERACIJA

A) *Vojstska* (usvajajući predložene mi zamisli):

S obzirom da Pripjetska Blata dele operativni front na severni i južni deo, to težište dejstva ima da bude na severnom delu. Na ovom pravcu predvideti dve grupe armija.

Južnije od ove dve grupe armija — na centru celog Istočnog fronta — zadatak naših snaga biće da se na naročito jakim motorizovanim i oklopnim jedinicama, prodirući iz oblasti oko Varšave i severno od nje, razbiju neprijateljske snage u Belorusiji. Ovo će stvoriti mogućnost da se jake snage brzih jedinica skrenu na sever i da u zajednici sa našom Severnom grupom armija, koja će nadirati iz Istočne Pruske opštim pravcem na Leningrad, unište neprijateljske snage koje se nalaze na Baltiku. Tek pošto se osigura izvršenje ovog prethodnog zadatka, posle kojeg mora doći do zauzimanja Leningrada i Kronštata, operacije će se upravljati na zauzimanje Moskve, važnog saobraćajnog čvora i industrijske oblasti naoružanja.

Samo bi jedan iznenadujuće brzi slom sovjetskih odbranbenih snaga mogao opravdati ovo jednovremeno stremljenje na dva cilja.

Najvažniji zadatak 21 grupe u Norveškoj ostaje takođe i za vreme pohoda na Sovjetski Savez obezbeđenje Norveške. Druge raspoložive snage, sem onih koje su za ovaj zadatak već upotrebljene (Brdski korpus), biće angažovane, u prvom redu za obezbeđenje oblasti Petsamo i njenih rudnika kao arktičkog prolaza. Docnije će ove snage, u sadejstvu sa finskim snagama, nastupati u pravcu murmanske železničke pruge u cilju presecanja ove kopnene linije za snabdevanje Murmanske oblasti.

Da li će jedna takva operacija sa jačim nemačkim snagama (2 do 3 divizije), koje treba da se prebace iz rejonova Rovaniemi i južnije, moći da izvede, zavisiće od gotovosti Švedske da stavi svoje pruge na raspolaganje za prevoženje ovih snaga.

Glavne finske snage imajuće zadatku, u koordinaciji sa prodiranjem severnog nemačkog krila, da priveže što jače sovjetske snage svojim napadom zapadno ili sa obe strane jezera Ladoge. One će takođe zauzeti oblasti Hange.

Grupa armija, angažovana južno od Pripjatskog Blata, upraviće svoje glavne snage iz oblasti Lublina opštim pravcem na Kijev sa ciljem da izvrši dubok probor, sa jakim oklopnim formacijama, u bok i pozadinu sovjetskih snaga, odakle će preduzeti njihovo uništavanje duž Dnjepra.

Nemačko-rumunska grupa armija, na desnom krilu, imaće zadatku:

a) da štiti rumunsku teritoriju, a time i južno krilo i bok Istočnog fronta; i

b) u toku izvođenja napada severnim krilom Južne grupe armija da prikriva pred sobom stojeće neprijateljske snage, kao i da, pri uspešnom razvoju dalje situacije, u sadejstvu sa vazduhoplovstvom, naknadnim udarima spreči neprijatelju uredno povlačenje preko Dnjestra.

Kada budu bitke južno, odnosno severno od Pripjatskog Blata dobivene, preduzeti gonjenje sa ciljem:

— *na jugu*, što brže zauzimanje važne privredne oblasti Donjeckog basena;

— *na severu*, brzo zauzimanje Moskve.

Zauzimanje Moskve značilo bi politički i ekonomski odlučujući rezultat, a time i otsecanje najvažnijeg sovjetskog železničkog čvora.

B. — VAZDUHOPLOVSTVO

Njegov zadatak biće da dejstvo sovjetskog vazduhoplovstva parališe što je moguće više i onemogući, kao i da podrži operacije kopnenih snaga na njihovim težištima, naročito kod Srednje grupe armija, i na težištu klinu Južne grupe armija. Sovjetske železničke pruge treba, prema njihovoj važnosti za izvođenje operacija, prekinuti, odnosno smelim spuštanjem padobranaca i vazduhoplovnih trupa zauzeti njihove najvažnije bliže objekte (na-

ročito prelaze preko reka!). Da bi se sve vazduhoplovne snage mogle sasrediti protiv neprijateljskog vazduhoplovstva i za neposrednu podršku kopnenih armija, to se ratna industrija neće napadati dok budu izvođene glavne operacije. Tek po završetku pokretnih operacija, doći će u pitanje takvi vazdušni napadi, u prvom redu protiv oblasti Urala.

C. — RATNA MORNARICA

Ratnoj mornarici u ratu protiv Sovjetskog Saveza pripada zadatak, pored obezbeđenja sopstvenih obala, da spreči ispadne neprijateljskih pomorskih snaga iz Baltičkog (Istočnog) Mora. Pošto će zauzimanjem Lenjingrada sovjetska Baltička flota biti lišena svog poslednjeg uporišta i zapasti u beznadežnu situaciju, treba izbegići veće pomorske operacije. Pošto se isključi sovjetska ratna flota, treba nastojati da se razvije pun pomorski saobraćaj preko Baltičkog Mora tako da se i snabdevanje severnog krila Istočnog fronta obezbedi doturom morskim putem (razminiranje!).

IV

Svi vrhovni komandanti vidova oružane sile predužeće na osnovu ove direktive potrebne mere, koje se imaju smatrati kao predostrožnosti za slučaj da Sovjetski Savez promeni svoje dosadašnje držanje prema nama. Broj oficira, koji se moraju blagovremeno upoznati sa ovim pripremama, ima da bude što je moguće manji, s tim da to upoznavanje bude strogo u delokrugu rada svakog pojedinca. U protivnom, postoji opasnost da se otkrivanjem naših priprema, čije se izvršenje vremenski ne može zasada odrediti, prouzrokuju najteže političke i vojničke posledice.

V

Ja predviđam referisanja vrhovnih komandanata vidova oružanih snaga o njihovim daljim namerama u vezi sa ovom direktivom.

O svim nameravanim pripremama delova oružanih snaga blagovremeno me izveštavati preko Vrhovne komande oružanih snaga (OKW).

ADOLF HITLER, sr.

Dostavljeno:

.....

ORGANIZACIJA KOMANDOVANJA ORUŽANIM SNAGAMA 1944. GODINE

Prilog 22

Vrhovna komanda vojske	Vrhovna komanda oružanih snaga, u isto vreme i vrhovni komandant vojske		
Naćelnik Generalstaba vojske	Vrhovna komanda oružanih snaga		
(Odgovoran za Istočni front)	Načelnik Vrhovne komande oružanih snaga (OKW), (KA/TEL)		
Operativno odjeljenje, Organizacijsko odjeljenje, Odjeljenje za utvrđivanje, Odjeljenje za inostrane armije Zapada, Odjeljenje za inostrane armije Istoka, Nastavno odjeljenje, Topografsko odjeljenje, Načelnik za transport, Načelnik za vezu, Inspektorat rodova (pešadije, artillerije, itd.)	Načelnik vođećeg štaba Vrhovne komande oružanih snaga (Führungsstab OKW), (JODL)		
	(Odgovoran za ratišta koja stoe neposredno pod (OKW) Vrhovnom komandom oružanih snaga:		
	— Norveška,		
	— Finska,		
	— Afrika,		
	— Italija,		
	— Francuska, Belgija, Hollan-		
	— Balkan.		
Generalna inspekcijska oklopna jedinica	Grupe armija	Vrhovni komandant vazduhoploštva	Vrhovni komandant Ratne mornarice
	— Armije	— Generalstab vazd. flote	— Uprava za rukovodjenje pomorskih operacija
	— Korpsi	— Protivavionska obrana Rajna	— Komande pomorskih grupa
	— Divizije		— Flote
			— Komandanti podmornica

Napomena: Ovde su navedeni samo važniji oružani, SS-jedinice, kao i ministarstva naoružanja i ratne pravodržnosti, stajali su neposredno pod Hitlerom

FORMACISKI SASTAV JEDNE OKLOPNE DIVIZIJE
 (sa stanjem od 15. oktobra 1935 godine)

1-va oklopna brigada	2 tenkovska puka, svaki po 2 tenkovska bataljona, svaki po 4 čete lakih tenkova.
1-va motorizovana streljačka brigada	1 streljački od 2 bataljona, svaki: 1 motociklistička četa, 2 motorizovane streljačke čete, 1 mitraljeska četa, 1 mešovita četa (inžinjerijski i protivtenkovski vod i vod pešadijskih topova); takođe i: 1 motociklistički bataljon od 3 motociklističke čete i 1 mešovite, kao gore.
37 protivoklopni divizion	3 protivoklopne baterije.
4 oklopni izviđački bataljon	2 čete oklopnih vozila, 1 motociklistička i 1 mešovita četa.
73 artiljeriski puk	2 divizionala, svaki od po tri baterije lakih poljskih haubica (105 mm).
37 bataljon za vezu	2 čete, od kojih je 1 telefonska a 1 bežična. 2 voda su pridata, i to: 1 štabu streljačke brigade, a 1 štabu oklopne divizije.
Inžinjerijska četa	

**FORMACISKI SASTAV 1 OKLOPNE DIVIZIJE NA DAN
 9. MAJA 1940**

Štab divizije:

1-va oklopna brigada, sastav se vidi pod a).

1-va streljačka brigada, sastav vidi pod b).

37 protivtenkovski divizion, sastav vidi pod c).

4 oklopni izviđački bataljon, sastav pod d).

73 artiljeriski puk, sastav pod e).

83 protivtenkovski divizion, sastav pod e).

2 oklopna izviđačka eskadrila 23 izviđačke grupe, 9 izviđačkih aparata.

37 bataljon za vezu, sastav pod g).

3 inžinjerijski bataljon, sastav pod h).

Vojna muzika (81).

Vod za snabdevanje (81).

Pozadinske jedinice službe.

a) *1-va oklopna brigada:*

1 tenkovski puk, od dva bataljona od po 2 čete lakih i 1 čete srednjih tenkova, organi snabvedavanja i dr.

2 tenkovski puk, od dva tenkovska bataljona od po 3 čete lakih i 1 čete srednjih tenkova, organi snabdevanja i dr.

Organji snabdevanja brigade.

b) *1-va streljačka brigada:*

1-vi streljački puk: 1 bataljon; sastava: — Motociklistička četa,

- 2 streljačke čete,
- 2 streljačke čete,

— Mitraljeska četa

- Mešovita četa (inžineriski i protivtenkovski vod i vod pešadijskih topova).

2 bataljon: — Motociklistička četa,

- 2 streljačke čete,
- Mitraljeska četa,
- Mešovita inžinjerijska četa,
- Protivtenkovska baterija i
- Baterija pešadijskih topova.

3 bataljon: — 3 streljačke čete,

- Mitraljeska četa i
- Mešovita četa.

Organji za snabdevanje, itd.

Motociklistički bataljon, sastava: — 2 motociklističke čete,

- mitraljeska četa,
- mešovita četa.

Teška baterija pešadijskih topova od 6 oruđa.

c) *37 protivtenkovski divizion:*

- 1 baterija od 12 lakih protivtenkovskih oruđa,
- 2 baterija od 12 lakih protivtenkovskih oruđa,
- 3 baterija od 12 lakih protivtenkovskih oruđa,
- 1-va baterija teških protivtenkovskih topova 8 diviziona od 6 topova.

d) *4 izviđački oklopni bataljon:*

- četa oklopnih vozila od 10 oklopnih vozila,
- četa oklopnih vozila od 10 vozila,
- motociklistička četa,

- mešovita četa,
 - vod inžinjerije i
 - organi snabdevanja, itd.

e) 73 artiljeriski puk:

- 1 divizion od 3 baterije od po 4 poljska topa, delovi za vezu i ostalo;
 - 2 divizion od 3 baterije od po 4 poljska topa, delovi za vezu i ostalo;
 - 3 divizion (2 divizion 56 teškog artiljeriskog puka) od 3 baterije sa po 4 haubice, delovi za vezu i ostalo;
 - Organi za snabdjevanje i ostalo.

f) Protivavionski divizion:

- 1 baterija od 9 teških protivavionskih topova,
 - 2 baterija od 12 lakih protivavionskih oruđa,
 - 3 baterija od 12 lakih protivavionskih oruđa,
 - Organi snabdevanja i ostalo.

g) 37 bataljon za vezu: — radiočeta,

- telefonska četa,
— organi snabdevanja i ostalo.

h) 37 inžinjeriski bataljon:

- motorizovana inžinjeriska četa,
 - motorizovana inžinjeriska četa,
 - 6 oklopna inžinjeriska četa,
 - 2 mostova trena,
 - laki inžinjeriski tren.

REGISTAR IMENA

A

- Adam**, general, 86
Ajmansberger (Einmannsberger), austrijski general, pisac dela »Tenkovski rat«, 10, 35
Akstelm (Axthelm), general, 172
Altrok (von Altrock), general, 18
Antonesku, rumunski maršal, 428
Armiska grupa »Guderijan«, 215
Arnim, general, komandant 17 oklopne divizije, 172, 187; komandant 14 oklopne divizije 257
Auders (Audörsch), potpukovnik, 250

B

- Bader**, general, komandant 2 mot. divizije, 81, 93
Badoljo (Badoglio), ital. maršal, 52, 53; obrazovao vladu, 363
Baher (Bacher), general, 172, 243
Bah-Zelavski, 418, 419
Bajerlajn (Bayerlein), general, 377

- Balk** (Balck), potpukovnik, 115 119, 130, 140, 145, 149, 290, 298; general i komandant 4 oklopne armije, 437, 440, 441, 455, 456, 466
Barandon, dr Paul, 475
Bek (Beck), general-pukovnik, izvršio samoubistvo posle atentata na Hitlera, 406; 52, 57, 58; službovanje 33—39; 102; načelnik Generalštaba, 222; 549, 546
Beker (Becker), general, 31
Belov (von Below), potpukov., 201
Bergman (Bergmann), general, 300
Berlin, general, načelnik artillerije Vrhovne komande vojske, 403
Bevin, 329
Bizmark (Bismarck), kancelar, 31, 519
Bitrih (Bittrich) 198
Blomberg, general, 30, 38; 54, 55; maršal, 102, 521, 543, 558
Bliher (Blücher), 547
Bok (von Bock), maršal, 58, 66, 71; komandant 4. armiske grupe 82; 141, komandant Srednje grupe armija, 171, 195, 295, 221, 230, 254, 280, 302

Boltenšttern (Boltenstern), general, komandant 29. mot. peš. div., 172, 206

Bonin, pukovnik, načelnik Operativnog odeljenja VK, 468

Bor-Komorovski, general, vođa ustanka u Varšavi, 418

Boris, bivši kralj Bugarske, umro 18.VIII 1943, 431

Borman, Martin, 426, 538

Brandenberger, general, komandant 7 armije, 447

Brant (Brandt), general, 42

Brauhić (Brauchitsch), maršal i vrhovni komandant nemачke kopnene vojske, 18; komandant 4. armiske grupe (14, 15 i 16 oklopni korpus): postaje komandant vojske, 55, 72; 146, 180, 195, 233, odustajanje od napada na Moskvu, 231; 241, 300, 560

Bredov (von Bredow), general, 36

Bule (Buhle), general, bio nazačen da smeni Cajclera na dužnosti načelnika štaba Vrhovne komande; ranjen u atentatu na Hitlera, 356, 398

Burgdorf (Burgdorff), general, načelnik Personalne uprave VK, 400, 402, 451, 474, 481, 494

Buse (Busse), general, 466; komandant 9 armije, 510, 511

Buš (Busch), 21, 107, 120, 394

C

Cajcler (Zeizler), general, načelnik Generalštaba vojske, posle Haldera, od 25.IX 1942, 316; pet puta stavljao Hitleru svoj položaj na raspolažanje, 316; 324, 334, 378

Cilberg, general, strelijan posle atentata na Hitlera, 409

Č

Čamer (von Tscharmer und Osten), državni vođa za sport, 540

Čehoslovačka — okupiranje, češki tenkovi, 77

Čemberlen (Chamberlain), 72, 520

Čercil (Churchill), 72; odluka o bezuslovnoj kapitulaciji Nemačke u Kasablanci, 14—24.I. 1943, str. 328, 329; 524

Čišvic (von Tschischwitz), general, 19

Č

Čano (Ciano), grof, italijanski ministar inostranih poslova za vreme Musolinija, 78

D

Daladje (Daladier), francuski državnik, 110, 520

De Gol (Charles De Gaulle), general, pretsednik Francuske Republike, 110, 126, 128

Denic (Dönitz), admirал, komandant ratne mornarice, 437

Devrel Siril (Sir Cyril Devrell), britanski maršal, 52, 53

Ditrib, Sep (Sepp Dietrich), 58, 59; komandant 7 armije, 152, 155, 156, 392

Dž

Džingis-Kan, 451

E

Eberbah (Eberbach), general, 268, 279, 339

Ep (Epp, Ritter von), general, 157, 159

F

- Fajel** (Veiell), general, komandant 2 oklopne divizije, 57, 113, 127, 131, 140, 147
- Falkenhorst** (von Falkenhorst), general, komandant 21 armiskog korpusa, 90
- Fegelajn** (Fegelein), general, 421, 494, 542
- Felt** (Feldt), general, komandant 1 konjičke divizije, 172
- Ferster** (Vaerster), 121, 313,
- Fesman** (Fessmann), general, komandant 3 oklopne divizije, 39, 52
- Fibih** (Viebig), general, 172, 191
- Fišer** (Fischer), pukovnik, 116, 140
- Fitinghof** (Vietinghoff), general, komandant 46 oklopog korpusa, 172, 256
- Forman** (Formann), general, komandant 9 armije, 441
- Frajtag fon Loringhofen** (Freytag von Loringhoven), 10, 310, 313, 406
- Franko** (Franco), 126, 163, 200, 261
- Frank, dr** (Frank, dr), 322, 324, 409
- Frer** (Frère), 129
- Frejer** (Freyer), 265
- Frič** (von Fritch), general, 33, 35, 38, 53, 54, 56; određivanje za komandanta 12 art. puka; 102, 521
- Frik** (Frick), 543
- Fridrih Veliki** (Fridrich der Grosse), 31, 481, 494
- Fridrih Viljem, I** (Friedrich Wilhelm), 481, 561
- Frisner** (Friessner), general, komandant Severne grupe armija, 416; komandant Južne grupe armija, 429; 439, 456

- From** (Fromm), general, 41, 406; komandant dopunskih trupa (Ersatz-Heer), 314, 335, 410
- Fuler** (Fuller), britanski general, 10, 18
- Funk**, pukovnik, 86
- Gal** (Gall), pukovnik, komandant brigade »Lötzen«, 90

G

- Gamlen** (Gamelin), francuski komandant operativne vojske u ratu 1940 godine, 125
- Gebels** (dr Göbels), ministar propagande, 99, 340; zauzimanje po traženju Guderiana za reorganizaciju VK, 380; 495, 497, 537
- Gejer** (Geyer), general, 313
- Gejr** (Geyr), general, komandant 3 oklopne divizije 57, 81; 186, komandant 24 oklopog korpusa, 172; 213, 268, 279, 282, 295, 379, 385
- Gelen** (Gehlen), general, 451, 454
- Gerdeler**, dr, inicijator atentata na Hitlera, 350, 405
- Gering**, Herman (Herman Göring), maršal, 10, 55, 59, 113; zabluda o ulozi avijacije kod Denkerka, 139; 393, vazduhoplovstvo podbacilo — načelnik štaba, general Ješonek izvršio samoubistvo, 355; 444, 532; kriv za mnoge neuspehe, skida ordenje, 533, 534, 490
- Gerke** (Gercke), general, načelnik saobraćaja VK, 404
- Gil** (Gille), general, 454
- Gnajzenau** (Gneisenau), 545, 547
- Goče** (Gotsche), 409
- Gracijani** (Groziani), italijanski maršal, 165

Grezer (Gräzer), general, komandant 4 oklopne armije, 340

Guderijan (Guderian), general, 9, 10; sastav oklopne divizije, 39; formiranje lakih divizija, 40; Guderijanov članak o tenkovima, 43-52; načelnik »brzih jedinica«, 74, 77, 82; sinovi Hajnc i Kurt, 97; upoređenje tenkova, 109; faktori pobjede, 110, 111; zapovesti sa ratne igre, 117; formiranje oklopne grupe »Guderijan«, 140; unapređenje u čin general-pukovnika, 160; komandant 2 oklopne grupe, 171; »komesarska zapovest«, 181; nemacki pt topovi nemoćni protiv tenkova T-34; 193, 208, 225; prenošenje težišta na Ukrajinu, 230, 232; nadmoćnost tenka T-34; 268; likvidiranje okruženja kod Kijeva, 272; savetovanje u Orši, 12.XI. 1941, 281; predlog za pravovremeno povlačenje, 296; pismo o hladnoći od —35°C, 297; po 4 teške haubice na diviziju i 50 metaka na cev, 303, 304, 311, 313; proizvodnja tenkova i jačina oklopa, 319, 320, 326; reaktiviranje, 333; direktiva za rad inspektora oklopnih jedinica, 335; 342; 370, 380, 383, 387; raspored snaga uoči invazije, 389; 392; postavljen za načelnika Generalštaba, 399; 402, 406, 414, 415, 416; ugušivanje varšavskog ustanka, 419; 439, 440; 450, 458, 485, 509, 511; predao dužnost načelnika Generalštaba 10.V. 1945, 511, 512

Gustav Adolf, 23

H

Hajgl (Heigl, Fritz), 18

Hajneman (Heinemann), 172

Hajnrici (Heinrizzi), general, komandant 43 armiskog korpusa, 278; 440, komandant Vislavске grupe armija, 502

Halder (Halder), general, načelnik Generalštaba vojske, 105; 106, 167, 230, 233; smenuje ga general Cajcler, 316; 556

Halm (Halm), 20

Harpe (Harpe), general, 440, 456

Hauenšild (Hauenschild), general, 336

Hauser (Hausser), general, 172, 242; komandant 7 armije, 392, 536

Henč (Hentsch), potpukovnik, njegova uloga u bici na Marini u I svetskom ratu, 124

Henderson, ambasador, 72

Hering (Höring), 20

Hepner (Hepner), general, 77, 200, 313

Hes (Hess), 532, 543

Hojzinger (Heusinger), general načelnik Operativnog odeljenja VK, 425

Hindenburg (Hindenburg), maršal, 29, 36, 101, 492, 518, 519, 543, 548

Hinlajn (Hühlein Adolf), 31

Hitler (Adolf Hitler), postaje diktator, 37; zaposeda Rajnsku Oblast, 42; flotni sporazum sa Engleskom i pakt sa Poljskom, 77; pakt sa SSSR, 98, 99; smenjivanje Blomberga i Friča, 54; plan za sedanski proboj, 99, 100, 105; zabluda o avijaciji kod Denkerka, 139, 157; mesečna proizvodnja tenkova, 161; obrazloženje napada na SSSR;

smenjivanje Brauhića, 221; skretanje napada od Moskve na Ukrajinu, 230; izjava da se njegovi generali ne razumeju u privredu, 233; rat sa SAD, 296; novi tenkovi i pt oruđe, 319 — 326; 369, 392, 399, 400; psihički poremećen, 401, 402; žrtve atentata, 405; 444, 451, 465, 481; drugi referati, 485; pokušaj za primirje, 509; ocena Geringovog vazduhoplovstva, 533, 537; poreklo i osobine, 514

Himler, Hajnrih (Heinrich Himmller), vođa SS-trupa (Reichsführer SS), 60; komandant rezervne vojske, 247; stvaranje pretorijanske garde, 340, 354, 380, 418, 452, 466, 478, 481; komandant Vissaviske grupe armija, 487, 491; 499, 502, 542; stručnjak za logore, 534, 535

Hirl (Hierl), vođa službe rada, 494, 495, 539

Hiršberg (Hirschberg), general 26

Horti, regent Mađarske, 67, 432, 445

Hor, Samjuel (Samuel Hoare), 830

Hoze (Hoase), general, 142, komandant 3 armiskog korpusa

Hot (Hoth), general, 171, 187, 200, 204, 208, 210, 221; okruženje Smolenska, 213; komandant 4 oklopne armije, 353

Hosbah (Hossbach), general, komandant 4 armije, 441, 474

I

Idn (Eden), britanski ministar inostranih poslova, 72

Imredi, mađarski predsednik vlade, 67

J

Jakob (Jakob), general, načelnik inžinjerije VK, 422

Jeneke (Jenecke), general, optužen za gubitak Krima, 384

Ješonek (Jeschonneck), general, načelnik Generalštaba vazduhoplovstva, izvršio samoubistvo zbog primedbi da je vazduhoplovstvo podbacilo u ratu, 355

Jodl, general, načelnik Vodećeg štaba (Führungsstab) VK oružanih snaga, 308, 334; Gunderjanov predlog za reorganizaciju VK, 380; rukovodi operacijama uime Hitlera, 390; 401, 424, 430, 451, 543, 465, 500, 503, 515, 533, 559

K

Kajtel (Wilhelm Keitel), maršal, načelnik štaba Vrhovne komande oružanih snaga (Chef des Oberkommandos der Wehrmacht), 56; 303, 308, 334, 341, 353; sud časti, 406; 414, 424, 432, 451, 493, 511, 515, 558

Kajtel (Keitel, Bodewin) general, načelnik Personalne uprave, 73, 327

Kaminski, 419

Karlo XII., 168; 254, 527

Kavalero (Cavallero), italijanski general, 165

Kaupiš (Kaupisch), general, 79

Kempf (Kaempfe), general, komandant 35 korpusa

Kempf, general, komandant 6 oklopne divizije, 125, 155; komandant 48 oklopног korpusa, 260, 331

Keselring (Kesselring), vazd. maršal, 241, 341

Kibler, general, 313

Kihler (Kühler), general, 89

Kirchner (Kirchner), general, 20, 113, 154, 140, 143

Klajst (Kleist), general, 106, 107, 115; 117, 124, 136, 150, 266; komandant oklopne grupe, 150, 251, 573

Klauzevic (Carl von Clauzevitz), 444

Klesner, general, komandant 25 mot. peš. divizije, 270

Kluge, maršal, komandant 4 armije, 79, 95, 174, 192, 195, 198, 205; 312; komandant Srednje grupe armija, 357; sukob sa Guderijanom, 364, 365; komandant Zapadnog fronta, 393; 397; osumnjičen da je stupio u vezu sa zapadnim silama, otrova se, 433, 434

Knobelsdorf (Knobelsdorff), general, 353

Knochenhauer (Knochenhauer), general, 26

Krebs, general, postao načelnik štaba Vrhovne komande vojske posle Guderijana, 223, 493, 494, 506

Krejzing (Kreysing), general, komandant 8 armije, 477

Krivošin, sovjetski general, preuzeo Brest-Litovsk, 96, 97

Ksilander, 456

Kul (von Kuhl), general, 46

Kunceen (Kuntzen), general, komandant obalske odbrane u Francuskoj, 356

Kurzon (de Courzon) francuski general, 150

Kvast (Quast), potpukovnik, 125

L

Landgraf, pukovnik, 130

Langerman (von Langermann), general, komandant 29 mot. pd, 146, 152, 172, 213, 268

Leb (Leeb), maršal, komandant Severne grupe armija, 151, 153, 156, 171; smenjivanje sa dužnosti, 313

Lej, dr (dr Ley), 499, 540

Lemelzen (Lemelsen), general, komandant 47 oklopnog korpusa, 172, 183, 199

Lenjin, 516

Leper (Loeper), general, komandant 10 mot. pd, 172, 242

Lerceer (Loerzer), general, 112, 120

Libenštajn (Liebenstein), potpukovnik, načelnik štaba kod Guderijana, 188

Lidel-Hart, Bazilijus (Liddell-Hart, B.), 10, 18, 343

List, maršal, komandant 12 armije, 54, 106, 127, 140, 143

Litvić (Luttwitz), general, 466

Litvinov, sovjetski ministar inostranih poslova, 163

Lize (Liese), 21

Loh (Loch), general, komandant 17 pešadijske divizije, 143

Luc (Lutz), general, 24, 29, 35, 39, 42, 57, 320

Luter, Martin, 302

Ludendorf (Erich von Ludendorff), 101, 216, 545, 548

M

Mahan, američki admirал i vojni pisac, 526

Makenzen (Mackensen), maršal iz I svetskog rata, 31, 36

Makenzen, general, 142, 182

Manerhajm, finski maršal, 432

Manštajn (von Manstein), maršal, 100; njegov plan za proboj kod Sedane, 104, 105; komandant Južne grupe armija, 353, 357

Mantojfel (Manteufel), general, komandant 5 oklopne armije, 447, 500

Maras, italijanski general, 201
Martel, 18
Mec (Metz), general, komandanat 34 korpusa, 260
Mejer-Rabingen (Meyer-Rabingen), 223
Melders (Mölders), vazd. pukovnik, 172, 191, 197; poginuo, 292
Milh (Milch), vazduhoplovni maršal, 340
Model, general, komandant 3 oklopne divizije, 172, 219; 242, 357; komandant 9 armije, 357; komandant grupe armija »A«, 394; 434, 493
Molotov, sovjetski ministar inostranih poslova, zaključuje pakt sa Nemačkom, 164; poseta Berlinu, 450
Moltke, 33, 444, 545, 549
Morel, dr. Hitlerov lični lekar, 530, 542
Musolini, 10; Hitlerova poseta Musoliniju u Veneciji, 36; napad na Grčku, 164; 170; iskrcavanje na Siciliju, 363; 446

N

Nacmer (von Natzmer), pukovnik, 19
Nagel, potpukovnik, 243
Napoleon, 19; Napoleonov štab u dvorcu Finkenštajn, 88; 168, 201; 527, 547
Nering (Nehring), pukovnik, načelnik štaba kod Guderijana, 98; 116, 140, 151; komandant 18 oklopne divizije, 172; 183, 198, 206, 461, 464, 496
Netvig (Nedtwig), pukovnik, 155
Nikolson, britanski general, komandant odbrane Bresta 1940, 136
Nojrat (Neurath), 543

O

Oto (Otto), general, 68

P

Papen, 543
Paulus, maršal, komandant nemacke 6 armije kod Staljin-grada, 39; 57, 238, 315
Pavle, knez, jugoslovenski namesnik, poseta Berlinu, 78
Peten (Pétain), maršal Francuske, obrazovao vladu, 155; zaključio sa Nemcima primirje 16 juna 1940, 156
Potemkin, 452
Praun, 172; načelnik veza VK, 404
Prin, general, 334
Pritvic (Pritwitz), 121, 131

R

Rajhenau (von Reichenau), maršal, 30; komandant 4 armije, 56; 100, 102; komandant Južne grupe armija posle Rundšteta, 291, 292, 558
Rajnhart (Reinhardt), general, 65, 67, komandant 41 armijskog korpusa, 122; 140, 146, 135; 148, 149, 150; komandant 3 oklopne armije, 441; komandant Srednje grupe armija mesto Modela, 454, 457, 474
Ransimen (Ruanciman) 521
Raus (Raus), general, komandant 3 oklopne armije, 441, 493; podneo referat o stanju oklopnih divizija, 600
Rem (Röhm), 36, 519, 543
Rendulić, general-pukovnik, 474
Ribel (Rübel), potpukovnik, adjutant generala Guderijana, 74
Ribentrop (Ribbentrop), ministar inostranih poslova za

vreme Hitlera, 78, 80; 428, 430, 444, 476, 478; pokušaj za primirje, 501; 543

Rid-Smiglji, 523

Rihthofen (Richthoffen), vazd: maršal, 208, 298, 532

Romel (Rommel), maršal, 314, 362, 387; izmena rasporeda na Zapadnom frontu, 388; komandant grupe armija »B«, 388, 389; ranjen, 393; 433; izvršio samoubistvo, 410

Rundstet (von Rundstedt), maršal, 99-104; 139, 147; komandant Južne grupe armija 171; smenjen, 291-292; 313 komandant Zapadnog fronta, 356; 385; smenjen, 392, 393; pretsednik suda, 406, 407; 434, 454

Ruzvelt (Roosevelt), odluka o bezuslovnoj kapitulaciji Nemačke u Kasablanci od 14—24.I.1943, 328, 329; 528

S

Salaši (Salaszy), mađarski šef države, smenio Hortija, 445, 495

Sajs-Inkvart (Seiss-Inquart), general, 57—68

Sejdlic (Seydlitz), general, 474

Sep Ditrih (Sepp Dietrich), 135 137; 313, komandant 6 oklopne armije, 447, 448, 490

Sekt (von Seckt), general, 42, 549, 655

Slokhausen (Slockhausen), general, komandant puka »Velika Nemačka«, 172

Staljin, pakt sa Nemačkom, 99

S

Strajh (Streich), general, 199

Šaal (Schaal), general, komandant 10 oklopne divizije, 90, 113, 116

Šaht (Schacht), 543

Šal de Bolije (Chales de Beauvieu), 332

Šarnhorst (von Sharnhorst), 545, 547

Šel (von Schell), general, komandant 21 oklopne divizije, 370

Šerner (Schärner), general, komandant Južne grupe armija, 370, 416, 417, 442, 466, 472

Šlajher (von Schleicher), general, ministar vojske i kancelar, 36; ubistvo, 519

Šlifen (von Schlieffen), maršal, 34, 36; proslava Šlifeneve večeri, 36; 103-105, 111, njegov plan, 36; 111, 444, 548, 549

Šmit, Rudolf (Schmidt, Rudolf), general, 57, 140, 143; smenio Guderijana na dužnosti komandanta 2 oklopne armije, 310

Šmunt (Schmundt), pukovnik, 202, 203, 217, 332, 333, 355, 402, 542

Šper (Speer), 356, 340, 341, 482, 503, 504

Šperle (Sperrle), general, 117, 120, 392

Šrot (Schroth), general, 183

Štaufenberg (Stauffenberg), a-tentator na Hitlera, 404

Štilpnagel (Stülpnagel), general, 16, 23, 25; osuđen na smrt, 410

Štimil (Stümpfli), general, 61

Štiota (Stiotta) major, 105

Štotmajster (Stottmeister), 20

Štraus (Strauss), general-pukovnik, komandant 2 armiškog korpusa, 79; 86, 313, 425

Štume (Stumme), general, 387

Štumpf (Stumpff), general, 90

Štuterhajm (Stutterheim), general, 112, 116

Šule (Schultz), general, komandant 17 armije, 440

Šverin fon Krozig (Schwerin von Krosigk), grof, 543

T

Tajs (Teiss), 62, 340

Til (Thil), general, načelnik za utvrđivanje, 423

Timošenko, sovjetski maršal, 253

Tolstoj, Lav, komandno mesto u Jašnoj Poljani, 292

Toma (Thoma), general, komandant 17 oklopne divizije, 210, 242

Tomale (Thomale), general, načelnik štaba kod Guderijana, 356, 397, 457, 484

Tot, dr (dr Todt), ministar Rajha za naoružanje, 157; stanje trupa na frontu, 307; poginuo 8.II.1942, smenio ga Sper, 318, 544

Treskov (Treskow), general izvršio samoubistvo posle atentata na Hitlera, 406

U

Udet, vazduhoplovni general ubio se novembra 1941, 355

Uzinger (Usinger), general, 203

V

Vagner, general, izvršio samoubistvo posle atentata, 406

Vajcseker (Weizsäcker), general, 86

Vajks (Weichs), general, 38, 39, 439, 477

Vajs (Weiss), general, komandant 2 armije, 441, 473

Vajsenberg (Weissenberg), general, komandant 53 armiskog korpusa, 276

Vajsenberger (Weissenberger), general, 281; nemački vojnici u letnjim čakširama na — 220°C, pojava panike, 283

Valenštajn (Wallenstein), 23

Valevska, grofica, 88

Veber (Weber), general, 192, 208

Vebers (Webers), general, komandant 17 oklopog korpusa, 210

Veger (Wäger), general, 20

Veler (Wöhler), general, komandant Južne grupe armija, 456, 497

Venk (Wenck), general, 416, 454, 470, 490, 491, 493

Vereš (Vörös), general, načelnik mađarskog Generalštaba, 433, 472

Vestfal (Westphal), general, načelnik štaba kod Rundšteta na Zapadnom frontu, 454

Vever (Woever), načelnik vazd. Generalštaba, 532

Vicleben (Witzleben), maršal, 410

Viktorin (Wiktorin), general, komandant 20 mot. peš. div., 81, 92, 150

Viljem (Wilhelm der I), 189, 519

Vintershajm (Wintersheim), general, 106; komandant 14 armiskog korpusa, 122, 133, 137

Vitinghof (von Vietinghoff), general, komandant 46 oklopog korpusa, 204, 211

Vlasov, 418

Z

Zauken (Saucken), 464, 466, 496

Zodenšttern (von Sodenstern), general, 104

Z

Zukov, sovjetski maršal, 483

PREGLED JEDINICA KOJE SE POMINUJU U DELU

a) Grupa armija:

- Južna grupa armija, 287, 439,
440, 463, 488, 497
Južnoukrajinska grupa armija,
439
Srednja grupa armija, 275; zi-
ma i raskaljano zemljište,
275; savetovanje komanda-
nata u Orši, 12.XI.1941, 281,
po 50 ljudi ostalo u četama,
282; Srednja grupa armija
uništена, 416; 441, 442; 463,
467, 474
Severna grupa armija, 437, 440,
442; stanje u Kurlandiji, 472;
povlačenje, 483, 488
Vislavска grupa armija (na re-
ci Visli), 488
Grupa armija »A«, 467, 477
Grupa armija »E«, 466

b) Armije:

- 1 oklopna armija**, 275, 278, 280,
287
2 oklopna armija, 272, 286, 296,
299, 486
3 oklopna armija, 296
4 oklopna armija, 296
5 oklopna armija, 447
6 oklopna armija, 482
2 armija, 214, 239, 299
3 armija, 66, 78

- 4 armija, 174, 175, 191, 229, 239,
277, 286, 292, 473
6 armija (komandant maršal
Paulus), 264, 273, 275
7 armija, 152
8 armija, 318, 365
9 armija, 175, 274, 296, 422
11 armija, 273, 275
12 armija, 110
16 armija, 204
17 armija, 264, 273, 278
4 armiska grupa (Gruppenko-
mmando 4), sastava: 14, 15 i
16 oklopni korpus, 40

Sovjetske armije:

- 1 gardiska oklopna armija, 483
2 gardiska oklopna armija, 483
5 udarna armija, 483
8 gardiska armija, 483
13 streljačka armija, 287
50 streljačka armija, 287
61 streljačka armija, 483

c) Oklopne grupe:

- Oklopna grupa »Guderijan«:**
149, 150, 153, 155, 156, 157,
160, 171, 175, 181, 189; raspo-
red 2 jula 1941, 193; raspo-
red 20 jula, 208; raspored 25
jula, 212; cepanje oklopne
grupe, 230; pretvaranje u 2:
oklopnu armiju, 266

- Oklopna grupa »Hot«:** 173, 273

d) Korpusi:

- 1 armiski korpus, 155
 2 oklopni korpus, sastav za napad na Orel i Brjansk, 260
 3 armiski korpus, 142
 7 armiski korpus, 216, 218, 229
 9 armiski korpus, 219, 229
 12 armiski korpus, 176, 185
 14 armiski korpus, 123, 137, 138
 16 armiski korpus, 57, 59, 67, 71, 150
 19 armiski korpus, 79, 123, 129, 137, 138
 20 armiski korpus, 215, 21, 229
 21 armiski korpus, 90
 24 oklopni korpus, 175, 186, 187, 197, 198, 216, 219, 227, 228, 230; korpus bio bez odmora
 od 22.VI. do 23.VIII.1941, 230
 — 239; 262, 290
 34 armiski korpus, 262
 35 armiski korpus, 273
 36 armiski korpus, 143
 39 armiski korpus, 146, 152, 153
 41 armiski korpus, 126, 135, 146, 43 armiski korpus, 282, 290
 46 armiski korpus, 172, 185, 197, 198, 205, 208, 210, 235, 256
 47 **oklopni korpus** (pod komandom Guderijana): 172, 176, 182, 183, 185, 186, 187, 192, 197, 198, 201, 210, 216, 218, 237, 262, 264, 282, 289, 290
 48 oklopni korpus, 256, 269
 53 armiski korpus, 185, 289, 290
-

VOJNA BIBLIOTEKA

— INOSTRANI PISCI —

Osnovana 1950 godine

Dosada izdala ove knjige:

- ✓ 1) knjiga: General AJZENHAUER, **OD INVAZIJE DO POBEDE**, rasprodato.
- ✓ 2) knjiga: Maršal MONTGOMERI, **OD EL ALAMEJNA DO BALTIČKOG MORA**, rasprodato.
- 3) knjiga: Kamil RUŽERON, **BUDUĆI RAT**, rasprodato.
- 4) knjiga: Pukovnik dr fil. BEŠLAJN, **RUKOVODENJE NA-RODNOM ODBRANOM**, rasprodato.
- 5) knjiga: Bazil H. LIDEL-HART, **STRATEGIJA POSREDNOG PRILAŽENJA**, strana 397, cena 230 din.
- 6) knjiga: Kamil RUŽERON, **POUKE IZ RATA U KOREJI**, rasprodato.
- ✓ 7) knjiga: Džordž PATON, **RAT KAKVOG SAM JA VIDEO**, rasprodato.
- 8) knjiga: General ER, **ARTILJERIJA — NEKAD, SAD I UBUDUĆE**, strana 405, cena 300 din.
- ✓ 9) knjiga: Omar BREDLI, **USPOMENE JEDNOG VOJNIKA**, rasprodato.
- 10) knjiga: Pukovnik LIKA, **EVOLUCIJA TAKTIČKIH IDEJA**, rasprodato.

17A - SASTAV 2. OKLOPNE GRUPE
17B - BROJ I RAJSEBE NEPOREKIH DIVISIJA
335 DIREKTIVE O ZADACIMA I DELOVANJU
RADA GENERALNOG INSPEKTORA
OKLOPNIH JEDINICA.